

**Univerzita Karlova v Praze
Katolická teologická fakulta**

Mgr. Daniel Feranc

Heřman Josef Tyl

Školitel: Prof. PhDr. Ing. Jan Royt, DrSc.

Praha 2012

Prohlašuji, že jsem dizertační práci vypracoval samostatně a pouze s využitím pramenů a literatury, které jsem uvedl v seznamu.

V Praze 30. března 2012

Mgr. Daniel Feranc

John Joseph

Obsah

0. Úvod	4
0.1. Periodizace života Heřmana Josefa Tyla	7
1. Rozbor pramenů a literatury	10
1.1. Prameny	10
1.2. Literatura	26
2. Životopis	33
2.1. <i>Chlapec, student a mladý řeholník (1914-1940)</i>	33
2.2. <i>Novoříšský kanovník, kněz a koncentračník (1940-1946)</i>	52
2.3. <i>Tepelský převor (1946-1950)</i>	67
2.4. <i>Velezrádce a komunistický vězeň (1950-1958)</i>	84
2.5. <i>Družstevník, administrátor tepelské kanonie (1958-1974)</i>	111
2.6. <i>Důchodce a opat (1974-1993)</i>	148
3. Závěr	160
4. Přehled pramenů a literatury	163
4.1. Prameny	163
4.2. Literatura	166
5. Přílohy	170

0. Úvod

Kláster premonstrátů v Teplé u Mariánských Lázní v roce 2002 navštívil francouzský generální postulátor¹ procesu blahorečení kněží, řeholníků a věřících laiků francouzské národnosti, kteří trpěli v době druhé světové války, Charles Molette.² Důvodem jeho návštěvy v západočeském klášteře bylo hledání materiálů pro přípravu uvedeného procesu. Podle jeho tvrzení se měl v archivu tepelského kláštera nacházet seznam, ve kterém buchenwaldský vězeň a prosektor Heřman Josef Tyl zaznamenával všechny věřící vězně, kteří v koncentračním táboře Buchenwald položili svůj život. Když Charles Molette tepelský klášter navštívil, vůbec nebylo známo, zda Heřman Josef Tyl takový seznam vypracoval. A pokud takový seznam vznikl, nebylo známo, kde a v jaké části archivu by se mohl nacházet. Na tyto otázky nebylo možné v době návštěvy pařížskému postulátorovi odpovědět, proto bylo zahájeno studium pozůstalosti Heřmana Josefa Tyla, která je uložena v archivu tepelského kláštera. První badatelské pokusy nebyly kvůli tehdejší nedostatečné uspořádanosti Tylovi pozůstalosti moc úspěšné. Hledaný dokument nebyl v pozůstalosti nalezen, byly však nalezeny jiné materiály, osobní korespondence Heřmana Tyla z koncentračních táborů Osvětim a Buchenwald, která mimo jiné podávala svědectví jak Heřman Tyl dokázal nelehkou životní situaci přijmout. Proto se v roce 2003 přistoupilo k poskytnutí těchto dopisů veřejnosti prostřednictvím jejich edice.³ Při přípravě jejich edice, se ukázalo, že podobně jako jeho pozůstalost bude zpracování vyžadovat také životopis Heřmana Josefa Tyla. Jediným tehdy existujícím pramenem pro studium Tylova života byla jeho vlastní autobiografie, kterou v roce 1995 nechal vydat klášter premonstrátů v Teplé u třebečského nakladatelství JimFa.⁴ Tepelští

¹ Postulátor je funkce - úřad v římskokatolické církvi. Osoba zastávající tento úřad je oprávněná ve smyslu kanonického práva konat u příslušného církevního soudu procesní úkony při blahorečení (beatifikaci) nebo svatořečení (kanonizaci).

² Charles Molette (*1918), katolický duchovní, historik a generální postulátor procesu svatořečení padesáti mučedníků – kněží, řeholníků a laiků francouzské národnosti, členů díla apoštolátu mezi Francouzy nasazenými na nucené práce v Německu v průběhu Druhé světové války (postulateur général de la cause de Cinquante Martyrs de l'apostolat français Victimes du Service du travail obligatoire).

³ TYL Heřman Josef, *Moji nejdražší I.*, Geum: Praha, 2003. Editorem dopisů byl Daniel Feranc. V dalším textu *Moji nejdražší I.*

⁴ TYL Heřman Josef, *Psancem*, JimFa: Třebíč, 1995, 215 s. V dalším textu *Psancem*¹.

premonstráti nechali tento Tylův vlastní životopis v mírně upravené podobě vydat znovu v roce 2006.⁵ Tato autobiografie se však dotýká pouze dvaceti let Tylova života, proto byl jako součást vydání Tylových dopisů z koncentračních táborů krátký životopis Heřmana Josefa Tyla, jehož zpracování se ujala Libuše Kroupová.⁶ Avšak vzhledem k jeho stručnosti není možné tento životopis považovat za dostatečný. Po roce 2003 se aktivity na poznávání života Heřmana Josefa Tyla chopil další badatel, kterým byl ředitel pražského soukromého přírodního gymnázia František Tichý. Se svými studenty Vojtěchem Muchou, Michalem Sikytou, Martinem Sochořem a Ondřejem Solničkou nejdříve uspořádali Heřmanovu pozůstalost. Na uspořádání této pozůstalosti odvedl velký kus práce i tehdejší tepelský knihovník a archivář Milan Hlinomaz. Dalším velkým přínosem skupiny Františka Tichého a jeho studentů bylo shromáždění orálně historických pramenů vztahujících se k osobě Heřmana Josefa Tyla, které vydali knižně v roce 2005 v nakladatelství Geum.⁷ Přestože odvedli významný díl práce na zpracování zejména do té doby neprobádaných období Tylova života, nebylo výsledkem jejich práce vydání životopisu Heřmana Josefa Tyla, dokonce jeho zpracování nebylo ani jejich cílem.⁸ Inspirující životní osudy Heřmana Josefa Tyla, tedy skutečnost, že zažil a přežil nejhorší formy pronásledování katolické církve a jejich představitelů od obou totalit, jak nacistické v době Druhé světové války, tak komunistické, zejména v době kultu osobnosti, a vrátil se duchovně bohatší, a skutečnost, že jeho život nebyl dosud odpovídajícím způsobem zpracován, byly výzvou, která stála na počátku vzniku disertačního projektu životopisu Heřmana Josefa Tyla, jehož realizace byla od roku 2006 umožněna Katolickou teologickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze a Grantovou agenturou Univerzity Karlovy v Praze.⁹ Výsledek projektu této disertační práce, životopis Heřmana Josefa Tyla, tímto nyní představujeme veřejnosti.

⁵ TYL Heřman Josef, *Psancem*, Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří, 2006², 254 s. V dalším textu *Psancem*².

⁶ *Moji nejdražší I.*, c. d., s. 10-30.

Editorem dopisů Heřmana Josefa Tyla z nacistických koncentračních táborů byl Daniel Feranc.

⁷ *Vzpomínky na Heřmana Josefa Tyla O. Praem.*, Geum: Praha, 2005, 159 s. Editoři František Tichý, Vojtěch Mucha, Michal Sikyta a Martin Sochor. V dalším textu *Vzpomínky*.

⁸ Jak sami autoři uvádějí v editorské poznámce: „V žádném případě ale není náš pokus o systematický životopis“. C. d., s. 3.

⁹ Projekt Grantové agentury Univerzity Karlovy Kritický životopis Heřmana Josefa Tyla č. 23307/2007.

Životopis Heřmana Josefa Tyla by nemohl vzniknout bez finanční a jiné pomoci nejen Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Grantové agentury Univerzity Karlovy v Praze, ale také mnoha jiných osob a institucí. Na prvním místě musím poděkovat svému školiteli Janu Roytovi, bez jehož vedení a pomoci by životopis Heřmana Josefa Tyla rovněž nemohl vzniknout. Za mnohé rady musím poděkovat nejbližším příbuzným Heřmana Josefa Tyla, neteřím Marii Hrudníkové a Ludmile Dostálové a synovci Josefu Tobiášovi, a také Miloši Faksovi, synovi stejnojmenného Tylova bratrance z Bílska. Můj vděk patří také představeným, Augustinu Kováčikovi, který do roku 2011 vykonával funkci administrátora tepelského kláštera, tepelskému opatovi Filipu Lobkowiczovi, ale zejména generálnímu opatovi premonstrátského řádu Thomasi Handgrätingerovi, který laskavě dovolil studium v archivu kurie generálního opata, v neposlední řadě všem žijícím členům kanonie premonstrátského řádu v Teplé. Dále bych chtěl poděkovat členům premonstrátského řádu ostatních premonstrátských klášterů především opatu novoříšského kláštera Marianu Kosíkovi a želivskému kanovníkovi a historikovi Jindřichu Zdeňkovi Charouzovi. Moje vděčnost patří také Milanu Hlinomazovi, který vykonával funkci správce archivu a knihovny v premonstrátském klášteře v Teplé, podobně jako Aleně Šimánkové z Národního archivu, Karlu Kaplanovi, externímu pracovníkovi Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, Harry Steinovi z Archivu koncentračního tábora Buchenwald, Wojciechu Płosovi z Archivu koncentračního tábora Osvětim, Bernardu Ardurovi správci archivu kurie generálního opata v Římě, a dalším pracovníkům archivů a knihoven v České republice, v Německu a na Slovensku. Moje vděčnost patří také mým přátelům a blízkým bez jejichž pomoci a vstřícnosti by životopis Heřmana Josefa Tyla jen těžko vznikal.

0.1. Periodizace života Heřmana Josefa Tyla

Dříve než se budeme zabývat prameny a literaturou, které jsme při zpracování životopisu Heřmana Josefa Tyla použili, musíme stručně zmínit periodizaci jeho života. Na rozdíl od rukopisu Tylovy autobiografie a jejího prvního vydání z roku 1995⁴, které nenabízely žádnou periodizaci jeho života a jeho životní osudy představily jako jednolitý text bez rozdělení do dílčích částí vztahujících se k jednotlivých časově samostatných období jeho života, druhé vydání v roce 2006⁵ rozdělilo text autobiografie Heřmana Josefa Tyla do tří částí, čímž poprvé stanovila tři etapy jeho života. První etapou Tylova života podle edice jeho vlastního životopisu z roku 2006 bylo období, které začíná Tylovým zatčením jihlavským gestapem v roce 1941 a následným vězněním v koncentračních táborech Osvětim a Buchenwald.¹⁰ Další etapu tvoří vyprávění, ve kterém Tyl popisuje svůj návrat do novoříšského kláštera a svůj příchod a působení v klášteře premonstrátů v Teplé.¹¹ Tylovu autobiografii podle druhé edice uzavírá poslední třetí etapa jeho života, v průběhu které trpěl ve vyšetřovací vazbě komunistické státní bezpečnosti a v komunistických věznicích a pracovních táborech.¹²

Také František Tichý se svými studenty v roce 2005⁷ představili rozdělení života Heřmana Josefa Tyla na jednotlivé etapy, tentokrát do šesti období. Rozdíl v počtu období oproti edici Tylovy autobiografie z roku 2006 je způsoben především tím, že se zabývali i těmi obdobími jeho života, která ve své autobiografii opomíjí. První období Tylova života oproti periodizaci představené ve vydání jeho životopisu z roku 2006 je mimo věznění v koncentračních táborech Osvětim a Buchenwald rozšířeno na jednatřicet let jeho života od narození v roce 1914 do jeho návratu z koncentračního tábora Buchenwald v roce 1945 včetně.¹³ Druhé období je v podstatě identické s periodizací z roku 2006, avšak protože návrat z koncentračního tábora je již součástí předchozího období, toto

¹⁰ Kapitola „V nacistických koncentračních táborech“.

¹¹ Kapitola „V Nové Říši a v Teplé“.

¹² Kapitola „V komunistických věznicích“.

¹³ „I. Chlapcem, řeholníkem, knězem, číslem... (1914-1945).“

druhé období tvoří následující tři roky, v průběhu kterých Tyl působil jako převor premonstrátského kláštera v Teplé v letech 1946 až 1949.¹⁴ Třetím obdobím Tylova života je stejně jako v případě periodizace z roku 2006 osm let, které Tyl strávil v komunistických vězeních Kartouzy, Praha Ruzyň a Pankrác, Plzeň-Bory, Mírov, Leopoldov a pracovní tábory na Jáchymovsku a Příbramsku, a uzavírá jej Tylovo propuštění na svobodu v roce 1958.¹⁵ Nově se autoři ve čtvrté etapě Tylova života věnují období deseti let po jeho propuštění na svobodu, během něhož pracoval v cakovském družstvu a následně získal státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti ve farnosti Bohuslavice u Konice.¹⁶ V předposlední etapě se Heřman Josef Tyl na čtyři roky vrátil ke kněžskému působení v kraji blahoslaveného Hroznaty jako administrátor farnosti v Mariánských Lázních.¹⁷ Poslední kapitola se věnuje poslední etapě se věnuje osmnácti letům Tylova života, kdy jako důchodce žil na faře v Bítově u Znojma a na šest let se jako výpomocný duchovní mohl vrátit ke kněžské službě. Toto období završilo zvolení Heřmana Josefa Tyla do funkce opata premonstrátského kláštera v Teplé, na tuto funkci rok před svou smrtí v roce 1992 rezignoval.¹⁸

S mírnou úpravou první etapy Tylova života se budeme uvedené periodizace, kterou ve své práci navrhli František Tichý se svými studenty, také přidržovat a tato periodizace bude tvořit osnovu naší práce. Hranicí mezi jednotlivými etapami pro nás bude vždy zásadnější změna v jeho životě. Kupříkladu ve chvíli, když Heřman Josef Tyl ukončil teologická studia, skončilo šestadvacet let dlouhé období, ve kterém se připravoval na budoucí povolání. Přestože byl na kněze vysvěcen již rok před koncem studia na brněnském teologickém učilišti, do pastorační práce mohl být ustanoven teprve po ukončení celého teologického studia. Tímto způsobem jsme první etapu podle periodizace představili Františkem Tichým a jeho studenty z roku 2005 rozdělili na dvě etapy a vytvořili novou první etapu Tylova života, která je zároveň první kapitolou: „*Chlapec, student a mladý řeholník (1914-1940)*“. Následující období je charakteristické úzkým spojením osudu Heřmana Josefa Tyla

¹⁴ „2. Léta naděje a zklamání... (1946-1949).“

¹⁵ „3. Z hlubin volám k Tobě... (1950-1958).“

¹⁶ „4. Vstříc světlým zítřkům... (1959-1969).“

¹⁷ „5. Strom krásný a urostlý... (1970-1974).“

¹⁸ „6. V podvečer... (1975-1993).“

s osudem kanonie premonstrátského řádu v Nové Říši. Do farnosti v Nové Říši byl ustanoven administrátorem a magistrem noviců v novoříšském klášteře a díky tomu na něj dopadl osud celého konventu v podobě perzekuce a zatčení jihlavským gestapem a věznění v koncentračních táborech Osvětim a Buchenwald. Po osvobození se Tyl vrátil do administrování farnosti v Nové Říši, avšak v roce 1946 byl strahovským opatem Bohuslavem Jarolímekem poslán do premonstrátského kláštera v Teplé. Od tohoto okamžiku se další životní osudy Heřmana Josefa Tyla pojí s tímto klášteřem v Západních Čechách, a tak jeho odchod uzavírá druhé období jeho života a druhou kapitolu naší práce: „*Novoříšský kanovník, kněz a koncentračník (1940-1946)*“. Třetí období jeho života je spojeno s jeho působením v tepelském klášteře, který se v průběhu čtyř let snažil zachránit před konfiskací a obnovit zde řeholní život. Toto období, tedy působení v tepelském klášteře, ukončuje státní bezpečnost tím, že Heřmana Josefa Tyla zatkla. Třetí kapitola nese název „*Tepelský převor (1946-1950)*“. Čtvrté období svého života strávil Tyl ve vyšetřovací vazbě a ve výkonu trestu odnětí svobody, kapitola se jmenuje „*Velezrádce a komunistický vězeň (1950-1958)*“. Další etapa Tylova života je charakteristická návratem k tomu, o co jej zatčením připravila státní bezpečnost. Protože Tylovy životní osudy, které jsou v periodizaci podle Františka Tichého a jeho studentů rozděleny do dvou kapitol (čtvrté a páté), spojuje pojem návrat: nejdříve se vrátil do společnosti – získal práci v cakovském družstvu; poté se vrátil ke kněžské službě – získal státní souhlas k výkonu duchovenské služby; vrátil do intenzivnějšího společenství premonstrátských řeholních kanovníků – byl jmenován administrátorem tepelské kanonie; a nakonec se vrátil ke kněžskému působení v kraji blahoslaveného Hroznaty – byl ustanoven administrátorem farnosti v Mariánských Lázních, jsou v naší práci spojeny do jedné, páté kapitoly „*Družstevník, administrátor tepelské kanonie (1958-1974)*“. Dosažením důchodového věku začíná poslední období Tylova života, jehož vrcholem je nepochybně volba opatem premonstrátského kláštera v Teplé. Šestá kapitola se věnuje poslednímu období jeho života od povinného odchodu do důchodu, přes návrat ke kněžské službě, zvolení opatem tepelského kláštera, až po završení jeho života: „*Důchodce a opat (1974-1993)*“.

1. Rozbor pramenů a literatury

1.1. Prameny

Práci s prameny nejdříve vyžadovala se vypořádat s existencí jeho autobiografie.¹⁹ Skutečnost, že existuje tiskem vydaný životopis napsaný samotným Heřmanem Tylem, byla handicapem, který nutně práci ovlivnil. Při studiu pramenů bylo nutné na jednu stranu obsah autobiografie brát na zřetel, na druhou stranu bylo na její obsah nutné pohlížet kriticky. Základním problémem Heřmanovy autobiografie jako možného pramene byla však především skutečnost, že neexistovala studie vzniku textu a kritické zhodnocení jejího obsahu. Otázka vzniku má svůj význam především s ohledem na fyzické možnosti lidské paměti a tedy, zda sám autor mohl věrohodně a pravdivě psát o událostech, které ve své autobiografii uvádí. V úvodním slovu k tištěné edici Tylovy autobiografie tehdejší administrátor tepelské kanonie Tadeáš Řehák²⁰ napsal: „*Dílo je zcela pravdivé, dokazuje to způsob psaní jak v celku, tak každá jednotlivost, jakoukoliv nepravdu si nelze představit a obdivujeme pravdivost za všech situací. Ovšem je třeba říci toto: Pan opat (tehdy převor) psal v sedmdesátých letech. Paměť měl velmi dobrou, později svou práci neopravoval. Psal podle poznání, které tehdy měl.*“²¹ Samotné tvrzení pravdivosti událostí popsanych v Tylově autobiografii nemůže postačovat, dokonce pokud by bylo Řehákovo tvrzení o době vzniku životopisu pravdivé, tedy, že vzniklo „v sedmdesátých letech“, bylo by nutné vzhledem k velkému časovému odstupu zejména od některých starších událostí a k Tylovu životnímu osudu po jeho pobytu v koncentračních táborech do doby, kdy podle Řeháka svůj životopis napsal, vážně pochybovat o autentičnosti jejich popisu. Pro lepší poznání doby vzniku textu nám mohou být nápomocny stopy, které při své práci zanechal autor. Takováto stopa se nachází ve vyprávění o výsledku Heřmana Josefa Tyla na státní bezpečnosti. Po popisu svých psychických reakcí na vedení výsledku a samovazbu, když autor rozvažuje, zda to nebylo způsobeno vlivem drog, uvádí: „*Dnešní lidová demokracie z 1. 3.*

¹⁹ *Psancem*¹, c. d..

²⁰ Tadeáš Zdeněk Řehák O.Praem. (1923-1997), člen královské kanonie premonstrátského řádu na Strahově. V letech 1993-1995 vykonával funkci administrátora kanonie premonstrátů v Teplé.

²¹ *Psancem*¹, c. d., s. 5-6.

1978 na str. 3 přinesla zajímavý článek, pod nadpisem „Vědci luští tajemství magických hub“ – pojednávající o průzkumu halucinogenních látek u člověka... Zaujaly mne v článku závěry, že intoxikace například červené muchomůrky asi za hodinu po požití je provázána stavy zrakové nebo sluchové halucinace a někdy i silně zvýšenou bojovou agresivitou a až záchvaty zuřivosti. Končí dušením a fyzickou únavou.“²² Tato Tylova rozvaha nedokresluje pouze způsoby, jakými státní bezpečnost mohla podle Tylova názoru vést vyšetřování. Poodhaluje také čtenáři dobu, kdy alespoň tato část textu vznikla, tedy v roce 1978. Tím by bylo potvrzeno tvrzení Tadeáše Řeháka z úvodního slova k vydání Tylova vlastního životopisu z roku 1995. A také to odpovídá možnostem, které mu pro psaní životopisu poskytoval jeho vlastní životní osud. V té době již Heřman Josef Tyl byl důchodcem, bydlel na faře v Bítově u Znojma a neměl tolik povinností, které by mu bránily v psaní. Lze se tedy docela oprávněně domnívat, že psaní svého životopisu ze Tyl věnoval po odchodu do důchodu, tedy po 31. červenci 1974. Což ovšem ještě více zpochybňuje autentičnost popisu některých událostí. Avšak domněnku, že byl celý text Tylova vlastního životopisu vytvořen po roce 1974, zpochybňují prameny nalezené při shromažďování materiálů pro naši práci, které jsou až příliš podobné s obsahem některých částí Tylovi autobiografie. Například údaje v dopise Heřmana Josefa Tyla jeho rodičům zřejmě z 22. července 1953 z pracovního tábora jáchymovských uranových dolů E – Barbora, tedy mnohem dříve než podle domnělého psaní svého životopisu, ve kterém svým rodičům popisuje výslech u štábního strážmistra Kulhánka dne 16. července 1953. Popis výslechu v uvedeném dopise je téměř identický s popisem, který z Tylovy autobiografie, jak je patrné z následujícího srovnání obou textů. Popis výslechu podle dopisu je uveden v levém sloupci, v pravém sloupci je uveden popis podle Tylovi autobiografie:

„Moje radost však byla
dovršena ve čtvrtek 16. 7. 53, kdy
jsem se vlastně správně dozvěděl,
že ~~jsem vlastně obětí veliké nená~~
vlastně trpím pro své sv. kněžství.
Předvedli mne (16. 7.) ráno, a sice
stržm. zdravotníku panu referentu

„Moje radost však byla
dovršena ve čtvrtek 16. 7. 1953,
kdy jsem se vlastně dozvěděl,
že
trpím pro své sv. kněžství.
Předvedli mne k referentu
režimu, štábnímu strážmistru

²² Psancem¹, c. d., s. 108.

režimu štbstržm. Kulhánkovi.

Začal výslech: Co jste včera večer mluvili? – Nic. – Farář a lže! Člověče, kdybych byl ještě dnes katolíkem tak ihned vystoupím z Církve, protože lžete. – Nelhu! – Vy nejen lžete, ale podvádíte, děláte různé kejkle, propagujete tu Váš katolicismus, musím Vás dát do naprosté izolace, aby jste se nemohl stýkat s druhými. – Pane referente to není pravda. – Mlčte, zařval, já vím všechno: Jste lhář, podvodník, lump, vrah a dacan jako ten Váš Kristus, v jehož šlépějích vy jdete. Kdo myslíte, že byl Kristus? Jen ožrala, smilník, lhář a podvodník.²³

Kulhánkovi. Začal výslech.

Co jste včera večer mluvili? Nic – já na to. Farář a lže. Člověče, kdybych byl ještě dnes katolíkem, tak vystoupím ihned z církve, protože lžete. „Nelžu“. Vy nejen lžete, ale podvádíte, děláte různé kejkle, propagujete ten váš katolicismus. Musím vás dát do naprosté izolace, abyste se nemohl stýkat s jinými. „Pane referente, to není pravda.“ „Mlčte, zařval, vím všechno. Jste lhář, podvodník, lump, vrah a dacan jako ten váš Kristus. „Kdo myslíte, že byl Kristus?“ „jen ožrala, smilník, lhář, podvodník a vy jdete v jeho šlépějích.“²⁴

Evidentní totožnost popisu průběhu výslechu v pracovním táboře 16. července 1953 dokládá, že autor při psaní textu svého životopisu čerpal z textu dopisu z 22. července 1953²⁵, a vylučuje, že by tento text vznikl teprve po roce 1974. Je tedy možné, že Heřman Josef Tyl v roce 1974 skutečně přistoupil k psaní svého životopisu, ale pro psaní využil prameny, které vznikly v době, kdy se popisované události odehrály.

Pravděpodobnost této domněnky ještě zvyšuje obsah spisu, který je pojmenovaný „*Ježíš Kristus v koncentračním táboře*“.²⁶ Autorem tohoto spisu je rovněž Heřman Josef Tyl. Na jeho sepsání zřejmě pracoval po roce 1948, kdy byl Bohuslavem Jarolímekem vyzván, aby si občas zajel odpočinout k redemptoristům v Pláné u Mariánských Lázních.²⁷ Tyl se v něm vrací k době, kterou prožil v koncentračních táborech Osvětim a

²³ TYL Heřman Josef, *Moji nejdražší II.*, Geum. Semily, 2008, s. 31. V dalším textu *Moji nejdražší II.*

²⁴ *Psancem*², c. d., s. 177-178.

²⁵ Text dopisu se stal plnou součástí autobiografie. Čtenář není v textu autorem životopisu upozorněn, že by se jednalo o dopis.

²⁶ TYL Heřman Josef, *Ježíš Kristus v koncentračním táboře*, Klášter Teplá, 1949. Osobní archiv Tylova přítele Metoděje Nováka, Nová Říše.

Rukopis spisu dochovaný v osobním archivu Metoděje Nováka z Nové Říše.

²⁷ V reakci na Tylovu žádost o zproštění všech povinností z jara 1948 strahovský opat Jarolímek odpověděl: „Z Vašeho listu je patrná únava. A není divu. Byl jste velmi vyčerpán po návratu z koncentračního tábora a pak jste pracoval co nejintenzivněji bez oddechu z okolností zvláště obtížných. Chápu proto Vaši touhu po vypráchnutí alespoň částečném. Přece však Vás musím žádat, abyste nevypřahal, a to právě v současných okolnostech... Odpočinek je nutný, a tu bych radil, udělat věc co nejjednodušěji, totiž mezi týdnem si zajet do Pláné k redemptoristům, kde si odpočnete tělesně a načerpáte síly duchovní.“ Dopis Bohuslava Jarolímky z dne 2. března 1948, Opatský archiv kláštera premonstrátů Teplá, kart. 148, fol. 48.

Chvilé odpočinku u redemptoristů byly vhodnou příležitostí k tomu, aby Tyl načerpal duchovní síly, ale také se vypořádat s tím, co prožil v koncentračních táborech, proto se domnívám, že právě v tomto období vznikl Tylov spis *Ježíš Kristus v koncentračním táboře*

Buchenwald a ve světle teologické úvahy o třech božských ctnostech: víře, naději a lásce a o sedmi hlavních hříchů: pýše, lakomství, smilstvu, závisti, nestřídmosti, hněvu a lenosti, vypráví o prožitém utrpení. Spis dokončil v roce 1949 a poté usiloval o jeho vydání, proto jej se žádostí o udělení *imprimi potest*²⁸ zaslal generálnímu vikáři pražské arcidiecéze, Bohumilu Opatrnému.²⁹ K udělení *imprimatur* a vydání Tylova spisu nakonec nedošlo, arcibiskup Beran byl již v tuto chvíli internován a arcibiskupská konzistoř byla pod dohledem bezpečnostních orgánů. Proto Tylovu žádost 13. prosince 1949 zachytila státní bezpečnost a spis *Ježíš Kristus v koncentračním táboře* si vyžádal sám ministr spravedlnosti Alexej Čepička. Jediný dnes známý rukopis tohoto Tylova spisu se nachází v osobním archivu Metoděje Nováka, který bydlí v Nové Říši a s jehož rodinou byl Heřman Josef Tyl spřízněn od doby, kdy se stal členem konventu novoříšského premonstrátského kláštera. Pokud odhlédneme od teologických úvah, které tvoří přibližně osmdesát procent textu tohoto spisu, zůstane vyprávění o jednatřiceti událostech z koncentračních táborů Osvětim a Buchenwald. Některé tyto události jsou známy z Tylova vlastního životopisu. Jednotlivé události ve spise z roku 1949 však na rozdíl od publikované autobiografie nejsou uspořádány v chronologickém pořadí, proto v následující tabulce jsou uvedeny jednotlivé události vyprávěné ve spisu *Ježíš Kristus v koncentračním táboře*. Pořadí podle tohoto spisu je v tabulce představeno číslicemi ve sloupci A. Uspořádání známější díky publikované Tylovi autobiografii *Psancem* je uvedeno ve sloupci B.

A	Vyprávění:	B
1.	O popravách v Kounicových kolejích	1.
2.	O profesoru Václavu Tomáškoví	8.
3.	O rozdílu mezi člověkem a zvířetem v koncentračním táboře	7.
4.	O tom, kdo patří do koncentračního tábora (dalli dalli Strasse)	5.
4.	O tom, kdo patří do koncentračního tábora	16.
5.	O eucharistii	19.
6.	O kněžích v Osvětimi	20.
8.	O smrti Siarda Nevrkly	6.
9.	O vztahu příslušníků SS ke kněžím	2.

²⁸ V roce 1949 ještě platilo ustanovení Kodexu kanonického práva (kánony 1385-1394), kterými byla povinná církevní censura knih vydávaných kněžími, řeholníky nebo věřícími laiky. Tylův postup nebyl nejstandardnější, protože podle § 3 kanonu 1385 měl o povolení žádat svého řádového představeného, tedy strahovského opata Bohuslava Jarolímka.

²⁹ Bohumil Opatrný, (1881-1964). V období okupace vykonával funkci kapitulního vikáře Pražské arcidiecéze.

10.	O tom, jak Zikmund Záběhlický zpíval příslušníku SS	4.
11.	O záchraně příslušníků britské Intelligence service	18.
12.	O buchenwaldském kalichu a ciboriích	21.
13.	O tom, jak se Heřman Tyl modlil růženec před příslušníkem SS	3.
15.	O Jakóbu, teréneru Maxe Schmelinga	10.
16.	O srdci polské dívenky	11.
17.	O židu Löflerovi	12.
18.	O Erbenově knize Kytice	13.
19.	O nemocném vedoucím karanténního bloku	9.
19.	O lidských játrech	14.
20.	O útěku mladého ruského inženýra před popravou	17.
21.	O nápisu na osvětimské bráně	15.

Zde uvedené události tedy Heřman Josef Tyl použil při konečné redakci svého životopisu. Upravil je nebo je nechal v nezměněné podobě.³⁰ Po jejich uspořádání do chronologického sledu k nim přidal dalších devatenáct událostí, které ve spise z roku 1949 nenalezneme. Zda v případě těchto devatenácti událostí čerpal z nějakého jiného pramene, nebo použil svoji vlastní paměť, bohužel není známo. Takto upravený text autor použil pro popis svých životních osudů před rokem 1945. Po dokončení redakce připojením popisu událostí po roce 1945 až do propuštění na svobodu v roce 1958 vznikla autobiografie tak, jak ji dnes známe. Díky tomu, že autor při redakci svého vlastního životopisu využil svůj starší text, který vznikl čtyři roky po jeho návratu z koncentračního tábora, získává popis událostí, které čerpal z tohoto spisu, na autentičnosti.

Při posuzování doby a okolností vzniku s ohledem na autentičnost obsahu Tylova životopisu musíme zohlednit ještě jeden pramen, který nám poskytlo využití metody orální historie. Za použití této metody se 12. ledna 2009 uskutečnil rozhovor s prof. Josefem Svobodou, který s Heřmanem Josefem Tylem strávil roky věznění v komunistických věznicích Plzeň-Bory, Leopoldov a pracovních táborech uranových dolů na Jáchymovsku a Příbramsku. V rozhovoru Josef Svoboda uvedl, že před svým odchodem z Československa do Kanady v roce 1968 dostával od Tyla k připomínkování první koncepty autobiografie: *„Dával mi číst koncepty své knížky a já jsem mu to komentoval. Tak mám představu co psal, ale konečné knížky jsem se nedočkal. A když jsem jí pak dostal, byl*

³⁰ Pro podrobnější srovnání obsahu spisu Ježíš Kristus v koncentračním táboře a autobiografie Heřmana Josefa Tyla zde není dostatek místa. Takový prostor by poskytla edice Tylova spisu z roku 1949.

jsem překvapen jak je to obsahově bohaté... Já jsem do Kanady odešel v roce 1968. Pracovat na své knize tedy musel už někdy mezi lety 1958-1968. První rukopisy nebyly tak kvalitní, byly kusé a na mnoha místech nedokončené. To jsem právě kritizoval, říkal jsem: „Heřmane, to musíš dotahovat.“ Byly to první kapitoly. Možná i někdo jiný měl v tom komentování, kritizování, editování prsty. Já jsem totiž z těmi prvními stránkami nebyl příliš nadšen, proto mne překvapilo, jak se to všechno nějak vybarvilo, vykrytalizovalo. Začalo to mít smysl a pádnost. To jeho vyprávění se čte jedním dechem.“³¹ Nemůžeme sice toto tvrzení ověřit z jiného pramene, dokládá však to, co již známe díky dopisům Heřmanu Josefa Tyla a díky jeho spisu Ježíš Kristus v koncentračním táboře, a sice, že je zřejmé, že Heřman Josef Tyl na svém životopisu pracoval již před rokem 1949. Není tedy zcela vyloučeno, že by nevyužil příležitosti pracovat na životopisu i v pozdější době, dříve, než přistoupil k jeho konečné redakci. Můžeme si tedy dovolit tvrdit, že obsah autobiografie Heřmana Josefa Tyla nevznikl jako jediný text v sedmdesátých letech, ale utvářel se minimálně v průběhu třiceti let jeho života. Autor ke konečné redakci přistoupil zřejmě někdy kolem roku 1978, kdy jako důchodce bydlel na faře v Bítově na Znojemsku. Některé části textu dokonce zřejmě vznikly již v době, o které autor v životopisu vypráví.

Vlastní text autobiografie je však veřejnosti znám díky jeho vydání v roce 1995⁴ a v roce 2006⁵. V případě obou edic životopis Heřmana Josefa Tyla nechal vydat klášter premonstrátů v Teplé u Mariánských Lázní, rovněž u obou byl editorem člen tepelského konventu Hroznata František Janoušek. Nabízí se otázka, zda je tištěné vydání Tylova životopisu věrné své rukopisné předloze. Z obou vydání se na první pohled zdá, že editor do rukopisné předlohy téměř nezasáhl, tedy alespoň na žádné změny v textu oproti rukopisné předloze není čtenář upozorněn. Pouze při druhém vydání v roce 2006 editor čtenáře upozornil, že text vlastních pamětí Heřmana Josefa Tyla byl „*upraven podle dnešního pravopisného úzu (nejčastěji v interpunkci)*“, a že úpravy „*zachovávají smysl textu a jazykové zvláštnosti autora*“³². Když však porovnáme životopis Heřmana Josefa Tyla vydaný tiskem s jeho

³¹ Rozhovor s Josefem Svobodou ze dne 12. ledna 2009.

³² *Psanecm*², s. 254.

rukopisnou předlohou, na některé obsahové odchylky narazíme. Nutno dodat, že na tyto změny editor upozornil v rozhovoru, který poskytnul při přípravě této práce, a jednotlivé zásahy do obsahu životopisu také zdůvodnil. To, co jsme právě řekli, však neplatí o dvou odchylkách, které jsou okamžitě patrné při porovnání textu životopisu vydaného tiskem s rukopisem. Proto u těchto odchylek nenabízíme zdůvodnění. Především se jedná se o název Tylovy autobiografie. Heřman Josef Tyl svůj vlastní životopis pojmenoval slovy „*Psancem lásky*“³³. V edici však z názvu vypadlo druhé slovo a Tylův životopis vydaný tiskem nese jednoslovným názvem „*Psancem*“³⁴. Následující odchylka není tolik obsahová, jako spíše odchylka v uspořádání textu. V rukopisné podobě je text popisující působení Heřmana Josefa Tyla v premonstrátském klášteře Teplá, který začíná slovy „*Klášter Teplá byl samostatnou obcí a měl vlastní školy, lékaře, lékárnou i poštu*“, jakoby úvodem k celému životopisu odlišený také způsobem číslování stránek římskými číslicemi,³⁵ na rozdíl o ostatního textu, který je číslovaný arabskými číslicemi. V tištěné edici je tento text zařazený až na konec textu autobiografie.³⁶

Další obsahové odchylky tištěné edice od rukopisné předlohy, na které upozornil také editor v rozhovoru poskytnutém při naší práci, nalézáme v obsahu Tylova životopisu. První z nich se nachází v části, ve které Tyl popisuje události po svém příchodu do koncentračního tábora Buchenwald 20. srpna 1943, a kde je vyzdvížena role Huga Rokyty při záchraně novoříšských premonstrátů včetně Heřmana Josefa Tyla před zařazením do nejhoršího pracovního komanda v proslulém buchenwaldském pobočném táboře Dora. Podle zveřejněného životopisu Tyl konstatuje, že Rokyta zásahem u vězeňské správy zabránil transportu novoříšských premonstrátů do pracovního komanda Dora. Na rozdíl od tohoto veřejnosti známého popisu událostí po Tylově příchodu do Buchenwaldu se v rukopisné podobě dovídáme, že Rokyta záchranu

³³ Název „*Psancem lásky*“ se dodnes dochoval ve strojopisné podobě Tylova rukopisu. Na ručně psané podobě Tylova rukopisu, byl tento název uveden na štítku nalepeném na titulní straně sešitu, ve kterém Tyl svůj životopis napsal ručně. Tento štítek se ze sešitu ztratil, přestože v době studia Tylovy pozůstalosti v roce 2002 se štítek s tímto názvem na sešitu ještě nacházel.

³⁴ *Psancem*¹, c. d.. Tuto změnu názvu respektuje také edice z roku 2006 (*Psancem*², c. d.).

³⁵ *Psancem lásky*, c. d., ss. I-X

³⁶ *Psancem*¹, c. d., ss. 180-189

новоříšských premonstrátů dosáhl zásahem u vězeňské samosprávy, tedy vnitřní z vězňů složené správy hlavního tábora Buchenwald, která měla vliv na obsazování pracovních komand v tomto táboře, včetně patologie, kam byl zařazen Tyl, pracovního komanda v buchenwaldské továrně Gustolvwerk, do kterého byli zařazeni Augustin Machalka a Gilbert Bednář, nebo trestného komanda v buchenwaldském kamenolomu, kam byl zařazen Štěpán Rajda. Dále se z rukopisné předlohy dovídáme, že Hugo Rokyta³⁷ si díky své znalosti práce s farními matrikami získal důvěru SS velitelství tábora, pro které vypracoval rodokmeny, k čemu v Buchenwaldu vzniklo speciální pracovní komando. Kvůli ohledům, aby Hugo Rokyta, který v době vydání Tylova životopisu ještě žil, nebyl nařčen ze spolupráce s nacisty, byly podstatné části vypuštěné. Tímto zásahem v publikovaném Tylově životopisu ztratila svůj původní význam věta zachovaná, že „*Hugo Rokyta zachránil několik spoluvězňů od nasazení do těžké manuální práce*“. Na rozdíl od původního spojení s vězni zařazenými do speciálního pracovního komanda Hugo Rokyty pracujícího na rodokmenech, lze z edice usuzovat souvislost této věty s pracovním zařazením premonstrátů do pracovního komanda v továrně Gustolvwerk nebo v kamenolomu, které jí předchází. Mnohem zásadnější posun ve významu textu, tentokrát s ohledem na vlastní životopis Heřmana Josefa Tyla, bylo vynechání věty, ve které Tyl poznamenává, že Rokytovo speciální pracovní komando mohlo v korespondenci s farními úřady „*propašovat i lecos jiného*“. Tímto nepatrným dovětkem k předchozímu textu dostává mnohem hlubší smysl následující věta, že „*Dr. Hugo Rokyta měl i podstatný podíl na umožnění tajného sloužení mše svaté.*“ Text ve své původní plnosti nabízí interpretaci, že díky korespondenci s farními úřady mohl Hugo Rokyta získat pro Heřmana Josefa Tyla věci potřebné ke sloužení mešní bohoslužby v koncentračním táboře Buchenwald. V následujícím srovnání je v levém sloupci uveden známější publikovaný text Tylovy autobiografie a v pravém text podle rukopisné předlohy:

³⁷ Hugo Rokyta, historik (1912-1999). Vystudoval historii, dějiny umění a slovanskou filologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V roce 1938 působil jako zvláštní vyslanec prezidenta Beneše v Paříži. Po vpádu nacistických okupačních vojsk do Československa a 1. září 1939 transportován do koncentračního tábora Dachau a následně do Buchenwaldu, kde setrval až do osvobození tábora.

„Po třech týdnech většina našeho transportu byla převedena na nejhorší komando K L Bu, které později 27. 8. 1945 bylo proměněno na samostatný tábor, zvaný „Dora“.

Dr. Hugo Rokyta svým zásahem u vězeňské správy³⁸ zařídil, že my čtyři kněží a ještě jiní laici, jsme zůstali ušetřeni tohoto dalšího přesunu a byli jsme zařazeni do pracovního procesu zde. Dva pracovali ve zbrojní továrně (Gustolvwerke) a sedmdesátiletého dr. Štěpána Rajdu, když slyšel esesman, že je kněz, zařadil do kárného komanda (kamenolomu).

„Po třech týdnech většina našeho transportu byla převedena na nejhorší komando K L Bu, které později 27. 8. 1945 bylo proměněno na samostatný tábor, zvaný „Dora.“

Dr. Hugo Rokyta svým zásahem u vězeňské samosprávy³⁸ zařídil, že my 4 kněží a ještě jiní laici jsme zůstali ušetřeni tohoto dalšího přesunu a byli jsme zařazeni do pracovního procesu zde. Dva pracovali ve zbrojní továrně /Gustovwerke/ a 70tiletého dp. Štěpána Rajdu, když slyšel SS-man, že je kněz, zařadil do kárného komanda /kamenolomu/. Odtud však za několik dní díky mocnému vlivu dr. Rokyty a autoritě mezi starými spoluvězni, - byl vnitřní vězeňskou samosprávou přeřazen na pracoviště, kde opravovali roztrhané ponožky. Mne poslali z vězeňské nemocnice na pathologii do pitevny.

Dr. Hugo Rokyta byl též mezi prvními, který nám donesl chléb, papír, tužku a dal několik moudrých rad cenných nad zlato. Byl zde již 4 roky, takže znal znamenitě jak vnitřní táborové poměry, tak i SS velení tábora. Zvlášť SS velení tábora znal tak, jako nikdo jiný na světě. Proč? U representantů nacismu měl mimořádně důležitý význam rodokmen.

Toho využil dr. Hugo Rokyta, znalý obsahu i významu farních matrik a navrhl velitelství, že jim cestou úřední obstará a sestaví rodokmeny. Protože Hugo nikdy nepostrádal fantasií, dovedl objevit u mnohého z nich „modrou krev“, sestavit i erb a pod. Vymohl na

³⁸ V tištěném vydání Tylova životopisu vypadla první část složeného slova „samosprávy“ a zůstalo pouze slovo „správy“, což v případě koncentračního tábora Buchenwald, *Psancem*¹, c. d., s. kde vnitřní správa nebo samospráva tábora na rozdíl od vnějšího SS-velení nebo správy tábora byla v rukou vězňů, dává informaci o zásahu dr. Hugo Rokyty zcela jiný význam.

³⁹ *Psancem*¹, c. d., s. 36.

velitelství tábora povolení k sestavení celého pracovního komanda, které mělo své malíře, písaře a grafiky. Předností komanda bylo, že pracoviště bylo v suchu, vařila se melita-káva a sbíraly se "zcela zaručené" zprávy z venčí i z tábora.

Tímto způsobem vlastně dr. Hugo Rokyta zachránil několik spoluvězňů od nasazení do těžké manuální práce.

Tímto způsobem vlastně dr. Hugo Rokyta zachránil několik spoluvězňů od nasazení do těžké manuální práce. Současně však se svými kamarády nahlédl do zajímavé genese zločinnosti, sahající několik generací do minulosti – jak se u koho ve smyslu kladném nebo záporném projevovala. Byli v písemném styku s farními úřady, kde mnohdy poštou tohoto druhu šlo propašovat i leccos jiného.

Měl i podstatný podíl na umožnění tajného sloužení mše svaté. Sám nejen praktický katolík, ale i člen řádu Maltézských rytířů.³⁹

Dr. Hugo Rokyta měl i podstatný podíl na umožnění tajného sloužení mše svaté. Sám nejen praktický katolík, ale i člen řádu Maltézských rytířů.⁴⁰

Druhá odchylka v obsahu, na kterou narazíme při porovnání textu Tylova vlastního životopisu podle edice s její rukopisnou předlohou, se dotýká situace vzniklé v Nové Říši po odchodu Heřmana Josefa Tyla do duchovní správy v Teplé v roce 1946. Tyl v rukopisné předloze na popis náboženské situace na místě svého nového působiště v Městě Teplá navázal vyprávěním o nespokojenosti novoříšských farníků s jeho odchodem z Nové Říše a kritice namířené proti novoříšskému opatu Augustinu Machalkovi, bez jehož souhlasu by strahovský opat Bohuslav Jaorlímek nemohl Tyla administrátorem farnosti v Teplé ustanovit. Do situace podle rukopisu musel svým osobním dopisem novoříšským farníkům zasáhnout opat Jarolímek. Popis těchto událostí uzavírá Tylovo konstatování, že díky této situaci v Nové Říši ve volbách vyhráli komunisti. Vynecháním části o nespokojenosti novoříšských farníků a následném dopisu opata Jarolímka ztratilo zařazení textu o vítězství novoříšských komunistů ve volbách roku 1946 svůj význam. Nebylo

⁴⁰ TYL Heřman Josef, *Psancem lásky*, strojopis rukopisu autobiografie Heřmana Josefa Tyla, s. 29a-b.

smysluplné, aby zmínka o vítězství komunistů v Nové Říši navazovala na popis náboženské situace v Teplé. Proto jej editor zařadil za text dopisu strahovského opata Jarolímka, který je jak v rukopisné předloze, tak v tištěném vydání, zařazen o něco dříve.⁴¹ Se skutečností, že se v rukopisné předloze dvakrát opakuje zmínka o Jarolímkově dopise novoříšským farníkům, se u druhé zmínky o tomto dopise Tyl vypořádal poznámkou: „jehož text již známe“. V následujícím srovnání obou textů nabízíme v pravém sloupci text podle rukopisné předlohy a v levém sloupci text podle tištěného vydání, tedy po vypuštění některých částí. V tomto srovnání ponecháváme na svém místě text, který byl v tištěném vydání přesunut za dopis opata Jarolímka.

„Německé bohoslužby byly velmi početně navštěvovány. Ved je tehdejší kooperátor – spolubratr P. Wolfgang. V neděli byla velká mše sv. zpívaná sborem latinsky. K českým bohoslužbám jsem pozval několikrát z Prahy svého přítele, prof. zpěvu docenta Ing. Václava Krafka, který zpíval české vložky /ponejvíce Dvořákovy „biblické písně.“/“⁴²

Tím však rána nebyla zcela zacelena. Do volebního programu toho roku dali si novoříští komunisté slib, že si vynutí můj návrat a tak se stalo, že v Nové

„Německé bohoslužby byly velmi početně navštěvovány. Ved je tehdejší kooperátor – spolubratr P. Wolfgang. V neděli byla velká mše sv. zpívaná sborem latinsky. K českým bohoslužbám jsem pozval několikrát z Prahy svého přítele, prof. zpěvu docenta Ing. Václava Krafka, který zpíval české vložky /ponejvíce Dvořákovy „biblické písně.“/ Z Nové Říše došla zpráva, že se tamní věřící bouří proti opatovi kláštera Aug. Machalkovi a dožadují se na něm mého návratu. Bouře zašla až tak daleko, že věřící hrozili odmítnutím účasti na bohoslužbách, vedených opatem. Ten se dopustil chyby, že k řešení záležitosti použil kazatelny. To zostřílo situaci.

Musel zasáhnout zvláštním listem, adresovaným věřícím novoříšské farnosti, sám generální vikář řádu, opat Dr. Bohuslav Jarolínek – jehož text dopisu již známe.

Tím však rána nebyla zcela zacelena. Do volebního programu toho roku dali si novoříští komunisté slib, že si vynutí můj návrat a tak se stalo, že v Nové

⁴¹ Celý tento odstavec je přesunut o tři stránky dopředu za text dopisu Bohuslava Jarolímka novoříšským farníkům. *Psancem*¹, c. d., s. 65.

⁴² *Psancem*¹, c. d., s. 68.

⁴³ *Psancem*¹, c. d., s. 65.

⁴⁴ *Psancem lásky*, s. 64-65.

*Říši, kde komunisté byli vždy v podstatné menšině, tímto programem zvítězili. (Slibu však nedostáli.)*⁴³

*Říši, kde komunisté byli vždy v podstatné menšině, tímto programem zvítězili. Slibu však nedostáli.*⁴⁴

Na třetí a poslední odchylku narazíme v části, v níž Heřman Josef Tyl popisuje svou situaci v tepelském klášteře, která se vlivem stížnosti a udání adresovaných proti němu zhoršovala, zejména v roce 1947, a vyvrcholila jeho odvoláním z funkce převora abate impedito. Na rozdíl od tištěného vydání v rukopisné předloze na tuto pasáž navazuje vyprávěním o dvou mladých řeholnicích, které ještě před ukončením zkušebního období, tzv. noviciátu, Heřman Josef Tyl propustil. Z ohledem na strahovského premonstráta a generálního řádového inspektora majetků tepelského kláštera Zikmunda Sudíka, který byl takto v Tylově životopisu označen jako autor „*mnoha žalob*“, byla tato část v rozsahu dvou vět z textu životopisu vypuštěna. Nabízíme i tuto pasáž ve znění, které je veřejnosti známé z tištěného vydání, v levém sloupci, a také v plném znění podle rukopisné předlohy v pravém sloupci.

*„Množila se však též různá udání a stížnosti na mne – hlavně u mých řádových představených, jako že mladí ještě po májové pobožnosti jsou před kostelem, že sedím ve stale /chórová lavice/, která přísluší opatovi, že bydlím na prelatuře kláštera a ještě více „nepřístojností“, kterých jsem si nebyl ani vědom.“*⁴⁵

*„Množila se však též různá udání a stížnosti na mne – hlavně u mých řádových představených, jako že mladí ještě po májové pobožnosti jsou před kostelem, že sedím ve stale /chórová lavice/, která přísluší opatovi, že bydlím na prelatuře kláštera a ještě více „nepřístojností“, kterých jsem si nebyl ani vědom. Autorem mnoha žalob byl pan generální Zikmund Sudík, který použil dvou noviců, sledujících jiné své osobní zájmy a kterým jsem musel proto doporučit odchod z kláštera. Přešli na Strahov, kde byli přijati a později též propuštěni.“*⁴⁶

Uvedené zásahy do názvu, struktury i obsahu textu autobiografie Heřmana Josefa Tyla při edici v roce 1995 byly respektovány také při vydání v roce 2006.

⁴⁵ *Psancem*¹, c. d., s. 77.

⁴⁶ *Psancem lásky*, s. 71.

Zdrojem značného množství pramenů je Tylova pozůstalost. Na tomto místě je však nutné vysvětlit, co tímto pojmem myslím, přestože se na první pohled může jevit zcela bezproblémovým. Nepochybně člověk, který se bude zajímat o osobu Heřmana Josefa Tyla navštíví klášter premonstrátů v Teplé, podobně jako Charles Mollete z úvodu, a takový člověk neudělá žádnou chybu, protože se zde nachází listiny, korespondence, předměty, které zůstaly po jeho smrti.⁴⁷ Avšak podobnou pozůstalost nalezneme také v premonstrátském klášteře v Nové Říši,⁴⁸ jakož i mezi archiváliemi novoříšského kláštera uloženými v Moravském zemském archivu v Brně.⁴⁹ Označení pojmem pozůstalost si však zaslouží i dokumenty, korespondence, předměty a fotografie, které si v průběhu svého života Tyl uschoval u svých příbuzných a známých po celé České republice, kterým důvěřoval. Činil tak zejména s ohledem na možnost ztráty těchto věcí, zejména některých listin, v případě, že by o ně přišel sám nějakým zásahem totalitní moci, podobně jako v roce 1941 a především v roce 1950. Po smrti Tyla zůstaly listiny a fotografie u jeho neteře Ludmily Dostálové v Liběchově,⁵⁰ a u jeho synovce Josefa Tobiáše v Senici na Hané.⁵¹ Některé dokumenty, jako například Tylův spis Ježíš v koncentračním táboře, se dochovaly u Metoděje Nováka v Nové Říši.⁵² Protože však mnohé osoby byly známé pouze úzkému kruhu blízkých přátel Heřmana Josefa Tyla, některé cenné dokumenty uschované Tylem se nenávratně ztratily úmrtím dotyčné osoby. Stalo se tak například v případě Tylovy tetičky Marie Pojdové, manželky Tylova strýce Františka Faksy, která žila v Praze v Nuslích, a u níž měl podle pamětníků⁵³ Tyl rovněž uschované. Avšak, když v roce 2003 zemřela, protože žila sama a nikdo s tepelských premonstrátů ji neznal, správce domu, který zařizoval její pohřeb, její věci, včetně dokumentů

⁴⁷ Opatský archiv premonstrátského kláštera v Teplé (KLTA), pozůstalost Heřmana Josefa Tyla. O částečné uspořádání se postaral tepelský knihovník a archivář Milan Hlinomaz. *Vzpomínky, c. d.*, s. 137-140.

⁴⁸ Opatský archiv premonstrátského kláštera v Nové Říši (KLNŘa), osobní složka Heřmana Josefa Tyla.

⁴⁹ Na rozdíl od listin týkajících se Tylova přijetí do řádu (Moravský zemský archiv v Brně, fond E58, karton 511/f) by bylo možné za pozůstalost označit materiály k životopisu Heřmana Josefa Tyla, které do fondu E58 dodal dr. Karel Dolista (E58 dodatky, karton 4, dodatek 80).

⁵⁰ Osobní archiv Ludmily Dostálové.

⁵¹ Osobní archiv Josefa Tobiáše.

⁵² Osobní archiv Metoděje Nováka.

⁵³ Anny Oplatkové s jejíž rodinou byl Heřman Josef Tyl v přátelském vztahu. Anna Oplatková přišla se svými rodiči a sestrou v roce 1947 do tepelského kláštera, kde její rodiče pracovali na klášterním hospodářství.

uschovaných Tylem, nechal vyhodit aniž bychom se dověděli o jaké cenné předměty vztahující se k životu Heřmana Josefa Tyla jsme přišli.

Zvláštním pramenem jsou fotografie Heřmana Josefa Tyla. V průběhu badatelské části práce bylo nalezeno celkem osmnáct fotoalb, které se vztahují k životu Heřmana Josefa Tyla. Z nich čtrnáct je uložených u Josefa Tobáše⁵¹ v Senici na Hané, tři u Ludmily Dostálové⁵⁰ v Liběchově a jedno v opatském archivu premonstrátského kláštera v Nové Říši.⁴⁸ Fotoalba obsahují jednak fotografie zaznamenávající Heřmana Josefa Tyla od jeho nejuťlejšího dětství, dále fotografie pořizované samotným Tylem buď z jeho cest nebo návštěv u známých, pak fotografie, které Tylovi poslali jeho příbuzní a známí. Mezi fotografiemi z událostí, které Tyl organizoval mají největší hodnotu ty, které zaznamenávají dění v tepelském klášteře v poválečném období a pastoračních aktivit Tyla v Mariánských Lázních v době Pražského jara.

Prvním pramenem, na který badatel zabývající se biografií nějaké osoby nebo celých lidských rodů musí na začátku své práce zcela jistě narazit, jsou záznamy matričních událostí, jako jsou narození, svatba nebo úmrtí. Knihy matričních záznamů jsou však především určeny církevním nebo státním úřadům. V případě matrik, které jsou užívány státní správou k záznamům matričních událostí, však badatel naráží na první velkou překážku způsobenou ochranou osobních údajů.⁵⁴ Důsledkem nadměrné ochrany osobních údajů nemůže státní správa záznamy v matrikách poskytnout mimo služební účely nikomu jinému než osobě, o které jsou záznamy vedeny. Tímto vzniká mezera mezi prameny také v případě studia života Heřmana Josefa Tyla, která je ztížena i tím, že není možné při jednání se státní správou využít souhlasu přímých příbuzných, které jako kněz mít ani nemůže. V tomto směru byly dostatečnou náhradou materiály v pozůstalosti Heřmana Tyla uložené v archivu kláštera premonstrátů v Teplé u Mariánských Lázní. Mezi dokumenty a materiály různé povahy se nacházel rodný list, který je státní správou potvrzeným věrným opisem záznamu o narození Josefa Tyla z křestní matriky římsko-katolické farnosti Vilémov od roku 1950 využívané jako rodné matriky matričním úřadem v Senici na Hané.⁵⁵

⁵⁴ Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.

⁵⁵ Rodný list Josefa Tyla, Opatský archiv kláštera premonstrátů Teplá, pozůstalost Heřmana Josefa Tyla.

Takto jsme mohli plnohodnotně nahradit chybějící pramen při studiu začátku života Heřmana Josefa Tyla. Starší matriky, ze kterých jsme jako pramene čerpali informace o matričních událostech - narození, sňatcích a úmrtích - jsou uloženy v Moravském zemském archivu v Brně (dále MZAB), včetně druhé nejstarší dochované křestní matriky farnosti Bohuslavice u Konice 1658-1706, do které byl v uvedenou dobu Cakov přifařen. Nejstarší dochovaná křestní matrika farnosti Cholín 1631-1640 se záznamy matričních událostí v obci Cakov a ostatní matriky jsou uloženy v Zemském archivu v Opavě, v pobočce v Olomouci.

Další období, kdy Tyl navštěvoval povinnou školní docházku, jsme sledovali prameny pocházející z administrativy obecní školy v Cakově, měšťanky v Náměšti na Hané a gymnázií v Litovli a Kroměříži uložené ve Státním okresním archivu v Olomouci a v Prešově. Jednalo se zejména o třídní a hlavní knihy, které poskytovaly informace o Tylově prospěchu. Pro přiblížení mimoškolních aktivit bylo nutné čerpat z dalších pramenů, které vznikly v době jeho školních let. Jedná se o zápisy z porad učitelského sboru, výroční zprávy o činnosti škol, a v případě Prešova také o dokumenty z činnosti samovzdělávacího spolku Andreje Sládkoviče. Podobně jako v případě základního a středoškolského vzdělávání Tyla jsme informace o jeho studiu čerpali z pramenů administrativní povahy pocházející z činnosti Brněnského alumnátu, uložené v Moravském zemském archivu v Brně.

Studiu teologie však předcházel vstup do premonstrátského řádu. Prameny týkající se této události v jeho životě se nacházejí v osobní složce v opatském archivu kláštera premonstrátů v Nové Říši a ve fondu Premonstrátský řád v Moravském zemském archivu v Brně.

Opatský archiv premonstrátského kláštera v Nové Říši obsahuje také řadu pramenů týkajících se počátků nacistické perzekuce Heřmana Josefa Tyla. O jeho osudu po zatčení jihlavským gestapem vypovídají prameny ve fondu Brněnského gestapa v MZAB. Avšak nejdůležitější pramen o uvalení ochranné vazby se nepodařilo nalézt. Rovněž jsme při práci museli postrádat dokumenty z nacistického koncentračního tábora Osvětim, které spolu s táborem zlikvidovali nacisté v roce 1944. Naproti tomu se dochovaly všechny důležité prameny z koncentračního tábora Buchenwald, které jsou uloženy v archivu mezinárodní vyhledávací

služby (International Trating Service – ITS) v Bad Arolsen. Koncentračního tábora Buchenwald se týkají také prameny z fondu Bohumil Prikryl v Archivu Národního muzea. O návratu do vlasti po skončení druhé světové války vypovídají prameny z fondu Londýnský archiv v Národním archivu.

Matriky byly prameny také při studiu Tylovy kněžské práce a to zejména u farností, kde postrádáme informace z jiných zdrojů. To platí třeba pro jeho působení ve farnosti Slatinice. Pramenem informací o jeho působení v duchovní správě je kronika farnosti Bohuslavice u Konice. Duchovní správě a bohaté pastorační činnosti Heřmana Josefa Tyla se rozsáhle věnuje kronika farnosti v Mariánských Lázních. Na rozdíl od uvedených farních matrik posloužila matrika farnosti v Pernarci Zikmundu Sudíkovi pro zaznamenání událostí v tepelském klášteře. Své vyprávění o těchto událostech pojmenoval Tragedia Teplena. Situaci v tepelském klášteře, zejména pokud se týká hospodářských otázek a vnitřních poměrů konventu, dokládají také prameny z opatského archivu premonstrátského kláštera v Teplé.

Pro období, které následovalo po Tylově zatčení komunistickou státní bezpečností, a také důležité momenty, které byly příčinou jeho zatčení, dokládají materiály, vyšetřovací a další spisy, vzniklé z činnosti StB, ale také spis inspekce ministra vnitra, uložené v archivu Bezpečnostních složek, a také soudní a vězeňský spis uložené v Národním archivu.

Tylovu kariéru zaměstnance cakovského družstva zachycují zápisy z výročních porad a jednání předsednictva družstva, které jsou z převážné většiny uloženy ve Státním okresním archivu v Olomouci (dále SOA Olomouc) a část pramenů se nachází v osobním archivu rodiny Grecmanových v Cakově. Část těchto pramenů se týká také návratu Tyla do kněžské služby. Nejvíce pramenů vztahujících se k Tylově kněžské službě však pochází z činnosti státního dozoru na církvemi, tedy fondu církevního odboru Okresního národního výboru v Olomouci (SOA Olomouc), církevního odboru Okresního národního výboru ve Znojmě (SOA Znojmo), církevního odboru Severomoravského Krajského národního výboru v Ostravě (Zemský archiv Opava) a církevního odboru Jihomoravského Krajského národního výboru v Brně

(MZA Brno). K pramenům těchto státních orgánů bylo nutné ještě nahlížet na prameny konzistoří brněnského biskupství a olomouckého arcibiskupství.

Archivní prameny však o některých obdobích Tylova života mlčí, z tohoto důvodu bylo nutné získat prameny orální historie. Byly proto uskutečněny rozhovory s dvaceti osobami, zejména tepelskými premonstráty, kteří do řádu vstoupili před rokem 1989, s rodinnými příslušníky - synovcem a neteřemi, s Tylovými vrstevníky z obce Cakova a s vybranými osobami, které přišly do osobního kontaktu s Tylem, jak již v době jeho působení v Teplé, tak s některými spoluvězni.

1.2. Literatura

Pro naši práci byla nejdůležitější literatura zabývající se dějinami premonstrátského řádu v Československu v období okupace a komunismu se historiografie v jednotlivých obdobích zabývala s různou intenzitou. V průběhu 2. světové války nebyl vznik dějepisné literatury možný, proto musíme první práce, které by se dějinami československých premonstrátských klášterů zabývaly, hledat až po jejím skončení. Když opomeneme vzpomínky vězňů koncentračních táborů na prožitá utrpení v továrnách na smrt po jejich návratu do vlasti,⁵⁶ překvapivě první dílko nalezneme v knize, pojmenujeme-li tak několika stránkovou sbírku básní, Josefa Marcela Sedláčka, vydanou nákladem premonstrátského kláštera v Nové Říši.⁵⁷ Námi hledaný popis události, v tomto případě zatčení a utrpení novoříšských kanovníků v koncentračním táboře Osvětim, sepsaný Heřmanem Josefem Tylem, básní „*Nová Říše*“, „*Osvěňčim*“ a „*Siard*“ předchází a vlastně je také uvádí.

Zcela jiné důvody vedly Heřmana Josefa Tyla k sepsání obsáhlejších děl, když chtěl „*napravit v poválečných poměrech trvale poškozenou reputaci kláštera*“⁵⁸ a čelit snahám o konfiskaci celého

⁵⁶ Za všechny stojí za zmínku kniha Bedřicha Hoffmanna, *A kdo vás zabije...*, Přerov, 1946.

⁵⁷ SEDLÁČEK Josef Marcel, *Balada novoříšská*, Klášter premonstrátů: Nová Říše, 1945.

⁵⁸ HLINOMAZ Milan, „*Tepelský opat Dr. Gilbert Johann Helmer*, in: *Historický sborník Karlovarska VII.*, Státní okresní archiv: Karlovy Vary, 1999, s. 12.

kláštera pro obvinění, že zde byly „*provozovány nacistické rejdy*“⁵⁹. Jako vzdor těmto tvrzením nedlouho po svém ustanovení převorem v roce 1946 vydal knihu „*750 let kláštera řádu premonstrátů, Klášter Teplá*“⁶⁰ a o rok později knihu „*Klášter Teplá*“⁶¹. Když v první práci píše o úsilí Adolfa Hitlera klášter zkonfiskovat pro vojenské účely,⁶² v následující už tepelský konvent představuje jako oběť nacistické zlovůle: „*Sedm členů kanonie tepelské bylo gestapem trýzněno vězněním*“⁶³.

Snahám komunistů zmocnit se církevního majetku se dařilo do únorového vítězství pracujícího lidu bránit. Avšak poté, co uchopili veškerou moc ve státě, nemohlo jejich tvrdému zásahu proti církvi již nic zabránit. Součástí plánu státní politiky zbavit církev jakéhokoliv vlivu ve společnosti bylo zrušení všech církevních řádů. Aby byl úder proti církevním řádům bezproblémově přijat veřejností, skupina autorů Alois Svoboda, Anna Tučková a Věra Svobodová sepsala knihu „*Spiknutí proti republice*“⁶⁴. Ve své knize si autoři za svůj cíl vytýčili popsat takové činy Vatikánu a biskupů, „*aby bylo každému jasno, že to nejsou činy, které by jim sloužily ke cti*“.⁶⁵ Odhalování zločinnosti neuniklo ani dění v premonstrátském řádu. Autoři ve své knize představují za zločin volbu nástupce strahovského opata Metoděje Zavorala.⁶⁶ Hlavním aktérem volby byl generální opat Hubert Noots,⁶⁷ který volbu nejenom inicioval, ale v podstatě rozhodl. „*Po odevzdání volebních lístků urnu zapečetil a odvezl do Říma.*“⁶⁸ Výsledek volby byl nakonec voličům oznámen z Říma. Budoucím strahovským opatem se takto stal agent Vatikánu, Bohuslav Jarolímek.⁶⁹ Jeho protikandidát Antonín Lacina byl nedlouho poté zatčen gestapem. Podle autorů této knihy za jeho zatčením

⁵⁹ Informace pro ministra vnitra ve věci „*Klášter Teplá*“ ze dne 10. září 1945. – Archiv bezpečnostních složek, spis Z 17.952, fol. 77.

⁶⁰ TYL Heřman Josef, *750 let kláštera řádu premonstrátů, Klášter Teplá*, Klášter Teplá: Teplá, 1946

⁶¹ TYL Heřman Josef, *Klášter Teplá*, Klášter Teplá: Teplá, 1947.

⁶² *Hitler čtyřikrát usiloval o zkonfiskování tohoto kláštera a za jeho kulturní hodnoty a památky chtěl nakoupiti ve Švédsku a Španělsku válečného materiálu. Pověstný německý národovec, opat Helmer, se těmto loupežným choutkám vzepřel za cenu své osobní přízně u nejvyšších představitelů německého nacismu, avšak byl přinucen k určitým ústupkům.* TYL H. J. , *750 let kláštera premonstrátů Klášter Teplá*, c. d., s. 6.

⁶³ TYL H. J. , *Klášter Teplá*, c. d., s. 18. A dodává: „*avšak i Hitlera stihlo prokletí našeho národního svěťce spolu s kletbou všech jeho zločinům*“.

⁶⁴ SVOBODA Alois, TUČKOVÁ Anna, SVOBODOVÁ Věra, *Spiknutí proti republice*, Melantrich: Praha, 1949.

⁶⁵ C. d., s. 3.

⁶⁶ Metoděj Zavoral (1862-1942) , opatem strahovského kláštera 1906-1939.

⁶⁷ Hubert Noots (1881-1967), generálním opatem premonstrátského řádu 1937-1967.

⁶⁸ C. d., s. 73.

⁶⁹ Bohuslav Jarolímek (1900-1951), opatem strahovského kláštera 1939-1951.

stál Vatikán, který toho dosáhl prostřednictvím intervence vedoucího kongregace pro mimořádné záležitosti Giovaniho Montiniho⁷⁰ u pověřence Sicherheitsdienstu pro církevní záležitosti Kurta Bauera.⁷¹

V době komunistické diktatury bylo možné o dějinách psát pouze konzistentně s názorem reprezentantů vládnoucí komunistické moci. Církev v těchto názorech představovala úhlavního třídního nepřítele, a tak ji historiografie představovala v těch nejhorších barvách. Příkladem může být text pro průvodce v tepelském klášteře, který v roce 1980 napsala Jana Chaloupková.⁷² Podle této autorky vrcholné období v dějinách premonstrátského kláštera v Teplé „*nastalo v 19. stol. a před první světovou válkou, kdy (autor: klášter) přešel na kapitalistickou formu podnikání. Trvale byla činnost kláštera přerušena v r. 1950, protože i po únorovém vítězství našeho lidu prosazoval našemu socialistickému zřízení nepřátelskou politiku Vatikánu a usiloval o návrat starých časů. Začátkem roku 1951 poslední čeští řeholníci z kláštera odešli a působili většinou v duchovní správě. Němečtí premonstráti v čele s posledním opatem Carl Petrusem Möhlerem byli s ostatním zrádným obyvatelstvem odsunuti do Západního Německa do premonstrátského kláštera ve Speinshartu v Bavorsku.*“⁷³ Přes ideologický tlak na historiky ojediněle vznikla práce, která dějiny zaznamenala objektivněji. Porovnejme předchozí text s citací z jedné takové práce. „*Zmínku si zaslouží ještě Gilbert Helmer, který řídil klášter v letech 1900 - 44. Začátkem století se rozhodl postavit nový trakt, kde umístil knihovnu. Byl to velký germanista (vědec), ale i silně nacionálně cítící Němec. Přece však i za jeho doby ještě několik Čechů v klášteře bylo. Jeden z nich P. Jaroslav Vacek zemřel 1935. Za 2. světové války se tento opat dokonce vzepřel všem požadavkům nacistických pohlavárů. Byl však nucen dělat ústupky a část kláštera i klášterní park musel dát k dispozici táboru ženské pracovní služby a další část uvolnit ke zřízení zajateckého tábora. V klášteře byla zřízena porodnice svobodných německých matek. NSDAP vymáhala na opatovi*

⁷⁰ Giovanni Battista Enrico Antonio Maria Montini, vedoucí kongregace pro mimořádné záležitosti. 21. června 1963 se stal papežem Pavlem VI.

⁷¹ *Spiknutí proti republice*, c. d., s. 42-43.

⁷² CHALOUPOKOVÁ Jana, *Historická knihovna a klášter Teplá*, Krajské středisko státní památkové péče a ochrany západočeského kraje, 1980.

⁷³ C. d. 8.

povolení ke zřízení baletní školy v klášteře. V roce 1938 bylo v klášteře 88 řeholníků. V roce 1948 16, převor, 4 kanovníci, 8 kleriků, 3 novicové. Stejně jako ostatní byl i tento klášter v roce 1950 zrušen.“⁷⁴

Revoluce v roce 1989 označovaná za sametovou zbavila komunisty moci a odstranila tlak na autory dějepisné literatury. Zrušení cenzury po více než půl století obnovilo svobodu bádání. Díky uvolnění podmínek pro práci historiků se po roce 1989 zvýšil počet historiografických prací. V literatuře vzniklé v období bezprostředně po revoluci se odrazila dlouhá léta nesvobody, jakoby se autoři chtěli prostřednictvím své práce s tímto obdobím vyrovnat. Příkladem je dvousvazkové dílo Václava Vaška Neumlčená.⁷⁵ Své místo v jeho práci mají i dějiny premonstrátů v době komunistického režimu. Několik autorů se věnuje i speciálně dějinám klášterů premonstrátského řádu, v případě Želivského kláštera je to práce Jindřicha Zdeňka Charouze, *Oživené dědictví*.⁷⁶ Novodobým dějinám tepelského kláštera se věnovali Hroznata František Janoušek⁷⁷ a od poloviny devadesátých let Milan Hlinomaz.⁷⁸ Významné místo v historiografii zabývající se dějinami premonstrátů v Československu patří i memoárová literatura. Bohužel z několika velmi cenných vzpomínek premonstrátů⁷⁹ tiskem vyšla pouze autobiografie Heřmana Josefa Tyla, „*Psancem*“,⁸⁰ a rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera vydaný v knize „*Člověk musí hořeti*“.⁸¹

⁷⁴ LOBKOWICZ Zdeněk, *Knihovna v Teplé jako české kulturní středisko v národnostně smíšeném prostředí*, diplomová práce obhájena na Filozofické fakultě UK v roce 1979, s. 20. Autorem je člen tepelské kanonie Filip, který se v roce 2011 stal tepelským opatem.

⁷⁵ VAŠKO Václav, *Neumlčená I: kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*, Zvon: Praha, 1990. Václav Vaško se k podrobnějšímu zpracování dějin katolické církve vrátil ještě po roce 2000, kdy vychází jeho třísvazkové dílo *Dům na skále*. (VAŠKO Václav, *Dům na skále I.*, Karmelitánské nakladatelství: Kostelní vydří 2004; *Dům na skále II.*, Karm.: Kost. Vydří, 2007; *Dům na skále III.*, Karm.: Kost. Vydří) V prvním díle knihy Neumlčená píše Václav Vaško o volbě želivského opata Víta Tajovského (s. 135), ve druhém díle o premonstrátech píše v souvislosti s církevními procesy (s. 140). Premonstrátského kláštera se ve druhém díle týká i vznik internačního tábora v želivském klášteře.

⁷⁶ CHAROUZ Jindřich Zdeněk, *Oživené dědictví, Premonstrátský Želiv včera a dnes*, 999: Pelhřimov 1995. Dějinami želivského kláštera v době komunistického režimu se po revoluci věnovaly ještě knihy VESELÝ Jiří Maria, *Zázrak v Želivě*, Matice cyrilometodějská: Olomouc, 1994.; a ZIBAL Pavel, *Šéfe znáte Želiv*, Matice cyrilometodějská: Olomouc, 1994.

⁷⁷ JANOŠEK Hroznata František, *Klášter Teplá – minulost a současnost*, Arca JiMfa: Třebíč, 1993.

⁷⁸ V průběhu svého působení v knihovně tepelského kláštera od konce devadesátých let Milan Hlinomaz vydal velké množství různých článků. Pro naše téma jsou nejzajímavější dva: *Tři významní tepelští premonstráti* in: *Historický sborník Karlovarska, a Tepelský opat dr. Gilbert Johann Helmer*. Téměř kompletní výčet jeho prací najdeme v jeho vrcholném díle *Klášter premonstrátů Teplá*, Státní okresní archiv Karlovy Vary, Karlovy Vary 2003.

⁷⁹ Velmi cenné vzpomínky strahovského premonstráta, tajemníka strahovského opata Bernarda Mokrého stále zůstávají nezpracované.

⁸⁰ *Psancem*¹, c. d..

⁸¹ TAJOVSKÝ Bohumil Vít, *Člověk musí hořeti*, Torst: Praha 2001.

Příchodem nového tisíciletí se rozšířily řady autorů, kteří se zabývají novodobými dějinami premonstrátského řádu v Československu. Zároveň se začal zvětšovat rozsah zpracovávaných témat. Na rozdíl od předchozích porevolučních autorů si Rudolf Grulich zvolil téma své práce oběti nacismu z řad sudetoněmeckých katolíků. V části věnované pronásledovaným kněžím se bez větších podrobností dočteme o perzekuci tří tepelských premonstrátů Egidia Bära, Pavla Josefa Leinera a Emmericha Karla Prochazky, kteří strávili několik dní ve vazbě na gestapu.⁸²

Obdobím okupace se ve své knize *Trnitá cesta moravského duchovenstva* zabývají i autoři František Vašek a Zdeněk Štěpánek.⁸³ Události v premonstrátském řádu také nejsou jejich ústředním tématem, avšak i v této práci si našly své místo. Nejcennějším je svědectví Metoděje Nováka, novoříšského varhaníka a knihovníka o přepadení kláštera.⁸⁴

Poměrně podrobně se okolnostmi nacistické perzekuce novoříšského kláštera ve své diplomové práci zabývá Martin Chvatík. Díky němu se dovídáme o poměrech v novoříšském klášteře před zásahem gestapa, především o průběhu noviciátu Františka Kříže, který byl z kláštera vyloučen. Ten se novoříšskému konventu pomstil udáním u gestapa. Martin Chvatík ve své práci sleduje osudy udání Františka Kříže.⁸⁵

Dějiny premonstrátského řádu se zabývají i další vysokoškolské práce. Nejvíce z nich bylo vypracováno na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze: v roce 2001 na Právnické fakultě obhájil svoji práci o první pozemkové reformě ve vztahu k tepelskému klášteře Petr Kalla,⁸⁶ v roce 2003 obhájila Ivana Číhalová bakalářskou práci, ve které zpracovala životopis strahovského opata Bohuslava Jarolímka,⁸⁷ v roce 2008 se Lenka Jeřábková v bakalářské práci zabývá Jarolímkovým

⁸² GRULICH Rudolf, *Sudetoněmečtí katolíci jako oběti nacismu*, L.Marek: Brno, 2002.

⁸³ VAŠEK František, ŠTĚPÁNEK Zdeněk, *Trnitá cesta moravského duchovenstva (1939-1945)*, Brno 2003

⁸⁴ C. d., s. 132-133).

⁸⁵ CHVATÍK Martin, *Nacistická perzekuce premonstrátského kláštera v Nové Říši*, diplomová práce obhájena na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v roce 2003.

⁸⁶ KALLA Petr, *Majetek řeholních řádů a pozemková reforma za 1. republiky s přihlédnutím k majetku opatské tepelského*, diplomová práce obhájena na Právnické fakultě UK v roce 2001.

⁸⁷ ČIHÁKOVÁ Ivana, *Portrét Bohuslava Jarolímka*, bakalářská práce obhájena na Katolické teologické fakultě UK v roce 2003.

předchůdcem opatem Metodějem Zavoralem.⁸⁸ V obou pracích nechybí otázka volby Jarolímka koadjutorem.⁸⁹ Také diplomová práce Kamila Novotného byla obhájena na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy, kde se autor věnuje dějinami premonstrátského kláštera v Nové říši v první polovině 20. století.⁹⁰ Na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy byla v roce 2003 obhájena diplomová práce *Proměny Kláštera Teplá v přelomové době 1945-1950*.⁹¹

Historiografii dějin premonstrátského řádu v Protektorátu uzavírá práce Jana Stříbrného. V práci, která se zabývá pronásledováním církve nacisty, nachází své místo zatčení pěti želivských premonstrátů gestapem v únoru 1945.⁹² Všichni působili ve farnostech v Humpolci a okolí.⁹³

V novém tisíciletí neunikly pozornosti historiografie ani události v premonstrátském řádu po roce 1948. Své místo mají premonstráti v práci Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964, v níž Václav Vlček představil ucelený přehled jejich pronásledování komunisty.⁹⁴ Komunistickou perzekucí se zabývá i Atanáz Daniel Mandzák ve své knize „*Agent a špion Vatikánu*“.⁹⁵ Díky podrobnému zpracování životopisu a komunistického pronásledování redemptoristy Jana Ivana Mastiliaka přináší autor nové poznatky k perzekuci premonstrátů a odkrývá pozadí procesu Machalka a spol. Zcela nový pohled na komunistickou perzekuci přináší Zdeněk Charouz. Ve své knize nesleduje osudy jednotlivých osob, nebo některé skupiny. Zabývá se zde internačním táborem, který byl komunisty vybudován v premonstrátském klášteře Želiv.⁹⁶

⁸⁸ JEŘÁBKOVÁ Lenka, *Strahovský opat Metoděj Jan Nepomuk Zavoral*, bakalářská práce obhájena na Katolické teologické fakultě UK v roce 2008.

⁸⁹ Ivana Čiháková se Jarolímkově opatské volbě věnuje v kapitole 6.2 V ústraní: ke konci života, Lenka Jeřábková v kapitole 3.5 Opatem-koadjutorem. Lenka Jeřábková se věnuje i osudu Antona Laciny.

⁹⁰ NOVOTNÝ Kamil, *Klášter premonstrátů v Nové Říši v 1. polovině 20. století*, diplomová práce obhájena na Katolické teologické fakultě UK v roce 2004.

⁹¹ KROUPOVÁ Libuše, *Proměny Kláštera Teplá v přelomové době 1945-1950*, diplomová práce obhájena na Filozofické fakultě UK v roce 2003.

⁹² STRÍBRNÝ Jan, *Kirchen und Religion im Protektorat Böhmen un Mähren : in Handbuch der Religions und Kirchengeschichte der böhmischen Länder und Tschechiens im 20. Jahrhundert*. Oldebroung: München, 2009, 407-485.

⁹³ C. d., s. 483.

⁹⁴ VLČEK Vojtěch, *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964*, Matice cyrilometodějská: Olomouc, 2004.

⁹⁵ MANDZAK Daniel Atanaz, „*Agent a špión Vatikánu*“ – redemptorista Ján Ivan Mastiliak, Ústav pameti národa: Bratislava, 2008.

⁹⁶ CHAROUZ Jindřich Zdeněk, *Internační tábor Želiv, Opatství Želiv: Želiv*, 2008.

Důležitým autorem je také Charles Molette. Je autorem knih zabývajících se životními osudy francouzských kněží, řeholníků a laiků v nacistických koncentračních táborech: *Prêtres, religieux et religieuses dans la résistance au nazisme, 1940-1945, Essai de typologie* <Kněží, řeholníci a věřící v protinacistickém odboji, 1940-1945, rozřídění podle druhů pronásledování>, Fayard: Paris, 1995; *La „Mission Saint-Paul“ traquée par la Gestapo, Persécution et déportation des militants de l’apostolat catholique Francoise en Allemagne* <Mise svatého Pavla štvaná gestapem, Pronásledování a deportace představitelů francouzského katolického apoštolátu v Německu>, L’oeil/Francois-Xavier de Guibert: Paris, 2003

2. Životopis

2.1. Chlapec, student a mladý řeholník (1914-1940)

První roky života člověka jsou charakteristické poznáváním a objevováním okolí, osvojováním si základních společenských návyků a vzděláváním. Nejvíce charakterových vlastností a znalostí, které pak rozvíjí ve školách, člověk získává v kruhu svých nejbližších. Heřman Josef Tyl prvních sedm let prožil v kruhu své nejužší rodiny v Cakově a okolí, v Náměšti a Bílsku, v Litovli. Zbylých deset let studiem v Kroměříži, Prešově, Nové Říši a Brně. Žádný popis života nějakého člověka zřejmě nemůže začínat jinak než jeho narozením. O záznamu narození Josefa Tyla v křestní matrice se z jeho rodného listu dočteme: „*V knize narození národního výboru farního úřadu církve římskokatolické ve Vilémově jest zapsáno ve svazku VI. roč. 1914 na straně 59 pod číslem řadovým 8. Den, měsíc a rok narození 31. 7. 1914. Třicátého prvního července jedentisíc devětset čtrnáct. Místo narození Cakov, okres Litovel. Jméno a příjmení dítěte Josef Tyl. Otec Josef Tyl nar. 6. 2. 1887 v Cakově, rolník syn Antonina Tyla a jeho manželky Mariány Tylové rozené Soustalové. Matka Marie Tylová rozená Faksová narozená 24.12. 1890, dcera Antonina Faksy a jeho manželky Cecilie Faksové rozené Vydrelové.*“⁹⁷

Obec Cakov, místo Tylova narození, se nachází 16 kilometrů západně od Olomouce, na východním úpatí Bouzovské vrchoviny v nadmořské výšce 297 metrů nad mořem. Typická kultura, lidové zvyky, nářečí a religiosita zařazuje Cakov do nejstaršího moravského etnografického regionu Hané,⁹⁸ v jehož srdci se nachází. Katastr obce je rozdělen do několika částí, na severním břehu říčky Blata to jsou od východu: Za humny, Štvrtky, Půllány, Nad černým. Na jižním břehu od západu: Křeby, Na Partech, Vrchné díly, Obecnička, U svaté vody.⁹⁹ V průběhu své více než 660-leté historie prožila obec Cakov a její

⁹⁷ *Rodný list Josefa Tyla*, vystavený dne 15. prosince 1958 matričním úřadem ve Vilémově, Opatský archiv Klášter premonstrátů Teplá.

⁹⁸ Haná jako moravský region je uvedena již na Komenského mapě Moravy z roku 1667.

⁹⁹ KOVÁŘOVÁ Stanislava, *Paměti obce Cakova*, s. 5.

obyvatelé mnohé. Od prebendy olomouckého vikáře, po koupi Cakova olomouckou kapitulou v roce 1347 a 1350,¹⁰⁰ přes poddanství světské vrchnosti, jako součást chudobínského panství, ke kterému Cakov koupí připojil Vaclav Hájek z Háje v roce 1601,¹⁰¹ až po období samostatnosti po zrušení nevolnictví v roce 1848.¹⁰² Obec dvakrát zpustla: poprvé zcela na dobu jednoho století v průběhu bratrovražedných bojů mezi markrabaty Joštem a Prokopem;¹⁰³ podruhé z necelé poloviny v době třicetileté války a v období obsazení Olomouce švédskou armádou.¹⁰⁴ V následném období klidu, zejména od prvních desetiletí osmnáctého století, přicházeli do Cakova noví obyvatelé a znovu osidlovali polozpustlou obec.¹⁰⁵ V této době přišel i pradědeček pradědečka Heřmana Josefa Tyla. Jeho příchod byl zřejmě úzce spjat s úmrtím cakovského mlynáře Jana Procházky 5. července 1734;¹⁰⁶ v prvním zápisu jména Tyl v cakovských matrikách je z 11. května 1863, kdy se „*Josephus Thiel. molitor*“¹⁰⁷ stal kmotrem Marie Schneidrové. Starý cakovský mlýn, Cakov č. p. 1,¹⁰⁸ vlastnil rod Tylů po čtyři generace (Josef *1710; Jan *1735; Ignác *1785; František *1820).¹⁰⁹ Jeho odprodeji novému majiteli Františku Polesovi,¹¹⁰ který mlýn uzavřel v roce 1905, předcházela tragédie mlynářské větve rodu Tylů, rodiny cakovského mlynáře Františka (*1820). Tomu nejdříve ve věku 10 dnů zemřela v roce 1858 dcera Filoména,¹¹¹ o rok později 1859, pravděpodobně při porodu, jeho první manželka Karolína, rozena Macháčková.¹¹² Její druhá dcera Marie matku přežila o rok a osm měsíců a v roce 1861 také zemřela.¹¹³ O mnoho šťastnější nebylo ani druhému manželství s Františkou Otčenáškovou. První syn Metoděj zemřel ve

¹⁰⁰ c. d., s. 6

¹⁰¹ c. d., s. 8.

¹⁰² c. d., s. 12.

¹⁰³ c. d., s. 7.

¹⁰⁴ c. d., s. 10.

¹⁰⁵ c. d., s. 11.

¹⁰⁶ MZAB, fond matriky, matrika č. 8738, *Křestní matrika farnosti Bohuslavice u Konice 1707-1745*, , fol. 137..

¹⁰⁷ Citovaný pramen, fol. 173.

¹⁰⁸ Cakovský mlýn se uvádí již v zápisu o prodeji Cakova v zemských deskách v roce 1622 „Cakov s mlejnem při též vsi ležícím“. KOVÁŘOVÁ S., *Paměti obce Cakova*, c. d., s. 9.

¹⁰⁹ Četbu této věty a následujícího textu, především odlišení jednotlivých členů rodu, ulehčí rodokmen Josefa Tyla, a roky narození uvedené v závorce u křestního jména konkrétního člena rodu Tylů. Viz příloha A.,

¹¹⁰ SOA Olomouc, fond obec Cakov, *Protokol domovem příslušných obce Cakov 1902*.

¹¹¹ Zemský archiv Opava (ZAOPO), matrika č. 6503, *Matrika zemřelých obce Cakov 1847-1881*, s. 15.

¹¹² Citovaný pramen s. 20.

¹¹³ c. p., s. 24.

věku dvou měsíců 1863.¹¹⁴ Druhý syn Teofil dva dny po narození 1864.¹¹⁵ Tragedii završila smrt druhé manželky Františky, pětiletého syna Josefa a roční dcery Kateřiny v roce 1866, kdy v Cakově řádila zákeřná cholera.¹¹⁶ Této tvrdé ráně osudu byl však rod Heřmana Josefa Tyla uchráněn. Již dědeček Heřmanova dědečka František Tyl (*1794) podle matrik bydlel v domě Cakov č. p. 8. V tomto domě se 8. března 1812 narodila poslední dcera osmasedmdesátiletého cakovského mlynáře Jana Tyla (*1735) Anna.¹¹⁷ Ve stejném domě se 31. července 1914 narodil Heřman Josef.⁹⁷

Radost rodičů z narození prvorozeného syna však velmi brzo vystřídala starost o život jeho otce Josefa. Měsíc před Heřmanovým narozením ukončilo „sedm kulek“ z pistole Browning M 1910 s kalibrem 7.65×17mm Gavrila Principa v Sarajevu dne 28. června 1914 život následníka rakouského trůnu Františka Ferdinanda d'Este a uvrhlo miliony lidí na celém světě do ohrožení života Velkou válkou, kterou zahájilo Rakousko-Uhersko tři dny před Heřmanovým narozením, 28. července 1914, vypovězením války Srbsku. Pět dní po Heřmanově narození dne 4. srpna 1914 musel jeho otec Josef (*1887) narukovat.¹¹⁸ V průběhu válečného konfliktu na ruské frontě byl zajat a domů se vrátil až 11. dubna 1918. Když Heřmanův otec narukoval na vojnu, zanechal doma nejenom manželku s právě narozeným synem, ale i celé hospodářství. Heřmanova matka Marie tak byla s výchovou malého Josefa Tyla a pracemi na hospodářství odkázána na pomoc nejbližších: dědečka Antona Tyla (*1856) a svobodnou tetu Annu Tylovou (*1893), která s dědečkem bydlela v domě č. p. 11.¹¹⁹ Protože Heřman téměř na čtyři roky vyrůstal bez otce, snažila se matka budovat mezi ním a otcem vztah: učila jej se za otce modlit.¹²⁰ Vzájemný vztah pomohly budovat fotografie jak malého Josefa Tyla posílané otcí na frontu, tak Tylova otce posílané domů z fronty.¹²¹

¹¹⁴ c. p., s. 33.

¹¹⁵ c. p., s. 36.

¹¹⁶ c. p., s. 40.

¹¹⁷ ZAOPO, matrika číslo 6492, *Matrika narozených obce Cakov 1810-1838*, s. 4.

¹¹⁸ *Vzpomínky, c. d.*, s. 19.

¹¹⁹ SOA Olomouc, fond Obce Cakov, *Protokol domovem příslušných obce Cakova 1927*.

¹²⁰ *Psancem^I*, c. d., s. 114

¹²¹ Příloha C. Vztah s otcem prostřednictvím fotografií.

Obec Cakov patří do silně religiózní oblasti, nalezneme zde řadu církevních staveb. Jako poděkování, že byl Cakov uchráněn epidemie cholery ve třicátých letech 19. století, kdy zde zemřeli pouze tři osoby¹²², cakovští postavili kapli svatého Floriána.¹²³ Druhá církevní stavba se nachází v jihovýchodní části cakovského katastru na samotě vzdálené necelé tři kilometry od obce zvaná Svatá Voda. Zde od nepaměti stojí původně kamenná, od roku 1907 vyzděná cihlami, mariánská poutní kaplička se studánkou.¹²⁴ V kapliče stávala dřevěná soška Svatovodské Madony, v roce 1907 byla nahrazena sádrovou. První cakovský nadučitel Josef Hájek ve školní kronice z roku 1906 uvádí vyprávění, že „na tom místě, kde stojí nyní kaplička se studánkou, byl v bouřlivých dobách zakopán kalich s hostiemi z kostela náměšťského, který, jak známo, v 16. století byl v rukou protestantů“.¹²⁵ Ať již byla příčinou náboženského zájmu obyvatel Cakova a širšího okolí pověst uvedená učitelem Hájkem, nebo údajné léčivé účinky vody ze studánky u svatovodské kapličky, nebo zcela jiná příčina, toto místo se stalo oblíbeným poutním místem a ke Svatovodské Madoně se ještě dnes v srpnu konají poutě. Každoročně se Cakovští účastnili také poutí na Svatém Kopečku u Olomouce.¹²⁶ Z hlediska církevní správy byl Cakov přiřazen do Vilémova,¹²⁷ který byl pro Cakov přirozeným spádovým centrem: byla zde četnická stanice, lékař i pošta. Podle Stanislavy Kovářové v souvislosti s českobratrským vyznáním nových chudobinských pánů z Bukůvky fara ve Vilémově zanikla a v roce 1639 byla farnost Vilémov spolu s přiřazenými obcemi, tedy i s Cakovem, svěřena do Bohuslavic u Konice.¹²⁸ Je pravda, že církevní správa byla vykonávána z Bohuslavic. Avšak k tomuto podle dochovaných matrik došlo až po roce 1658, před tím od roku 1634 byla vykonávána

Fotografie byly nástrojem pro udržování vztahu mezi Heřmanem Josefem Tylem a jeho nejbližšími příbuznými také v pozdější době, zejména v době Tylova věznění v koncentračních táborech.

¹²² Další epidemie cholery v šedesátých letech 19. století v Cakově řádila s mnohem větší silou.

¹²³ KOVÁŘOVÁ S., *Paměti obce cakova*, c. d., s. 13.

¹²⁴ c. d., s. 5.

¹²⁵ SOA Olomouc, fond Národní škola Cakov, *Školní kronika Cakova*, fol. 2.,

¹²⁶ Na jednu takovou pout' vzpomíná Heřman Josef Tyl v dopise z Leopoldovské věznice dne 8. září 1957.

Moji nejdražší 2, c. d., s. 104

¹²⁷ KOVÁŘOVÁ S., *Paměti obce cakova*, c. d., s. 10.

¹²⁸ *Tamtéž*. Toto tvrzení se jeví rozporné. Bukůvkové byli přinuceni chudobinské panství prodat katolíkům Besům z Vrchlesu a Olečné. Český bratr Albrecht Bukůvka vlastnil Chudobín pouze do roku 1622.

z Choliny.¹²⁹ Důvodem zániku vilémovské farnosti se tak jeví spíše zpusnutí obce v souvislosti s třicetiletou válkou a řáděním Švédů v okolí Olomouce. Farnost ve Vilémově byla obnovena až Josefem II. v roce 1784 a prvním farářem se stal Pavel Spáčil. Ve vilémovském farním kostele byl 2. srpna 1914 pokřtěn také Heřman Josef Tyl vilémovským farářem Innocentem Masařem.¹³⁰

Zastavme se na chvíli ještě u příjmení Heřmana Josefa. Jeho podoba se v průběhu více než dvou století různě měnila a v podstatě byla závislá na způsobu zapsání tohoto příjmení knězem, který křtil, nebo oddával, nebo pohřbíval. Nejstarší zápis z roku 1763 provedl bohuslavický farář Ondřej Richtr a příjmení prvního cakovského mlynáře Josefa (*1710)¹³¹ zapsal ve formě Thiel.¹⁰⁷ Jeho nástupce, dřívější bohuslavický kaplan, František Rokyta při křtu prvního syna Ignáce (*1785) do matriky zapsal příjmení mlynáře Jana (*1735) v podobě Týll.¹³² Vilémovský farář Pavel Spáčil při křtu jeho druhého syna Františka (*1794) zapsal příjmení v podobě Till.¹³³ Nejbohatší na různost podob tohoto příjmení je bezpochyby vilémovský farář Ignác Purkr. V matrikách uvádí podoby: Thiel,¹³⁴ Thil,¹³⁵ Tihl,¹³⁶ Tiehl.¹³⁶ Nejpozoruhodnější zápis je v Cakovské matrice narozených z let 1810-1830, kde ve dvou po sobě jdoucích zápisech křtů dětí dvou zmíněných bratrů Františka (*1794) a Ignáce (*1785),¹³⁷ jsou každý z bratrů stejným knězem Purkrem zapsáni odlišným způsobem Franz Tihl a Ignatz Tiehl. Že zřejmě nešlo o pokus odlišit oba bratry, naznačuje zápis z 6. října 1826, kdy je otec Purkrem pokřtěného Ignáce zapsán jako Franz Tiehl.¹³⁸ Další kněz ve vilémovské farnosti, Jan Winkler, se vrátil

¹²⁹ Záznamy v matrikách farnosti Bohuslavice u Konice o matričních událostech obyvatel z Cakova začínají až rokem 1658. Záznamy o matričních událostech z Cakova před rokem 1658 se nacházejí v nejstarší dochované matrice cholinské farnosti z let 1643-1658.

¹³⁰ Jméno tehdejšího vilémovského faráře bychom zřejmě viděli u záznamu křtu Heřmana Josefa Tyla, z něhož cituje rodný list vystavený matričním úřadem v Senici na Hané dne 15. prosince 1958.

¹³¹ Pro větší přehlednost následujícího textu, zejména pro rozlišení jednotlivých členů širokého rodu Tylů, doporučuji mít při četbě k dispozici Tylův rodokmen. Roky v závorce u křestního jména konkrétního člena rodu Tylů vyjadřují rok narození.

¹³² MZAB, matrika číslo 8739, *Matrika narozených Bohuslavice u Konice 1745-1803*, s. 372.

¹³³ ZAOpO, matrika číslo 6491, *Matrika narozených Cakov 1785-1810*, s. 112.

¹³⁴ ZAOpO, matrika číslo 6492, *Matrika narozených Cakov 1810-1830*, fol. 73.

¹³⁵ *Tamtéž*, fol. 26.

¹³⁶ *Tamtéž*, fol. fol. 76.

¹³⁷ Křest Františkovy dcery Anny narozené 3. března 1822 a Ignácova syna Ignáce narozeného 13. dubna 1822.

¹³⁸ *Tamtéž*, fol. 81.

k podobě zápisu s měkkým „i“ a dvěma „l“. ¹³⁹ V české podobě tohoto příjmení s tvrdým „y“ a jedním „l“, začal v matrikách zapisovat farář Karel Navrátil, který do Vilémova nastoupil v roce 1883. Stalo se tak, že děti Antona Tilla (*1856) ¹⁴⁰ a Mariány Šoustalové byli v záznamu o křtu farářem Winklerem a farářem Navrátilem uvedené odlišným způsobem. Winklerem pokřtěni František (*1879) ¹⁴¹ a Antonín (*1880) ¹⁴² byli zapsáni s příjmením v podobě Till, kdežto jejich bratr Josef (*1887) ¹⁴³ a sestry Marie Anna (*1885) ¹⁴⁴ a Anna (*1893) ¹⁴⁵ farářem Navrátilem v podobě Tyl. Takto se potomci těchto sourozenců píšou doposud, jako v případě Heřmana Josefa Tyla. ¹⁴⁶

Heřmanova matka Marie pocházela z nedaleké Choliny, z rodiny Antonína Faksy a Cecílie rozené Vydrželové. S Heřmanovým otcem Josefem Tylem byli oddáni 9. září 1913 v Cholině. ¹⁴⁷ Podobně jako Heřmanův otec Josef, i jeho matka pocházela z rolnické rodiny. V tomto ohledu Tylova rodina nevyčnívala z běžného rysu krajiny na Hané, kde je nesilnějším hospodářským odvětvím zemědělství. Ostatní hospodářská odvětví se moc v tomto regionu nerozšířila. ¹⁴⁸ V nejbližší rodině Heřmana Josefa se zemědělství nevěnoval pouze František Faksa, bratr maminky Heřmana Josefa. Ten se věnoval podnikání v truhlářství. Nejdříve se po svatbě se svou manželkou Zdeňkou Novákovou odstěhoval do Prahy, kde spolu do roku 1923 bydleli na Smíchově. ¹⁴⁹ V tomto roce se z neznámých důvodů rozvedli a František Faksa se za štěstím vydal na východ země do Chustu na Podkarpatské Rusi. Zde se roku 1928 podruhé oženil s Marií Pojdovou a otevřel si velkou truhlářskou dílnu. Životní i podnikatelské plány narušil dekret Maďarské vlády z roku 1939, který z území Podkarpatské Rusi vypověděl všechny občany Československa.

¹³⁹ ZAOPO, matrika číslo 6502, *Matrika zemřelých obce Cakov 1810-1846*, fol. 81.

¹⁴⁰ Příjmení podle matriky narozených obce Cakov 1849-1858, ZAOPO, matrika číslo 6494, *Matrika narozených 1849-1858*, fol. 30,

¹⁴¹ ZAOPO, matrika číslo 6496, *Matrika zemřelých obce Cakov 1859-1898*, fol. 81. Zemřel 18. dubna 1879.

¹⁴² tamtéž, fol. 85. Strýček Antonín.

¹⁴³ tamtéž, fol. 106. Otec Heřmana Josefa Tyla.

¹⁴⁴ tamtéž, fol. 100. Zemřela 17. srpna 1885.

¹⁴⁵ tamtéž, fol. 135. Teta Anna.

¹⁴⁶ Viz příloha D.

¹⁴⁷ Rodný list Heřmana Josefa Tyla vystavený 15. prosince 1958 matričním úřadem v Senici na Hané.

Opatský archiv kláštera premonstrátů Teplá, pozůstalost Heřmana Josefa Tyla. Údaj o datu sňatku je uvedený v záznamu o křtu Josefa Tyla (*tamtéž*, fol. 106).

¹⁴⁸ KOVÁŘOVÁ S., *Paměti obce Cakova*, c. d., s. 17.

¹⁴⁹ NA ČR, fond Policejní ředitelství Praha, *Policejní přihláška Františka Faksy*.

Proto se v roce 1939 s manželkou a jejich dcerou Julií přestěhoval zpět do Prahy a v roce 1941 si zde ve Strašnicích zařídil truhlářskou dílnu.¹⁵⁰

Z ekonomického hlediska byl Cakov zemědělskou obcí. Již od zavedení první berní ruly z roku 1654 byli obyvatelé Cakova rozdělení do čtyř kategorií podle toho, kolik zemědělské půdy obdělávali. Největší rozlohu, nad jeden lán, neboli nad 18 hektarů zemědělské půdy obdělával statkář. Půlstátník obdělával půdu v poloviční rozloze než sedlák. Čtvrtlán zemědělské půdy obdělával chalupník. Poslední kategorií byl zahradník, někdy nazýván domkař, nebo baráčník, který obdělával přibližně osminu zemědělské půdy.¹⁵¹ S těmito označeními se setkáváme i v matrikách. V zápisu o narození a křtu Heřmanova otce Josefa se dočteme: „*datum narození. 5. února 1887; datum křtu 6. únor 1887; místo Cakov č. p. 8, jméno dítěte Josef, otec Týl Antonín chalupník v Cakově*“.¹⁴³ Podle matriky obecních příslušníků obce Cakov z roku 1927 bydlel v domě č. p. 8 Josef Tyl s manželkou Marií, synem Josefem a dcerou Marií. Heřmanovi rodiče byli tedy chalupníci, kteří obdělávali několik polí o celkové rozloze čtvrt lánu, tedy přibližně pět hektarů.¹⁵² Na polích se v Cakově převážně pěstovaly obilniny, cukrová řepa a brambory. Chovali slepice, krávu a koně. Můžeme předpokládat, že také Tylovi dodávali suroviny do Vilémovské rolnické družstevní mlékárny a do sběrný vajec.¹⁵³ Heřman Josef Tyl musel na tomto hospodářství od svého dětství svým rodičům pomáhat.

Od 1. září 1920 přibyla Heřmanovi nová povinnost. Začal navštěvovat školu.¹⁵⁴ Cakov byl do roku 1908 povinnou školní docházkou příslušný do Vilémova, kde byla škola od první zřízení roku 1784. Cakovští uvažovali o vybudování vlastní školy od konce 19. století. První kroky však učinili až v roce 1906, kdy na valné hromadě obyvatel Cakova 22. října 1906 hlasováním rozhodli o vybudování školy. Základní kámen byl položen o necelé dva roky později 5. května 1908. Stavba netrvala dlouho, takže již 5. října 1908 mohli první žáci usednout do

¹⁵⁰ NA ČR, fond Policejní ředitelství Praha, *Žádost Marie Fakové o vystavení cestovního pasu a povolení k cestě na Karpatskou Ukrajinu ze dne 1. srpna 1945.*

¹⁵¹ KOVÁŘOVÁ S., *Paměti obce Cakova*, c. d., s. 9-13. Rozhovor s manželou Grecmanovými.

¹⁵² Matrika rodinných příslušníků obce Cakov, fond obec Cakov, SOA Olomouc.

¹⁵³ KOVÁŘOVÁ S., *Paměti obce Cakova*, c. d., s. 13.

¹⁵⁴ SOA Olomouc, fond Národní škola Cakov, *Třídni kniha národní školy Cakov, školní rok 1920-1921*, číslo řádné 4.

školních lavic. Heřman je následoval o dalších 12 let později. Řídícím učitelem cakovské školy byl tehdy Josef Hájek,¹⁵⁵ učitelem Jaroslav Hubáček. Náboženství vyučoval vilémovský farář Inocenc Masař. Mimo náboženství se v prvním roce vyučovalo čtení, psaní, počítání, češtině a zpěvu. Na konci školního roku 1920/21 se v hlášení o prospěchu dočteme, že z mravů, v pilnosti, čtení češtině a počtech měl jedničku. Z náboženství, psaní a zpěvu měl za dva.¹⁵⁶ Ve školním roce 1921/22, postoupil Heřman do druhého oddílu první třídy, k předchozím předmětům přibýlo kreslení a tělocvik. V třídní knize se dočteme, že ve dnech 23. září až 9. října 1921 byl Heřman nemocný spalničkami. Možná právě tato skutečnost se odrazila na jeho prospěchu. Při prvním čtvrtletním hodnocení nezískal ani jednu jedničku, dokonce dostal trojky z mluvnice a větného rozboru, z počtů a vnější úpravy písemných prací. Do konce školního roku se zlepšil, trojku už neměl ani jednu a jedničku dostal z mravů, náboženství, mluvnice, počtů, kreslení, zpěvu a tělocviku.¹⁵⁷ Také v následujícím školním roce 1922/23 navštěvoval Heřman druhý oddíl první třídy. V prospěchu nebyl Tyl oproti předchozímu roku o mnoho lepší, přestože se zlepšila jeho školní docházka. Jedničku dostal z náboženství, čtení, počtů, psaní, zpěvu a tělocviku. Z ostatních předmětů dostal dvojku, dokonce z mravů. Dvojka z mravů mu zůstala až do konce vchození cakovské školy.¹⁵⁸ Školní rok 1923/24 postoupil Heřman do vyšší třídy a navštěvoval první oddíl druhé třídy. K dosavadním předmětům mu přibýly vlastivěda, občanská nauka a ruční práce.¹⁵⁹ Tento oddíl druhé třídy opakoval i v následujícím školním roce 1924/25 a opakování mu prospělo, jak dokládají školní zprávy v průběhu těchto dvou školních let. Ve čtení, psaní, zpěvu, mluvnici, slohu a občanské nauce začínal 15. listopadu 1923 na dostatečné, ke konci školního roku 1924/25 si čtení, zpěv, mluvnici a sloh zlepšil na velmi dobrou a psaní s občanskou naukou na dobrou. Na

¹⁵⁵SOA Olomouc, fond Národní škola Cakov, *Školní kronika Cakova*, s. 11-13..

KOVÁŘOVÁ S., *Paměti obce Cakova*, c. d., s. 14.

¹⁵⁶ SOA Olomouc, fond Národní škola Cakov, *Třídní kniha národní školy Cakov, školní rok 1920-21*, číslo řádné 4.

¹⁵⁷ SOA Olomouc, fond Národní škola Cakov, *Třídní kniha národní školy Cakov, školní rok 1921-22*, číslo řádné 4.

¹⁵⁸ SOA Olomouc, fond Národní škola Cakov, *Třídní kniha národní školy Cakov, školní rok 1922-23*, číslo řádné 4.

¹⁵⁹ SOA Olomouc, fond Národní škola Cakov, *Třídní kniha národní školy Cakov, školní rok 1923-24*, číslo řádné 4.

začátku akademického roku 1923/24 neměl ani jednu velmi dobrou. Ve školní zprávě ze dne 27. června 1925 už jich měl 8 a ani jednu dostatečnou.¹⁶⁰

Přestože to měl Heřman Tyl do školy pár metrů, v následujícím školním roce nepokračoval ve studiu v cakovské škole. Od 1. září 1925 musel denně dojíždět do 4 kilometry vzdálené Náměště na Hané, jak se dočteme v zápisu z domácí porady sboru učitelského obecné školy v Cakově ze dne 1. září 1925: „*Pohyb žactva: Tyl Josef a Bubeníková Filomena navštěvují měšťanskou školu v Náměšti*“.¹⁶¹ Heřmanovi rodiče chtěli svému synovi patrně poskytnout lepší vzdělání, a proto jej přihlásili k dalšímu studiu do školy v Náměšti na Hané. Protože Cakov nepatřil do školního obvodu náměšťské školy, museli Tylovi za návštěvu této školy každý rok platit 100 korun.¹⁶² K otevření školy v Náměšti došlo až po rozpadu Rakousko-Uherska dne 16. března 1919. Školní obvod tvořily obce Náměšť na Hané, Drahanovice, Biskupství s Novými Dvory, Lhota, Loučeny, Luděřov, Střížav a Olbramice. Od roku 1920 byl oficiální název určena jako „Občanská škola“, avšak ani v úřední korespondenci se neužíval. Běžnější i úředně bylo však označení Měšťanská škola v Náměšti na Hané.¹⁶³ Heřman začal do měšťanky chodit 1. září 1925, toho roku se škola přestěhovala do zcela nové budovy. Student prvního ročníku měšťanky v Náměšti na Hané Josef Tyl měl ve školním roce 1925/26 tyto předměty: náboženství, krasopis, počty, rýsování, zpěv, čeština, kreslení, tělocvik, zeměpis, dějepis, přírodopisu, přírodozpyt, němčinu, občanskou nauku a ruční práce. Mimo samotné studium škola pořádala pro své žáky různé exkurze. Třída I. B, do které na náměšťské škole patřil, ve školním roce 1925/1926 navštívila město Brno a propast Macochu. Změna školy nepřinesla přílišné zlepšení Tylova prospěchu. Známkou velmi dobrá byl ohodnocen pouze z mravů, náboženství a ze zpěvu. O stupeň horší známku získal z pilnosti, češtiny, přírodopisu tělocviku a občanské nauky. Dostatečný byl z ostatních předmětů, z ručních prací, přírodozpytu a němčiny Heřmanovi dokonce

¹⁶⁰ SOA Olomouc, fond Národní škola Cakov, *Třídní kniha národní školy Cakov, školní rok 1924-25*, číslo řádné 4.

¹⁶¹ SOA Olomouc, fond Národní škola Cakov, *Zápis ze zasedání učitelského sboru z 2. září 1925*.

¹⁶² SOA Olomouc, fond Měšťanská škola Náměšť, *Třídní výkaz o docházce a prospěchu Měšťanské školy Náměšť, školní rok 1925-1926*, nestránkováno.

¹⁶³ SOA Olomouc, *Inventář k fondu Měšťanská škola Náměšť*, s. 1.

hrozila nedostatečná.¹⁶⁴ V následujícím školním roce 1926/1927 se až na krasopis, který byl v tomto roce vynechán, Heřmanův rozvrh nezměnil. V tomto školním roce Tyl se spolužáky absolvoval výlet do Bratislavy a na hrad Děvín. Co se prospěchu týče, druhák Tyl se zlepšil. Dostatečnou z počtů, zeměpisu a dějepisu polepšil na dobrou a z ručních prací dokonce na velmi dobrou. Velmi dobrou ze zpěvu si zhoršil na dobrou a kreslení na dostatečnou. Velmi dobře byl hodnocen i v pilnosti.¹⁶⁵ K výraznému zlepšení došlo v posledním, třetím ročníku měšťanky. V propouštěcím vysvědčení měl tyto známky: velmi dobrou z mravů, v pilnosti, z náboženství, počtů, zpěvu, kreslení, zeměpisu, ručních prací. Horší známkou než dobrý nebyl hodnocen. Poslední školní rok v náměšťské měšťance 1927/28 byl bohatý na exkurse. Heřman se třídou navštívil plynárnu v Olomouci, elektrárnu v Hejčíně, cukrovar v Drahanovicích, pivovar v Těšeticích, letecké díly s letištěm Nouzov a výstavu soudobé kultury v Brně.¹⁶⁶

Ve své autobiografii Heřman Josef Tyl na místě, kde píše o období vyšetřovací vazby ve Valtické věznici v roce 1950, popisuje, jak v samovazebné cele vzpomínal na poslední cestu do školy v Náměšti, která díky jeho nepozornosti při jízdě na kole způsobené radostí z konce povinné školní docházky téměř skončila tragédií.¹⁶⁷ Tato událost z poslední cesty do měšťanky v Náměšti se měla stát podnětem k jeho rozhodnutí stát se knězem. Z dostupných pramenů nemůžeme objektivně posoudit, zda se tato událost stala. Víme však, že po ukončení povinné školní docházky do života mladého Josefa Tyla vstupuje kněz působící v nedalekém Bílsku, novoříšský premonstrát, doktor Žůrek.¹⁶⁸ V ústavu doktora Žůrka, jak bývá často nazýván sociálně výchovný ústav pro chlapce z chudších rodin v Bílsku, Josef Tyl absolvoval od 1. září 1928

¹⁶⁴ SOA Olomouc, fond Měšťanská škola Náměšť, *Třídní výkaz o docházce a prospěchu škola Náměšť, školní rok 1925-1926*, číslo řádné 39.

¹⁶⁵ SOA Olomouc, fond Měšťanská škola Náměšť, *Třídní výkaz škola Náměšť, školní rok 1926-1927*, číslo řádné 37.

¹⁶⁶ SOA Olomouc, fond Měšťanská škola Náměšť, *Třídní výkaz škola Náměšť, školní rok 1927-1928*, číslo řádné 34.

¹⁶⁷ *Psancem*¹, c. d., s. 113.

¹⁶⁸ Klement Maria Josef Žůrek (1874-1954), člen kanonie premonstrátského řádu v Nové Říši. Na kněze byl vysvěcen 1896. Po kněžském svěcení dále pokračoval ve studiích na vídeňském ústavu Frintaneum. Jeho německy psaná habilitační práce se věnuje problematice mladých lidí ve Vídni: „*Not und andere Probleme Wiener Jugend*“. Působil jako misionář na Volyni v Polsku, v Rumunsku a na východním Slovensku. Do premonstrátského řádu vstupuje na podnět novoříšského opata Drápalka v roce 1910. Založil sociálně výchovný ústav pro chlapce z chudších rodin v Bílsku.

přípravu na další studium. Zřejmě by bez přípravy měl malé šance k přijetí do gymnázia, jehož absolvování bylo vyžadováno pro přijetí do kněžského semináře.¹⁶⁹

Díky roční přípravě v bílském ústavu byl Tyl úspěšně přijat na gymnázium v Litovli. O této události Klement Žůrek dopisem informuje novoříšského opata Součka: „*Moji studenti udělali na gymnázium (do III. Tř) dobře zkoušky, tedy máme slibný iuvenát pro náš řád založen*“¹⁷⁰. V Litovli existovala od roku 1901 vyšší chlapecká reálná škola. V gymnázium byla zreformována od školního roku 1912/13.¹⁷¹ Heřman byl na základě zkoušky přijat rovnou do třetí třídy, kde byl třídním učitelem Josef Lešnar. Studium Tyl nastoupil od 1. září 1929. V rozvrhu měl deset předmětů: náboženství, matematiku, češtinu, němčinu, latinu, dějepis, zeměpis, fyziku, kreslení a tělocvik. Na litovelském gymnáziu měl Heřman skvělý prospěch. Kromě dvojky z kreslení, němčiny a latiny měl samé jedničky.¹⁷² V té době na gymnáziu v Litovli v o rok vyšším ročníku studoval také Jan Opletal, který byl 28. října 1938 v Praze postřelen nacisty a svému zranění podlehl. Gymnázium v Litovli je od roku 1945 pojmenováno po tomto svém absolventovi.¹⁷³

Na gymnáziu v Litovli však Heřman studoval pouze jeden školní rok.¹⁷⁴ Poté přestoupil na arcibiskupské gymnázium v Kroměříži. Přesné důvody, které vedly k tomuto přestupu, nejsou z dostupných pramenů známé. Nejpravděpodobnější se jeví, že to souviselo s jeho úmyslem stát se knězem, protože kroměřížské gymnázium bylo často chápáno jako příprava na studium teologie a studenti v Kroměříži byli dokonce ubytováni v arcibiskupském semináři. Když se ke studiu na gymnázium v Kroměříži hlásil student z jiné střední školy, musel absolvovat diferenční zkoušky. Pokud byl takovýto student podle vysvědčení z předchozí školy označen za způsobilého, prominula se mu zkouška z náboženství, zeměpisu, matematiky, přírodopisu, fyziky, kreslení,

¹⁶⁹ NA, fond generální prokuratura, vězeňský spis Josefa Tyla, *Strukturovaný životopis*. Viz také příloha E.

¹⁷⁰ KLNŘa, fond osobní spisy členů novoříšské kanonie, *Dopis Klementa Žůrka novoříšskému opatu Součkovi ze dne 5. července 1929*.

¹⁷¹ SOA Olomouc, *Inventář k fondu Opletalovo gymnázium Litovel*, s. 1.

¹⁷² SOA Olomouc, *Opletalovo gymnázium Litovel, Hlavní katalog Opletalova gymnázia Litovel 1929-1930, třetí třída*.

¹⁷³ SOA Olomouc, *Inventář k fondu Opletalovo gymnázium Litovel*, s. 5.

¹⁷⁴ SOA Olomouc, *Opletalovo gymnázium Litovel, Třídní katalog Opletalova gymnázia Litovel 1930-1931, čtvrtá třída*, nestránkováno, SOA Olomouc. U jména Josef Tyl je uvedeno: „*Žák řádně oznámil, že z ústavu vystupuje. V Litovli 31. srpna 1930. Josef Lešnar, třídní.*“

psaní a tělocviku. Pokud byl podle vysvědčení označen za velmi způsobilého, prominula se mu zkouška z vyučovacího jazyka, tedy z češtiny.¹⁷⁵ Podle velmi dobrého vysvědčení Heřmana Tyla z gymnázia v Litovli můžeme předpokládat, že při přestupu na Kroměřížské gymnázium skládal rozdílovou zkoušku z němčiny a latiny. Poté, co 1. září 1930 studium nastoupil, je zřejmé, že tuto zkoušku úspěšně zvládl. Oproti předmětům na gymnáziu v Litovli mu ke studiu přibyl nový předmět chemie. Změna školy se však negativně odrazila na jeho prospěchu. Možná bylo Kroměřížské gymnázium mnohem náročnější než gymnázium v Litovli nebo prostě nebyl chlapec ze zaostalé Hané brán jako nejideálnější student tohoto gymnázia. Nejlepší známky si udržel pouze z chování, náboženství a fyziky, dokonce z nového předmětu chemie byl hodnocen známkou velmi dobrý. O stupeň horší známkou dobrý byl hodnocen z matematiky, dějepisu a tělocviku. Z ostatních předmětů na konci školního roku 1930/31 byl hodnocen trojkou, tedy dostatečnou. Podobně jako v náměšťské měšťance, také na gymnáziu v Kroměříži byli studenti vedeni ke kultuře a k poznávání své země. Jako student kroměřížského gymnázia se stal členem školního orchestru a ve školním roce 1930/31 spolu se čtvrtou třídou navštívil Valtice a Lednici.¹⁷⁶ V následujícím školním roce 1931/32 se studenti pátého ročníku tohoto gymnázia vydali poznávat slovenská města Trenčín, Nitru a Trnavu. Mezi nimi však už student Josef Tyl nebyl, z gymnázia v Kroměříži odešel. V hlavním katalogu páté třídy se o odchodu Josefa Tyla dočteme: „*Žák opustil ústav po prvním pololetí obdržev vysvědčení na odchodnou. Známky byly: chování: vel. dobré; nábož.: dobrý; jaz. českosl.: dobrý; jaz. latinský: dostatečný; jaz. řecký: nedostatečný; jaz. německý: dostatečný; dějepis: dostatečný; zeměpis: dostatečný; matematika: dostatečný; přírodopis: dobrý; chemie: dostatečný; tělocvik: dobrý. Zameškané hodiny oml. 47. Výkaz vydán 30. ledna 1932.*“¹⁷⁷ Zvážíme-li skutečnost, že do Kroměříže přestoupil Tyl z Litovle se záměrem po absolvování gymnázia studovat teologii,

¹⁷⁵ Knihovna Arcibiskupského gymnázia v Kroměříži, *Výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži*, s. 10.

¹⁷⁶ SOA Kroměříž, fond arcibiskupské gymnázium Kroměříž, *Hlavní katalog arcibiskupského gymnázia v Kroměříži 1930-1931*, poř. č. 47.

¹⁷⁷ SOA Kroměříž, fond arcibiskupské gymnázium Kroměříž, *Hlavní katalog arcibiskupského gymnázia v Kroměříži 1931-1932*, poř. č. 32.

musíme se ptát, jaké vážné důvody mohly Tyla k odchodu z tohoto gymnázia vést. Příčina není v žádném z pramenů uvedena, nezmiňuje se o ní ani sám Tyl, ani příbuzní a pamětníci neuvádějí, že by o ní někdy mluvil. Proto o důvodech jeho odchodu z kroměřížského gymnázia můžeme pouze spekulovat. Podle vysokého počtu zameškaných hodin, bychom se mohli domnívat, že Tyl onemocněl nějakou nemocí a změna prostředí mohla jeho zdravotnímu stavu jen prospět. Tuto domněnku by mohl podepřít záznam v zdravotní kartě Josefa Tyla z koncentračního tábora Buchenwald, kde je mezi prodělanými nemocemi uvedeno: „1931 *Otitis med. li. (zánět středního ucha)*“¹⁷⁸. Dalším možným důvodem odchodu z Kroměříže mohly být příliš vysoké poplatky za studium na tomto gymnáziu. Za jeden školní rok každý student musel zaplatit školné ve výši 60 korun a 300 korun měsíčně za pobyt v internátě.¹⁷⁹ Rovněž pravděpodobnou příčinou pro Tylův odchod z Kroměříže mohl být jeho zlý prospěch.¹⁸⁰ Není vyloučeno, že k odchodu Tyla přiměly všechny tři důvody najednou. Zřejmě při nalezení vhodnějšího gymnázia opět sehrál významnou roli doktor Klement Žůrek. Ten začátkem roku 1932 konal přednášky a lidové misie na Východním Slovensku.¹⁸¹ Takto mohl získat vhodného mecenáše, který mohl Žůrkova odchovance vydržovat na studiích na Evangelickém kolegiálním gymnáziu v Prešově.

Právě na tomto gymnáziu Josef Tyl od 20. února 1932¹⁸² pokračoval ve svých středoškolských studiích. Gymnázium v Prešově mělo za sebou bohatou historii, vzniklo již v roce 1667 jako evangelické kolegium.¹⁸³ V době Tylova příchodu existoval u gymnázia římsko-katolický konvikt vedený minority. Internát vedl františkán Bruno Böhm, který byl v letech 1936-46 představeným Slovenské provincie františkánského řádu. Tento

¹⁷⁸ Interntional Tracing Service, archiv Bad Arolsen (ITS), fond Buchenwald Individuelle Unterlagen, *Zdravotní karta vězně č. 16697 Josefa Tyla*.

¹⁷⁹ *Výroční zpráva arcibiskupského gymnázia v Kroměříži za rok 1932*, c. d., s. 11.

¹⁸⁰ Jak je patrné z jeho vysvědčení na "na odchodnou", Tylovi v Kroměříži hrozila nedostatečná z řečtiny. SOA Kroměříž, fond arcibiskupské gymnázium Kroměříž, *Hlavní katalog arcibiskupského gymnázia v Kroměříži*, školní rok 1931-1932, poř. č. 32.

¹⁸¹ KLNŘa, osobní spis Klementa Žůrka, *Dopis Klementa Žůrka novoříšskému opatovi Pavlu Součkovi ze dne 3. března 1932*, nezpracováno, z dřívějšího zpracování je list označen fol. 103.

¹⁸² SOA Prešov, fond evanjelické gymnázium Prešov, *Triedny katalóg evanjelického kolegiálneho gymnázia v Prešove 1931-1932*, třída V. B., poř. č. 33.

¹⁸³ SOA Prešov, fond evanjelické gymnázium Prešov, *Inventár k fondu Kolégium východného distriktu ev. a v. cirkvi na Slovensku v Prešove 1549-1954*, s. 20.

konvikt se na zbylé roky stal domovem gymnazisty Josefa Tyla.¹⁸⁴ V Prešově si Tyl výrazně zlepšil prospěch ve studiu, což může nasvědčovat, že příčinou odchodu mohly být studijní neúspěchy v Kroměříži. Na konci školního roku 1931/32 byl ohodnocen trojkou pouze z latiny a řečtiny a dvojkou ze zeměpisu a chemie. Z ostatních předmětů měl samé jedničky.¹⁸⁵ Na konci šestého ročníku dokonce neměl ani jednu trojku a pouze čtyři dvojky; z latiny, řečtiny, chemie a němčiny,¹⁸⁶ kterou si do konce příštího školního roku zlepšil na jedničku.¹⁸⁷ Přitom oproti předchozím ročníkům, pátému a šestému, mu v Prešově přibyla fyzika a filozofie. Poslední školní rok Tylova studia na prešovském gymnáziu byl ve znamení přípravy na maturitu. Výuka v tomto roce byla oproti předchozím výrazně obměněna. Dějepis, zeměpis, zoologii a chemii vystřídala vlastivěda a geologie. Na posledním Tylově vysvědčení z gymnázia v Prešově nalezneme opět dvě trojky, u latiny a řečtiny a čtyři dvojky u němčiny, fyziky, filozofie a tělocviku.¹⁸⁸ Prešovské gymnázium nezaostávalo za ostatními vzdělávacími institucemi ani v podpoře mimoškolních aktivit svých studentů. Prameny na rozdíl od Kroměříže neuvádějí, že by zde pokračoval v hraní na hudební nástroj. Z dochovaných fotografií víme, že se spolužáky se účastnil různých poznávacích zájezdů. Navštívili Krásnou Hôrku, Kláštorisko a podobně. Velmi výraznou mimoškolní aktivitou Josefa Tyla v Prešově byl samovzdělávací spolek všech středních škol v Prešově, založený studenty, který nesl název podle jména slovenského spisovatele Andreje Sládkoviče. Do 12. ledna 1935 zastával dokonce funkci předsedy spolku.¹⁸⁹ Členové se věnovali studiu literární tvorby různých autorů a přednesu jejich děl. Spolek organizoval společná setkání, na kterých jednotliví vybraní členové přednášeli určité

¹⁸⁴ V hlavních katalogích evangelického kolegiálního gymnázia v Prešově je u Tyla uveden jako bydliště právě římskokatolický konvikt i se jménem představného konviktu Bruno Böhma.

¹⁸⁵ SOA Prešov, fond evangelické gymnázium Prešov, *Triedny katalóg ev. kol. gymnázia v Prešove 1931-1932*, c. p.

¹⁸⁶ SOA Prešov, fond evangelické gymnázium Prešov, *Triedny katalóg evangelického kolegiálneho gymnázia v Prešove 1932-1933*, třída VI. B., poř. č. 33.

¹⁸⁷ SOA Prešov, fond evangelické gymnázium Prešov, *Triedny katalóg evangelického kolegiálneho gymnázia v Prešove 1933-1934*, třída VII. B., poř. č. 48.

¹⁸⁸ SOA Prešov, fond evangelické gymnázium Prešov, *Triedny katalóg evangelického kolegiálneho gymnázia v Prešove 1934-1935*, třída VIII. B., poř. č. 39.

¹⁸⁹ SOA Prešov, fond evangelické gymnázium Prešov, *Zápis z XX. schůze samovzdělávacieho spolku Andreja Sládkoviča dne 5. ledna 1935 a XXI. schůze spolku dne 12. ledna 1935*.

Bohužel starší zápisy se nedochovaly, takže nedokážeme říct, od kdy funkci zastával.

statě básnických nebo jiných literárních děl, nebo se v krátkých přednáškách věnovali literární tvorbě nějakých autorů. Čestný předseda spolku profesor Žilka na setkání spolku 12. ledna 1935 ohodnotil Tylovu práci takto: „vytiahol krúžok temer zo stagnácie a ukázal, ako sa má viesť krúžok. Ešte raz mu poďakoval za prácu a povedal, že sa naňho nezabudne“.¹⁹⁰ V zápisech ze setkání se dochovalo i ohodnocení Tylova přednesu na pracovním setkání spolku 16. února 1935, kde Tyl vystoupil s přednesem úryvků z tyrolských elegií Karla Havlíčka Borovského. V zápisu se uvádí: „Hoci známe Tyla ako dobrého recitátora, teraz sme nevychádzali z údivu nad jeho prednesom. Vystihol tak podarene všetky odtiene hlasov, najmä nem. strážnika, že každý mal sto chutí sa zasmiať, hoci na niektorých miestach sa objavila smutná a tklivá scéna. Snáď ani nie je treba podotknúť, že potlesk bol hlučný, keď len poznamenám, že Tyl musel vystúpiť po druhý raz a predniesť nejaký ďalší úryvok.“¹⁹¹ Na konci školního roku 1934/35 čekala na Tyla zkouška dospělosti. Na prešovském gymnáziu byli maturanti zkoušeni ze čtyř předmětů, s tím, že o výběru prvního předmětu mezi vlastivědou a jazykem československým rozhodovala zkušební komise a třetí si pravděpodobně mohl maturant vybrat sám. Komise pro Tyla jako první zkušební předmět vybrala jazyk československý. Druhým zkušebním předmětem byla závazně stanovena latina. Jako třetí zkušební předmět si Josef Tyl překvapivě zvolil řečtinu, se kterou měl velké problémy na arcibiskupském gymnáziu v Kroměříži. Posledním, rovněž závazným zkušebním předmětem, byla matematika. Maturitní zkouška se konala 15. června 1935 a k jejímu úspěšnému absolvování musel maturant Josef Tyl splnit osm úkolů. Nejdříve musel zodpovědět dvě otázky z jazyka československého: psychologie moderních směrů v ismech a Vrchlický v literatuře a osvícenecký historismus. Poté z latiny překlad a vysvětlit část třetího zpěvu Vergiliova Aenea, ve které se trojský hrdina na své cestě do Itálie setkává s řeckým Achaimedem na ostrově kyklopů; a promluvit o životě a díle latinského spisovatele Vergilia. Zkouška z řečtiny obsahovala překlad odstavce třetí knihy Herodotovy Historie, místo, ve kterém lydijský hrdina Cræsus kárá perského krále Dareba, a výklad života

¹⁹⁰ *tamtéž.*

¹⁹¹ SOA Prešov, fond evanjelické gymnázium Prešov, *Zápis z I. schůze samovzdelávacieho spolku Andreja Sládkoviča spolku dne 15. února 1935.*

aténského politika, řečníka a právníka Demosténa a jeho řeči po roce 343 před Kristem. Posledními úkoly, které musel Josef Tyl splnit, byl výpočet obsahu čtverců vzniklých spojením středů stran jiného čtverce a rovnici tečnice vrcholové paraboly $2x + 3y + 18 = 0$. Maturant Tyl svoji zkoušku dospělosti zvládl, za předvedený výkon jej komise ohodnotila z jazyka československého a matematiky jedničkou, z latiny a řečtiny trojkou.¹⁹²

Po úspěšném složení maturity opět do života Josefa Tyla významným způsobem vstupuje premonstrát Klement Žůrek. Dne 3. září 1935 čerstvého absolventa gymnázia posílá do kláštera premonstrátů v Nové Říši. Vstup do kláštera mu mají ulehčit dvě navštívenky Klementa Žůrka. Jedna byla určená převorovi kláštera Vavřinci Novotnému, na druhou stranu Žůrek napsal: „*Veledůstojný pane převore! Tak Vám posílám našeho bílského odchovance abiturienta Tyla, jenž by rád byl oblečen do III. řádu sv. Norberta u Vás. Tak uvidíte, jak vypadají „naši chlapci“.* Popřejte mu prosím noclehu. Jede na Vranovskou ohradu. Je přijat do bohosloví v Olomouci.“¹⁹³ Na druhé navštívence určené opatu Janu Pavlu Součkovi Žůrek napsal: „*Vaše Milosti nejdůstojnější pane opate! Posílám se představit jednoho z našich bílských odchovanců jenž by si přál abyste jej ráčil přijati do III. řádu sv. Norberta. Půjde do bohosloví do Olomouce.*“¹⁹⁴ Po příchodu Josefa Tyla do kláštera v Nové Říši se však události nevyvíjely tak zcela podle představ Klementa Žůrka. Tyl nebyl přijat do třetího řádu a nestudoval teologii v Olomouci. Měsíc po jeho příchodu do kláštera, 9. října 1935 se v konventní kapli sv. Anny premonstrátského kláštera v Nové Říši konala Tylova obláčka. Součástí obřadu oblečení kandidátovi řeholního hábitu, který je zároveň vstupem do řeholního společenství, je udělení nového jména čerstvému premonstrátovi. Opat Pavel Souček vybral pro Josefa Tyla jméno premonstrátského světce

¹⁹² SOA Prešov, fond evanjelické gymnázium Prešov, *Katalóg Protokol o zkúške dospelosti*, poč. č. 38.

¹⁹³ KLNŘa, osobní složka Heřmana Josefa Tyla, *Navštívenka Klementa Žůrka se vzkazem převoru Vavřinci Novotnému datovaným dne 3. září 1935.*

¹⁹⁴ KLNŘa, osobní složka Heřmana Josefa Tyla, *Navštívenka Klementa Žůrka se vzkazem opatu Pavlu Součkovi datovaným dne 3. září 1935.*

Klement Žůrek zřejmě, zřejmě nechtěl, aby Josef Tyl okamžitě vstoupil do řádu, ale teprve až po skončení studia teologie, podobně jako Žůrek sám.

Heřmana Josefa.¹⁹⁵ Na začátku života v premonstrátském řádu stál po Tylově boku jeho novicmistr Norbert Hrachovský. Heřman vstoupil do premonstrátského řádu v období velkých reformních změn, kdy od počátku třicátých let vatikánská kongregace pro řeholníky vyvíjela intenzivní tlak na nejvyšší představitele řádu, aby byla v jednotlivých premonstrátských kláštorech provedena reforma řeholního života. Největší důraz byl kladen na důslednější dodržování slibu chudoby a společného života v klášteře.¹⁹⁶ Na rozdíl od většiny členů novoříšské kanonie, kteří reformu řeholního života výslovně odmítli, Heřman Josef Tyl byl ve své formaci veden v způsobu řeholního života v duchu zmíněné reformy. Období noviciátu bylo završeno složením jednoduchých řeholních slibů. Před jejich složením absolvoval osmidenní duchovní cvičení. Obřad složení dočasných slibů Heřmana Josefa Tyla se konal 10. října 1936.¹⁹⁷ Necelých pět měsíců před tímto dnem již novoříšský opat Souček žádal brněnského biskupa Josefa Kupku, aby bylo Heřmanu Tylovi povoleno studovat teologii na teologickém institutu v Brně. Protože novoříšští premonstráti ještě v tu dobu nevybudovali vlastní dům v Brně, ve kterém by mohli bydlet jejich klerici studující zde teologii, jak požadovala reforma řeholního života, opat Souček zároveň žádal, aby bohoslovec Tyl mohl bydlet v brněnském biskupském alumnátě, semináři.¹⁹⁸ S ubytováním Tyla tak bylo podobně také v roce 1937.¹⁹⁹ Téhož roku dne, 23. října, byla Tylov udělána tonzura.²⁰⁰ Ve druhém ročníku studia teologie se věnovali Starému a Novému zákonu, fundamentální teologii, filozofii, církevním dějinám a pedagogice. Ve dnech 25. až 30. května 1938 se v Budapešti konal Eucharistický kongres, díky podpoře rodičů se tohoto kongresu mohl zúčastnit i mladý Josef Tyl.²⁰¹

¹⁹⁵ MZAB, fond Premonstrátský archiv Nová Říše, přijetí do řádu, *Vestitio die 9. oct. 1935*, fond Premonstrátský klášter Nová Říše, fol. 139,.

¹⁹⁶ NOVOTNÝ K., *Klášter premonstrátů v Nové Říši v 1. polovině 20. století*, s. 56.

¹⁹⁷ MZAB, fond Premonstrátský archiv Nová Říše, přijetí do řádu, *Professio simplex Hermannus Tyl*, fol. 143.

¹⁹⁸ MZAB, fond konzistoř Brno, *Žádost opata Pavla Součka o povolení bydlení novoříšských kleriků v brněnském alumnátě ze dne 23. června 1936*, fol. 175.

¹⁹⁹ MZAB, fond konzistoř Brno, *Oznámení Karla Skoupého o ubytování kleriků O. Praem v brněnském alumnátě ze dne 23. září 1937*, fol. 176.

²⁰⁰ MZAB, fond konzistoř Brno, *Litterae dimissoriae (Propouštěcí listina)*, fol. 136.

²⁰¹ *Moji nejdražší II.*, c. d., s. 92.

Po vcelku úspěšném absolvování druhého ročníku studia teologie udělil novoříšský opat Souček Tylovi nižší kněžská svěcení. Dne 11. července 1938 svěcení ostiáře a lektora, o týden později 18. července 1938 svěcení exorcismy a akolyty.

Dříve než začal nový akademický rok a Heřman Tyl musel pokračovat ve svých studiích teologie, absolvoval, pravděpodobně s dr. Klementem Žůrkem, cestu za čechy v Rumunsku, Bulharsku a Podkarpatské Rusi.²⁰² Po jeho návratu 12. září 1938 opat Souček opět požádal brněnského biskupa o dovolení, aby Tyl mohl pokračovat ve studiu teologie a bydlet v brněnském alumnátu.²⁰³ Podobně tomu s ubytováním bohoslovce Tyla bylo i v následujícím akademickém roce. Tento školní rok čekaly na Tyla zásadní události jeho života. Předznamenalo je uplynutí doby na kterou v roce 1936 složil časné sliby. Kvůli tomuto důvodu 10. října 1938 časné sliby obnovil. Na začátku se k obnoveným slibům opět vrátil a 6. ledna 1940 v kapli Novoříšského kláštera sv. Anny složil slavné sliby. Zbytek svého života tak spojil s řeholním jménem Heřman Josef a se společenstvím řádu premonstrátských řeholních kanovníků. V důsledku této zásadní změny v jeho životě opat Souček 8. ledna 1940 požádal brněnského biskupa Kupku, aby Tylovi udělil vyšší kněžské svěcení jáhenství. Tento rok byl důležitý také pro literární tvorbu Heřmana Josefa Tyla. V tomto roce totiž tiskem vyšla jeho první kniha, ve které popisuje dějiny a umělecké sbírky opatského kostela sv. Petra a Pavla v Nové Říši. Nejvýznamnější událost Tylova života po složení věčných slibů v tomto roce přišla až v době letních prázdnin. Dne 5. července 1940 byl biskupem Kupkou vysvěcen na kněze. Deset dnů po vysvěcení se v jeho rodišti Cakově konala primice. Celá slavnost začala v Tylově rodném domě, kde z rukou otce a matky přijal rodičovské požehnání.²⁰⁴ Poté následovalo požehnání Nejsvětější svátostí kapli sv. Floriána v Cakově a procesí do

²⁰² Právě na Východní Slovensko a do zemí východní a jihovýchodní Evropy velmi často jezdil konat misie Klement Žůrek, proto je velmi pravděpodobné, že Josef Tyl tyto země navštívil s tímto knězem.

²⁰³ MZAB, fond konzistoř Brno, osobní spis Heřmana Josefa Tyla, *Žádost o dovolení, aby Heřman Josef Tyl mohl studovat na bohosloveckém učilišti a bydlet v alumnátě*, fol. 170.

²⁰⁴ Zřejmě na tento okamžik vzpomíná v dopise z koncentračního tábora Buchenwald dne 3. října 1943, když rodičům píše: „Ze všech očí na světě, jsou ty maminciny oči ty nejkrásnější a ze všech rukou, jsou tatínkovy ruce, tyj nevzácnější. Vaše krásné, modré oči i září na cestu dnešního života tak, jako zářily tehdy, když jste se na mně s láskou zadívala, kdy mi řekl naposledy: Sbohem“. *Moji nejdrazší I.*, o. c., s. 23.

Vilémovského farního kostela, kde novokněž Heřman Josef Tyl odsloužil primiční mši svatou. Kazatelem nebyl nikdo jiný než Klement Žůrek.

Tyl již sice přijal kněžské svěcení, avšak zbýval mu ještě jeden rok k dokončení teologických studií. Na rozdíl od předchozích let tentokrát novoříšský opat nežádal biskupa Kupku o povolení, aby klerik Tyl bydlel v brněnském alumnátě. Od roku 1936 totiž novoříšský klášter budoval v Brně Zábrdovicích vlastní faru, kde by mohli bydlet klerici tohoto kláštera při studiu teologie, jak to po opatovi požadovali nejvyšší řeholní a církevní představitelé z Vatikánu. Proto opat Souček 7. září 1940 žádá brněnský ordinariát o dovolení, aby klerici novoříšského kláštera mohli bydlet mimo alumnát, aby mohli studovat teologie na brněnském teologickém učilišti aniž by bydleli v alumnátě. Mezi těmito kleriky nechyběl ani „*sacerdos simplex*“ Heřman Josef Tyl.²⁰⁵

Poslední pátý ročník teologie absolvoval Tyl s nejlepším prospěchem. Jeho povahové vlastnosti zaznamenal moderátor kleriků bydlících v Zábrdovicích, mladý kněz Siard Nevrkla. Ve svém hodnocení pro opata Součka napsal: „*Dp. Heřmana ráčíte dobře znát. Veliké dítě, které někdy žije více nadšeným srdcem než chladnou a praktickou úvahou. Schopnosti má veliké, ale v některých okamžicích musí mít u sebe někoho kdo klidně uvažuje, říci mu že skutečnost je jiná než veliký idealismus, připomenout, že život nejsou jen veliké věci, ale i plnění drobných povinností. Dá si vždy říci a dovede se vždy pokořit. Velikým kladem je jeho upřímná láska ke všemu premonstrátskému, čistota duše a dětinská pobožnost. I kdyby něco nerozumného udělal nikdy v tom není ani prášek zlomyslnosti. Má touhu mít každého rád. Je horlivý a potřebuje zkušenost. Mírným tónem a laskavostí si ho získá a on vše uzná. Svou křehkou kněžskou a řeholní čest nikdy neposkvrnil.*“²⁰⁶

²⁰⁵ MZAB, fond konzistoř Brno, *Žádost opata Součka o svolení studia bohosloví ze na diecézním bohosloveckém učiliště pro novoříšské kleriky dne 7. září 1940*, fol 165.

²⁰⁶ KLNŘa, osobní složka Heřmana Josefa Tyla, *Posudek Siarda Nevrkly na Heřmana Josefa Tyla ze dne 3. června 1941*.

2.2. *Novoříšský kanovník, kněz a koncentračník (1940-1946)*

Úspěšným absolvováním studia teologie v červnu 1941 skončilo první období života Heřmana Josefa Tyla. Třicet let se Tyl učil a připravoval na povolání, které si zvolil. Po ukončení studia byl jmenován kaplanem farnosti u klášterního kostela v Nové Říši. K této funkci mu však záhy přibyla další, a sice mistra noviců. Jeho ustanovení novicmistrem se událo za velmi dramatických událostí a souviselo s činností jednoho z noviců, který do života kláštera zasáhl tak zásadně, že v životopisu Heřmana Josefa Tyla si popis těchto událostí vyžaduje samostatnou kapitolu.²⁰⁷

Po vstupu Heřmana Josefa Tyla do novoříšského kláštera přišla řada dalších zájemců o život v premonstrátském řádu, mezi nimi byl František Kříž, který do řádu vstoupil 17. září 1940 a při obřadu obláčky obdržel jméno Gerlach.²⁰⁸ Řádné plnění povinností novice však trvalo pouhý jeden měsíc. Od října 1940 se novic Gerlach začal chovat podivně. Změny v chování si všiml především provizor Augustin Machalka, který na to upozornil zbylé členy konventu. Tito začali být před Křížem, který ve společenství dalších spolubratrů pozorně poslouchal a zaznamenával si všechno, co kdo řekl, výrazněji opatrnější. Opatrnost konventu neunikla ani Křížovi. Možná právě tato skutečnost jej přiměla k tomu, aby požádal představené o dovolení odejít na několik dnů do Brna. Vrátil se měl 4. listopadu 1940. Vrátil se ovšem až o den později, čímž výrazným způsobem porušil pravidla noviciátu.²⁰⁹ V klášteře se však Kříž nezdržel dlouho. Již 20. prosince 1940 bez dovolení představených klášter opustil. Zanechal přitom na své cele dopis, ve kterém svůj odchod zdůvodňuje údajným záměrem poradit se s rodiči o dalším setrvání v Nové Říši vzhledem k útlaku, který zakouší od ostatních členů konventu.²¹⁰ Dva dny přitom pobýval u Ludvíka Nixe v Nové Říši. Dalších šest dnů pak v Brně, údajně u rodičů. Po svém návratu do

²⁰⁷ K větším podrobnostem událostí v novoříšské klášteře viz Martin CHVATÍK, *Nacistická perzekuce kláštera premonstrátů v Nové Říši*, c. d. My se zde budeme věnovat pouze nejdůležitějším událostem, které přímo ovlivnily život Heřmana Josefa Tyla.

²⁰⁸ NOVOTNÝ K., *Klášter premonstrátů v Nové Říši v 1. polovině 20. století*, c. d., s. 40

²⁰⁹ CHVATÍK M., *Nacistická perzekuce kláštera premonstrátů v Nové Říši*, c. d., s. 81

²¹⁰ Dopis Gerlacha Kříže opatu Součkovi ze dne 20. prosince 1941, opatský archiv premonstrátského kláštera Nová Říše, osobní složka Gerlacha Kříže, nezpracováno.

kláštera 28. prosince 1940 sice napsal prohlášení, že má úmysl pokračovat v noviciátu,²¹¹ avšak opět na Nový rok 1941 z Nové Říše odchází do Brna. Tentokrát byl důvodem odchodu z kláštera péče o nemocnou matku.²¹²

Pochopitelně tak situace s průběhem Křížova noviciátu dospěla do kritického bodu. Nebylo možné, aby jeho noviciát pokračoval dál. Proto opat Souček den po posledním odchodu Kříže z kláštera poslal Heřmana Josefa Tyla do premonstrátského kláštera v Praze na Strahov, s dopisem určeným strahovskému opatovi Bohuslavu Jarolímkovi, který v té době vykonával i funkci generálního vikáře premonstrátského řádu v Československu. Cílem Tylovy mise bylo zjistit, co dál s Františkem Křížem.²¹³ Strahovský opat Jarolínek rozhodl, že Kříž musí být z noviciátu propuštěn. Vyzýval však k nejvyšší opatrnosti. Z toho důvodu doporučoval také dosavadního magistra noviců a kleriků dr. Hrachovského vyměnit za někoho jiného. Novým mistrem noviců se stal převor Novotný, s rozhodnutím o Křížově propuštění se však ještě vyčkávalo.²¹⁴

Kříž se do kláštera vrátil 14. ledna 1941 a okamžitě po návratu se uzamknul ve své cele a z pokoje odmítal vycházet, i přes opětovné výzvy svého nového mistra Novotného. Kříž začal dokonce za své údajně zkažené zdraví požadovat 65 000 ŘM a v případě nezaplacení vyhrožoval, že celý konvent udá u gestapa.²¹⁵

Vzhledem k vývoji situace opat Souček 21. ledna 1941 pověřil Štěpána Rajdu, který byl tehdy farářem v Zábrdovicích, k prověření minulosti Františka Kříže. Šetřením Rajda zjistil, že Kříž má za sebou bohatou minulost. V roce 1938 vstoupil k redemptoristům, odkud byl vyloučen. O rok později zkoušel štěstí v řádu kalsantinů, odkud byl propuštěn půl roku před svým příchodem do Nové Říše 1. března 1940. Konečně Rajda kontrolou na gymnáziu v Králově Poli, kde měl Kříž maturovat a maturitní vysvědčení z tohoto gymnáziu při vstupu

²¹¹ CHVATÍK M., *Nacistická perzekuce kláštera premonstrátů v Nové Říši*, c. d., s. 82.

²¹² NOVOTNÝ K., *Kláster premonstrátů v Nové Říši v 1. polovině 20. století*, s. 70

²¹³ KLNŘa, složka Gerlach Kříž, *Dopis novříšského opata Součka strahovskému opatovi Jarolímkovi ze dne 2. ledna 1941*.

²¹⁴ KLNŘa, složka Gerlach Kříž, *Dopisy opata Jarolímka opatu Součkovi z 10. a 11. ledna 1941*.

²¹⁵ KLNŘa, složka Gerlach Kříž, *Dopis Gerlacha Kříže opatu Součkovi z 21. ledna 1941*.

předložil, zjistil, že zde Kříž studoval pouze pátou a první polovinu šestého ročníku.²¹⁶

Kapitula kanonie na základě těchto zjištění 22. ledna 1941 rozhodla o okamžitém propuštění Františka Kříže z noviciátu a nařídila jeho vystěhování z kláštera. Ani šetření na gymnáziu v Králově Poli nezůstalo bez odezvy. Ředitelství gymnázia podalo na Kříže trestní oznámení pro podvod. Aby klášter předešel udání u gestapa, kterým Kříž vyhrožoval, přidal se také on k tomuto trestnímu oznámení na Kříže pro vydírání. Kříž byl okamžitě v únoru 1941 zadržen a krajským soudem v Třebíči byl v březnu 1941 odsouzen k odnětí svobody na dva měsíce. Tento trest mu byl po jeho odvolání o další měsíc prodloužen.²¹⁷

Své výhrůžky proti klášteru Kříž naplnil. V průběhu vyšetřovací vazby napsal udání, které chtěl odeslat na gestapo do Brna. Přednosta policejního komisariátu Alois Tomášek však toto udání zničil. Po propuštění z vězení Kříž vyčkával na důsledky udání, které se domníval, že poslal, a začal klášter pomlouvati z údajné hereze a dalších různých zločinů u brněnského ordinariátu a v časopise *Árijský boj*,²¹⁸ přičemž se seznámil s jeho šéfredaktorem Františkem Aujezdským. Díky němu zjistil, že na brněnské gestapo žádné udání nedorazilo, a rovněž díky němu v prosinci 1941 podal Kříž udání u Aujezdského přítele, kriminálního tajemníka brněnského gestapa Bedřicha Laciny osobně. Brněnské gestapo pověřilo prověřením Křížova udání Jihlavskou úřadovnu gestapa. Šetření prováděl kriminální asistent František Kalivoda, který si však jméno změnil na Trübswasser. Osobní šetření v Nové Říši prováděl ve dnech 18. – 20. května 1942.²¹⁹ V průběhu prošetřování Křížova udání navštívil Kalivoda novoříšského nacistu Nixe, se kterým se ještě při svém pobytu v klášteře scházel i František Kříž. Nixovi se podařilo k sobě vylákat kaplana Gilberta Bednáře, kterého tak mohl vyslechnout Kalivoda. Na základě této události učinil opat Souček řadu opatření: jmenoval místo převora Nevrkly

²¹⁶ CHVATÍK M., *Nacistická perzekuce kláštera premonstrátů v Nové Říši*, c. d., s. 86.

²¹⁷ NOVOTNÝ K., *Klášter premonstrátů v Nové Říši v 1. polovině 20. století*, s. 72

²¹⁸ CHVATÍK M., *Nacistická perzekuce kláštera premonstrátů v Nové Říši*, c. d., s. 90-91

²¹⁹ NOVOTNÝ K., *Klášter premonstrátů v Nové Říši v 1. polovině 20. století*, s. 73-74

novicmistrem Heřmana Josefa Tyla a zaslal 25. května 1942 zprávu do strahovského kláštera.²²⁰

Další vývoj poznamenal atentát na Reinharda Heydricha a nezdaření výsadek parašutistů Adolfa Opálky, Ivana Kolaříka a Karla Čurdy v noci z 27. a 28. března 1942 nedaleko Telče. Při vysazení byli spatřeni a od té doby po nich gestapo bezvýsledně pátralo. Vedoucí brněnského gestapa Nölle nařídil 28. května 1942, aby jihlavská pobočka 29. května 1942 uskutečnila důkladné pátrání po hledaných parašutistech v obcích nedaleko Telče. Do pátrání měla být zařazena také obec Nová Říše. Pátrací skupina ve složení přibližně 500 příslušníků ochranné policie k Nové Říši dorazila v pět hodin odpoledne.²²¹ Po více než hodině přišla na řadu prohlídka budovy premonstrátského kláštera. Řeholníci byli v tu chvíli shromážděni v konventní kapli k modlitbě nešpor. V kapli chyběl pouze Antonín Bublá, který se do modlitby nevrátil z chytání ryb, a Zikmund Záběhlický, který byl ve svém pokoji.²²² Prohlídka kláštera trvala přibližně pět hodin. Poté všem konventuálům, kteří zrovna byli přítomni v klášteře, bylo nařízeno převléci se do civilního oblečení, byli shromážděni v klášterní zahradě a odvezeni do věznice krajského soudu v Jihlavě. Za tři dny od přepadnutí kláštera, dne 31. května 1942, začala policie zatčené premonstráty vyslýchat.²²³ Předmětem výslechu bylo poslouchání zahraničního rozhlasu a rozhovory řeholníků při tomto poslechu, tedy věci, které byly uvedené v udání Františka Kříže. Vzhledem k období, které nazýváme Heydrichiáda, byli vyslýchaní dotazováni na postoj k atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Vyšetřující komisař se přitom snažil od vyslýchaného vylákat souhlas s atentátem, který měl být zpečetěn podpisem daného vyslýchaného.²²⁴ Pokud se některý z vyslýchaných nechal obelstít, sám si podepsal rozsudek smrti, vždyť i za pouhé schvalování uvedeného atentátu byl stanným soudem vynášen rozsudek trestu smrti. Smrt přitom na každého číhala neustále od první chvíle, když se dotyčný ocitnul v rukou gestapa.

²²⁰ NA, fond Premonstráti Strahov, *Dopis opata Součka Jarolímovi ze dne 25. května 1942*.

²²¹ DUŠEK Milan, *Nová Říše*, Novoříšský kulturní spolek: Nová Říše, 2007, s. 178.

²²² CHVATÍK M., *Nacistická perzekuce kláštera premonstrátů v Nové Říši*, c. d., s. 110

²²³ NOVOTNÝ K., *Klášteř premonstrátů v Nové Říši v 1. polovině 20. století*, s. 76.

²²⁴ CHVATÍK M., *Nacistická perzekuce kláštera premonstrátů v Nové Říši*, c. d., s. 76. *Psancem*¹, c. d., s. 8.

Vyšetřování novoříšských premonstrátů netrvalo dlouho. Již 3. června 1942 Blume, velitel gestapa v Brně, nařídil převezení řeholníků z Jihlavy do Brna.²²⁵ Zde měli čekat na verdikt o dalším osudu. Čekání to nebylo vůbec příjemné. Každý den byly na nádvoří Kounicových kolejí, kde byli v Brně vězněni, prováděny popravy osob odsouzených stanným soudem. Skutečnost rutinních, každovečerních poprav působila na Tyla velmi silně, přiměla jej k tomu, aby z koutu své cely umístěném ve směru popraviště uděloval popravovaným v jejich posledních chvílích generální absoluci, odpuštění jejich hříchů. Tento projev silného emotivního vypětí a beznaděje, která byla zvýrazněna, když při audienci u papeže Jana XXIII v roce 1947 žádal římského biskupa o splatnění tohoto svého počínání, protože si byl vědom, že ne zcela vyhovovalo kanonickým podmínkám udělování generální absoluce. Přesto tento zoufalý úkon večer co večer konal, což dokládá jeho psychické rozpoložení v průběhu vazby v Kounicových kolejích v Brně.²²⁶ Období čekání ukončilo rozhodnutí Hlavního říšského bezpečnostního úřadu v Berlíně ze dne 17. prosince 1942, kterým byla na Heřmana Josefa Tyla uvalena ochranná vazba, Schutzhaftbefehl.²²⁷ Ochranná vazba byla prováděna umístěním dotyčného do koncentračního tábora, v případě Tyla se tak stalo 16. ledna 1943, kdy byl z Brna odtransportován do koncentračního tábora Osvětim 1.

Příjezd do koncentračního tábora byl pro každého vězně stejný šok. Od prvních okamžiků, kdy se otevřely dveře vagonů a vězeň vystoupil na rampu, aniž by si to uvědomoval, hrozila na něho smrt. V tu chvíli byla prováděna selekce vězňů. Ti, kteří byli nemocní a slabí, byli odvezeni přímo do plynových komor k okamžité likvidaci. Následovala přijímací procedura, která měla nového obyvatele tábora zbavit veškerého jeho jmění: věcí, oblečení, vlasů i jména.²²⁸ Z kněze a řeholníka Heřmana Josefa Tyla se stalo číslo 88456.²²⁹ Poté, aby se zabránilo výraznému

²²⁵ NOVOTNÝ K., *Klášter premonstrátů v Nové Říši v 1. polovině 20. století*, s. 77. V kounických kolejích byl Tyl umístěn v celách č. 63 a poté č. 54.

KLTa, pozůstalost Heřmana Josefa Tyla, *Koncept zprávy Heřmana Josefa Tyla o udělení generální absoluce*, nedatováno pravděpodobně rok 1947.

²²⁶ *Koncept zprávy Heřmana Josefa Tyla o udělení generální absoluce*, citovaný pramen.

²²⁷ ABS, 100-209-18. Osobní spis Josefa Tyla brněnského Gestapa.

²²⁸ SOFSKY Wolfgang, *Řád teroru : koncentrační tábor*, Argo: Praha, 2006, s. 92-93.

²²⁹ *Psancem*¹, c. d., s. 13.

ITS, osobní složka Josefa Tyla.

zhoršení zdravotních podmínek v táboře, byl nový vězeň na několik týdnů umístěn do karantény.²³⁰ Touto procedurou v noci z 16. na 17. ledna 1943 prošel Heřman Josef Tyl. První noc po svém příjezdu do koncentračního tábora Osvětim I. strávil na karanténním bloku č. 8.²³¹ Již v průběhu období karantény byl Tyl zařazován do pracovních komand. Nejdříve jako pomocná zednická pracovní síla na stavbě a poté při uklízení sněhu přímo v táboře.²³² Po skončení karantény byl přeložen na nový blok č. 6.²³³ Zároveň byl zařazen do nového pracovního komanda, které planýrovalo území pro vybudování fabriky IG Farben. V této fabrice měli poté pracovat vězni z koncentračních táborů Osvětim 1 a Osvětim 2 – Březinka. Bohužel není možné stanovit přesnou dobu, kdy se tak stalo, ale při této práci se Tyl nakazil infekční chorobou erysipel²³⁴. Zároveň se mu na hlavě udělal otok z hladu, který zasahoval do očí, díky čemuž nemohl vidět. Díky lékaři-vězni při přijímání do nemocnice, které opět plnilo úlohu selekce, unikl jisté smrti. Pobyt na infekčním oddělení vězeňské nemocnice neznamenal pro Tyla pouze vyléčení od nemoci. V době, kdy už byla léčba Tylovy nemoci téměř ukončena a on se měl vrátit do svého pracovního komanda, vedení tábora povolilo, aby byli z rekonvalescentů vybráni vězni pro ošetrovatelský kurz. Cílem tohoto opatření bylo snížení úmrtnosti v táboře, která měla dopad na pracovní nasazení vězňů. Úmrtnost v nemocnici pro vězně, způsobená nedostatečnou zdravotní péčí i sadistickým zacházením s nemocnými ze strany kriminálních vězňů, byla tak vysoká, že vězni nemocnici pojmenovali „*Blok smrti*“. Od vybudování tábora vykonávali práci pomocných a ošetřujících sil zejména vězni označení zeleným trojúhelníkem, tedy kriminální věžňové, kteří ovšem tuto práci vykonávali s nesmírnou brutalitou vůči svým obětem. Ostatní, zejména političtí věžňové, usilovali o nahrazení těchto kriminálníků ostatními

KLTa, pozůstalost Heřmana Josefa Tyla, *Výtah z dokumentů Intenational tracing service*.

²³⁰ SOFSKY W., *Řád teroru : koncentrační tábor*, c. d., s. 95.

²³¹ Mimo tento blok hlavní karanténní blok, fungovaly po podle potřeby pro účely karantény ještě bloky 1 a 2 a občas podle potřeby byly ke karanténě využívány i některé šuby jiných bloků. *Auschwitz I*, c. d., s. 51.

²³² *Psancem*¹, c. d., s. 15-16.

²³³ Adresa odesílatele na dopisech Heřmana Josefa Tyla z koncentračního tábora Osvětim. Dokládá to také jeho fotografie u tohoto bloku zřejmě z roku 1974, viz příloha O.

²³⁴ Lékařské záznamy z koncentračního tábora Buchenwald mluví o flegmonu (ITS, *Lékařský záznam Josefa Tyla*).

vězni.²³⁵ Na vraždách vězňů ošetřovaných ve vězeňské nemocnici se podepisoval i lékařský personál, na prvním místě SS-lékaři. Tito lékaři vlastně při příjmu prováděli selekci a mnozí nemocní vězni byli rozhodnutím lékaře odsouzeni k trestu smrti vykonaném záhy samotným lékařem vstříknutím fenolové injekce do srdce.²³⁶ Šéf hlavního říšského bezpečnostního úřadu Himmler, v úsilí o snížení úmrtnosti v dubnu 1943 nařídil, aby při selekcích byl brán ohled na vězně jako pracovní sílu a k vyhlazení měli být selektováni pouze psychicky nemocní vězni.²³⁷ Tito vězni pak měli působit v nemocnici jako pomocné pracovní síly a ošetřovatelé jednodušších zdravotních problémů vězňů. Noví ošetřovatelé, mezi které patřil i Heřman Josef Tyl, byli každodenně vystaveni nebezpečí nákazy infekcí při ošetřování nemocných spoluvězňů nebo jako nosiči mrtvol, na druhou stranu byli uchráněni těžké otrocké práci. V době Tylova příjezdu do Osvětimi byl již vystaven revír – nemocnice pro vězně.²³⁸

Tyl se ve své autobiografii zmiňuje o nabídce propuštění z koncentračního tábora, kterou obdržel od velitele tábora za cenu závazku spolupráce s gestapem.²³⁹ Pro toto Tylovo tvrzení neexistuje žádný dokument, který by je potvrdil nebo vyvrátil. Jediný dokument, který by mohl za určitých podmínek onu nabídku nepřímo doložit, je žádost generálního konzulátu Slovenského státu v Protektorátu Čechy a Morava ze dne 24. června 1943. Prostřednictvím této žádosti se z pověření prezidenta Jozefa Tisa slovenská vláda obrací na státního sekretáře K. H. Franka, aby intervenoval ve prospěch Heřmana Josefa Tyla, pokud by jeho případné propuštění neohrozilo zájmy Říše.²⁴⁰ Pokud k nabídce propuštění skutečně došlo, je pravděpodobné, že právě v souvislosti s uvedenou žádostí Slovenského státu. V pozadí žádosti slovenské vlády, potažmo slovenského prezidenta, stál Tylův dobrodinec

²³⁵ DLUGOBORSKI Waclaw, PIPER Franciszek, *Auschwitz, Studien zur Geschichte des Konzentrations- und Vernichtungslager Auschwitz, Staatlichen Museums Auschwitz-Birkenau, Oswiecim*, 1999, sv. II, s. 362-363. V dalším textu *Auschwitz*.

²³⁶ Obzvláště v rámci akce s tajným označením „zvláštní zacházení 14 f 13“. *Auschwitz I.*, c. d., s. 279-280. SOFSKY W., *Řád teroru : koncentrační tábor*, c. d., s. 251.

²³⁷ *Auschwitz II.*, c. d., s. 362. Největší zájem na snížení úmrtnosti měl však především Hlavní hospořsko-správní úřad (Wirtschafts-Verwaltungshauptamt). SOFSKY W., *Řád teroru : koncentrační tábor*, c. d., s. 179.

²³⁸ *Auschwitz II.*, c. d., s. 366.

²³⁹ *Psancem*¹, c. d., s. 29.

²⁴⁰ NA fond říšského protektora, *Žádost generálního konzula slovenské republiky o propuštění některých osob z ochranné vazby*.

Klement Žůrek, který se měl, podle tvrzení pamětníků, jimž to měl sám sdělit, dopisem obrátit na Jozefa Tisa.

Ve své autobiografii se Tyl zmiňuje, že Čepičkovi „v *Osvětimi zachránil život*“.²⁴¹ Jak se to stalo, však Tyl bohužel neuvádí. Čepička dorazil do Osvětimi 19. června 1943 a někdy začátkem léta 1943 se mu ve vězeňské nemocnici při léčení poraněného obličeje²⁴² na noze vytvořil vřed. O několik dní později lékaři zjistili, že má na noze flegmónu.²⁴³ Podle Jiřího Kučery²⁴⁴ se měl léčby Čepičkovy nemoci ujmout Štěpán Trochta a díky úspěšné léčbě tak Čepičkovi zachránit život. Jiří Kučera však zcela pomíjí skutečnost, že se Alexej Čepička a Štěpán Trochta vůbec nemohli v žádném koncentračním táboře potkat. Narodil od Alexeje Čepičky, který byl od června 1943 do ledna 1944 vězněn v koncentračním táboře Osvětim a poté až do osvobození v koncentračním táboře Buchenwald, byl Štěpán Trochta vězněn v koncentračních táborech Terezín, Mauthausen a Dachau. Protože však jak pro Štěpána Trochtu, tak pro Heřmana Josefa Tyla se někdy po konci Druhé světové války používalo označení „rudý biskup“, domnívám se, že došlo k záměně Tyla s Trochtou. O Tylově zkušenosti s léčbou nemocných flegmón, tzv. živého masa na nohou se dovídáme z jiného případu v jeho autobiografii, když vzpomíná, jak blokanovi karanténního bloku vyléčil tuto nemoc za pomoci larisu, balzámu a vitamínové masti.²⁴⁵ A dokonce v době Čepičkova úrazu Tyl po absolvování kurzu vykonával práci ošetřovatele.

V létě 1943 se Tylův pobyt v Osvětimi začal chýlit ke konci. Začátkem srpna se mezi českými vězni rozšířila zpráva, že se připravuje seznam vězňů české národnosti, kteří by měli být transportováni do koncentračního tábora Buchenwald.²⁴⁶ Zprávy se proměnily ve skutečnost 19. srpna 1943, kdy byli vězni koncentračního tábora v Osvětimi skutečně naloženi do vagonů a po železnici převezeni do Goethova města

²⁴¹ *Psancem*¹, c. d., s. 182

²⁴² Čepičku měl údajně do obličeje trefit fotbalový míč.

²⁴³ PERNES Jiří, POSPÍŠIL Jaroslav, LUKÁŠ Antonín, *Alexej Čepička : šedá eminence rudého režimu*, Brána: Praha, 2008, s. 49.

²⁴⁴ KUČERA Jiří, *Vyznavač a mučedník Štěpán Trochta*, Portál: Praha 2006, s. 13. Autor měl čerpat ze svědectví kněze Ludvíka Světanského.

²⁴⁵ *Psancem*¹, c. d., s. 22

²⁴⁶ *Psancem*¹, c. d., s. 31

Výmar. Zde po příjezdu 20. srpna²⁴⁷ na nedobrovolné cestující nečekala selekce, jako když poprvé přijeli na železniční nádraží v Osvětimi, ale pochod směrem do nedalekého Ettesbergského lesa, kde byl v roce 1937 vybudován jeden z prvních koncentračních táborů Buchenwald. Po přijímací proceduře a dezinfekci byli vězni opět umístěni na několik týdnů do karantény. V Buchenwaldu pro tento účel sloužil tábor v táboře, zvaný Malý tábor. Bloky Malého tábora byly vybudovány z dřevěných koňských stájí bez oken, jejichž kapacita byla 83 koní. V Buchenwaldu tyto bloky obývalo až 2000 vězňů. Tento tábor v táboře byl místem utrpení a umírání.²⁴⁸

Zpráva o příchod nových vězňů české národnosti se rozšířila po celém velkém táboře a již staří čeští vězňové se přišli na nové spoluvězně podívat. Mezi nimi byl i prof. Hugo Rokyta, který Tylovi při zjištění, že se jedná o katolického kněze, poradil, aby pomlčel o svém povolání. Rady zkušenějších vězňů nováčkům mnohdy znamenaly záchranu života. Vztahy mezi vězni se tábor od tábora výrazně lišily. A koncentrační tábor měl tu zvláštnost, že zde panovala dvojí totalita. Za prvé ta nacistická, která vězně do tábora dostala, a druhá komunistická, která ovládala vnitřní organizaci tábora, zejména umisťování do pracovních komand a léčení.

Po skončení karantény, která běžně trvala několik týdnů, byli vězni umístěni na bloky velkého tábora a zároveň zařazováni do pracovních komand. Většina vězňů z transportu, který 20. srpna 1943 přijel do Buchenwaldu z Osvětimi, bylo zařazeno do pracovního komanda Dora. Pro Tylovo zařazení měla být zásadní jeho zkušenost s asistováním při pitvě, kterou měl provádět prof. Jan Olbracht v Osvětimi.²⁴⁹ Nemůžeme říci, zda se v Osvětimi pitva, u níž by asistoval Tyl, skutečně stala, avšak zde měla zmínka o této události naprosto reálné následky. Pracovním komandem se pro Tyla v Buchenwaldu stala patologie. Nejdříve byl zodpovědný za čistotu prostor a náčiní používané při pitvě. Brzy však podle Tyla mělo dojít ke změně. V souvislosti se zatčením SS-lékaře, který měl spolupracovat s vězni, došlo ke změně na pitevně.

²⁴⁷ ITS, *osobní karta vězně Tyla*.

²⁴⁸ STEIN Harry, *Konzentrationslager Buchenwald 1937-1945*, Wallstein-Verlag, 2000, s. 149-151. Dále *Buchenwald*.

²⁴⁹ *Psancem*¹, c. d., s. 28 a 34. V autobiografii je jméno tohoto předního profesora patologie krakovské univerzity uváděno nesprávně v podobě Obricht.

Dosavadní prosektor Josef Sep měl požádat Tyla, aby sám pitval. Měl mu k tomu poskytnout i potřebnou literaturu, aby doplnil své znalosti anatomie.²⁵⁰ Tyl mohl být z karantény přeložen do nového bloku a tedy i zařazen do pracovního komanda někdy na začátku září 1943. Dá se to usuzovat z prvního dopisu, který napsal domů 5. září 1943.²⁵¹ K zatčení SS-lékaře gestapem v Buchenwaldu skutečně došlo, a to Waldemara Hovena na podzim 1943.²⁵² Nástupcem Hovena ve funkci táborového lékaře se stal Schielauski.²⁵³ Tento nový šéf vězeňské nemocnice 13. října 1943 povolil, aby byly Tylovi ze skladu osobních věci vězňů, tzv. Effektenkammer, vydány jeho vlastní náramkové hodinky s vteřinovou ručičkou. Tyto hodinky Tyl potřeboval k přípravě roztoků potřebných k výrobě preparátů. Na dokumentu, kterým bylo Tylovi povoleno vyzvednout si svoje náramkové hodinky, byl podepsaný ještě SS-lékař Plaza.²⁵⁴

Při výkonu práce prosektora se Tyl zapojil do záchrany života příslušníků tajných služeb západních spojeneckých sil, kteří byli do Buchenwaldu přivezeni 17. srpna 1944. Heřman Josef Tyl ve své autobiografii mluví o dvanácti příslušnících britské tajné služby.²⁵⁵ V jejich počtu se však další prameny liší. Buchenwaldský historik a správce archivář Harry Stein na rozdíl od Tyla mluví o 37 příslušnících.²⁵⁶ Bývalý Buchenwaldský vězeň Eugen Kogon dokonce o 43.²⁵⁷ Rozdíl v počtu „špiónů“ je zapříčiněn různými prameny, z nichž autoři vycházeli. Tyl nebyl o jejich skutečném počtu patrně vůbec informován a Harry Stein patrně vycházel z informací o nařízených popravách. Dne 9. září 1944 byla nařízena poprava šestnácti a 5. října 1944 jedenadvaceti dalších. Nejblíže skutečnému počtu příslušníků spojeneckých tajných služeb bude pravděpodobně Eugen Kogon, který spolu s dalším vězněm Heinzem Baumeistem poté, co byla nařízena poprava prvních šestnácti, začali pracovat na přípravě záchrany některých z nich. Cíl to nebyl jednoduchý. Zejména po zatčení Hovena,

²⁵⁰ *Psancem*¹, c. d., s. 37.

²⁵¹ *Moji nejdražší I.*, c. d., s. 21. Předpokládám, že první dopis mohl napsat až po přeřazení z karantény.

²⁵² *Buchenwald*, c. d., s. 58. Bohužel žádný z dostupných dokumentů neuvádí přesnější datum.

²⁵³ *Buchenwald*, c. d., s. 57.

²⁵⁴ ITS, *Povolení k vyzvednutí hodinek z Effektenkammer*.

²⁵⁵ *Psancem*¹, c. d., s. 43.

²⁵⁶ *Buchenwald*, c. d., s. 171.

²⁵⁷ HACKET David, *der Buchenwald-Report*, Beck: München, 1997, s. 109.

se kterým se do jisté míry spolupracovat dalo. Pomoc, ale daleko opatrnější, našli u SS-Sturmbannführera doktora Ding-Schullera. Plán by byl odsouzen k nezdaru, kdyby do celé akce nebyl zasvěcen kápo bloku 46, Dietsch. Na tomto bloku bylo na věznicích experimentováno se způsobem léčby skvrnitého tyfu. Experimenty byly prováděné na věznicích. Díky takovýmto experimentům třeba získat titul doktor medicíny Waldemar Hoven. Plán záchrany spočíval v přivedení některých z příslušníků tajných služeb na tento blok a vyměnit je za vězně, kteří by na tomto bloku zemřeli. Jejich velitel Dodkin měl vybrat tři osoby, o jejichž záchranu se pak pokusili. Major Forest Yeo-Thomas, jak se ve skutečnosti důstojník RAF Dodkin jmenoval, pro tuto akci vybral sebe, anglického kapitána Henryho Leoparda Thomase Peuléva, který byl po matce francouzské národnosti, a příslušníka tajné služby generála De Gaulla Stephana Frederica Hessela. Tito tři byli po záminkou nakažení infekcí skvrnitého tyfu převedeni na blok 46. Plán narazil na první problém v době, kdy Dodkin, Pueléve a Hessel byli umístěni na zkušebním bloku, nenacházel se na revíru žádný vězeň, který by byl vážně nemocen. K výměně tak mohlo dojít jen stěží. Další problém přišel 5. října 1944, kdy byli k bráně tábora povoláni další příslušníci tajných služeb. Předvolání vězně k táborové bráně znamenalo výslech, trest, nebo poprava. Pro jednadvacet špiónů to bylo povolání k výkonu trestu smrti. Na seznamu byl i kapitán Henry Peuléve. Odvedení Peuléva z bloku 46 zabránilo pouze vyhlášení infekční karantény na tomto bloku. Doktor Schuller, který tak učinil se tím zároveň vystavil velkému nebezpečí. Schuller byl dokonce předvolán k veliteli tábora Pistrovi, kterého přemluvil k tomu, aby byl Peuléve popraven vstříknutím fenolové injekce. Popravu měl provést doktor Schielauski, který byl znám oblíbeností tohoto způsobu vraždění vězňů v táboře Sachsenhausen. Ten se však po příchodu do Buchenwaldu tomuto osobnímu provádění „odstříkování“ vězňů vyhýbal. Tento úkol tak připadnul na SS-lékaře Wilhelma, který byl již starý a Dietschovi se jej povedlo opít vínem a v tomto stavu Wilhelm vstříknul injekci umírajícímu vězni Marcelu Seigeurovi, jehož identitu poté získal Peuléve. V tu samou dobu přišel do Buchenwaldu transport nových vězňů, v jejichž řadách bylo několik umírajících. Tato skutečnost

znamenała možnost záchranu zbylých dvou Yeo-Thomase a Hessela. Organizátoři záchrané akce však již nemohli záchranu realizovat prostřednictvím SS-lékaře Schillera, který se v předchozím případě vystavil velmi velkému riziku. Zbývala už jenom cesta prostřednictvím pitevnů u krematoria. Tělo každého vězně, který v táboře zemřel, bylo posláno ke zpopelnění do krematoria. Eugen Kogon se proto obrátil s prosbou o pomoc na Heřmana Josefa Tyla,²⁵⁸ který tehdy vykonával funkci hlavního prosektora a měl tudíž i přístup k dokumentaci jednotlivých vězňů. Když umřeli první vězni z nového transportu, okamžitě jejich vězeňské karty vyměnil s kartami Foresta Yeo-Thomase a Stephana Hessela, kteří tak získali novou identitu. Yeo-Thomas se od této chvíle jmenoval Maurice Chouquit a nové jméno Stephana Hessela bylo Michel Boitel.²⁵⁹

Od roku 1940 byli katoličtí kněží systematicky shromažďováni v koncentračním táboře Dachau. Od 8. prosince 1940, kdy do Dachau dorazil první transport se 180 kněžími, přijelo celkem 11 větších transportů s téměř výlučně kněžskými vězni. Poslední kněží byli do tohoto tábora transportováni 7. ledna 1945.²⁶⁰ Tento transport vyrazil 5. ledna 1945 z koncentračního tábora Buchenwald a bylo v něm zařazeno 46 duchovních.²⁶¹ Na přípravě transportu se začalo pracovat dva měsíce předem. Ve dnech 4. a 6. listopadu 1944 se začal připravovat seznam katolických kněží, kteří se nacházeli v kmenovém táboře a ve vnějších komandech koncentračního tábora Buchenwald.²⁶² Od té doby byl seznam neustále upravován podle možnosti zařadit vězně do transportu. Z původních šedesát jedna kněží, kteří se v Buchenwaldu a v komandech nacházeli na začátku procesu přípravy transportu, byli čtyři vyřazeni, pět bylo propuštěno, dva byli přemístěni do jiných táborů, jeden zemřel, jeden z vězňů původně zařazených mezi kněze vůbec knězem nebyl a dva byli umístěni na revíru. Celkem patnáct nebylo

²⁵⁸ *Psancem*¹, c. d., s. 43

²⁵⁹ KOGON Eugen, *Der SS-Staat : Das System der deutsche Konzentrationslager*, Kindler: München, 1974, s. 109-110.

²⁶⁰ HOFFMANN B., *A kdo vás zabije...*, c. d., s.256

²⁶¹ National Archives and Records Administration (NARA) Washington, RG 242, film 17, *Transport Dachau (Gseistliche)*, 5. ledna 1945.

²⁶² Thüringisches Hauptstaatsarchiv Weimar (THaW), citovaný pramen, *Seznamy duchovních z 4. listopadu 1944 - 5. ledna 1945*.

v době odchodu transportu do Dachau transportu schopných. Mezi dvěma umístěnými na revíru byl Heřman Josef Tyl.²⁶³

Specifikem koncentračního tábora Dachau bylo množství katolických kněží shromážděných v tomto táboře. Celkem tímto táborem prošlo 2 524 kněží.²⁶⁴ Byli zde shromážděni na blocích 26, 28 a 30. Blok 26 byl zvláštní i v tom, že zde na štubě 1 byla 21. ledna 1941 zřízena kaple. Zřízení kaple vymohli němečtí biskupové a její vybudování měl nařídit sám Himmler.²⁶⁵ Dokonce zde byla ustanovena funkce táborového kaplana, kterou od počátku zastával polský kněz Pawel Prabucki.²⁶⁶ V ostatních koncentračních táborech byla situace zcela jiná. Trest, nebo dokonce smrt nehrozily pouze za vnější náboženské projevy, jako v Dachau mimo štubu číslo 1, kde byla kaple, ale za jakýkoliv náboženský projev, tichou modlitbu, ukrytý náboženský obrázek a podobně. Speciálně to platilo o koncentračním táboře Buchenwald, kde bylo vnitřní vedení tábora v moci komunistů, kteří se podobně jako nacisté netajili svým odporem vůči náboženství.²⁶⁷ To však neznamená, že si vězňové nenašli místa, kde by mohli své náboženské obřady konat tajně. Takový prostor se naskytnul Heřmanu Josefu Tylovi v době, kdy zastával pozici vedoucího pitevny krematoria. Díky této funkci získal důvěru SS-lékaře a tím také přístup do prostor nad sklepem pro mrtvoly a nad místnostmi s pitevními stoly. Výhoda tohoto prostoru spočívala v tom, že na dvoře patologie platila přísná pravidla a nikdo, kdo nepracoval v krematoriu nebo na pitevně, neměl bez souhlasu odpovědného SS-lékaře přístup na dvůr. Dokonce byl přísný zákaz přecházet mezi krematoriem a pitevnou, jakož i částmi dvora patřícími ke krematoriu nebo pitevně. Tak se do prostor pitevny dostal výrazně omezený okruh lidí, před kterým bylo možné konání bohoslužby utajit. Další podmínkou pro její konání bylo získat alespoň nějaké bohoslužebné předměty: kalich, patěnu, plátna. Heřman Josef Tyl ve své autobiografii popisuje, jak si tyto předměty obsataral: „*Písař*

²⁶³ THaW, citovaný pramen, *Seznam duchovních ze dne 5. ledna 1945*.

²⁶⁴ HOFFMANN Bedřich, *A kdo vás zabije...*, Přerov, 1946, s. 318.

²⁶⁵ HOFFMANN B., *A kdo vás zabije...*, c. d., s. 283

²⁶⁶ Ve funkci táborového kaplana se po Pawlu Prabucki vystřídal Franz Ohnmacht, Georg Schelling, Andrej Reiser a posledním táborovým kaplanem byl Josef Teublings. HOFFMANN B., *A kdo vás zabije...*, c. d., s. 272 - 285.

²⁶⁷ *Buchenwald*, c. d., s. 132.

Lagerkomanda dr. Alois Neumann z Č. Budějovic mi donesl misálek, v němž chybělo jen několik listů z první quadragesimy. Holíč jej dostal na čištění břitvy. Kamarád na patologii mi udělal ze skla kalíšek. Protože nevěděl, za jakým účelem jej chci, napsal naň „Pepík“ – mé křestní jméno. Z hygienického institutu jsem si sehnal skleněnou patenu a kališní prádlo ušil z jedné strany košile kamarád Jirka Votřez z Prahy. Jiný český kamarád udělal z hruškového dřeva ciborium ve formě knižní kazety a na ni namaloval srdce, poraněné ostnatým drátem, jehož krev zlévá květ, rostoucí za tímto drátem. Obrázek znázorňuje lásku eucharistického Srdce Ježíšova, kterou žije a sílí se politický vězeň za drátem koncentráku. Obojí jsem osobně později daroval. Jeden polský kamarád mi o něco později udělal ze dřeva z Goethova dubu druhé táborové ciborium – rovněž v podobě kazety do náprsní kapsy. Na víku plasticky znázornil elektrický plot koncentráku se strážní budkou a v levém rohu se srdcem, které svou láskou mírní bolesti a dodává jasu duši vězně v táboře. Nápis v paprscích, vycházejících ve směru od srdce k táboru, označuje starokřesťanskou zkratku Spasitele – ICHTHYS – a z koncentráku je dávana Srdci Ježíšovu láska a smír. (*Cordi Jesu Amor et Reparatio*). – Na vnitřní straně této kazety namaloval ruský kamarád podle obrazu Leonarda da Vinciho hlavu Ježíše Krista.²⁶⁸ Dále bylo pro konání mše nutné získat hostie a víno. Poprvé si o hostie napsal rodičům domů. V dopise z 3. října 1943 píše: „Také mi pošlete ten zvláštní zdravý, speciální chléb od doktora Žúrka z čisté pšeničné mouky. Je tak tenký a výtečný. Ať ode mne vyřídí pozdrav Tarziciovi. Má tetička letos dost hroznů?“²⁶⁹ Podle opata R. Beauvaise si Tyl hostie a chléb obstarával od jednoho weimarského kněze.²⁷⁰ Francouzský kněz, buchenwaldský vězeň, Leon Leloir,²⁷¹ podobně jako Tyl,²⁷² tuto činnost

²⁶⁸ *Psancem*¹, c. d., s. 46. Viz příloha I.

Všechny předměty daroval při audienci v roce 1947 Papeži Piu XI.

²⁶⁹ *Moji nejdražší I.*, c. d., s. 23. V autobiografii Tyl tuto žádost parafrázuje trochu odlišně: „Drazí rodiče, pošlete mi ten tenký, bílý, zdravotní chléb doktora Žúrka a to co k němu patří.“ (*Psancem*¹, c. d., s. 46) Zřejmě se při psaní svého životopisu na přesnou formulaci nepamatoval. V textu podle autobiografie je spojeno znění dopisu z 3. října 1943 z textem dopisu ze 7. listopadu 1943: „Obzvlášť Pán Bůh zaplat' (...) dr. Žůrkovi za *Officium Marinaum* a za jeho výtečný, zdravý chléb, po kterém jsem už 18 měsíců toužil. Jsem rád, že mi poslal kousek toho, co k němu patří. (Moji nejdražší I., c. d., s. 25).

²⁷⁰ Dopis Roberta Beauvaise Charlesovi Molletovi ze dne 2. února 1994 in: MOLETTE Charles, *La « Mission Saint-Paul » traquée par la Gestapo, Persécution et déportation des militants de l'apostolat catholique français en Allemagne*, Éd. F.-X. de Guibert: Paris, 2003, s. 324.

²⁷¹ LELOIR Leon, *Ježíš na galejích (Le Christ au baigne)* in: MOLETTE Ch., *La Mission Saint Paul*, c. d., s. 327.

přisuzuje Holanďanovi Janu Robertovi, který díky svému zařazení do pracovního komanda na výzkum léčby skvrnitého tyfu jezdil v doprovodu příslušníka SS pravidelně do Weimaru shromažďovat vydanou literaturu věnovanou léčbě skvrnitého tyfu. Podíl na získávání hostií měl díky speciálnímu pracovnímu komandu, které kvůli vytváření rodokmenů příslušníkům SS udržovalo čilou korespondenci s farními úřady, také prof. Hugo Rokyta.

V koncentračním táboře Buchenwald zůstal Tyl, i díky pomoci spoluvězňů zejména z řad francouzské ilegální skupiny, kteří jej uchránili před transporty do Dachau, až do 11. dubna 1945. Toho dne v jednu hodinu odpoledne dorazily první americké tanky do prostoru buchenwaldského kamenolomu. Kolem druhé hodiny se blížily ke kasárnám SS. Vězňové, kteří toto drama sledovali z bezpečných úkrytů, popisují situaci, kdy se na chvíli zdálo, že SS chtějí tábor hájit. V bojové linii však nebyli dlouho, kolem půl třetí hodiny se ozvalo německy volání „Weimar“, které znamenalo povel k ústupu. V tu samou dobu dorazily první tanky a začaly první osvobozovací akce vězňů. Ve čtvrt na čtyři byl koncentrační tábor Buchenwald s přibližně 21.000 přeživšími vězni svobodný. Mezi těmi, kdo utrpení koncentračního tábora přežili, byl i díky úsilí spoluvězňů Heřman Josef Tyl.²⁷³

Podle Tylovy autobiografie požádal v květnu o přijetí do armády jako duchovní pro slovanské národy ve spojeneckých armádách. Americký generál Rodheim jej přijal a zařadil do lazaretu v Eisenachu, kde měl sloužit nemocným a umírajícím, zajišťovat důstojné uložení ostatků zemřelých a pečovat o úpravu jejich hrobů. Za skutky, které vykonal v koncentračních táborech i po osvobození, měl údajně ve Vatikánu převzít poděkování. Když už měl do Vatikánu odjet, onemocněl břišním tyfem a místo do Říma dojel na kliniku Luise Pasteura v Paříži, kde se léčil až do července 1945. Odtud se vrátil do svého rodiště, jak dokládá registrační lístek shromažďovacího střediska v Cakově ze dne 17. července 1945.²⁷⁴

²⁷² *Psancem*¹, c. d., s. 45.

²⁷³ KOGON Eugen, *Der SS-Staat*, s. 160.

²⁷⁴ NA, *Registrační lístek shromažďovacího střediska č. 99893 v Cakově*.

2.3. Tepelský převor (1946-1950)

Období Tylova života po skončení druhé světové války a po návratu do vlasti je nejvíce spojováno s osudem premonstrátského kláštera v Teplé u Mariánských Lázní. Při studiu moderních dějin tepelského kláštera nemohou badatelé opomíjet postavu Heřmana Josefa Tyla. Rovněž my nemůžeme opomenout poválečné události v Teplé při studiu jeho života. Nezřídka, když autoři mluví o Teplé po roce 1945, používají v souvislosti s osobou Tyla pojmy jako záchrana, obnova.²⁷⁵ V poslední době badatelé zabývající se poválečnými dějinami tepelského kláštera narážejí na nové dokumenty, které se vztahují k působení Heřmana Josefa Tyla v kritickém období západočeského premonstrátského kláštera. Tyto nové dokumenty při popisu jeho působení používají výrazy, které jsou v kontrastu s kladnými hodnoceními. Jeden takový pramen jej označuje za „*tepelského hérostratu*“²⁷⁶.

Počátky moderních osudů tepelského kláštera by se daly datovat ke dni 6. května 1945, kdy v 15 hodin spolu s klášteřem obsadila americká armáda město Teplá.²⁷⁷ Necelý měsíc poté, dne 1. června 1945, opat Peter Karel Möhler informuje generálního opata Huberta Nootse o situaci tepelského kláštera.²⁷⁸ V tomto dopise se zmiňuje o útocích vůči německému obyvatelstvu a generálnímu opatovi se svěřuje s obavami o budoucí osud tepelského kláštera, který byl z valné většiny tvořen příslušníky německé národnosti. Podobné obavy o existenci kláštera měl také strahovský opat Bohuslav Stanislav Jarolímek.²⁷⁹ Tomu se od ministerstva vnitra podařilo 23. května 1945 získat rozhodnutí, kterým

²⁷⁵ JANOŮŠEK H. F., *Kláster Teplá, minulost-současnost*, c. d., s. 44: „V době tak převratné a kritické pro existenci kláštera vykonal velmi mnoho pro jeho zachování, pro lidštější zacházení s německým obyvatelstvem pro jeho vysídlování a pro nový život pro pohraničí;“ HLINOMAZ M., *Kláster premonstrátů Teplá*, Státní okresní archiv Karlovy Vary: Karlovy Vary, 2003, s. 14: „Odsunuté řeholníky nahradilo několik Čechů v čele s převorem Heřmanem Josefem Tylem, který jako vězeň z Osvětimi a Buchenwaldu těžce navracel klášteru jeho poškozenou prestiž.“

²⁷⁶ Zikmund SUDÍK, *Tragedia Teplena*. in: *Liber memorabilium Pfarrei Pernharz 1836-1948*, (dále SUDÍK Z., *Tragedia Teplena*), pag. 203.

²⁷⁷ HLINOMAZ M., *Kláster premonstrátů Teplá*, s. 79.

²⁷⁸ Dopis opata Petra Möhlera generálnímu opatovi Nootsovi ze dne 1. července 1945. – Archivum curie domini praemonstratensis Romae (Archiv curie generálního opata v Římě), složka Canonía Teplensis, nefoliováno.

²⁷⁹ Obavy strahovského opata Jarolímka o tepelský klášter pramenily z výkonu funkce vikáře generálního opata pro československou církevii.

mu měl být tepelský klášter svěřen do správy, aby mohl být obsazen českými řeholníky ze Strahova.²⁸⁰ Jarolímek poté tepelskému opatovi Carlu Petru Möhlerovi²⁸¹ nabídl, že do Teplé pošle některé strahovské premonstráty. Nutno poznamenat, že přes funkci vikáře generálního opata a zmocněnce apoštolského vizitátora pro československou cirkarii, které strahovský opat zastával, se tímto svým úsilím vměšoval do jurisdikce tepelského opata.²⁸² Proto také nepřekvapí, že tepelský opat nabídku nepřijal. Pouze akceptoval, aby se do Teplé vrátil Leon Jan Moláček, který na rozdíl od většiny tepelského konventu byl české národnosti, avšak po Mnichovu byl po zásahu nacistů vypovězen z území Německé Říše,²⁸³ kde se v průběhu okupace tepelský klášter nacházel. Svůj návrat do Teplé v roce 1945 popisuje Moláček takto: „*Na popud Jarolímka měl jsem převzít se Zikmundem Sudíkem a Reginaldem Mokrým správu Teplé. Ježto tito dva se nedostavili, převzal jsem začátkem června 1945 správu Teplé sám*“.²⁸⁴ Opatem Möhlerem byl Moláček jmenován generálním ředitelem hospodářským pro kanonii řádu premonstrátského v klášteře Teplá. Tímto rozhodnutím zůstala správa klášterního majetku v rukou tepelského kláštera. Přestože byl Moláček české národnosti, přesto to podle Zikmunda Sudíka nahrávalo to kritice ze strany komunistických představitelů v městě Teplá vůči klášteru.²⁸⁵

Na přelomu srpna a září 1945 se začaly nejhorší obavy o osud kláštera naplňovat. Okresní správní komise při pátrání po obětech pěších transportů Helmbrecht-Prachatice-Volary, které procházely osadou Klášter Teplá ve dnech 23. a 25. dubna 1945, nařídila, aby byla na

²⁸⁰ *Dopis Jarolímka ministerstvu školství a osvěty ze dne 8. září 1945.* in KAPLAN Karel, *Katolická církev a pozemková reforma* (dále *Pozemková reforma*), *Doplněk*, Brno: 1993, s. 11.

²⁸¹ Carl Petr Möhler (1897-1968), opatem tepelského kláštera 1944-1968.

²⁸² Leon Jan Moláček (1877-1951)

²⁸³ KLTa, karton 148, *Dopis Bohuslava Jarolímka všem členům tepelské kanonie ze dne 4. ledna 1948*, fol. 36.

Moláček po vypovězení ze Sudet bydlel v Humpolci, tento stav trval ještě ne přelomu května a června 1945.

²⁸⁴ ABS, spis Z-914, *Protokol o výpovědi Jana Moláčka, ředitele hospodářství Klášter Teplá ze dne 5. září 1945*, fol. 52. Z tohoto protokolu víme, že byl do roku 1940 provizorem.

²⁸⁵ Z. SUDÍK, *Tragedia Teplena*, pag. 199. Viz příloha L.

Sudík tyto události popisuje trochu jinak než opat Jarolímek v okružním dopisu všem členům tepelské kanonie 4. ledna 1948. „*Po květnovém převratu byl vyzván ndp. opat strahovský Bohuslav Jarolímek, aby převzal Klášter Teplá, a to z vládních kruhů, aby tam povolal některého ze svých kněží jako komisaře. Nepovolal tam nikoho ze Strahova, nýbrž P. Leo Moláčka jako „národního správce“*“, že to byl tepelský kapitulár využilo se toho ke štvanicím proti Teplé.“ Na jiném místě (p. 200) Sudík dokonce uvádí, že Moláček první projevilo ochotu vrátit se do Teplé dopisem strahovskému opatovi Jarolímkovi z 22. května 1945 a díky shodě náhod, kdy 23. května 1945 získal Jarolímek rozhodnutí ministerstva vnitra, poslal do Teplé právě Moláčka.

klášterním hřbitově dne 25. srpna 1945 provedena exhumace. V jámě na odpadky za zdí hřbitova byly nalezeny ostatky vězňů ze zmíněného pochodu smrti. Na základě této skutečnosti a udání, že na nádvoří kláštera byly viděny 3 osoby v německých důstojnických uniformách s plnými distinkcemi,²⁸⁶ usoudila Okresní správní komise, že jsou v klášteře „*provozovány nacistické rejdy a že se tam skrývají němečtí zajatci*“.²⁸⁷ Proto Bohumil Nebázlivý,²⁸⁸ předseda Okresní správní komise v městě Teplá, navrhl provedení prohlídky kláštera. Vedením prohlídky byli pověřeni: předseda Okresní správní komise Bohumil Nebázlivý, policejní referent Rudolf Teplý a Jaroslav Jon z okresního velitelství Sboru národní bezpečnosti. Prohlídka byla zahájena dne 3. září 1945 v sedm hodin ráno. Účastnilo se jí dvacet osm příslušníků Sboru národní bezpečnosti a ukončena byla večer v devatenáct hodin. Necelou hodinu před ukončením prohlídky Bohuslav Nebázlivý telegraficky informoval o výsledku prohlídky ministerstvo vnitra. V průběhu prohlídky bylo nalezeno: „*1 úplný a 1 neúplný vojenský rádiový vysílač, 6 rádiových přijímačů, 2 vojenské polní telefony (za hlavním oltářem v kostele), 2 uniformy německých důstojníků, 1 skříň se zlatými skvosty, valuty v hodnotě 33.500 korun, zlaté a stříbrné předměty, množství látek a pánské i dámské prádlo*“.²⁸⁹ Opat Möhler, převor Jeroným Walter a ředitel tepelského hospodářství Leo Moláček byli zatčeni. Ostatní řeholníci byli zadrženi a nesměli vycházet z bytů. Uvnitř byli hlídáni příslušníky SNB. Vně byl klášter hlídán armádou, od 3. do 5. září 1945 americkou, po 5. září byli Američané vystřídáni československou armádou. Dne 4. září 1945 bylo v 7:40 vojínem Bartošem z vojenské radiostanice v Praze na Strahově zachyceno rádiové vysílání, ve kterém „*osazenstvo kláštera Teplá upozorňuje někoho v Praze na domovní prohlídku, která tam byla právě prováděna*“.²⁹⁰ Okolnosti zmíněného radiového vysílání nebyly podle pramenů nikdy šetřeny, proto se domnívám, že mělo jít o fingovanou provokaci, která by posílila důkazy

²⁸⁶ Podle výslechů řeholníků v září 1945 bydleli v konventu na celách č. 39 a 40 dva vojenští lékaři v hodnostech majorů, ale bez distinkcí. ABS, spis Z 914.

²⁸⁷ ABS, spis Z 17.952, *Informace pro ministra vnitra ve věci „Klášter Teplá“ ze dne 10. září 1945*, fol. 77.

²⁸⁸ V některých dokumentech i v Tylově autobiografii je uváděn Nebázlivý, zde ve spisu Z 17.952 je uveden jako Nebázlivý.

²⁸⁹ *tamtéž*, fol. 78.

²⁹⁰ ABS, spis 11068, Hlášení rotmistra Babetina ze dne 5. září 1945 o přijatém radiogramu..

o rozvratnické činnosti tepelských premonstrátů, což by umožnilo bezproblémové uspořádání lidového soudu a rychlé zkonfiskování celého klášterního majetku. Součinnost však ještě nebyla dostatečně koordinovaná a jednodenní zpoždění znemožnilo další využití této akce. Výsledek prohlídky postačoval k tomu, aby Okresní správní komise ještě téhož dne 3. září 1945 vydala zajišťovací konfiskační příkaz na veškerý majetek vlastněný premonstrátským klášteřem v Teplé.

Vyhlášená konfiskace přiměla strahovského opata Jarolímka k razantnějším krokům. Intervenoval u Zemského národního výboru a ten nad celým hospodářstvím tepelské kanonie 4. září 1945 zavedl národní správu.²⁹¹ Zemským národním výborem měli být národními správci jmenováni ing. Dr. Eduard Holub, ing. Vladimír Hájek a strahovský premonstrát Zikmund Sudík.²⁹² Okresní správní komise však tento výměr Zemského národního výboru odmítla.²⁹³ Pravděpodobným důvodem odmítnutí národní správy bylo její personální složení, protože když novým výměrem Zemského národního výboru ze dne 4. října 1945 byli na místa národních správců navrženi úředníci okresního národního výboru v Teplé ing. Jaroslav Kunovský a Jan Cejp, který byl dokonce ředitelem kanceláří Okresní správní komise, bylo toto složení národní správy Okresní správní komisí v Teplé akceptováno. Třetím národním správcem byl jmenován Zikmund Sudík.²⁹⁴ Prostřednictvím Zemského národního výboru se Jarolímkovi dokonce podařilo 10. října 1945 zrušit zajišťovací konfiskační příkaz okresní správní komise a zpřístupnit kostel a farní úřad v Klášteře Teplá pro výkon bohoslužeb.²⁹⁵

V době, kdy se odehrávaly zmíněné události, neměl Heřman Josef Tyl s tepelským klášteřem ještě zdaleka nic společného. Jak jsme také řekli v předchozí kapitole, do 17. července 1945, kdy byl repatriován prostřednictvím letiště v Paříži,²⁹⁶ se stále nacházel mimo území Československé republiky. Heřman Josef Tyl po svém návratu a po

²⁹¹ Zavedení národní správy mělo zamezit konfiskaci. Ke jejímu zrušení došlo až po provedení revize pozemkové reformy 1. října 1948.

²⁹² *Pozemková reforma*, s. 212.

²⁹³ Sudík, fol. 200.

²⁹⁴ *Pozemková reforma*, s. 212.

²⁹⁵ Sudík, pag. 200. Od policejní prohlídky 3. září 1945 do 11. října 1945 nebyl kostel přístupný ani pro konání bohoslužeb.

²⁹⁶ NA, fond Londýnský archiv, *Seznam československých státních příslušníků repatriovaných z Francie do Československa*, fol. 110.

krátkém doléčení v Orlických horách opět vykonával funkci novicmistra v premonstrátském klášteře v Nové Říši a byl od 25. srpna 1945 konzistoří brněnského biskupství ustanoven kooperátorem a od 29. září 1945 administrátorem ve farnosti u premonstrátského kláštera v Nové Říši. Zdálo se, že další osud Heřmana Josefa Tyla bude nadále spojen s klášteřem premonstrátů v Nové Říši. Mohl být s tímto klášteřem ještě více spojen po volbě nástupce opata Pavla Součka, který zemřel v koncentračním táboře Osvětim. Volba se konala v kapli sv. Anny dne 11. října 1945. Šestnáct členů novoříšské kanonie se slavnými sliby vybíralo mezi třemi kandidáty. Prvním byl Bohuslav Němčanský, který byl vedením kanonie pověřen ještě opatem Součkem. Dalším kandidátem byl Augustin Machalka. Posledním byl právě Heřman Josef Tyl. Nástupcem Pavla Součka ve funkci opata premonstrátského kláštera v Nové Říši byl nakonec zvolen Augustin Machalka. Vztahy uvnitř kanonie byly zřejmě hodně napjaté, zejména mezi Tylem a Machalkou, a po opatské volbě se ještě více zhoršovaly. Machalka po svém zvolení převzal funkci novicmistra, čímž zbavil funkce Heřmana Josefa Tyla. Pro uklidnění situace se Machalka domluvil s generálním vikářem a strahovským opatem Bohuslavem Jarolimkem, aby byl Heřman Josef Tyl poslán do premonstrátského kláštera v Teplé.²⁹⁷

V tepelském klášteře zatím nic nenasvědčovalo tomu, že by se situace po policejní prohlídce v září 1945 měla změnit k lepšímu. Internováním všech řeholníků v klášteře bylo téměř zcela znemožněno plnit duchovní poslání, pro které především byl tepelský klášter v roce 1193 blahoslaveným Hroznatou založen. V celém okolí kláštera byl jediný kněz, strahovský premonstrát Zikmund Sudík. Strahovský opat mu proto za veškerou jeho činnost ve prospěch tepelského kláštera v dopisu z 11. ledna 1946 napsal: „*konstatuji že jste pro Teplou v nejkritičtější době vykonal nejlepší službu, kterou i řádové dějiny po zásluze ocení.*“²⁹⁸ Tento stav byl však dlouhodobě neudržitelný, proto Sudík usiloval, aby byli do Teplé posláni další kněží, kteří by mu v duchovní správě v klášteře a jeho okolí pomáhali. Sudíkem žádaný Gilbert Bednář, který byl spoluvězněm v koncentračním táboře Dachau, však nemohl být

²⁹⁷ NOVOTNÝ K., *Klášteř premonstrátů v Nové Říši v první polovině 20. století*, s. 79-80.

²⁹⁸ Zikmund SUDÍK, *Tragedia Teplena*, pag. 201.

poslán okamžitě. Strahovský opat a vikář generálního opata Jarolímek prokázal přehled o situaci v novoříšském klášteře po volbě nástupce Pavla Součka na opatském křesle a vyzval nového opata Augustína Machalku benedikovaného 30. prosince 1945, aby pro kněžskou službu v Teplé uvolnil Heřmana Josefa Tyla. Konzistoř pražského arcibiskupství od 1. února 1946 ustanovila Heřmana Josefa Tyla kaplanem-administrátorem ve farnosti Teplá-město.²⁹⁹ Po jeho příchodu do Teplé se poměry v tepelské kanonii začaly rychle měnit. Tepelští kanovníci německé národnosti: Eduard Hohnhäuser, dr. Mannuel Schopf, dr. Siard Gatshka, Georg Tenzl, Pavel Leitner, dr. Augustin Huber, Anton Frössl, Kazimír Kaminski a Gilbert Panhaus, byli nejdříve dne 22. února díky úsilí a známostem Heřmana Josefa Tyla propuštěni z internace na svobodu do města Teplá a následně dne 10. dubna 1946 byli odvezeni³⁰⁰ do premonstrátského kláštera ve Speinshartu.³⁰¹ Z tepelských kanovníků v Československu zůstali pouze: opat Petr Möhler, převor Jeroným Walter, Leo Moláček, Alexandr Oswald, Jindřich Brynich a Milo Nentwich. V konventu bydleli pouze knihovník Nentwich a senior Alexandr Oswald. Opat Petr Möhler, tepelský převor Jeroným Walter a Leo Moláček byli po policejní prohlídce odvezení do věznice v Chebu. Po propuštění byl opat Möhler přijat do chebské nemocnice, převor Walter se připojil k tepelskému konventu ve Speinshartu a Leo Moláček byl ustanoven jako rekonvalescent a výpomocný duchovní správce v městské nemocnici v Mariánských Lázních. Jindřich Brynich působil jako farář v Blatnici u Plzně. Odsun definitivně ukázal, že duchovní správu na inkorporovaných farnostech tepelského kláštera bude možné

²⁹⁹ Tylův odchod z Nové Říše vyvolal v řadách novoříšských farníků velký rozruch. Dokonce strahovskému opatovi napsali žádost o navrácení Heřmana do Nové Říše. Strahovský opat Jarolímek farníkům odpověděl 16. února 1946: „*Prosím Vás, abyste věnovali pozornost důvodům, pro které jsem se odhodlal dp. Heřmana si z Nové Říše pro Teplou vyžádati. Dohnala mne k tomu jen krajní nutnost... Nemohu Vám sdělití podrobnosti. Jen na jednu okolnost poukazuji. V městě Teplé, která je městem okresním, nebylo od počátku školního roku (autor: 1. září 1945) vyučováno katolického náboženství, takže je katolický lid, který se sem přestěhoval, roztrpčen do nejvyšší míry a dává mi vinu, že jsem jím dosud nikoho neposlal.*“ KLTa, pozůstalost Heřmana Josefa Tyla, *Dopis opata Bohuslava Jarolímka novoříšským farníkům ze dne 16. února 1946.*

³⁰⁰ Tímto včasným odchodem do Speinshartu se tepelští premonstráti německé národnosti vyhnuli nucenému odsunu, který za několik měsíců později postihl všechny obyvatele německé národnosti v Československu.

³⁰¹ Klášter Speinshart je klášter premonstrátského řádu v bavorském Horním Falcku, vzdálen 90 kilometrů západně od tepelského kláštera. Speinshart byl založen v roce 1145 Adelvolkem ze Speinshartu. Byl dvakrát zrušen, poprvé v roce 1557 v souvislosti s reformací, po opětovném osídlení v roce 1661 byl v souvislosti se sekularizací v roce 1803 zrušen. Tepelský klášter nejdříve koupil budovy, poté opat Gilbert Helmer dne 15. dubna 1923 Speinshart znovu osadil premonstráty.

zajistit jedině nově příchozími kněžími. Aby takové kněze získal, obrátil se opat Jarolímek na ostatní premonstrátské kláštery v Čechách a na Moravě. Ze Strahova se k Zikmundovi Sudíkovi připojili Ludvík Bláha, Dominik Štít, Josef Kára, Otto Urbánek, Reginald Mokřý, Milo Benda, Vojtěch Filippi a Benedikt Šmelc. Z Nové Říše to kromě Heřmana Josefa Tyla byl Klement Žůrek, Bohumír Kasan a Gilbert Bednář. Z posledního premonstrátského kláštera v Želivi byl do duchovní správy na inkorporovaných farnostech tepelského kláštera poslán Hroznata Sequens. Do duchovní správy v okolí tepelského kláštera přišli také kněží mimo premonstrátský řád. Byli to: Antonín Tichý, Robert Bednařík a Kamil Kabourek O.S.A.³⁰²

Po odsunu Němců bylo nutné znovu vybudovat duchovní správu v českém pohraničí, okolí tepelského kláštera nevyjímaje. S tím souvisela otázka udržení kultu zakladatele tepelské kanonie blahoslaveného Hroznaty. Proto Tyl pořádal exercie pro politické vězně inspirované životem tohoto mučedníka. Dne 8. září 1946 se konala první národní pouť k jeho hrobu, při níž, bez vědomí Říma, Tyl prohlásil blahoslaveného Hroznatu patronem politických vězňů. Národní hroznatovské poutě se konaly také v následujících letech, pouze v roce 1949, se tato slavnost musela obejít bez Hroznatových ostatků, které byly 27. března 1949 odvezeny do Prahy k restaurování. Mimo hroznatovské slavnosti využil Tyl k obhajobě další existence tepelského kláštera a manifestace počestění Tepelska a Mariánských Lázní svčení pramenů v Mariánských Lázních na začátku lázeňské sezony 2. června 1946. V roce 1947 se takovou vhodnou příležitostí stal jubilejní rok 950-let od úmrtí svatého Vojtěcha. V průběhu tohoto jubilea byly jeho

³⁰² KLTa, karton 148, *Výsledek visitace Kláštera v Teplé u Mariánských Lázních, konané ve dnech 29. – 31. ledna 1947*, fol. 21.

V Mariánských Lázních, v tepelském klášteře, ve městě Teplá a v mariánském poutním místě Skoky působili: V říjnu 1945 byl děkanem v Mariánských Lázních ustanoven Reginald Mokřý, toho na podzim 1946 vystřídal Ludvík Bláha a Reginald Mokřý se stal kaplanem. V roce 1947 byl Reginald vystřídán i v této funkci a to Jindřichem Neubauerem, který převzal i funkci prefekta juvenátu, kterou do té doby vykonával dr. Klement Žůrek. V klášteře převzal v září 1945 duchovní správu Zikmund Sudík, v únoru 1946 mu na pomoc ze Strahova přišel Benedikt Šmelc. Děkanství ve Městě Teplá bylo v únoru 1946 spravováno nejdříve Heřmanem Josefem Tylem, v dubnu 1946 byl vystřídán Bohumírem Kasanem, který však v počátku roku 1947 odešel z duchovní správy a stal se středoškolským profesorem v Praze. Do mariánského poutního místa Skoky byl ustanoven Augustin Mihalko.

ostatky vystavovány na celém území republiky, nechyběl ani tepelský klášter, kam dorazily 23. července 1947.³⁰³

Po příchodu Heřmana Josefa Tyla nechala o sobě opět vědět Okresní správní komise. Dne 7. února 1946 se usnesla požádat Zemský národní výbor, aby na základě Benešova dekretu „*skonfiskovali veškerý majetek a hlavně zemědělský řádu premonstrátů Klášter Teplá*“.³⁰⁴ Udivují důvody, pro které Okresní správní komise konfiskaci navrhuje: „*Řád premonstrátů v Klášteře Teplá je veden německy; Jeden člen národní správy*³⁰⁵ *činí potíže s přijímáním českých zaměstnanců, žádá na nich, aby vstoupili do lidové strany; české obyvatelstvo je již velmi nespokojeno a dožaduje se přidělu půdy do českých rukou.*“³⁰⁶ Komise se opět snažila opřít tyto důvody o policejní prohlídku: „*Při prohlídce provedené dne 3.-5. září 1945 nalezeno bylo mnoho usvědčujícího materiálu o protistátní činnosti řádu premonstrátů v Klášteře Teplá z roku 1945. Mezi jiným byly nalezeny tajné vysílačky, zbraně, součástky vojenské výstroje a výzbroje, propagační materiál usvědčujícího obsahu, odznak Wehrwolfů a tajná korespondence s Bavorskem. Klášter Teplá v roce 1945 svým osobním autem prováděl v několika případech pašování lidí do Německa. Materiál byl tak závadného obsahu, že opat Möhler a gen. ředitel Moláček byli zatčeni a ostatní členové řádu zajištěni a na Klášter Teplá byla dosazena národní správa.*“³⁰⁷ Podotýkám, že pod tímto dokumentem, který postoupil Zemský národní výbor předsednictvu vlády, se podepsal předseda komise Bohumil Nebázlivý, stejný člověk, který v září 1945 policejní prohlídku sám řídil. Nicméně zde uvedený výčet nalezených „materiálů závadného obsahu“ uvádí takové, které chybí v seznamu věcí nalezených při prohlídce podle jeho hlášení. V otázce údajného pašování byli řeholníci po prohlídce vyslýchání, z výsledků vyplynulo, že 12. května 1945 poslal opat Möhler s povolením amerických velitelů řidiče Spitzhüttla do Speinshartu, aby

³⁰³ KROUPOVÁ L., *Proměny Kláštera Teplá v přelomové době 1945-1950*, s. 111-122.

³⁰⁴ NA, fond Úřad předsednictva vlády, Teplá u Mariánských Lázní, správní záležitosti okresu, 1282/11, *Stanovisko Ústřední kanceláře královské kanonie premonstrátů na Strahově ze dne 7. dubna 1946.*

³⁰⁵ Okresní správní komise: „*Podle materiálu, které jsme zajistili činí člen národní správy Sudík /člen praemonstrátů na Strahově/ potíže při přijímání zaměstnanců a žádá od nich, aby vstoupili do lidové strany.*“ NA, fond Úřad předsednictva vlády, spis 1282/11, *Žádost o konfiskaci majetku řádu premonstrátů Klášter Teplá ze dne 8. února 1946.*

³⁰⁶ tamtéž, *Stanovisko Ústřední kanceláře královské kanonie premonstrátů na Strahově ze dne 7. dubna 1946.*

³⁰⁷ tamtéž, *Žádost o konfiskace majetku řádu premonstrátů Klášter Teplá ze dne 8. února 1946.*

přivezl tepelského premonstráta Pavla Leinera, který byl v červnu 1942 zatčen karlovarským gestapem a musel z Teplé odejít. Rovněž s povolením amerických velitelů jeli do Speinshartu tři osoby: Tibor Holosch, bývalý tepelský premonstrát maďarské národnosti, který přestoupil na Strahov a působil ve Staňkovicích; pak kněz Zdík Singer, kněz ze Slezska, který působil ve vratislavské diecézi, a bohoslovec Roman ukrajinské národnosti z Lemberku. Speinshartský převor Gereon Motyka poslal Möhlerovi dopis, ve kterém mu navrhuje, aby spolu korespondovali prostřednictvím Viléma Tschnippa z Chebu.³⁰⁸

Tlak Okresní správní komise, aby byl z národní správy odstraněn Zikmund Sudík, se ještě zvýšil, když Zemský národní výbor 8. dubna 1946 odmítl jmenovat členem národní správy ing. Vladimíra Svobodu. Ten byl navržen místo ing. Kunovského, který rezignoval 8. února 1946. Množící se osobní útoky proti Zikmundu Sudíkovi jej přiměly k tomu, aby se členství v národní správě vzdal. Strahovský opat Zemskému národnímu výboru navrhl na jeho místo jmenovat Heřmana Josefa Tyla.³⁰⁹ Od 1. března 1946 byli tedy pouze dva národní správci premonstrát Tyl a komunista Cejp. Bohuslav Jarolímek k 1. březnu 1946 jmenoval Heřmana Josefa Tyla „*převorem kláštera tepelského se všemi povinnostmi a právy, jaké statuta řádu premonstrátského připisují převorovi klaustrálnímu abbate impedito vel demortuo včetně přijímání a výchovy noviců a kleriků pro řečenou kanonii tepelskou. Zároveň Vás tímto jmenuji novicmistrem pro tuto kanonii.*“ Sudík byl 15. dubna 1946 jmenován „*generálním ředitelem hospodářským pro kanonii řádu premonstrátského v klášteře Teplá, a to s povinnostmi, které jsou vymezeny ve statutech našeho řádu v kapitole de provisore jakož, i v příslušných paragrafech kapitoly De officio abbatis in temporalibus týchž řádových statut*“.³¹⁰ Dne 30. července 1946 rezignoval na své místo národní správce komunista Jaroslav Cejp a v říjnu na jeho místo nastoupil Jan Přibek.

³⁰⁸ ABS, spis Z 914, *Výsledky reholníků ze září 1945.*

³⁰⁹ SUDÍK Z., *Tragedia Teplena*, pag. 202.

Podle Sudíkova tvrzení se Tyl zavázal, „*že bude pouze správce pro foro externa*“ a Sudík vše povede „*ad mutum Amplissimí*“ dále.

³¹⁰ KLTa, karton 248, *Jmenování Zikmunda Sudíka generálním řádovým inspektorem ze dne 15. dubna 1946.* Znění jmenování cituje i Sudík v pernarecké kronice, ovšem vynechal text: „*Budťe prosím, ve stálém styku s vdp. převorem tepelské kanonie Heřmanem Josefem Tylem O.Praem.*“

28. března 1947 místo dosavadních správců Tyla a Přibka byli jmenováni Norbert Štulík, Jan Šimek a opět Jaroslav Cejp.³¹¹

Aby nový mladý převor po svém jmenování mohl vyvrátit argument okresní správní komise, že klášter je veden německy, usiloval o co nejrychlejší obnovení běžného řeholního života novou českou komunitou. Do řádu sice již 19. července 1946 přijal novice (Norbert Jiří Čech, Hroznata Antonín Novotný, Lohel Karel Frkal, Vojslav Antonín Kožušník a Zdislav Miroslav Koupil), nebylo však ještě místo, kde by mohli v uzavřené klauzuře řádně svůj noviciát vykonávat. Po propuštění německých řeholníků 22. února 1946 byl totiž místní správní komisí předán celý trakt kláštera armádě.³¹² Přes velkou snahu se podařilo, že armáda 19. srpna 1946 uvolnila jen 10 místností v prvním patře konventu k „původnímu účelu“.³¹³ V roce 1946 dne 7. září, 28. října a 17. listopadu se konaly ještě další tři obláčky.³¹⁴ Aby byl zajištěn zdroj kvalitních kandidátů pro tepelský klášter, založil Heřman Josef Tyl ve spolupráci s doktorem Klementem Žůrkem na začátku školního roku 1946/47 v Mariánských Lázních juvenát. Přes nedůvěru strahovských premonstrátů³¹⁵ k tomuto podniku posílali sem také své adepty.³¹⁶ Počet studentů začal velmi rychle narůstat, z původních patnácti studentů³¹⁷ při založení juvenátu v roce 1946, stoupl počet na 33 studentů v roce 1947.

Nyní přes úspěchy některých počínů Heřmana Josefa Tyla se hromadily i problémy. Jejich první náznaky se objevily již při odchodu

³¹¹ *Pozemková reforma*, s. 212.

³¹² KLTa, karton 248, *Protokol o předání traktu kláštera vojenské jednotce v klášteře Teplá ze dne 22. února 1946*.

Podepsání jsou za místní správní komisi: Magfar. Josef Šebesta (předseda MSK) a Josef Kuneš (první místopředseda MSK), za vojenskou jednotku strážmistr František Miksa.

³¹³ KLTa, karton 248, *Zápis ze dne 21. srpna 1946 z komisionálního jednání o řešení žádosti správy kláštera o uvolnění všech místností v prvním poschodí klauzury*.

Z tohoto dokumentu se dovídáme, že v srpnu 1946 armáda používala 59 místností. K celkovému uvolnění objektu kláštera došlo až 31. srpna 1947.

³¹⁴ Dalšími novici byli: Augustin Imrich Mihalko, Cyril Jan Stibor, Metod Vilém Cetl, Marián Jan Romancím, Vojtěch Jaroslav Novák, Václav Miroslav Ostravský, Pavel Vladimír Třebín, Prokop František Holáň, Křišťan Zdeněk Němeček a konečně Siard Josef Petrák. Toto masové přijímání do Teplé vzbuzovalo mezi některými staršími řeholníky obavy. Sám strahovský opat vyzýval Tyla k opatrnosti a aby dával přednost kvalitě před kvantitou. KROUPOVÁ L., *Proměny Kláštera Teplá v přelomové době 1945-1950*, s. 102.

³¹⁵ Zikmund Sudík všemožně založení juvenátu v Mariánských Lázních bránil.

³¹⁶ Příkladem je Jaroslav Durych, syn spisovatele a básníka Jaroslava Durycha st., který chtěl údajně vstoupit do kláštera na Strahově, chyběl mu však požadované maturitní vysvědčení. V dopise bratr Leon ze Strahova, kde neměli ani jednoho jistého kandidáta, dne 7. srpna 1947 píše prefektovi juvenátu Jindřichu Neubauerovi, že Durych se stane členem „juvenátu bez nějakých vztahů k Teplé, kam by ho snad chtěli také lákat“. KLTa, karton 286, *Dopis bratra Leona ze dne 7. srpna 1947*.

³¹⁷ Mezi nimi třeba Hugo Josef Pitel, od roku 1968 převorem tepelského kláštera, nebo zvěčnělý tepelský premonstrát Norbert Bohuslav Sopuch.

Zikmunda Sudíka do Pernarce. Ve dnech 29. až 31. ledna 1947 strahovský opat Jarolímek Teplou vizitoval. Ve vizitačním protokolu se o Sudíkově odchodu dovídáme mimo jiné toto: „*Ustanovení vdp. převora Heřmana Tyla stalo se hlavně za tím účelem, aby klášter tepelský byl udržen jakožto samostatná řeholní komunita a postupně osazen vlastními členy národnosti české. Za tím účelem byla mu svěřena pravomoc přijímati a vychovávat pro kanonii tepelskou novice, ježto byl pokládán podepsaným za schopna k tomu úkolu, když již před svým zatčením a vězněním fungoval jakožto novicmistr v klášteře novoříšském, byv jmenován zvěčnělým ndp. opatem Pavlem Součkem. Pro úkoly hospodářské kláštera tepelského byl původně – ihned po internování tepelské komunity německé a uvěznění jejích německých představených – člen kanonie strahovské, vdp. Zikmund Sudík, po pět let vězněný v koncentračním táboře Dachau. Svůj úkol vykonával pečlivě a houževnatě, ale byl na nátlak vedoucích úředních míst v polovici uplynulého roku vystřídán ve funkci člena národní správy kláštera samotným panem převorem Heřmanem, který tímto způsobem ve své osobě do značné míry soustředil též materiální péči o klášter tepelský, kdežto vdp. rada Zikmund resignoval jakožto generální hospodářský ředitel kláštera a stal se administrátorem inkorporované fary v Pernarci u Stříbra.*“³¹⁸ V jiném dokumentu ze 4. ledna 1948 se Jarolímek k tomuto vrací znovu a všem spolubratřím tepelské kanonie píše: „*Když však osiřel Pernarec v květnu 1946, poslal jsem ho (Benedikta Šmelce) tam k prozatimnímu administrování, které se však protáhlo až do současné doby, a rozšířilo se na celou řadu okolních duchovních správ. V důsledku osobních, jakož i zbytečným a škodlivým zanášením interních věcí na forum laické, intrikami a klepy došlo k resignaci vdp. Rady Zikmunda Sudíka na funkci generálního ředitele a člena národní správy, jakož i k jeho odchodu do duchovní správy v Pernarci.*“³¹⁹ V obou dokumentech jsou přesné důvody Sudíkovy rezignace a odchodu poněkud zamlženy. Více se můžeme dovědět z dopisu, který Sudík poslal svému příteli z Dachau, v té době novoříšskému převorovi Štěpánu Rajdovi. Píše v něm:

³¹⁸ KLTa, karton 148, *Výsledek visitace Kláštera v Teplé u Mariánských Lázních, konané ve dnech 29. – 31. ledna 1947*, fol. 20-21

³¹⁹ KLTa, karton 248, *Dopis při instalaci Bohuslava Jarolímka opatem-administrátorem tepelského kláštera ze dne 4. ledna 1948*, fol. 37.

„Já jsem byl jmenován generálním ředitelem... a poněvadž T.H.³²⁰ jenom klaustrálním převorem a novicmistrem, začal se čepeřit, a když jsem ho odmítl žádajícího Kč 150.000.—jednoastopadesáttisíc Kčs pro hochy Žůrkovi, jmenoval Kasana, pana děkana v Městě Teplé, zde provisorem... Když investoval do skleníku 50-60 tisíc, poukazoval sestřičce, kterou jmenoval přestavenou děkanského domu v Mariánských Lázních a Žůrkovi za měsíc 4.000 a té jeptišce 10.000.—podal jsem dnes demisi a jsem na odchodu odtud na pensi, jestli ji dostanu, jinak mi to nevyřídili a nevyplatili mi ani haléř zálohu.“³²¹ Od této doby se vztah mezi nimi stále zhoršoval. O jeho vývoji se dovídáme jednak z jejich vzájemné korespondence, ale především z úředních pramenů, ve kterých se oba pokusili zaznamenat situaci tak, jak ji viděli.³²² Četba těchto dokumentů odhaluje, že z prvotních rozporů způsobených osobou dr. Žůrka,³²³ se začal rozvíjet spor o prelaturu, ve které podle Sudíka Žůrek bydlel, a cennosti uskladněné na prelatuře. Této situace si všimli i lidé z Okresní správní komise. Jak již bylo řečeno, komise v roce 1946 požadovala odchod Sudíka z Teplé. Ani ne po roce již tatáž okresní správní komise a lidé s ní spojení, např. ing. Cejp, začaly požadovat odchod Tyla a návrat Sudíka. V pernarecké kronice cituje Sudík dopis Norberta Štulíka: „Předsedovi OSK v Teplé sdělila národní správa, že tento majetek může býti spravován pouze osobou jedinou a že nár. správa pověřila dp. Zikmunda. On jediný získal informace od němec. řeholníků i úředníků, a proto jediný se v těchto poměrech vyzná, zvláště když pan dr. Vychytil³²⁴

³²⁰ Tyl Heřman.

³²¹ .KLTa, pozůstalost Heřmana Josefa Tyla, *Opis dopis Zikmunda Sudíka novoříšskému převorovi Štěpánu Rajdovi*.

³²² Z. SUDÍK, *Tragedia Teplena, c. d.* Tyl o stejných událostech mluví ve svých zprávách pro domácí kapitolu za účasti Leo Moláčka, Alexandra Oswalda, Milo Nentwicha, Jindřicha Brynicha a Heřmana Josefa Tyla. Kapitulka zprávy schválila a rozhodla o jejich předložení generálnímu opatovi u příležitosti jeho vizitace, která se měla konat koncem listopadu 1947. Nejpodstatnější jsou zprávy pojmenované: „Převor Heřman Josef Tyl a národní správa“ a „Vedůstojný pan konsistorní rada, generální ředitel a patronátní komisař, Zikmund Sudík“.

³²³ Žůrek založil v Bílsku ústav pro chlapce z nezaopatřených rodin a připravoval je na vyšší studia. Důsledkem nedostatečného hospodaření se dostal do dluhů, když nebyl schopen dluhy splácet, věřitelé se obraceli na opata v Nové Říši. Problémy s Žůrkem řešila také generální kapitulka v roce 1920. Proto nebyl Žůrek v novoříšském klášteře, ale ani v celém premonstrátském řádu moc oblíbený. Antipatii některých novoříšských premonstrátů vůči Žůrkovi, zejména nového opata Machalky, který byl do roku 1942 provizorem, a převora Rajdy, si vzhledem k velmi dobrým vztahům k Machalkovi a Rajdovi osvojil i Sudík. Heřman Josef Tyl byl jedním z odchovanců Žůrkova bílského ústavu.

³²⁴ Stanislav Vychytil pomáhal Heřmanu Josefu Tylovi získávat věřící zaměstnance. Spolu usilovali o založení katolického družstva blahoslaveného Hroznaty. Tomuto jejich záměru z obavy o osud kapitálu, který by klášter do družstva musel vložit, s velkou vervou bránil Zikmund Sudík. Vychytil nakonec vzhledem k velkým obtížím z Teplé odchází, plán na založení družstva zůstal nerealizován a většina věřících

*tam způsobil dokonalý chaos. Pan předseda (kom.) prohlásil, že pokládá-li to správa za nutné, bere to na vědomí a nemá námitek. Nevím, co víc mohla nár. správa, hlavně její člen p. ředitel Cejp, který jest evangelík a přesvědčením komunista, pro tento církevní majetek udělat, než ho předává řím. kat. knězi- řeholníku, který byl Vaší Milostí ustanoven generálním inspektorem tohoto majetku; majetek si tady může církev spravovat sama a národní správa je ochotna nést za to před zákonem zodpovědnost. Myslím, že žádný jiný civilista by to neudělal a víc se Vaší Milosti vstříc již vyjít nemohlo.*³²⁵ Spor na obou stranách vyvrcholil natolik, že Heřman Josef Tyl se Zikmundem Sudíkem „přerušil styky“³²⁶ a Zikmund Sudík poslal dne 20. září 1947 dopis generálnímu opatovi, ve kterém ho informuje o velmi zlých poměrech v klášteře a žádá ho o sjednání nápravy prostřednictvím vizitace, protože to jeho opat strahovský přes jeho opakované výzvy nedělá. Svou žádost dokládá:

“dluhy kanonie za období jednoho roku pod správou převora Heřmana Kčs 9.935.230.75,--

výdaji převorátu 64.531,--

výdaji konventu s juvenátem 1.566.401,16 --

*žalostným stavem kostelů v 25 inkorporovaných farách a nedodržíváním ustanovení statut o noviciátu.”*³²⁷

Generální vizitace se konala ve dnech 27. - 28. listopadu 1947, vizitoval generální opat osobně. Důsledky vizitace shrnuje opat Jarolímek ve svém dopisu Tylovi dne 14. prosince 1947:

„1. Dosavadní opat tepelského klášteřa Petr Möhler t.č. v Chebu vzdal se jurisdikce nad tepelskou kanonií v Čechách a hodlá v nejbližší možné době přesídliti ke svým spolubratřím do Speinshartu.

2. Osud a jurisdikci nad tepelskou kanonií v Čechách vložil ndp. opat Möhler do rukou ndp. generála řádu premonstrátského dr. Huberta Nootse, který jmenoval podepsaného opata strahovského a generálního vikáře řádového pro cirkarii československou Bohuslava Jarolímka opatem administrátorem kanonie tepelské v Čechách.

zaměstnanců byla správcem státek – komunistou vystrnaděna. Jednotlivci po zásahu Heřmana Tyla v Teplé zůstali. Ironií je, že hospodářství, které chránil Zikmund Sudík, bylo v roce 1948 znárodněno.

³²⁵ SUDÍK Z., *Tragedia Teplena, c. d., pag.* 204.

³²⁶ KLTa, pozůstalost Heřmana Josefa Tyla, *Dopis tetě Anně Tylové.*

³²⁷ Archivio curie Abbatis Ordinis Praemonstratensis Romae (AOpraem), složka Canonía teplensis, dopis Zikmunda Sudíka generálnímu opatovi premonstrátského řádu z

3. Tímto způsobem přešla na jmenovaného opata administrátora veškerá pravomoc i odpovědnost pro tuto kanonii, takže přijímání noviců, jejich oblačka, přijímání řeholních slibů, jakož i veškeré důležité akty administrace kláštera tepelského jak in spiritualibus tak in materialibus je výhradně jemu z toho titulu svěřena.

4. Poněvadž je v zájmu Církve a našeho řádu jakož i odkazu bl. Hroznaty, aby kanonie tepelská zůstala samostatnou právnickou osobou, samostatným opatstvím, je naší společnou povinností tuto kanonii všemi mravně dovolenými prostředky i za cenu největších obětí hájiti a udržovati.

5. Za tímto účelem je naprosto nutno ustaviti řádně především tepelský konvent. Podle přání ndp. generála zůstáváte nadále klaustrálním převorem tepelského kláštera s právy a povinnostmi, jež vyznačují řádová statutu, případně jež by Vám byla výslovně svěřena.

6. Podpřevorem a současně klášterním provisorem byl jmenován vdp. Leo Moláček. Vzhledem k současné situaci a jeho zatížené minulosti však je nutno postupovati velmi obezřetně, aby věc tepelského kláštera nebyla poškozena. Nemohl bych nésti odpovědnost za další osud Teplé, kdyby se postupovalo proti mým intencím proti výslovným dispozicím ndp. generála.

7. Ve funkci opata administrátora budu nucen častěji do Teplé dojížděti a též některé funkce opatské a administrativní prováděti. Žádám Vás tedy, abyste zůstal v nejtěsnějším styku se mnou³²⁸ a vlastní autoritou nerozhodoval ve věcech, jež přísluší podle stanov opatovi. Jsem přesvědčen, že to dokážete a tímto způsobem kanonii tepelské další služby prokážete. Věnujte se duchovnímu prospěchu Teplé a dle možnosti i duchovní správě co nejhorlivěji!

8. Mým zástupcem v administrování temporálií kláštera tepelského zvláště pořád úřady civilními zůstává dosavadní generální inspektor Zikmund Sudík, jenž bude ve své funkci v neustálém styku s klášterním provizorem Leonem Moláčkem. Toto opatření je nutné hlavně z toho důvodu, že mně osobně není možno do všech podrobností temporalia tepelského kláštera studovati a v nich rozhodovati bez odborného a

³²⁸ V praxi ono „v nejtěsnějším styku se mnou“ vypadalo tak, že Heřman posílal každý týden na Strahov „povinné hlášení“ o své činnosti.

poctivého dobrozdání příslušného referenta. Vzhledem ke stáří a ostatním okolnostem vdp. provizora Leona Moláčka jeví se toto řešení za jedině v dané situaci účelné.

9. Pokud se týče Národní správy a možnosti jejího zrušení, případně přebudování, poukazuji na další své opatření, jež zamýšlím provést a jež jsou částečně již započata. Žádám však důrazně, aby o tom všem byla zachována diskrétnost, jako vůbec ve všech chystaných nebo čistě interních věcech klášterních. Varuji Vás, veledůstojný pane převore, znovu a se vši vážností před neodpovědným zanášením záležitostí kláštera interních před forum laické. Konejte jen své povinnosti převorské a pastorační a tím nejlépe posloužíte společné dobré věci.“³²⁹

V takto přísném stylu se nesly i dva dopisy generálního opata.³³⁰ Na tuto situaci zareagoval Heřman až 19. února 1948. Strahovskému opatovi napsal: *„Odpusťte, že Vás obtěžuji tímto, ale sám cítím, že pod tíhou všeho, co jsem vykonal a pomocí Boží i co jsem ještě vykonal chtěl při všech potížích i škodolibých radostech ze strany bratří, moje nervy jsou do značné míry vyčerpány. Nemálo k tomu přispěly i oba dopisy J. M. ndp. generála i vše, co stále je a následuje. Obracím se proto Vaše Milosti tentokráte na Vaše otcovské srdce a péči s prosbou, abych směl po nějaký čas, alespoň do konce roku vykonávat pouze funkci převora a administrátora farnosti Klášter Teplá.“³³¹* Strahovský opat odpovídá 2. března 1948: *„Z Vašeho listu je patrná únava. A není divu. Byl jste velmi vyčerpán po návratu z koncentračního tábora a pak jste pracoval co nejintenzivněji bez oddechu za okolností zvlášť obtížných. Chápu proto Vaši touhu po vypřáhnutí alespoň částečném. Přece však Vás musím žádat, abyste nevypřahal, a to právě v současných okolnostech. Dělejte, co můžete, a vzdejte se funkcí, které přímo nejsou nutné v zájmu kláštera a Vašich svěřenců. Kdybyste nyní vypřáhl, potvrdil byste mínění, že nedovedete a nechcete pracovat v závislosti na někom, nýbrž pouze nezávisle podle své hlavy a libovůle. Odpočinek je nutný, a tu bych radil, udělat věc co nejjednodušeji, totiž mezi týdnem si zajet do Plané k redemptoristům, kde si odpočinete tělesně a načerpáte síly*

³²⁹ KLTa, karton 268, *Dopis opata Jarolímka Tylovi ze dne 14. prosince 1947*, fol. 50.

³³⁰ AOpraem, *Dopisy generálního opata Nootse ze dne 29. listopadu 1947 a 14. prosince 1947*.

³³¹ KLTa, karton 268, *Dopis převora Tyla opatu Jarolímovi ze dne 19. února 1948*, fol. 42.

duchovní.“³³² Heřman doporučení strahovského opata uposlechl, při odpočinku u redemptoristů se věnoval vnitřnímu vypořádání se s pobytem v koncentračním táboře. V tomto období napsal knihu Ježíš Kristus v koncentračním táboře, kterou dokončil v roce 1949. Bohužel již nebylo možné, aby vyšla tiskem. V prosinci 1949 ještě usiloval o imprimatur u generálního vikáře pražské arcidiecéze Opatrného. Rukopis knihy zachytil příslušník StB Boukal, který hlídal již tehdy internovaného arcibiskupa Berana a na vyžádání ministra spravedlnosti Alexeje Čepičky, mu tento spis poslal. Dne 14. února 1950 byl karlovarskou StB Heřman Josef Tyl zatčen. Za svou činnost v tepelském klášteře, byl státním soudem „odměněn“ 12-letým vězením. Poměry v Teplé zřejmě Tyla hodně trápili. V dopise rodině z kolínské věznice dne 27. května 1951 píše: „*Jsem rád, že si zde mohu odpočinout nervům. Venku jsem měl toho již mnoho a cítil jsem únavu z přepracování. Útoků bylo též mnoho a ty nervům nepřidaly*“.³³³ Nebo v jiném dopise ze dne 15. července 1951 z věznice v Plzni na Borech, „*Pana Dr. Žúrka i p. děkana (Floriana Coufala) prosím za odpuštění, jestliže jsem je kdy zarmoutil*“.³³⁴

Vzhledem ke vztahu tepelského opata Gilberta Helmera k okupaci a jejím následkům v Sudetech, který bychom přinejmenším mohli označit za problematický,³³⁵ byl po skončení války tepelský klášter jedním z církevních objektů, o jejichž konfiskaci místní poválečné správní orgány, s významným podílem komunistů, intenzivně usilovaly. Zájem o konfiskaci tohoto kláštera povzbuzoval zejména průběh první pozemkové reformy, díky které tepelští premonstráti v roce 1945 vlastnili 7.409, 34 ha veškeré půdy a 257,60 ha rybníků.³³⁶ První pozemkové reformě přitom bylo podobeno 8.031,15 ha půdy z původních 8.949,12 ha veškeré půdy vlastněných tepelským klášteřem.³³⁷ Hlavními důvody tohoto stavu byly

³³² KLTa, karton 268, *Dopis opata Jarolímka Tylovi ze dne 2. března 1948*, fol. 45

³³³ *Moji nejdražší II.*, o. c., s. 22.

³³⁴ *Moji nejdražší II.*, o. c., s. 24.

³³⁵ Podrobněji o tepelském opatovi Gilbertu Josefu Helmerovi viz HLINOMAZ M., *Helmer*, o. c.

³³⁶ Archiv ministerstva zemědělství, složka Klášter Teplá.

³³⁷ KALLA Petr, *Majetek řeholních řádů a pozemková reforma za 1. republiky s přihlédnutím k majetku opatské tepelského*, o. c., s. 88.

První pozemková reforma byla schválena Národním shromážděním 18. dubna 1919. Touto reformou byli dotčeni takoví vlastníci, jejichž pozemky byly větší než 150 ha zemědělské půdy nebo 250 ha veškeré půdy. Cestou Zemského civilního soudu v Praze oznámil Státní pozemkový úřad, který byl zákonem prováděním reformy zmocněn, dne 6. června 1921 zamýšlené převzetí pozemků premonstrátského kláštera v Teplé.

mimo hospodářskou krizi ve třicátých letech 20. století, která skutečné provádění reformy znemožnila, jednak zájem státu o získání Mariánských Lázní do svého vlastnictví, kterým zástupci státu byli motivováni jednání s klášterem prodlužovat, ale také vcelku úspěšná obrana kláštera proti tvrdosti dopadů pozemkové reformy. Opat Gilbert Helmer zpočátku u pozemků, které klášter vlastnil, zaváhal s jejich uchráněním zákonnou cestou,³³⁸ avšak částečným úspěchem se žalobami u Nejvyššího správního soudu dosáhl takový odklad, že do okupace definitivní rozhodnutí Státní pozemkový úřad, ani Ministerstvo zemědělství po jeho zrušení, již vydat nestihl. Dokonce se tepelskému opatovi podařilo 25. září 1938 získat výměr, kterým ministerstvo zemědělství potvrdilo, že vklad vlastnického práva na československý stát³³⁹ k pozemkům původně vlastněným tepelským klášterem byl proveden pro případ budoucího převzetí některých nemovitostí a že bývalý Státní pozemkový úřad „*do držby*“ převzal pouze hospodářské dvory: Hamrnický, Ludvičín a Dolní Kramolín.³⁴⁰ Vážné riziko konfiskace tepelského kláštera i s pozemky, které vlastnil, se v roce 1946 podařilo zabránit, avšak již nebylo možné odvrátit dopady nové pozemkové reformy. A tak 30. září 1948 vypršela výpovědní lhůta na převzetí 6.804 ha. lesní a rybníční půdy. Tepelské kanonii bylo ponecháno 50 ha zemědělské půdy a přibližně 1 ha ve formě parku a zahrady, které byly přilehlé k objektu kláštera.³⁴¹

³³⁸ Záborový zákon (zákon č. 215/1919 Sb.) stanovil v § 3 a § 11 možnosti vyloučení nebo propuštění některých pozemků ze záboru. Náhradový zákon (zákon č. 329/1920 Sb.) stanovil v § 20 možnost ponechání některých pozemků ve vlastnictví původního majitele.

³³⁹ Účelem první pozemkové reformy bylo státem garantované přerozdělení pozemkového vlastnictví. Proto nebylo primárním zájmem státu získání vlastnictví pozemků dotčených reformou. Z toho důvodu také proces přerozdělení stanovený záborovým zákonem počítal, že stát získá k zabranému pozemku vlastnické právo teprve v případě, že tento pozemek předá novému majiteli. Vklad vlastnického práva do pozemkových knih tedy znamenal pouze poznámku o záboru a zamýšleném převzetí v tomto směru. Skutečné převzetí a tedy nabytí pozemku ze strany státu lze doložit pouze vyplacením náhrady původnímu majiteli. V době hospodářské krize, kdy stát neměl dostatek prostředků na vyplacení náhrad, se nároky původních majitelů zaznamenávaly v náhradových knihách. Také tento záznam může doložit převzetí zabraného pozemku.

³⁴⁰ *Pozemková reforma*, dokument 33. Koncept úředního záznamu ze dne 5. dubna 1946.

Klášteru byly vráceny 30. září 1944 také zbytkové statky těchto hospodářských dvorů propuštěné Německou osídlovací společností ze správy věrné ruky, když tři roky před tím byl klášter přinucen smlouvou z 15. září 1941 odprodat většinu pozemků a nemovitostí v Mariánských Lázních říšskoněmecké lázeňské správě. Podle citovaného úředního záznamu mělo dojít k výmazu vlastnického práva pro československý stát ve všech knihovních vložkách, v nichž byl zapsán pozemek vlastněný tepelským klášterem před první pozemkovou reformou.

³⁴¹ *Pozemková reforma*, o. c., s. 367-373.

2.4. *Velezrádce a komunistický vězeň (1950-1958)*

Když 25. února 1948 uskutečnili komunisté v Československu převrat a chopili se moci, začali likvidovat každého, kdo by mohl ohrozit jejich mocenské postavení. Za nepřítel režim označil i katolickou církev, proto první údery směřovaly proti nejvyšším představitelům církve: biskupům a řeholním představeným. Strahovský opat Bohuslav Stanislav Jarolímek z titulu vikáře generálního opata premonstrátského řádu pro československou cirkárii ustanovil dne 1. února 1946 novoříšského premonstráta Heřmana Josefa Tyla převorem premonstrátského kláštera v Teplé u Mariánských Lázních s právy a povinnostmi převora *abbate impedito*.³⁴² Protože tepelskému opatu Němci Petru Karlovi Möhlerovi bylo od 3. září 1945³⁴³ zamezeno vykonávat úřad tepelského opata, byl Heřman Tyl jmenováním převorem zároveň ustanoven nejvyšším představeným tepelského kláštera. Avšak Jarolímek si nevyžádal Tyla od novoříšského opata Augustina Antonína Machalky pouze pro řešení zamezení úřadu tepelského opata, ale především ve snaze uchránit před konfiskací klášter založený kdysi českým šlechticem bl. Hroznatou, o nějž komunisté v Teplé usilovali od konce druhé světové války. S ohledem na úlohu zabránit konfiskaci bylo jmenování Heřmana Tyla správnou volbou, protože si svým působením v koncentračních táborech Osvětimi a především v Buchenwaldu získal uznání i v řadách komunistů, kteří mu v Buchenwaldu říkali „rudý

³⁴² „Ustanovuji Vás (...) převorem kláštera tepelského se všemi povinnostmi a právy, jaké statuta řádu premonstrátského připisují převorovi *klausurnímu abbate impedito*.“ Jmenovací dekret, Opatský archiv kláštera premonstrátů Teplá, pozůstalost Heřmana Josefa Tyla, nezpracováno. Situaci, kdy některý církevní představený nemůže z nějakého důvodu vykonávat jemu svěřený úřad, se říká *sedes impedita*. V češtině se pro tuto situaci používá pojem zamezení. Premonstrátský řád v situacích zamezení opatského úřadu („*abbate impedito*“) svěřuje některé pravomoci opata převoru dané kanonie.

*KL*Ta pozůstalost Heřmana Josefa Tyla, Ustanovení převorem.

³⁴³ Dne 3. září 1945 na základě podezření, že v tepelském klášteře jsou „provozovány nacistické rejdy a že se tam skrývají němečtí zajatci“ (ABS, spis Z 17.952, *Informace pro ministra vnitra ve věci „Klášter Teplá“ ze dne 10. září 1945*, fol. 77), nařídila Okresní správní komise v Teplé provedení policejní prohlídky kláštera. Výsledek prohlídky znamenal internaci všech členů konventu, zatčení opata Möhlera a převora Leona Moláčka a přípravu lidového soudu. Zlynčování řeholníků ještě toho dne zabránil zásah americké armády. Möhlerovi již nikdy nebylo umožněno vykonávat úřad opata, dne 25. listopadu 1947 se vzdal správy tepelského kláštera ve prospěch generálního opata Huberta Nootse. (AOpraem, *Canonía teplensis, Protokol ze dne 25. listopadu 1947*).

biskup“³⁴⁴. Možná právě proto se v jeho případě zdálo, že se ho zmíněný komunistický úder proti katolické církvi nedotkne. Velkou měrou k tomu přispělo to, že Heřmana Josefa Tyla, který svůj skutečný postoj ke komunistickému režimu dlouho neprojevoval navenek, považovali za kněze, který koketuje se socialismem, za kněze s pokrokovým myšlením, ba za komunistu. Tento stav však neměl trvat dlouho, protože skutečný postoj katolických kněží k lidově-demokratickému režimu komunisty zajímal především. Generální sekretariát Ústředního akčního výboru Národní fronty (dále ÚAV NF)³⁴⁵ krátce po volbách vydal pokyn k provedení průzkumu chování duchovenstva před a v průběhu konání parlamentních voleb 23. května 1948. Výsledek šetření projednala komise pro náboženské a církevní otázky při Ústředním výboru Komunistické strany (dále ÚV KSČ)³⁴⁶ na svém zasedání 3. července 1948, vyjádřila pochybnosti o pravdivosti výsledků šetření a proto rozhodla, aby oddělení pro církevní a náboženské otázky při ÚAV NF vybudovalo kartotéku všech kněží a vedlo v ní záznamy o postojích jednotlivých duchovních k režimu.³⁴⁷ Později byli za kádrování kněží zodpovědní tajemníci pro věci církevní při krajských úřadech. Krajszí církevní tajemníci byli ustanoveni po školení v Orlických horách ve dnech 25. července až 7. srpna 1948.³⁴⁸ Podle hlášení karlovarského církevního tajemníka Jecha dne 3. listopadu 1948: Nebezpečným, ale opatrným elementem je převor kláštera v Teplé, Heřman Tyl, který využívá svých známostí s četnými osobnostmi, s nimiž byl

³⁴⁴ „V koncentračním táboře mi říkali „rudý biskup“. Výpověď Heřmana Josefa Tyla před Státním soudem 24. ledna 1951. Protokol o hlavním líčení před Státním soudem 23. – 25. ledna 1951. Národní archiv (dále NA), soudní spis Vladimír Pícha a spol., spisová značka Ts I/VIII 2/5 (dále jen Soudní spis), číslo listu 187. „Josef Tyl, kterému v Buchenwaldu říkali rudý biskup“. Posudek církevního tajemníka Okresního národního výboru v Toužimi ze dne 17. prosince 1949. NA, fond Státní úřad pro věci církevní (dále SÚC), kt. 87, nezpracováno.

³⁴⁵ Generálním tajemníkem ÚAV NF byl Alexej Čepička.

³⁴⁶ Zpráva Jana Felcmana referenta církevního oddělení ÚAV-NF ze dne 26. června 1948, NA, fond 100/52 (dále fond Čepička), svazek 5, fol. 118.

Komunistická strana vytvořila vlastní komisi, která měla před zasedáním církevní komise ÚAV-NF projednávat jednotlivé otázky na půdě komunistické strany. Složení komise pro církevní a náboženské otázky při ÚV KSČ: Alexej Čepička, Gustav Bareš, Jarmila Taussigová, Jan Felcman, Vladimír Ekart, František Hub, Erika Jindřichová, Hudeček a Pavlinec. První zasedání se konalo 10. června 1948.

³⁴⁷ Zápis o poradě komise pro náboženské a církevní otázky při ÚV KSČ dne 3. července 1948, NA, fond Čepička, sv. 5, fol. 143-144..

³⁴⁸ Školení církevních tajemníků krajských akčních výborů národní fronty (dále KAV NF) ve dnech 25. července až 7. srpna 1948 v Orlických horách (Orlická chata), NA, fond Čepička, sv. 5, aj. 34, fol. 185-188. Po následné poradě na generálním sekretariátu ÚAV-NF byli vybráni a ustanoveni tyto posluchači: Plzeň: Malý; Tábor: Křížík; České Budějovice: Böhm; Havlíčkův Brod: Zeman; Pardubice: Krádl; Ústí nad Labem, Liberec, Kladno, Karlovy Vary: Jech; Brno: Dr. Houb; Olomouc: Svozil; Zlín: Červinka; Ostrava: Chváta a Jihlava: Souček.

v koncentračním táboře.³⁴⁹ Pokusme se poznat Heřmanův postoj k režimu pomocí dostupných materiálů. Prvním takovým dokumentem by mohl být telegram, který Heřman Josef Tyl obdržel 23. února 1948. Píše se v něm: Ústřední rada odborů zve Vás na poradu o obnovení národní fronty, kde předseda vlády podá návrhy na řešení vládní krise. Porada dnes v pondělí v 19:00 hod. ve Slavkovské síni³⁵⁰ Obecního domu v Praze. Počítám s Vaší účastí Zápotocký, Erban.³⁵¹ Podle autobiografie Heřmana Josefa Tyla, vydané pod názvem *Psancem*, se Tyl této poradě zúčastnil: V Obecním domě v Praze po obou stranách muž vedle muže se samopalem v rukou, po celé délce schodiště i dlouhé chodby až dozadu držela stráž bezpečnost. Dvě malá děvčata a jeden muž vítali. Průkazem byl telegram. Tam jsem slyšel a viděl a přímo fyzicky cítil, že padlo rozhodnutí únorových dnů 1948, zvláště když ministr armádní generál Svoboda prohlásil, že armáda jde s lidem.³⁵² Dalším dokumentem, který by nám mohl pomoci v hledání Tylova postoje k novému režimu, je hlášení církevního tajemníka Krajského národního výboru (dále KNV) v Karlových Varech Ballého³⁵³ na poradě církevních tajemníků 28. dubna 1949: s vědomím pokrokového převora tepelského kláštera Tylla (sic!) byl zaslán duchovním v kraji dopis, v němž byli požádáni, aby svá kázání v neděli 24. dubna zaměřili na mírovou konferenci.³⁵⁴ Podle dalšího dokumentu chtěli komunisté převora Tyla z kláštera Teplé u Mar. Lázní³⁵⁵ použít v ústředí katolického tisku, které mělo být nedílnou součástí vzniku Katolické akce.³⁵⁶ Posledním dokumentem by

³⁴⁹ Celostátní porada tajemník KAV-NF pro církevní a náboženské otázky dne 3. listopadu 1948, NA, fond Čepička, sv. 5, aj. 34, fol. 218.

³⁵⁰ Správně Sladkovského sál.

³⁵¹ Telegram, kterým byl Heřman Josef Tyl pozván na poradu o obnovení Národní fronty 23. února 1948. *Vzpomínky, c. d.*, s. 53.

³⁵² *Psancem*¹, c. d., s. 87.

³⁵³ Záznam ze schůze církevních tajemníků KNV ze dne 13. dubna 1949. NA, fond Čepička, sv. 5, aj. 34 druhá část, fol. 89. V případě tajemníka pro církevní a náboženské otázky KNV v Karlových Varech uvádí jméno Ballý. Z tajemníků ustanovených v létě 1948 zůstali pouze Böhms v Českých Budějovicích a Červinka ve Zlíně/Gottwaldově.

³⁵⁴ Zpráva církevního oddělení ÚAV NF ze dne 28. dubna 1949, NA, fond Čepička, sv. 5, fol. 114.

³⁵⁵ Zápis z jednání církevní šestky ze dne 30. dubna 1949, citováno podle *Církevní komise ÚV KSČ 1949 – 1951* (dále *Církevní šestka*), ed. BULÍNKOVÁ Marie, JANIŠOVÁ Milena, KAPLAN Karel, Praha-Brno, 1994, s. 27.

³⁵⁶ Pod pojmem Katolická akce je obecně označováno sdružení katolických věřících laiků, jehož cílem bylo své členy přimět k větší aktivitě ve společnosti: charitativní práci, vzděláváním, životem z víry a oddaností papeži. V Československu je však nutné od tohoto sdružení, které zde rovněž existovalo, rozlišit hnutí pokrokových katolíků s názvem Katolická akce založené 10. června 1949 komunisty, jehož cílem bylo „umožnit vrazit velmi rychle klín mezi biskupy a klérus, o věřících ani nemluvě.“ (c. d., s. 26). Abychom

mohly být noviny, Lidová demokracie, které dne 11. června 1949 otiskly prohlášení Katolické akce a seznam osob, které s prohlášením vyjádřili souhlas. Mezi těmito osobami byl uveden František Till (sic!), převor, Teplá.³⁵⁷

Z doposud řečeného by se mohlo jevit, že Tylův postoj k novému režimu přinejmenším nebyl negativní. Avšak musím znovu připomenout, že Heřman svůj skutečný postoj k režimu dlouho neprojevoval otevřeně. Lakmusovým papírkem,³⁵⁸ který měl pravdivě odhalit Heřmanův postoj, se stala „Katolická“ akce. Na poradě tajemníků pro věci církevní krajských národních výborů na církevním oddělení Ústředního akčního výboru Národní fronty referoval dne 2. července 1949 karlovarský církevní tajemník Ballý o krajské konferenci Katolické akce v Karlových Varech. Podle něj proběhla úspěšně, avšak duchovní se jí nezúčastnili. Z dalšího textu by se dala vyvozovat příčina neúčasti kněží na konferenci Katolické akce: P. Mára³⁵⁹ nám zároveň sdělil, že místní činitelé mají závažné důvody proti chování opata tepelského kláštera Tyla.³⁶⁰ Co místním činitelům „Katolické“ akce na chování převora Tyla mohlo vadit? Víme již, že Heřman Josef Tyl byl strahovským opatem 1. února 1946 ustanoven převorem abbate impedito tepelského kláštera. Od svého příchodu do tepelského kláštera byl Heřman Josef Tyl trnem v oku komunistů z města Teplá, zabránil konfiskaci kláštera, u amerických orgánů nejdříve vyjednal propuštění tepelských premonstrátů německé národnosti z internace, poté jejich odsun do Bavorska a obnovil řeholní život v klášteře. Avšak při generální vizitaci 25. listopadu 1947 nastaly v tepelském klášteře změny. Generální opat Hubertus Noots sesadil Tyla z funkce převora abbate impedito a ustanovil ho toliko převorem klausurním.³⁶¹ Změny v klášteře však pokračovaly dál, generální opat 4.

komunistické hnutí rozlišili od skutečné Katolické akce, budeme jej v textu důsledně označovat uvozovkami: „Katolická“ akce.

³⁵⁷ Lidová Demokracie roč. V, č. 136, VI. vydání, 11. června 1949 str. 2. Částečná změna jména nezabránila tomu, aby si čtenáři spojili uvedenou osobu se skutečným převorem tepelského kláštera Heřmanem Josefem Tylem.

³⁵⁸ „V nejednom případě byla (Katolická akce) ‘lakmusovým papírkem’ pro věrnost Církvi, která v jisté formulaci byla často nazvána velezradou.“ *Psancem*¹, c. d., s. s. 89.

³⁵⁹ P. Jan Mára (* 1912), přední člen Katolické akce byl v té době kaplanem v Karlových Varech.

³⁶⁰ Zpráva církevního oddělení Ústředního akčního výboru Národní fronty ze dne 2. července 1949. NA, fond Čepička, sv. 5, a.j. 34 druhá část, f. 254.

³⁶¹ „*Declaramus Te esse Priorem claustralem Teplensem et nihil aliud.*“ („Prohlašujeme, že jsi pouze převor kláštera a nic jiného.“). Takto své rozhodnutí generální opat Noots zdůraznil Tylovi v dopise 14. prosince 1947. AOpraem, Canoniam Teplensis.

ledna 1948 v tepelském klášteře založil novou depozitářskou³⁶² komunitu, do jejíž člena ve funkci opata-administrátora postavil strahovského opata Bohuslava Jarolímka.³⁶³ Nové poměry v Teplé, útoky ze všech stran i nedůvěra generálního opata na Tyla dolehly, proto dopisem z 19. února 1948 žádá Jarolímka, aby směl po nějaký čas, alespoň do konce roku vykonávat pouze funkci převora a administrátora farnosti Klášter Teplá.³⁶⁴ Jarolímek na tuto Tylovu žádost reagoval v dopise z 2. března 1948 píše: Z Vašeho dopisu je patrná únava. A není divu. Byl jste velmi vyčerpán po návratu z koncentračního tábora a pak jste pracoval co nejdůležitěji bez oddechu za okolností zvlášť obtížných. Chápu proto Vaší touhu po vypřáhnutí alespoň částečném. Přece však Vás musím žádat, abyste nevypřahal, a to právě v současných okolnostech. Dělejte, co můžete, a vzdejte se funkcí, které přímo nejsou nutné v zájmu kláštera a Vašich svěřenců. Kdybyste nyní vypřáhl, potvrdil byste mínění, že nedovedete a nechcete pracovat v závislosti na někom, nýbrž pouze nezávisle podle své hlavy a libovůle. Odpočinek občasný je nutný, a tu bych radil, udělat věc co nejjednodušeji, totiž mezi týdnem si zajet do Plané k redemptoristům, kde si odpočinete tělesně a načerpáte síly duchovní.³⁶⁵ Z citované korespondence je zřejmé, že se Tyl chtěl stáhnout z aktivit v tepelském klášteře, což by mohlo být pro komunisty v Městě Teplá výhodné. Avšak, tím že se nestáhl úplně, jak mu radil opat Jarolímek, získal si uznání svých oponentů v premonstrátském řádu i v řadách duchovenstva v okolí tepelského kláštera. Nepotřeboval cokoliv organizovat, autoritou bylo jeho jednání. Klíčovým momentem se tak ukazuje snaha Tyla se v očích kněží distancovat od spojení s Katolickou akcí. Vyjadřuje to Tylov dopis knězi ve Vězně u Obrataně Ladislavu Malečkovi, ve kterém přísežně přísahá při Bohu trojjediném, že sám žádné prohlášení nepodepsal a ani nikoho k podpisu této akce a

³⁶² „*Haec nova Communitas est igitur depositaria*“ (Tato nová komunita je tedy depozitářskou) Modus vivendi relate ad Abbatiam Teplensem, AOpraem, fond tepelská kanonie, nezpracováno. Depozitářská komunita znamená tolik, že této komunitě je tepelský majetek svěřen jen dočasně do případného návratu odsunutých německých řeholníků.

³⁶³ Tamtéž.

³⁶⁴ KLTa, karton 286, *Dopis Heřmana Josefa Tyla strahovskému opatovi Bohuslavu Jarolímkovi ze dne 19. února 1948*, fol. 42.

³⁶⁵ KLTa karton 286, *Dopis Bohuslava Jarolímka tepelskému převorovi Tylovi ze dne 2. března 1948*, fol. 45. Heřman Jarolímkovu radu vyslyšel a výsledkem odpočívání je jeho kniha *Ježíš Kristus v koncentračním táboře*, která zásahem vysokých komunistických funkcionářů, nemohla doposud vyjít tiskem.

uveřejnění v tisku nezplnomocnil a s tzv. Katolickou akcí nesouhlasí.³⁶⁶ Můžeme jen přepokládat, že se na Tyla v souvislosti se zveřejněním souhlasu tepelského převora s Katolickou akcí obracelo mnoho kněží. Vzhledem k autoritě, které se Tyl těšil u kněží nejen Karlovarského kraje se domnívám, že právě proto měla Katolická akce (KA) v tomto kraji potíže. Situace KA na Karlovarsku jest neúspěšná. Předseda Krajského výboru KA vystoupil z církve. Člen KSČ prof. Malý ze Sokolova vystoupil z Katolické akce a vede proti ní ideologický voj. z církve vystoupilo mnoho komunistů.³⁶⁷ A proto usilovali o jeho odstranění: Jelikož převor tepelského kláštera Tyl byl podle nich organizátorem protistátních akcí duchovenstva karlovarského kraje a musel být neustále sledován státní bezpečností pro podezření z ilegality, dali příkaz k uzavření tepelského kláštera.³⁶⁸ Poté se dokumenty ve vztahu k Heřmanu Tylovi na několik měsíců odmlčely. Zájem o něho se obnovuje až v prosinci 1949, kdy dokončil svoji knihu *Ježíš Kristus v koncentračním táboře*.³⁶⁹ Protože církevní normy vyžadovaly, aby měl katolický kněz k vydání knihy souhlas ordináře, žádal Tyl o udělení imprimatur generálního vikáře pražského arcibiskupa, Bohumila Opatrného, k žádosti přiložil rukopis své knihy. Knihu zabavila státní bezpečnost, a zaslala ji ministru spravedlnosti Alexeji Čepičkovi.³⁷⁰ Určitě není náhodou, že 15. prosince 1949 pracovník Státního úřadu pro věci církevní Jaroslav Havelka v denním hlášení podává ministru Čepičkovi zprávu, že na večerní recepci jednal s Dionýsem Polanským, kterého žádal, aby mu vyšetřil situaci mezi představenými některých řádů, což Polanský přislíbil.³⁷¹ A jistě rovněž není náhodou, že ve

³⁶⁶ Dopis Heřmana Josefa Tyla administrátorovi farnosti ve Věžné u Obrataně Ladislavu Malečkovi ze dne 26. srpna 1949, ABS, fond A 8, inv.j. 491 – ods. Jaroslav Oppelt, ods. Heřman Josef Tyl (dále fond A 8), fol. 30.

Otevřený nesouhlas Heřmana Josefa Tyla s „katolickou“ akcí souvisí s dekretem Kongregace Svatého Oficia „Schismatica „actio catholica“ in Cechoslovachia“ ze dne 20. června 1949. Tímto dekretem byli všichni „duchovní i laici, kteří se do ní (katolické akce) vědomě a dobrovolně dosud přihlásili nebo v budoucnosti se přihlásí a zejména jejich původci a podporovatelé, jakožto schismatické a odpadlíci od katolické církve upadli, po případě upadnou, samotným činem do exkomunikace vyhrazené zvláštním způsobem Apoštolské Stolicí“, Adolf RÁZEK, *Exkomunikační dekrety*, in: *Securitas Imperii*, sv. 11, roč. 2005 (dále *Securitas Imperii*), s. 279.

³⁶⁷ NA, fond Čepička, svazek 5, *Zpráva církevního oddělení ÚAV-NF ze dne 2. září 1949*, fol. 161.

³⁶⁸ NA, fond Čepička, svazek 5, *Zpráva církevního oddělení ÚAV-NF ze dne 15. září 1949*, fol. 194.

³⁶⁹ Heřman Josef TYL, *Ježíš Kristus v koncentračním táboře*, c. p.

³⁷⁰ NA, fond Čepička, svazek 8, *Denní hlášení příslušníků StB pověřených dohledem na arcibiskupský palác ze dne 13. prosince 1949*, fol. 126.

³⁷¹ NA, fond Čepička, svazek 5, *Denní hlášení Havelky ze dne 15. prosince 1949*, fol. 200.

stejnou dobu tajemník pro věci církevní Okresního národního výboru v Toužimi pro Státní úřad pro věci církevní vypracoval posudek na Heřmana Josefa Tyla, ve kterém píše: Jeho poměr k novému režimu je negativní. Jeho chování, blahosklonné k chudým, přívětivost a zájem o všední starosti u kohokoliv, svádělo i příslušníky KSČ k názoru, že je to kněz s pokrokovými názory, komunista, a tento názor převor Tyl v diskusi rád zdůrazňoval. Je to však velký omyl neboť je zásadním odpůrcem dialektického materialismu. Jedním slovem, jesuita.³⁷² Podle svého slibu jednal také Polanský. Předsedu Státního úřadu pro věci církevní navštívil 12. ledna 1950 a informoval jej o své návštěvě u tepelského převora Tyla, ten údajně uváděl, že považuje Jarolímka za odsouzeného Vatikánem, po vydání knihy Spiknutí proti republice, a mluvil o tom s jistým uspokojením. Z jeho řeči bylo cítit, že by se rád stal nástupcem Jarolímka. Polanský s ním znovu hovořil o exkomunikaci KA. Tyl doporučoval, aby se KA obrátila na nunciaturu a žádala papeže o zrušení exkomunikace.³⁷³ Heřman Tyl se o této návštěvě Polanského rovněž zmiňuje, když v dopise z vězení ze dne 5. srpna 1952 uvažuje o důvodech svého odstranění z tepelského kláštera: Odmítl jsem falešnou katol. akci. 25. 1. 50³⁷⁴ poslal za mnou Čepička Dr. Polanského s žádostí, abych promluvil k dělnictvu na Václaváku, že je tam svolána ta falešná katol. akce. Odmítl jsem s poukazem, že nechci být exkomunikován ani suspendován. Dr. Polanský při rozhovoru i řekl, že prý Církev chystá ozbrojený puč proti státu.³⁷⁵ K Polanského návštěvě se Tyl vrací i v pozdější době ve své autobiografii, kde o obsahu rozhovoru s Polanským píše: V tíživé situaci se založením falešné Katol. akce poslal za mnou (dr. Čepička) našeho společného známého z Buchenwaldu, který byl tehdy místopředsedou Národního shromáždění PhDr. a JUDr. Dionýsia Polanského. Ten přijel za mnou a přednesl mně žádost ministra Čepičky, abych měl projev k dělnictvu, shromážděnému na Václavském náměstí v Praze, které tam svolá Katol. akce. Téma projevu si mohu zvolit jaké chci, jen abych předložil text předem ke

³⁷² NA, fond SÚC, *Posudek okresního církevního tajemníka na Heřmana Josefa Tyla ze dne 17. prosince 1949.*

³⁷³ NA, fond Čepička, *Denní hlášení Havelky ze dne 12. ledna 1950*, fol. 220.

³⁷⁴ Z denního hlášení Havelky je zřejmé, že návštěva Polanského u Tyla se musela odehrát před 25. lednem 1950.

³⁷⁵ *Moji nejdražší II.*, c. d., s. 29.

schválení. Odpověděl jsem tehdy Čepičkovi po Dionýsovi, že vědomě lhát těžce pracujícímu člověku považuji za těžký zločin a toho se nedopustím. Jak mohu mluvit k dělníkům ve jménu něčeho katolického, co katolické není? O tom přece rozhoduje Církev a ne stát... Navíc jsem řekl Dionýsovi, že vše je postaveno na lži a podvodu a že celá tzv. Katolická akce je i rozhodnutím Apoštolské stolice³⁷⁶ postavena mimo církev, což znamená, že i on je exkomunikován.³⁷⁷

Měsíc po návštěvě Polanského u Tyla si pro tepelského převora přišli příslušníci Státní bezpečnosti z Karlových Varů. Podle Heřmanovy autobiografie³⁷⁸ jej příslušníci StB zadrželi v Mariánských Lázních, poté jej převezli do tepelského kláštera, kde provedli prohlídku a v pozdních hodinách jej odvezli do Karlových Varů. Zápis o zatčení uložený ve vyšetřovacím spisu o Mariánských Lázních nic neříká, konstatuje, že dnešního dne (14. února 1950) o 22 hod. byl zatčen v Teplé, okres Toužim pro příkaz ústředny vnitro Josef Tyl.³⁷⁹ Ze zápisu se dále dovídáme, že již ve 22:15 byl předán a umístěn na celu č. 8 do věznice krajského velitelství státní bezpečnosti v Karlových Varech. Z tepelského kláštera je do Karlových Varů přibližně 30 kilometrů vzdušnou čarou a je tedy nemožné, aby tento přesun zvládli za čtvrt hodinu, takže předpokládám, že zápis nic nevyovídá o skutečném čase a místě Tylova zatčení. Trestní oznámení proti Tylovi informuje, že je „*ve vazbě státní bezpečnosti od 14. února 1950, o 20.00 hod*“. Stejný časový údaj udává i rozsudek Státního soudu ze dne 25. ledna 1951, když rozhoduje o započítání vazby do doby odnětí svobody, vypočítává vazbu Josefa Tyla od dne 14. února 1950 od 20 hod. Ve vyšetřovacím spisu se nachází ještě jeden Zápis o zatčení, ze dne 15. února 1950. Je v něm uvedeno, že dnešního dne o 11:30 hod byl zatčen v Praze 1, Bartolomějská ul. č. 10, pro útvar 701-A Tyl Josef.³⁸⁰ Zatčení provedla eskorta z KV-StB Karlovy Vary. Byl zajištěn v cele č. 15 věznice krajského velitelství Národní bezpečnosti v Praze.³⁸¹ Mohlo by se zdát, že příčinou Tylova zatčení byl jeho nesouhlas s Katolickou akcí,

³⁷⁶ Exkomunikační dekret Postremo hoc tempore ze dne 20. června 1949.

³⁷⁷ *Psancem*¹, c. d., s. 88.

³⁷⁸ *Psancem*¹, c. d., s. 90-91.

³⁷⁹ ABS, vyšetřovací spis V 2862, *Zápis o zatčení ze dne 14. února 1950*, fol. 141.

³⁸⁰ ABS, vyšetřovací spis V 2862, *Zápis o zatčení ze dne 14. února 1950*, fol. 143.

³⁸¹ ABS, vyšetřovací spis V 2862, *Zápis o zajištění ze dne 14. února 1950*, s. 142.

v zápisech o zatčení důvod jeho zatčení není uveden, píše o něm neznámý příslušník StB v dokumentu Návrh na soudní řízení proti zajištěným duchovním.³⁸² Zde je uvedeno, že Heřman Josef Tyl byl zatčen v souvislosti procesu proti řádům (Tajovský a spol.).³⁸³

Je na místě vysvětlit, co to byl proces proti řádům. Základním opatřením, kterým chtěla Komunistická strana čelit rostoucímu vlivu katolické církve, bylo založení Katolické akce. Současně s ní a nezávisle na ní měla být připravována a uskutečněna řada dalších administrativních opatření.³⁸⁴ Jedno z těchto stanovilo úkol: zvláštní pozornost musí být věnována klášterům a řádům.³⁸⁵ Plnění tohoto úkolu spočívalo v získání přehledu o činnosti a především majetku řádů a ve vypracování soupisu všech klášterů a jejich rozmístění. Výsledkem administrativního opatření proti řádům byl návrh na koncentraci řeholníků do několika centralizačních táborů a představených řádů do internačního kláštera. Tento záměr schválilo i předsednictvo ÚV KSČ na zasedání 22. srpna 1949: věnovat pozornost klášterům a soustředit řádové duchovenstvo na několika místech.³⁸⁶ Následující období církevní komise při ÚV KSČ a Státní úřad pro věci církevní pracovali na vypracování přesného plánu akce koncentrovat řeholníky do několika klášterů, pracovně nazývané akce K. Když byl návrh akce připraven, Církevní šestka jej předložila ke schválení předsednictvu ÚV KSČ.³⁸⁷ Na stejném zasedání předsednictva 30. ledna 1950 se objevilo nové téma v církevní politice, událost v Číhošti v prosinci 1949.³⁸⁸ Podle poznámek Alexeje Čepičky z tohoto jednání prezident republiky Klement Gottwald nařídil rychlé vyšetření případu, uskutečnění procesu a přísné potrestání viníků.³⁸⁹ Státní bezpečnost vyčlenila na šetření tohoto případu své největší elity

³⁸² ABS, spis 323-15-12, *Návrh na soudní řízení proti zajištěným duchovním* (dále *Návrh pořadí procesů*). Bez datace a bez udání autora, dokument měl vyhotovit sektor BAa-II.

³⁸³ *Návrh pořadí procesů*, s. 35.

³⁸⁴ Příloha zápisu ze zasedání širšího předsednictva ÚV KSČ dne 25. dubna 1949. *Církevní šestka*, s. 85-89.

³⁸⁵ Příloha zápisu ze zasedání širšího předsednictva ÚV KSČ dne 25. dubna 1949. *Církevní šestka*, s. 87.

³⁸⁶ Usnesení schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 22. srpna 1949. *Církevní šestka*, s. 236.

³⁸⁷ Usnesení předsednictva ÚV KSČ ze dne 30. ledna 1950. *Církevní šestka*, s. 354-355.

³⁸⁸ V Číhošťském kostele dne 11. prosince 1949 se při kázání faráře Toufara z dosud nevysvětlených příčin pohnul křížek umístěný na svatostánku hlavního oltáře. Tento úkaz se měl opakovat ještě 25. prosince 1949.

³⁸⁹ Podle Kalouse chtěl Gottwald mluvit na plenárním zasedání předsednictva 24.-25. února 1950 o odhalení podvodu v Číhošti.

KALOUS Jan, *Instruktažní skupina StB v lednu a únoru 1950, zákulisí případu Číhošť*, Sešit č. 4 Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha 2001, s. 12.

z příslušníků instruktážní skupiny.³⁹⁰ Soud s Josefem Toufarem a společníky byl připravován na březen 1950, jak v denním hlášení pro ministra spravedlnosti Alexeje Čepičku informuje dozorující státní zástupce Karel Čížek. Podle předběžných zpráv se dá očekávat, že počátkem příštího týdne budou skončeny výslechy ve věci Premonstráti a proces by se pak dal uspořádati kolem 15. t. m. ovšem bez Toufara, který zdravotně nebude ještě přelíčení schopen.³⁹¹ Plán připravit proces politického významu s církevními představiteli zhatil přílišný tlak nejvýše postavených komunistů na vyšetřovatele a úsilí vyšetřujícího příslušníka Státní bezpečnosti Ladislava Máchy, který ve snaze za každou cenu získat přiznání číhošťského faráře Josefa Toufara při výslechu 22. února 1950 zmlátil tak, že tento na následky mučení dne 25. února 1950 zemřel. Bylo nutné nalézt náhradní řešení a tímto řešením se měl stát proces s představiteli řádů.³⁹² Toufarova smrt a příprava nového procesu daly nový směr opatřením proti klášterům. Předsednictvo ÚV KSČ rozhodlo, že Akce s kláštery je pozměněna v tom smyslu, že bude zahájena teprve po projednání trestního případu opata Tajovského a Machalky. Soudním procesem, v němž budou kompromitovány řády, bude pak možno zahájit akci proti klášterům.³⁹³ Od této chvíle byl intenzivně připravován proces s představiteli řádů, který nesl různé pracovní názvy: proces Tajovský a společníci, proces „Ř“(eholníci), časem, a zejména v souvislosti s realizací procesu, se ustálilo označení proces Machalka a společníci. Veřejný proces před státním soudem se konal ve dnech 30. března až 4. dubna 1950.

Vraťme se k zatčení Heřmana Josefa Tyla. Podle dokumentu státní bezpečnosti „*Pořadí procesů*“ byla důvodem Tylova zatčení souvislost s procesem s představiteli řádů. Jenže 14. února 1950, kdy byl Tyl zatčen,

³⁹⁰ Více o instruktážní skupině pověřené vyšetřováním případu Číhošť viz KALOUS, *Instruktážní skupina StB, o. c.*.

³⁹¹ Denní hlášení církevního oddělení státní prokuratury ministru Čepičkovi ze dne 9. března 1950, Citováno podle *Dokumenty k procesu s Augustinom A. Machalkou a spol.*, ed. MANDZÁK Daniel Atanáz, Bratislava, 2009, s. 232. Josef Toufar zemřel 25. února 1950 na následky bytí pendrekem užitého při výslechu vyšetřovatelem Ladislavem Máchou. Státní prokurátor Karel Čížek to buď nevěděl, o čemž pochybuji, nebo v denním hlášení ministru spravedlnosti Alexeji Čepičkovi neřikal pravdu, aby tak zakryl skutečnost, že o zabití Josefa Toufara věděl.

³⁹² Štábní kapitán Roman Stehlík v dopise veliteli StB konstatuje, že „jako náhradní proces byl pak proveden proces s řeholníky“. Dopis Romana Stehlíka veliteli StB ze dne 21. dubna 1951, citováno podle J. KALOUS, *Instruktážní skupina StB*, s. 12.

³⁹³ Usnesení č. 4 předsednictva ÚV KSČ ze dne 27. února 1950. *Církevní šestka*, s. 402. V usnesení č. 3 se mluví o smrti Josefa Toufara: jako o „změněné situaci v případě Číhošť“. *Církevní šestka*, s. 402.

se zdaleka nevědělo, že by mohl být mimo proces s Josefem Toufarem připravován ještě nějaký jiný proces. Premonstráti: želivský opat Bohuslav Vít Tajovský a novoříšský opat Augustin Antonín Machalka byli zatčeni přímo v souvislosti s vyšetřováním číhošťského zázraku. Opat Vít Tajovský se o událostech v Číhošti dověděl 27. prosince 1949 a ve snaze zjistit, co se zde skutečně stalo, osobně 8. ledna 1950 zajel do Číhoště v doprovodu svého osobního lékaře Jaroslava Richtera.³⁹⁴ Když s vyšetřováním údajného zázraku začala Státní bezpečnost, zatkla 30. ledna 1950 i Tajovského, tedy pouhé dva dny po zatčení Josefa Toufara. Výslech opata Tajovského byl pro StB velmi hodnotný, dovídáme se o tom v zápisu ze zasedání církevní komise při ÚV KSČ dne 22. února 1950: Při vyšetřování případu (Číhošť) učinil úplné doznání opat premonstrátů Tajovský o tom, jak byly organisovány letákové akce, demonstrace, poutě... Je třeba rozhodnout, zda i tato věc má být projednána současně s Číhoští. Ve své výpovědi dne 1. února 1950 uvedl, že při setkání opatů všech premonstrátských klášterů v Československu dne 8. září 1949 u příležitosti osmisetletého výročí příchodu premonstrátů do kláštera v Želivě měl novoříšský opat Augustin Machalka v souvislosti se zázraky ve Fatimě, Belgii a Itálii poznamenat, že se nějaký zázrak s křížkem očekává i v Čechách. Opata Machalku státní bezpečnost zatkla 3. února 1950. Protože další premonstráti byli zatčeni nedlouho poté, novoříšský provizor Ludolf Stanislav Barták 8. února 1950 a tepelský převor Heřman Josef Tyl 14. února 1950, zdá se, že se tak stalo v souvislosti s vyšetřováním případu Číhošť. Kvůli velmi špatnému zdravotnímu stavu tehdy nebyl zatčen strahovský opat Bohuslav Stanislav Jarolímek, avšak ani on nakonec zatčení neunikl.³⁹⁵ Heřman Josef Tyl byl po svém „druhém“ zatčení v Praze 15. února 1950 přemístěn do vazby ve věznici ve Valdicích. I tato skutečnost naznačuje spíše spojitost jeho zatčení s číhošťským případem³⁹⁶ Avšak na rozdíl od premonstrátů Tajovského, Machalky a

³⁹⁴ Jaroslav Richter, v roce 1950 primář plicního oddělení nemocnice v Humpolci.

³⁹⁵ Strahovský opat Bohuslav Jarolímek byl zatčen 16. září 1950.

³⁹⁶ Hlavní podezřelý v číhošťském případě, Josef Toufar, jakož i ostatní premonstráti zatčení v souvislosti s vyšetřováním případu Číhošť, byli vězněni a vyslýcháni ve valdicke věznici.

Bartáka³⁹⁷ při vyšetřování číhošťského případu nebyl Tyl nikdy vyslýchán. Jeho výslech vyšetřovatelé provedli až po necelém měsíci od jeho zatčení, 8. března 1950, tedy po změně koncepce ve vyšetřování způsobené zabitím Josefa Toufara. Vyšetřování se zaměřilo na přípravu procesu s představiteli řádů, kvůli které byly 1. března 1950 všechny zadržené osoby spolu se svými vyšetřovateli přemístěny z Valdic do věznice v Praze Ruzyni. Do Staré Vsi³⁹⁸ byl z Valdic přemístěn rovněž Josef Tyl. Pro popsání celého průběhu vyšetřovací vazby Josefa Tyla máme pouze jediný pramen, jeho dopis poslaný tajně rodině z vězení dne 5. srpna 1952, kde píše: Půl jedenáctá měsíce mne drželi v nejpřísnější samovazbě (ani 5 minut na vzduchu a slunci) jen v kobce a to v Kartouzích 15. 2. – 2. 3. 50, potom Ruzyni 2. 3. – 4. 5., zase Kartouzy 4. 5. – 6. 12., opět Ruzyň 6. 12. – 23. 12. 50. Potom Pankrác. Přes 30 velkých výslechů ve dne v noci, 17 estébáků mne vyslýchalo, 16 hodin denně jsem musel chodit jen po cele, posty, tvrdé lože, temnice, potom přišly horečky a průjmy.³⁹⁹

Ani průběh výslechu s Tylem u státní bezpečnosti není jednoduché popsat. Kromě několika záznamů z osobního spisu Heřmana Josefa Tyla vazební věznice státní bezpečnosti v Praze Ruzyni, které se dochovaly v opisu inspekce ministra vnitra z roku 1957 a administrativního protokolu o výpovědi sepsaného s Heřmanem Josefem Tylem, nemáme mnoho dalších pramenů, které by průběh výslechu mohly přiblížit. Jedním z dalších pramenů jsou denní hlášení církevního oddělení státní prokuratury ministru spravedlnosti Alexeji Čepičkovi. Pro pochopení významu vyšetřování Josefa Tyla je velmi přínosným hlášení ze 13. března 1950, ve kterém informuje, že: 11. března 1950 se konala pracovní porada koordinační komise. Bylo rozhodnuto, že vyšetřování případu Premonstráti se soustředí na převora Tyla. Jakmile budou výslechy s ním skončeny, bude připraven proces. Zbývá jen rozhodnout, zda se ve věci půjde do hloubky a zpracují se také důkladně laické

³⁹⁷ Želivský opat Tajovský byl zatčen 30. ledna 1950 a jeho první výslech se konal 1. února 1950. Novoříšský opat Machalka byl zatčen 3. února 1950, jeho první výslech se konal 7. února 1950. Novoříšský provizor Barták byl zatčený 8. února 1950 a ještě tentýž den byl vyslýchán.

Při jejich výsleších nechyběla otázka na údajný číhošťských zázrak.

³⁹⁸ Stará Ves je krycí název pro vyšetřovací vazební věznici státní bezpečnosti v Praze-Ruzyni.

³⁹⁹ *Moji nejdražší II.*, c. d., s. 26.

živly.⁴⁰⁰ Na rozdíl od tohoto hlášení, které mluví o výsledku Josefa Tyla v množném čísle, administrativní protokol o výpovědi Heřmana Josefa Tyla nese pouze jedině datum: „8. března 1950“.⁴⁰¹ Z dalšího denního hlášení církevního oddělení státní prokuratury ze dne 9. března 1950 se dovídáme, že se výslech s Tylem konal minimálně ještě 9. března 1950 mimo jiné za účasti prokurátorky Marie Biedermanové-Brožové-Polednové, nechvalně známé z procesu s Miladou Horákovou.⁴⁰² Podle autobiografie Heřmana Josefa Tyla jej začali vyslýchat několik dní⁴⁰³ po jeho přivezení do věznice v Praze-Ruzyni, což se podle Tylova tvrzení v dopise z 5. srpna 1952 mělo stát ve čtvrtek 2. března 1950.⁴⁰⁴ Budeme-li akceptovat toto datum, jednotlivé dny výslechu podle Tylovy autobiografie⁴⁰⁵ zasadíme do kalendáře roku 1950 a zkonfrontujeme získané informace s dalšími prameny, můžeme se pokusit průběh výslechu zrekonstruovat. Takto zrekonstruovaný první den výslechu se musel konat v sobotu 4. března 1950. V podstatě se jednalo o vyplnění úvodní části protokolu týkající se vyslýchané osoby. Druhý den výslechu se konal po neděli, ve středu 8. března 1950, a vyšetřování se týkalo oblasti státními úřady zakázaného rozšiřování a čtení pastýřských listů. Že se tento den konal výslech, dokládá mimo již zmíněný protokol i hlášení církevního oddělení Státní prokuratury ministru spravedlnosti Čepičkovi: Dne 8. března (...) S. Biedermanová byla v Ruzyni při výslechu opata Tyla. Dnes zúčastní se výslechů Biedermanová a s. Růžička.⁴⁰⁶ V závěru výslechu měl Tyl obdržet papír a tužku k popsání svého postoje ke Katolické akci.⁴⁰⁷ Po návratu na celu zjistil, že nemá slamník. Toto koresponduje se záznamem z ruzyňské věznice v Tylově

⁴⁰⁰ MANDZÁK D. A., *Dokumenty*, s. 233.

⁴⁰¹ Administrativní protokol o výpovědi Heřmana Josefa Tyla ze dne 8. března 1950. ABS, skupinový vyšetřovací spis Pícha a spol. V-2862 (dále vyšetřovací spis V-2862), fol. 144.

⁴⁰² MANDZÁK D. A., *Dokumenty*, s. 231.

⁴⁰³ *Psancem*¹, c. d., s. 96.

Tyl zde uvádí, že den po jeho přivezení do Ruzyně byl předveden k lékařské prohlídce a výslech začal až několik dní poté. Pokud však budeme akceptovat datum 2. března 1950, které Tyl udává pro svůj příjezd do Ruzyně v citovaném dopise z roku 1952, mezi jeho příchodem do Ruzyně a začátkem výslechů nemůže být více než jeden den.

⁴⁰⁴ *Moji nejdražší II.*, c. d., s.

⁴⁰⁵ *Psancem*¹, c. d., s. 98-104.

⁴⁰⁶ MANDZÁK D. A., *Dokumenty*, s. 233.

⁴⁰⁷ Jediný Tylem tužkou psaný dokument se nalézá pouze ve vyšetřovacím spisu k procesu Machalka a společníci za administrativním protokolem o výpovědi Tyla ze dne 8. března 1950 (ABS, skupinový vyšetřovací spis proti Machálka Augustin a spol., spisová značka V-2844, podvazek 1, fol. 39-53). Jedná se však o doplněk k protokolu o výpovědi, a proto se nedomnívám, že se jedná o Tylem zmíněný dokument. Je však pozoruhodné, že tento dokument nebyl bezpečnostními orgány nikdy zmíněn ani použit.

vězeňském spisu ze dne 8. března 1950: Odeberte vězni čís. 1575 na cele čís. 9 slamník, podhlavník, deky, žádnou stravu, budit po 15 minutách a trochu s ním zacvičit. Nějaké dřepy.⁴⁰⁸ Třetí den výslechu se konal ve čtvrtek 9. března 1950 a vyšetřování se týkalo záměru Tyla v tepelském klášteře založit hospodářsko-výrobní družstvo blahoslaveného Hroznaty. Že se tento den konal výslech s Tylem dokládá denní hlášení církevního oddělení Státní prokuratury: „*Dne 9. III. (...) S. Biedermannová a s. Růžička se zúčastnili výslechu opata Tyla v Ruzyni*“.⁴⁰⁹ Čtvrtý den výslechu se konal v pátek 10. března 1950 a vyšetřování se zaměřilo na pokus o útěk Tylova tajemníka Františka Kašeho. Podle Tyla měl být dán toho večera do temnice, což se opět shoduje se záznamem z ruzyňské věznice v Tylově vězeňském spisu ze dne 10. března 1950: „*Předejte vězně čís. 1575, který je na cele číslo 9, do temnice na II. oddělení čís. 120 v temnici bude ponechán 3 dny, to je do 13 března 1950 do 19.00 hod. Na temnici dostane slamník a přikrývky, nesmí dostat normální vězeňskou stravu, ale dostávat jednou denně chléb a vodu. Dále nařizují, aby vězni byla věnována zvýšená pozornost. Do temnice byl dán dne 10. 3. o 19 hod.*“⁴¹⁰ V sobotu 11. března 1950 pátým dnem výslech pokračoval vyšetřováním pokusu o útěk Františka Kaše a vyšetřovatel se začal zabývat Tylovými styky s Řezníčkem a jeho zájmem o uran. Podle autobiografie měl být výslech přerušen na několik dnů, a když ve výslechu pokračovali posledním šestým dnem, vyšetřovatelé lží, že bude moci diktovat vlastní důkazy, které by popíraly obsah protokolu o výpovědi, získali Tylův podpis pod protokol. Z následujícího kontextu by se mohlo dokonce zdát, že se tak stalo až těsně před přemístěním Tyla do vazby ve věznici ve Valdicích, ke kterému mělo podle Tylova dopisu z roku 1952 dojít až 4. května 1950.⁴¹¹ Já se domnívám, že výslech byl přerušen pouze na jeden den, neděli 12. března 1950. Pokračoval a byl i dokončen 13. března 1950. Poté, co od hladového, nevyspalého a unaveného Tyla vyšetřovatelé získali podpis pod protokol, nepotřebovali pokračovat ve výslechu, ani aby byl nadále umístěn v temnici, proto

⁴⁰⁸ ABS, fond A 8, *Opis záznamů z osobního spisu vyšetřovaného Tyla*, fol. 28.

⁴⁰⁹ NA, fond Čepička, sv. 14, aj. 93, *Denní hlášení církevního oddělení státní prokuratury ze dne 10. března 1950*, fol. 178. Do edice dokumentů k procesu Machalka a spol. D. A. Mandzák toto denní hlášení nezařadil.

⁴¹⁰ ABS, fond A 8, *Opis záznamů z osobního spisu vyšetřovaného Tyla z věznice Praha-Ruzyň*, fol. 28.

⁴¹¹ „Avšak místo k soudu jel jsem opět trojí nocí zpět do samoty věznice.“
*Psancem*¹, c. d., s. 104.

čteme v záznamu z ruzyňské věznice ze dne 13. března 1950: Povolujeme pro vězně čís. 1575 na cele čís. 9. normální stravu, normální celu, až dosud byl v temnici. Povolujeme sedět. Podle uvedené rekonstrukce byl Heřman Josef Tyl vyslýchán ve dnech 4., 8., 9., 10., 11. a 13. března 1950. V Protokolu o výsledku Josefa Tyla však není uvedeno, že by byl výslech uskutečněn v několika dnech, na rozdíl od zápisů z výslechů s premonstráty Tajovským a Machalkou, ve kterých je uvedena skutečnost, že byl výslech v jeden den přerušen a bylo v něm pokračováno v jiný den. Protokol o výpovědi Josefa Tyla se od zápisů výpovědí s dalšími premonstráty Tajovským, Machalkou, Bartákem a dokonce i strahovským opatem Jarolímekem, který byl vyslýchán několik měsíců později, odlišuje také svým stylem. Zápisy výslechů s těmito premonstráty jsou psány formou, ve které se střídají otázky vyšetřujícího a odpovědi vyslýcháného. V administrativním protokolu je však výpověď Josefa Tyla zapsána v jednom celku, bez přerušení otázkami vyšetřovatele. Když zvážíme obsah protokolu a tyto skutečnosti, mohli bychom lehce nabýt dojmu, že 8. března 1950 Heřman Josef Tyl učinil výpověď, ve které se plně doznal, že v roce 1945 v Nové Říši začal přednáškami organizovat a připravovat mládež na boj proti socialismu; že v roce 1946 s vědomím a souhlasem strahovského opata Jarolímka se zasazoval pro další existenci kláštera, který měl být konfiskátem jako majetek Němců, mimo jiné tím, že v roce 1946 začal s vědomím a souhlasem opata Jarolímka, připravovat s dr. Stanislavem Vychytilem založení křesťanského zemědělského družstva, které mělo být zároveň akcí proti vzrůstajícímu se zavádění marxismu a leninismu do praxe; že vyzvídal a vyzradil informace o nalezištích uranové rudy ing. Karlu Řezníčkovi s vědomím, že tímto poškozují zájmy Československé republiky; že ukrýval a napomáhal k ilegálnímu útěku několika osob do západního Německa v úsilí posílit zahraniční reakci; že opatu Jarolímekovi podával hlášení o poměrech v klášteře, mezi obyvatelstvem a o politické situaci v kraji; a že různými přednáškami a kázáním ideologicky bojoval proti marxismu a leninismu. Přiznal, že si je vědom svého těžkého provinění proti lidově-demokratickému zřízení republiky a že svých činů lituje. V závěru protokolu měl Tyl žádat: Prosil bych, aby mi byla dána možnost učinit nápravu a svým konáním v budoucnosti jsem

mohl dokázati, že jsem hoden být řádným příslušníkem lidově-demokratického Československého státu.⁴¹² Vyšetřování státní bezpečnosti se na počátku padesátých let zcela přizpůsobilo metodám zavedeným v Sovětském svazu. Jedním z prvků sovětského vyšetřování byla samovazba. Její zavedení do vyšetřování si státní bezpečnost pochvaluje ve vnitřní korespondenci dne 7. listopadu 1949: vyšetřovací praxe ukazuje, že nejlepších vyšetřovacích výsledků je docilováno tam, kde jsou vězni umístováni v samovazbě.⁴¹³ Ve vyšetřování nechybělo psychické násilí (zatčení nevěděli, kde se nacházejí, byl přerušen jejich kontakt s vlastní rodinou, bylo zatajováno co se děje s jejich rodinou), jakož i násilí fyzické (odpírání jídla, pití, spánku, tělesné potřeby) a nechybělo ani mučení a bití.⁴¹⁴ Podle sovětského právního teoretika, prokurátora a soudce z doby nejkřutější stalinské diktatury, Andreje Januarjeviče Vyšinského⁴¹⁵ výpovědi obviněného v procesech spiknutí, zločinných úkladů, a zejména protisovětských, protirevolučních organizací a skupin, nutně nabývají rázu a významu důkazů hlavních, nejdůležitějších, rozhodujících.⁴¹⁶ Kvůli zvýšenému důrazu na výpověď obviněného jako jediného důkazu, byl protokol o výpovědi formulován vyšetřovatelem a následně byl vyslýchaný nucen k souhlasu. Všechny uvedené metody vyšetřování spatřujeme i v případě Heřmana Josefa Tyla. Šetření okolností výslechu Josefa Tyla inspekcí ministra vnitra v roce 1957 konstatovalo, že vzhledem k těmto nesprávnostem při vyšetřování nelze proto výpověď Josefa Tyla z této doby pokládat za věrohodnou.⁴¹⁷

K výslechům nutno dodat, že podle Tylovy autobiografie měl být vyslýchán ještě v prosinci 1950. Ve spisových materiálech se žádný protokol o výslechu Tyla z prosince 1950 nenachází. Oporou pro toto Tylovo tvrzení by mohl být záznam k osobě vyšetřovaného Josefa

⁴¹² ABS, vyšetřovací spis V 2862, *Protokol o výpovědi obviněného Josefa Heřmana Tyla zde dne 8. března 1950*, fol. 150:

⁴¹³ TOMEK Prokop, *Dvě studie o československém vězeňství 1948-1989*, Sešit č. 3 Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu: Praha, 2000, s. 60.

⁴¹⁴ PINEROVÁ Klára, *Forenzně-socioogická sonda do způsobu a metod vyšetřování StB v 50. letech 20. století*. In: internetový časopis Člověk, časopis pro humanitní vědy <http://clovek.ff.cuni.cz/view.php?cislocclanku=2008061504> (15. 6. 2008)

⁴¹⁵ Андрей Януаревич Вышинский (1883-1954), generální prokurátor Svazu sovětských socialistických republik z roku 1935.

⁴¹⁶ VYŠINSKÝ Andrej Januarjevič, *Theorie soudních důkazů v sovětském právu*, Praha 1950, s. 185.

⁴¹⁷ ABS, fond A 8, Zpráva o přešetření případu ods. Josefa Heřmana Tyla ze dne 4. července 1947, fol. 4.

Heřmana Tyla z věznice Ruzyň ze dne 15. prosince 1950: Vězeň číslo 1869/214 budiž dnešní noc v intervalech 15 min. neustále buzen. V případě, že by byl s nějakým jiným vězněm na společné cele, budiž dán do temnice po dobu dnešní noci.⁴¹⁸ Podle vyšetřovacích metod lze předpokládat, že pokud se v prosinci 1950 výslech u Státní bezpečnosti konal, mohlo se tak stát 16. prosince 1950.

Heřman Josef Tyl nebyl do soudního procesu s Machalkou a spol. nakonec vybrán,⁴¹⁹ přestože ještě 11. března 1950 byl klíčovou osobou pro přípravu tohoto procesu. Protokol s jeho administrativní výpovědí z 8. března 1950 je součástí vyšetřovacího spisu s Machalka a spol., dokonce je za touto výpovědí tužkou Tylovým rukopisem psaný doplněk k výpovědi. Důvodem nezařazení Tyla do procesu s řeholníky mohl být záměr využít jej až v procesu s hierarchií, jak 9. března 1950 stanovila komise pro církevní otázky při ÚV KSČ, že při procesu s řeholníky má být projednána pouze ta část, která nám připraví zákrok vůči řádům a ostatní materiál bude ponechán v rezervě až pro případný velký proces proti ordinářům.⁴²⁰ Dokument státní bezpečnosti „Pořadí procesů“ se v případě Tyla drží tohoto schváleného postupu a navrhuje, aby byl Tyl po provedení nového výslechu souzen společně s Opaskem.⁴²¹ Avšak ani do soudního procesu Zela a spol., v němž byl souzen břevnovský opat Anastáz Opasek, jakož i strahovský opat Jarolímek, nebyl Heřman Josef Tyl zařazen. V ruzyňské věznici nechala státní bezpečnost Tyla do 4. května 1950, toho dne byl převezen zpět do Valdic, kde jako rezerva čekal na svůj osud. Jeho čekání, v průběhu kterého byl držěn v samovazbě, trvalo až do 6. prosince 1950, kdy byl opět převezen do věznice v Praze-Ruzyni. Státní bezpečnost podala 21. prosince 1950 trestní oznámení za napomáhání vysoké církevní hierarchii v ničení a rozvracení lidově demokratického zřízení a společenské a hospodářské soustavy republiky na skupinu Pícha a

⁴¹⁸ ABS, fond A 8, fol. 29.

⁴¹⁹ V souvislosti s přípravou procesu s Machalkou a spol. byla zatčena řada řeholníků. Do procesu Machalka a spol. však bylo zařazeno pouze deset z nich. O způsobu jejich výběru viz MANDZÁK Daniel Atanaz, *Agent a špion Vatikánu*, Ústav pameti národa: Bratislava, 2008, s. 87-107, kapitola II.1.2. Kritéria „výberu“ desiatich „nejreakčnejších“ rehoľníkov..

⁴²⁰ Zápis ze zasedání komise pro církevní otázky při ÚV KSČ ze dne 9. března 1950. *Církevní šestka*, s. 404.

⁴²¹ *Návrh na pořadí procesů*, s. 35.

společníci,⁴²² do které zařadila i Heřmana Josefa Tyla.⁴²³ Následující den 22. prosince 1950 ve 13.00 hod. byl předán do soudní vazby v Praze na Pankráci. Státnímu prokurátorovi stačily dva týdny, aby na tuto skupinu podal 5. ledna 1951 žalobu.⁴²⁴ Tyl byl obviněn, že se snahou o založení křesťanského zemědělského družstva, podporováním ilegálních útěků do západního Německa, zasíláním rozvratných tiskovin a svým kázáním pokusil zničit a rozvrátit lidově demokratické zřízení a společenskou nebo hospodářskou soustavu republiky, zaručené ústavou, čímž spáchal trestný čin velezrady podle zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky, a dále, že rozmlouváním s ing. Karlem Řezníčkem o vlastnostech smolince ve sbírkách tepelského muzea a o nalezištích uranové rudy vyzvídal státní tajemství zvlášť důležité, ač již z povahy věci musel vědět, že jeho údaje jsou určeny pro cizí zpravodajskou službu, čímž spáchal trestný čin vyzvědačství. Za spáchání těchto trestných činů, především za trestný čin vyzvědačství, prokurátor navrhoval, aby byl Heřman Josef Tyl odsouzen k trestu smrti, peněžitému trestu, konfiskaci jmění a ztrátě čestných práv občanských. Předseda senátu státního soudu 10. ledna 1951 nařídil hlavní líčení na 23. až 25. ledna 1951. V druhý den hlavního líčení, 24. ledna 1951, stanul před soudem Heřman Josef Tyl. Hájil se především tím, že protokol o výpovědi byl formulován vyšetřovatelem v rozporu s Tylovou výpovědí, proti čemuž se Tyl ohrazoval.⁴²⁵ Avšak doplnění protokolu mu nebylo umožněno. Výpovědi před soudem se mu podařilo se obhájit vůči obvinění, že snahou o založení křesťanského zemědělského družstva chtěl bránit vybudování socialistické vesnice a že vědomě ukrýval v tepelském klášteře benderovce, řecko-katolického kněze Romana Staroduba. Soud zároveň vyvrátil obvinění Tyla ze spáchání trestného činu vyzvědačství státního tajemství zvlášť důležitého, místo toho v rozmlouvání Tyla s ing. Karlem Řezníčkem o smolinci a jeho nalezištích shledal znaky trestného činu ohrožení republiky, kterého se měl dopustit vyzařením státního tajemství

⁴²² NA, soudní spis Vladimír Pícha a spol., spisová značka Ts I/VIII 2/5 (dále soudní spis), Trestní oznámení ze dne 21. prosince 1950., číslo listu 1-22 (dále č.l. 1-22).

⁴²³ Mimo Tyla byli do skupiny Vladimíra Píchy zařazeni Jaroslav Oppelt, Rudolf Jukl, František Kolman, Alfons Kováč, František Čtverák, Antonín Dvořák, Viktorie Bergrová a Josef Prášek.

⁴²⁴ NA, soudní spis, *Žaloba SPt I/IV 115/50*, č. l. 162/165.

⁴²⁵ NA, soudní spis, *Protokol o hlavním líčení*, č. l. 187.

nepovolané osobě. V ostatních bodech obžaloby shledal státní soud Heřmana Josefa Tyla vinným.⁴²⁶ Mimo administrativní výpověď ze dne 8. března 1950, sloužil jako důkaz posudek znalců z oboru vojenského a státně-bezpečnostního. Znalci se ve svém posudku zaměřili více na rozkrytí nepřátelské činnosti římsko-katolické církve a Vatikánu (znalci mají za to, že jest možno státnímu soudu plně posouditi činnost Vatikánu), než na skutečnou trestnou činnost obviněných, vždyť není rozhodující, jakým způsobem, který z obviněných tuto činnost prováděl.⁴²⁷ Podle znalců je osoba ing. Karla Řezníčka známá bezpečnostní službě, jako osoba provádějící na území ČSR špionážní činnost. Ve skutečnosti Karel Řezníček nebyl člověkem, který by prováděl špionážní činnost, a dokonce nebyl v otázce uranu ani vyšetřován. Jeho výslech provedla teprve inspekce ministra vnitra v roce 1957 a zjistila, že se věnoval studiu geologie a při svých návštěvách v Teplé se zabýval na svých vycházkách prospektorstvím. V tomto oboru spolupracoval s Geologickým ústavem v Praze-Pohořelci.⁴²⁸ Posudek znalců nám odhaluje skutečný důvod souzení deseti osob. Ten totiž sledoval i samotný zákon na ochranu lidově demokratické republiky, podle kterého byly odsouzeny. Otevřeně o něm mluvil ministr spravedlnosti Alexej Čepička při jeho projednávání v národním shromáždění 6. října 1948. Cílem tohoto zákona je zabezpečit lidově demokratickou cestu ke konečnému vítězství, k socialismu.⁴²⁹ Tímto jsme se vlastně vrátili k úderu komunistického režimu vůči všemu, co mohlo ohrozit jeho mocenské postavení, o kterém jsme mluvili v úvodu. V cestě komunistů ke konečnému vítězství zahájené 25. února 1948 stál i Heřman Josef Tyl, proto bylo nutné jej odstranit. Podařilo se jim to dne 25. ledna 1951, kdy Heřmana Josefa Tyla Státní soud odsoudil za velezradu, sdružování proti státu a ohrožení obrany republiky k trestu odnětí svobody na dvanáct let, peněžitému trestu 10 000 korun, konfiskaci celého jmění a ztrátě čestných práv občana republiky na deset let.

⁴²⁶ NA, soudní spis, *Rozsudek Státního soudu ve věci Pícha a spol. ze dne 25. ledna 1951*, č. 1. 197.

⁴²⁷ NA, soudní spis, *Znalecký posudek*, č. 1. 200.

⁴²⁸ ABS, fond A 8, *Protokol o výpovědi svědka Karla Řezníčka ze dne 27. května 1957*, fol. 25.

⁴²⁹ Projev Alexeje Čepičky při projednávání návrhu Zákona na ochranu lidově-demokratické republiky dne 6. října 1948. Stenoprotokol ze zasedání Národního shromáždění republiky Československé ze dne 6. října 1948. Digitální parlamentní knihovna:

<http://www.snemovna.cz/eknih/1948ns/stenprot/013schuz/s013005.htm> (28. 4. 2011).

Na rozdíl od vyšetřovací vazby máme pro poznání průběhu soudní vazby a pro výkon trestu odnětí svobody dostatek pramenů. Na jejich základě víme, že do soudní vazby ve věznici v Praze na Pankráci byl Tyl přijat den poté, co na něj Státní bezpečnost podala trestní oznámení, 22. prosince 1950 ve 13.00 hodině.⁴³⁰ Soudní vazba trvala až do nabytí právní moci rozsudku Státního soudu dne 12. prosince 1951. V průběhu této doby byl postupně umístěn v soudních věznicích v Praze na Pankráci od 26. ledna 1951 do 1. března 1951,⁴³¹ v Mladé Boleslavi od 1. března 1951 do 29. března 1951,⁴³² v Kolíně od 29. března 1950 do 22. října 1951, a nakonec v Plzni na Borech.⁴³³

Po nabytí právní moci rozsudku 12. prosince 1951 nastoupil Tyl ve věznici v Plzni na Borech výkon trestu odnětí svobody. V této věznici zůstal do 23. května 1952, kdy byl přemístěn do věznice na Mírově. Dne 13. října 1952 věznice na Mírově vyrozuměla Státní prokuraturu, že toho dne byl Josef Heřman Tyl „*přemístěn k dalšímu výkonu trestu do ?? Dle rozk. MNB-SNZ*“.⁴³⁴ O podrobnostech tohoto tajemného přemístění Josefa Tyla se dovídáme ze žádosti náčelníka výkonu trestu mírovské věznice vězeňskému ústavu Ostrov u Karlových Varů o sdělení: „*Dne 13. 10. 1952 byl na příkaz vstržm. Maštalíře ze zdejšího UÚNZ Mírov vzat ods. Tyl Heřman Josef, nar. 31. 7. 1914 Cakov o Litovel, pro účel, který měl býti utajen a také bylo neznámo, kde si bude jmenovaný odpykávati trest. Dle sdělení s. vstržm. Maštalíře měli jsme jej dále vésti v celkovém stavu, jelikož ods. Tyl se měl do zdejšího ústavu vrátiti. Jelikož již uprchlo 9 měsíců od této doby, žádali jsem MNB-SNZ Praha, aby nám sdělilo kde se jmenovaný nachází, abychom jej mohli vyžádat zpět, anebo jej přemístit. Bylo nám sděleno, že si nyní odpykává trest ve vězeňském ústavu Ostrov. Žádám proto, aby nám bylo obratem sděleno zda jmenovaného máme přemístit, v tomto případě bychom Vám museli zaslat eviden. štítek, který se nachází ve zdejším stavu, anebo zda jmenovaný bude dopraven zpět do zdejšího ústavu. V tomto případě zašlete jeho*

⁴³⁰ NA, trestní spis, osobní trestní spis odsouzeného Heřmana Josefa Tyla, spisová značka T 212/50 (dále trestní spis), *Zpráva o převzetí vězně do věznice č. 2 Praha ze dne 22. prosince 1950.*

⁴³¹ NA, trestní spis, *Hlášení o nákladech výkonu vazby věznice č. 2 Praha ze dne 19. 1. 1957.*

⁴³² NA, trestní spis, *Zpráva o předání vězně věznice Mladá Boleslav ze dne 15. dubna 1951.*

⁴³³ NA, trestní spis, *Vyrozumění o dopravení vězně do věznice v Plzni-Bory z věznice Kolín zaslané dne 30. října 1951 na Státní prokuraturu v Praze.*

⁴³⁴ NA, trestní spis, *Vyrozumění o přemístění vězně zaslané 13. října 1952 na Státní prokuraturu v Praze.* Otazníky jsou uvedeny i citovaném dotazníku.

*osobní spis.*⁴³⁵ Z vězeňského ústavu v Ostrově odpověděli 24. července 1953 takto: K tamnímu dožádání ze dne 12. 7. 1953 sděluji, „že odsouzený Tyl Heřman Josef, nar. 31. 7. 1914 může být přemístěn do zdejšího ústavu a zároveň zašlete evidenční štítky“.⁴³⁶ Při hledání souvisejících dokumentů byly v osobním trestním spisu Heřmana Josefa Tyla nalezeny další dva dokumenty. Prvním je potvrzení o převzetí odsouzeného Tyla, podle kterého byl 13. října 1952 přemístěn k ústavu nápravného zařízení v Olomouci. Odkud podle druhého dokumentu, „sdělení náčelníka II. odb. správy nápravních zařízení správě útvaru nápravných zařízení v Ostrově k dočasnému přemíst. (Josefa Tyla) z Mírova do Horního Slavkova“, podle kterého bude eskortován a předán „16. října t. r. Správě N. B. vězeňského ústavu u Karl. Varů, aby byl předán do Horního Slavkova“.⁴³⁷ Ve vězeňském ústavu Ostrov, nebo lépe v pracovních táborech na Jáchymovsku, vykonával Tyl trest odnětí svobody do 28. května 1956,⁴³⁸ kdy byl přemístěn do věznice v Leopoldově. Po necelých dvou letech, dne 28. února 1958,⁴³⁹ byl přemístěn k dalšímu výkonu trestu opět do věznice na Mírově, která se stala jeho posledním zastavením ve výkonu trestu, protože 12. prosince 1958 byl krajským soudem v Olomouci podmíněčně propuštěn na svobodu. Protože amnestiemi v roce 1953 a 1955 mu byly z trestu odpouštěny dva roky a do výkonu trestu se mu počítala vazba od 14. února 1950, Tylovi by trest vypršel 14. února 1960, ve chvíli podmíněčného propuštění mu tedy do konce trestu zbýval rok a dva měsíce. Přesto byl Heřman Josef Tyl krajským soudem v Olomouci propuštěný „podmínečně na zkušební dobu 5 /pěti/ let“.⁴⁴⁰ Tato disproportion se ještě zvýrazní ve světle události, které tomuto rozhodnutí soudu předcházely. Heřman Josef Tyl si dne 22. července 1956 zažádal o revizi svého procesu. Důvodem pro obnovu mělo být zejména porušení trestního zákona a trestního řádu při vyšetřování: „skutková podstata

⁴³⁵ Vyžádání sdělení, kde se nachází odsouzený Tyl Heřman Josef ze dne 12. července 1953. NA, trestní spis

⁴³⁶ Sdělení o dodání vězně Tyl Heřman Josef A08163 do vězeňského ústavu Ostrov ze dne 24. července 1953.

⁴³⁷ Dočasné přemístění odsouzeného Tyla z Mírova ze dne 13. října 1952. NA, trestní spis, nepracováno.

⁴³⁸ NA, trestní spis, *Vyrozumění o dodání vězně do věznice v Leopoldově zaslané 1. června 1956 na Krajskou prokuraturu v Praze.*

⁴³⁹ NA, trestní spis, *Vyrozumění o dodání vězně do věznice na Mírově z věznice v Leopoldově zaslané 5. března 1958 na Krajský soud v Praze.*

⁴⁴⁰ NA, trestní spis, *Rozsudek Krajského soudu v Olomouci ze dne 12. prosince 1958, spisová značka PP 134/58.*

*velezrady postrádá důkazů, bylo opomenuto šetření místa a času“ a opomenutí šetření skutkové podstaty ze strany soudu, které „bylo zapříčiněné zněním protokolu podepsaného Tylem za všeobecně známých okolností ve vyšetřující vazbě a tvrzením vyšetř. orgánu, že je to pouze ilustrační protokol sepsaný jimi na základě různých hlášení a záznamů“.*⁴⁴¹ Prokurátor Krajské prokuratury v Praze Jaroslav Adamec na základě Tylovi žádosti o obnovu procesu dne 10. ledna 1957 podal podnět k inspekčnímu prošetření Tylova případu. Šetření se mělo zaměřit na to, zda bylo na obviněného při admin. výsleších u orgánu Stb působeno psychickým nebo fyzickým nátlakem, příp. do jaké míry byly tím zkresleny protokoly a všech důležitých okolností⁴⁴² případu. Inspekce ministra vnitra skutečně případ Josefa Tyla prošetřila. Vyslechla Františka Kaše, Karla Řezníčka, znovu vyslechla Josefa Tyla, prostudovala svazky KS-MV v Karlových Varech, osobní spis vyšetřovaného Josefa Heřmana Tyla z věznice Ruzyň a vyhotovila zprávu. Tímto šetřením bylo zjištěno, že celý případ pokusu Františka Kašeho o ilegální útěk do zahraničí byl vyprovokován,⁴⁴³ a dále, že „v den 8. 3. 1950, kdy s ním (Tylem) byl sepsán protokol, který sloužil za podklad k soudnímu řízení, byly mu na příkaz vyšetřujícího orgánu ukládány mimořádné tresty. Např. dřepy, buzení na cele každých 15 minut, odebrán slamník, deky a normální vězeňská strava“. Vzhledem k těmto nesprávnostem při vyšetřování nelze proto výpověď Josefa Tyla z této doby „pokládat za věrohodnou“.⁴⁴⁴ Náčelník inspekce ministra vnitra major Alois Šlechta o průběhu a výsledku informoval náměstka ministra vnitra plukovníka Štěpána Demjana. Ve svém dopise 4. června 1957 zopakoval závěr šetření, že v případě Kaše se jedná o provokaci ze strany spolupracovníka KS-MV K. Vary, který jmenovaného vyprovokoval k ilegálnímu útěku. Jelikož byla porušena socialistická zákonnost mimo to i při vyšetřování v r. 1950 v Ruzyni, doporučil, aby v jeho případě byla provedena obnova řízení.⁴⁴⁵ Náčelník sekretariátu náměstka Demjana informoval o výsledku šetření krajského prokurátora

⁴⁴¹ NA, trestní spis, *Žádost Heřmana Josefa Tyla o revisi procesu ze dne 22. července 1956.*

⁴⁴² NA, osobní trestní spis T 212/50, *Žádost o inspekční prošetření tr. věci býv. St. Soudu Praha ze dne 10. ledna 1957.*

⁴⁴³ ABS, fond A 8, *Zpráva o prošetření případu ods. Josefa Heřmana Tyla ze dne 4. června 1957, fol. 3.*

⁴⁴⁴ Citovaný pramen fol. 4.

⁴⁴⁵ ABS, fond A 8, *Zpráva náčelníka IMV o výsledku šetření případu Tyla, fol. 1.*

Jaroslava Adamce 5. června 1957: „*Pokud se týče případu Josefa Heřmana Tyla, věděl tento o připravovaném útěku jistého Kaše do zahraničí, což však bylo vyprovokováno a byla proto v tomto případě porušena socialistická zákonnost*“.⁴⁴⁶ Na základě inspekčního šetření Adamec dne 7. prosince 1957 konstatoval, že by „*tu byly dány důvody § 300 odst. 2 tr. ř. k obnově řízení, avšak se zřetelem k tomu, že odsouzený Tyl (...) odpykal si již přes polovinu trestu, mám zato, že bude vhodnější dáti podnět krajskému prokurátoru v Nitře k řízení o podmíněčném propuštění ods. Tyla, které za předpokladu podmínek § 33 tr. zák. doporučím*“.⁴⁴⁷ Navrhovaný postup byl schválen generální prokuraturou 3. ledna 1958, proto Adamec 24. února 1958 zaslal rozsudek státního soudu, posudek o chování Tyla ve výkonu trestu z Leopoldova i zprávu inspekce ministra vnitra krajské prokuratuře v Nitře, s tím, aby byl dán podnět k řízení o podmíněčné propuštění ods. Josefa Tyla.⁴⁴⁸ Krajský prokurátor v Nitře Šubert však 5. dubna 1958 krajskému prokurátorovi v Praze Adamcovi oznámil, že „*neshľadávam tak závažný dôvod, aby som dal návrh na podmienenečné prepustenie Jozefa Hermana-Tyla*“.⁴⁴⁹ Kvůli tomuto zamítavému rozhodnutí prokurátor Adamec začal připravovat obnovu trestního řízení. O svém záměru informuje generální prokuraturu a uvažuje o možné nové právní kvalifikaci trestních činů Tyla: „*Trestné jednání ods. Tyla, kvalifikované státním soudem v Praze jako velezrada, jeví se v důsledku provedeného šetření inspekce ministra vnitra jako pokus, příp. sdružování proti státu podle § 2/1 zák. č. 231/48 Sb., které je ohroženo nejvyšším trestem 3 roků odnětí svobody. Ježto pak nejvyšším trestem pro trestný čin podle § 8 cit. zák. je v daném případě 5 roků odnětí svobody, je trest, odpykaný ods. Tylem /přes 8 roků odnětí svobody/ více než dostatečný se zřetelem k jeho trestnímu jednání*“.⁴⁵⁰ Generální prokuratura záměr krajského prokurátora zvážila, rozhodla, že vhodnější bude řešit případ podmíněčným propuštěním a dala příkaz krajské prokuratuře v Nitře k podání podnětu o podmíněném propuštění

⁴⁴⁶ ABS, fond A 8, Zpráva náměstka MV o výsledku šetření případu Tyla, fol. 51.

⁴⁴⁷ NA, trestní spis, *Dopis Krajské prokuratury v Praze ze dne 7. prosince 1957 Generální prokuratuře*.

⁴⁴⁸ NA, trestní spis, *Dopis Krajské prokuratury v Praze ze dne 24. února 1958 Krajské prokuratuře v Nitře*.

⁴⁴⁹ NA, trestní spis, *Dopis Krajské prokuratury v Nitře ze dne 5. dubna 1958 Krajské prokuratuře v Praze*.

⁴⁵⁰ *Dopis Krajské prokuratury v Praze ze dne 15. dubna 1958 Generální prokuratuře*. NA, trestní spis, nezpracováno. Přestože Adamec, jak se zdá, Tylův případ prošetřil nezávisle, nesmyslné hodnocení dostatečnosti osmiletého výkonu trestu v kontrastu možným pětiletým trestem v případě překvalifikování Tylova činu od běžné praxe nevybočovalo.

Tyla. Ani v tomto případě však krajská prokuratura v Nitře podnět k podmíněnému propuštění Tyla nepodala. Důvodem bylo tentokrát přemístění Tyla z Leopoldova do věznice na Mírově. O jeho přemístění nebyla Krajská prokuratura v Praze informována, jak to bylo do té doby obvyklé, ale Krajský soud v Praze. Toto opět oddálilo jednání o podmíněném propuštění. Krajská prokuratura v Praze se opět 25. září 1958 obrátila na Generální prokuraturu, zda má o podání návrhu na podmíněné propuštění Tyla požádat krajskou prokuraturu v Olomouci krajský prokurátor v Praze, nebo tak učiní sama Generální prokuratura. Příběh rozhodnutí krajského soudu v Olomouci o podmíněném propuštění Tyla, který začal 22. července 1956 Heřmanovou žádostí o obnovu řízení, se přiblížil ke svému vyvrcholení sdělením generální prokuratury krajské prokuratuře v Praze ze dne 9. října 1958, že krajský prokurátor v Olomouci podal návrh na podmíněné propuštění odsouzeného Heřmana Josefa Tyla.⁴⁵¹

O žádosti krajské prokuratury v Olomouci rozhodoval Krajský soud v Olomouci ve veřejném jednání 12. prosince 1958. V usnesení rozsudku krajský soud uvádí, že *„zvážil výsledky šetření podle něhož Tyl před spácháním trestného činu vedl řádný život pracujícího člověka a nebyl trestán. Ve výkonu trestu plnil pracovní normu na 100%, v době konání šetření měl normu plnit až na 116%. Přestože si podle soudu Tyl nebyl vědom provinění, správně se díval na vývoj politických událostí ve státě a kladně hodnotil „velké vymoženosti lid. dem. zřízení“. Tyto důvody soudu postačovaly k tomu, aby Heřmana Josefa Tyla podmíněně propustil na zkušební dobu 5 let.“*⁴⁵²

V komunistických žalářích strávil Heřman Josef Tyl 8 let. Přestože byl zvyklý na přísný život v klášteře a z předchozího věznění v koncentračních táborech si odnesl mnoho zkušeností, jak přežít v podobném prostředí, bylo toto období pro svobodného a nevinného člověka velkou zkouškou a přineslo mu mnoho utrpení. Nejtěžším obdobím pro Heřmana Tyla byly první roky výkonu trestu. V dopisech psaných svým rodičům, které se z této doby dochovaly, se neustále vrací

⁴⁵¹ NA, trestní spis, Návrh na podmíněné propuštění odsouzeného Tyla.

⁴⁵² Usnesení Krajského soudu v Olomouci ze dne 12. prosince 1958, spisová značka PP 134/58. Soud v odůvodnění uvádí, že trest má Tylovi skončit 14. února 1960. Z tohoto důvodu se jeví pětiletá podmínka absurdní.

ke svému působení v tepelském klášteře,⁴⁵³ vrací se k povinnostem,⁴⁵⁴ od kterých byl státní bezpečností 14. února 1950 vytržen. Třetím tématem, ke kterému se v dopisech z tohoto období stále vrací, je jeho nevina a snaha o propuštění nebo o obnovu řízení.⁴⁵⁵ Teprve, když ve svém žalářování našel smysl, z jeho dopisů sálá dokonce radost z příkoří, které zakouší zejména od dozorců. V jednom ze svých dopisů se rodičům svěřuje s radostí, která plynula z toho, že čtyři spoluvězně přijal do církve, další dva spoluvězně pokřtil, že denně slouží mši svatou a uděluje svátost smíření, a výčet příčin své radosti uzavírá slovy: „*tolik kněžských radostí... neprožil jsem dávno. Mé kněžské srdce mělo radostí vyskočit z pantů.*“⁴⁵⁶ Ve stejném dopise se svěřuje s tím, že si mezi spoluvězni našel přítele, Josefa Svobodu, se kterým měl v budoucnosti nějaké plány. K dopisu přiložil nějaké dokumenty, které sepsal Josef Svoboda, a rodiče požádal, aby je uschovali: „*přiložené... jsou koncepty jeho myšlenek a naší snahy.*“⁴⁵⁷ Dokument „Naše snaha“ obsahoval pravidla hnutí uvědomělých katolíků, jejichž cílem bylo pozvednout mravní úroveň a zdraví společnosti. Takovéto spolky byly ve věznicích a pracovních táborech ilegální. Kvůli snížení rizika prozrazení hnutí bylo toto tvořeno malými skupinami v počtu tří osob. Vzájemně se jednotlivé trojice mezi sebou neznaly a ani se nescházely. Svou činnost vykonávali členové hnutí výlučně v dané trojici. Pokud to bylo možné, scházeli se ke společné modlitbě, a každý první pátek se scházeli ke smírné hodině. Trojici, do které patřil Heřman Josef Tyl, tvořili ještě zmíněný Josef Svoboda a Antonín Axamit.⁴⁵⁸ Přes tyto kněžské radosti Heřmana Tyla

⁴⁵³ V dopise 27. května 1951 (*Moji nejdražší II.*, c. d., s. 22) se svým rodičům svěřuje, že v Teplé už začínal být psychicky unavený a přepracovaný „Útoků bylo též mnoho a ty nervům nepřidají.“ Návratem k působení v Teplé je patrně také prosba o odpuštění vzkázaná prostřednictvím rodičů dr. Žůrkovi a senickému děkanovi Coufalovi, pokud je někdy zarmoutil, v dopise z 15. července 1951 (*Moji nejdražší II.*, c. d., s. 24)

⁴⁵⁴ Již v prvním dochovaném dopise z 27. února 1951 (*Moji nejdražší II.*, c. d., s. 20) nechává vzkázat správci farností Úterý a Vidžín, o pokřtění dítěte 16-tileté dívky z Dobré Vody a o přijetí dospělých dětí Milerových do církve. V dopise z 27. května 1951 (*Moji nejdražší II.*, c. d., s. 21) se vrací k životopisu spisovatele Sedláčka, na kterém pracoval rok před svým zatčením.

⁴⁵⁵ V dopise z 5. srpna 1952 (*Moji nejdražší II.*, c. d., s. 27-28), poslaném pravděpodobně tajně, podrobně vysvětluje důvody, pro které byl patrně odstraněn z Teplé. V dopise z 22. července 1953 (*Moji nejdražší II.*, c. d., s. 33) dokonce rodičům předepsal žádost o propuštění, kterou měli poslat na ministerstvo spravedlnosti.

⁴⁵⁶ *Moji nejdražší II.*, c. d., s. 37.

⁴⁵⁷ C. d., s. 39.

⁴⁵⁸ Rozhovor s Josefem Svobodou ze dne 19. února 2009. Antonín Axamit o ilegálních křesťanských společenstvích také svědčí „*na všech táborech byla vytvořena tajná společenství, četla se křesťanská literatura*“ (Vzpomínka bývalého vězně tábora Vojna, Antonína Axamita in: BARTÍK František, Tábor Vojna, s. 118-125, citované místo s. 122), avšak nemluví o nějakém hnutí. Dokladem existence takového hnutí je samotný dochovaný dokument „Naše Snaha“, viz příloha M.

bylo na denním pořádku týrání, urážky od příslušníků bezpečnostních složek.⁴⁵⁹

Příčinu utrpení, která Heřman Josef Tyl v komunistických vězeních a pracovních táborech do roku 1958 prožil, se nám nepodařilo nalézt pouze v jeho životním osudu. Pokusíme se proto ji nalézt v osudu jiných osob. Dva měsíce poté, co byl Heřman Tyl zatčen státní bezpečností, v noci z 13. na 14. dubna 1950, vnikli příslušníci sboru národní bezpečnosti do budovy kláštera premonstrátů v Teplé a všechny přítomné členy konventu vystěhovali do centralizačního nebo internačního kláštera.⁴⁶⁰ Přepadení tepelského kláštera bylo součástí tak zvané akce K,⁴⁶¹ v průběhu které komunistická totalitní moc přistoupila ke konečné reorganizaci řádů. Podnětem k této akci byla skutečnost, že se komunistickým bezpečnostním orgánům velmi málo, nebo vůbec nedařilo přizpůsobit se přílišné disciplíně, která byla na příslušníky řádů kladena od počátku jejich vstupu do kláštera, spíše téměř vůbec nedařilo proniknout do prostředí řádů a klášterů. Po neúspěchu s „katolickou akcí“, která po vydání exkomunikačního dekretu katolickou církví v podstatě zanikla a při životě byla udržována pouze vůlí církevní komise ústředního výboru komunistické strany, jejíž pozornost se tak soustředila právě na kláštery a řády v tzv. akci K. Hlavním konstruktérem a organizátorem, který řídil ne jenom přípravu ale také realizaci této akce, byl ministr spravedlnosti, předseda církevní komise při ústředním výboru komunistické strany v čele, dokonalý kádr, jakožto zeť prezidenta Klementa Gottwalda, Alexej Čepička. Největší práci na přípravě a organizaci akce K opět pod vedením Alexeje Čepičky odvedl Státní úřad pro věci církevní (SÚC), jehož předsedou byl také Čepička. Hlavní obrysy zákroku byly schválené předsednictvem komunistické strany 30. ledna 1950. Od té doby se Církevní komise ÚV KSČ a SÚC již připravovali na realizaci plánu. K jeho uskutečnění však nedošlo

⁴⁵⁹ Ve své autobiografii a v dopisech Heřmana Josefa Tyla byl v jeho trýznění nejvíce snaživý František Kulhánek (nar. 25. července 1929) od roku 1951 příslušník sboru národní bezpečnosti, 1. června 1952 byl přiřazen k odboru Státní bezpečnosti v Jáchymově, 1. ledna 1953 povýšen do hodnosti „štábní strážmistr“. Za vzorný výkon funkce mu byla v roce 1955 udělena medaili za službu vlasti. Ze státní bezpečnosti byl uvolněn 31. července 1984. ABS, spis 3749 František Kulhánek.

⁴⁶⁰ HLINOMAZ M., *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 82 – 85 a s. 111.

⁴⁶¹ Tímto heslem označoval Státní úřad pro věci církevní některé dokumenty, kterými připravoval postup konečného opatření proti řádům. Stejným heslem byla v dobových dokumentech označována také násilná kolektivizace.

v březnu téhož roku, jak se počítalo v lednu 1950, když plán schvalovalo předsednictvo ÚV KSČ. Jeho realizaci oddálily události v Číhošti, které nebyly objasněny do dnešního dne.⁴⁶² Komunistům, kteří se obávali negativní reakce věřících z řad pracujícího lidu,⁴⁶³ přišli události v Číhošti velice vhod. Zejména když jejich vyšetřování ukázalo, že se o ně zajímali i představitelé řádů, opati premonstrátského řádu, z Nové Říše Augustin Machalka a ze Želiva Bohuslav Vít Tajovský.⁴⁶⁴ Dne 31. března 1950 byli oba Machalka i Tajovský postaveni před státní soud. V ten samý den jednala církevní komise ÚV KSČ a konstatovala, že právě probíhající „proces je připraven dobře po stránce odborné i politické a lze předpokládati, že bude mít dobrý průběh.“ V tom samém zápisu, ve stejném odstavci o několik vět dále je pak uvedeno: „ihned po skončení procesu vyjde brožura, která připraví veřejnost na zákrok proti řádům, který je plánován na první dny po velikonočních svátcích.“⁴⁶⁵ Církevní komise ÚV KSČ se ani nepokusila zastírat skutečnost, že představitelé řádů byli vězněni, někteří z nich byli postaveni před státním soudem ve veřejném procesu zahájeném 31. ledna 1950, o jejich odsouzení již bylo vlastně rozhodnuto. Toto všechno podstoupili právě proto, aby tatáž církevní komise mohla úspěšně zrealizovat reorganizaci řádů a klášterů, kterou měla být zaručena „kontrola řeholníků a tím znemožněno, aby kláštery byly dále střediskem reakčního kléru.“⁴⁶⁶ Katolická církev měla podle mínění Státní bezpečnosti po uklidnění mezi světským klérem přesunout svoje „bojové síly“ právě na řády a kongregace,⁴⁶⁷ které měly ve svém středu velmi schopné, iniciativní a svým záporným postojem proti lidově demokratickému zřízení nejaktivnější jednotlivce.⁴⁶⁸

⁴⁶² Zdá se však, že za úkazy nestály bezpečnostní složky komunistického režimu. Jinak by si při jejich přípravě vytvořili dostatek důkazů proti Toufarovi a nepotřebovali by jeho příznání získávat násilím.

⁴⁶³ Antonín Zápotocký se kupříkladu obával, jaký ohlas vyvolá postup proti řádům v závodech. Poznámky Alexeje Čepičky ke schůzce předsednictva ÚV KSČ ze dne 20. ledna 1950, Církevní šestka 355.

⁴⁶⁴ ABS, 323-15-10, V dokumentu *Boj Československé státní bezpečnosti proti církevní reakci v ČSR v létech 1945–50* (dále *Boj Stb proti církevní reakci*). Dokument datovaný 15. prosince 1950 sloužil jako studijní materiál pro nové příslušníky bezpečnosti. Na str. 48 se uvádí „Již od konce roku 1941 jsme zjišťovali, že po určitém uklidnění mezi světským klérem, přesunuje římsko-katolická církev svoje bojové síly na řády a kongregace. Tyto poznatky byly značně doplněny výpovědí zatčeného opata Premonstrátů, Víta Tajovského.“

⁴⁶⁵ Církevní šestka, s. 409.

⁴⁶⁶ Církevní šestka, s. 334.

⁴⁶⁷ citované místo.

⁴⁶⁸ *Boj Stb proti církevní reakci*, s. 48.

2.5. *Družstevník, administrátor tepelské kanonie (1958-1974)*

V průběhu osmi let, které Heřman Josef Tyl strávil ve výkonu trestu odnětí svobody, se poměry v tepelském klášteře, ve kterém do svého zatčení žil, zásadně změnil. Tylovi se po jeho příchodu do tepelského kláštera podařilo nejenom zabránit jeho bezprostřední konfiskaci, která klášteru hrozila ode dne policejní prohlídky v klášteře provedené v září 1945, ale také získáním dostatečného počtu nových českých řeholníků další existenci kláštera. Poté, co se osud členů tepelského konventu německé národnosti v odsunu z území Československa spojil se statisíci československých státních příslušníků německé národnosti, další existenci tepelského kláštera tentokrát zachránilo založení nové české kanonie premonstrátského řádu. S dovolením apoštolského stolce byla v roce 1948 nová tepelská kanonie založena ze čtyř členů dřívějšího německého konventu a dalších kněží, kleriků a noviců, kteří do tepelského kláštera byli po roce 1946 přijati díky úsilí převora Heřmana Josefa Tyla. Dne 14. února 1950, v den, kdy jej Státní bezpečnost zatčením vytrhla ze společenství tepelského kláštera a znemožnila mu další úsilí o rozvoj tohoto slavného západočeského premonstrátského kláštera, byli členy českého tepelského konventu čtyři kanovníci Leo Jan Moláček, Jindřich Rudolf Brynich, Alexandr Oskar Oswald⁴⁶⁹ a Hroznata Karel Sequens,⁴⁷⁰ šestnáct kleriků Hroznata Antonín Novotný, Lohel Karel Frkal, Vojslav Antonín Kožušník, Prokop František Holáň, Křišťan Zdeněk Němeček, Cyril Jan Stibor, Metoděj Vilém Cetl, Augustin Imrich Mihalkó,⁴⁷¹ Vojtěch František Veselý, Hugo Josef Pitel,⁴⁷² Norbert Bohuslav Sopuch, Jiří Jan Knos, Vojtěch Arnošt Navařík, Václav Jan Gebauer, Antonín Oldřich

⁴⁶⁹ Moláček, který vykonával funkci podpřevora a provizora, Brynich, který vykonával funkci podnovicmistra, a Oswald byli poslední tři členové původního tepelského konventu, kteří po odsunu příslušníků německého obyvatelstva z Československa zůstali v Teplé a z dovolení Apoštolského stolce mohli 2. ledna 1948 přestoupit do nově vzniklé české tepelské kanonie. Čtvrtým členem původního tepelského konventu, který rovněž přestoupil do nové české tepelské kanonie, Milo Richard Nentwich, jenž zemřel v roce 1949.

⁴⁷⁰ Do tepelské kanonie inkorporován se souhlasem generálního opata 13. května 1948.

⁴⁷¹ Nejvíce nového řádového dorostu přišlo do tepelského kláštera v roce 1946. Novotný, Frkal a Kožušník byli přijati do noviciátu 19. července 1946. Stibor, Mihalko spolu s Cetlem byli přijati 7. září 1946. Holáň a Němeček zahájili noviciát 28. října 1946. Všichni složili jednoduché sliby v roce 1947.

⁴⁷² Klerici Veselý a Pitel vstoupili do noviciátu v roce 8. září 1947. Jednoduché sliby složili v roce 1948.

Dospiva, Bohumír Jan Riška,⁴⁷³ dva novicové Milo Josef Bouček a Marián Miroslav Kubíček,⁴⁷⁴ a dva obláti-donáti Alois Vít Ventrča a Josef František Rynda.⁴⁷⁵

Zatímco zatčení Heřmana Josefa Tyla „pouze“ ohrozilo další rozvoj tepelského kláštera, přepadení tohoto premonstrátského kláštera příslušníky sboru národní bezpečnosti v noci z 13. na 14. dubna 1950 již vážně ohrozilo přímo jeho existenci. Zásah vůči tomuto historicky významnému českému klášteru součástí byl rozsáhlé „akce K“, akce vůči všem klášterům, řádům a kongregacím, kterou, jak jsme již řekli v předchozí kapitole, chtěla komunistická moc dostat řády pod kontrolu a následně je zlikvidovat. Státní úřad pro věci církevní, vedený ministrem Alexejem Čepičkou, vypracoval detailní plán zásahu. V plánu byl stanovený přesný postup bezpečnostních orgánů v konkrétním vyklizovaném klášteře: *„Oddíly SNB obsadí klášter. Velitel svolá všechny obyvatele kláštera na základě jmenného seznamu, vysvětlí jim, o co jde, a vyzve řeholníky, určené k odsunu do centralizačních klášterů, aby si co nejdříve připravili nezbytné osobní potřeby a shromáždili se. Do centralizačních klášterů budou soustředěni všichni řeholníci, kteří se právě nacházejí ve vyklizovaných kláštorech, včetně noviců a kleriků (bohoslovců), mimo místní představené a provinciální představené, kteří budou soustředěni do internačních klášterů.“*⁴⁷⁶ Všichni členové premonstrátského řádu měli být centralizováni do kláštera v Broumově,⁴⁷⁷ představení klášterů měli být internováni do kláštera premonstrátů v Želivi.⁴⁷⁸

Průběh zákroku sboru národní bezpečnosti v tepelském klášteře popisuje tehdejší zaměstnanec kláštera František Valach, který v době zásahu bydlel v prelatuře kláštera, a tak zásah osobně zažil. Na zásah po mnoha rocích později vzpomínal takto: *„To bylo v noci, po půlnoci slyším na chodbě šum a tam několik chlapů. Ono mě to už napadlo,*

⁴⁷³ Klerici Sopuch, Knos, Navařík, Gebauer, Dospiva a Riška byli do tepelského kláštera přijati oblečením řeholního hábitu 8. září 1948. Jednoduché sliby složili v roce 1949. V září 1948 se konala ještě jedna obláčka a to 27. září. Oblečen byl Gabriel Antonín Horváth, který byl z řádu propuštěn spolu se svým bratrem Štěpánem, který dostal jméno Marián, v březnu 1949.

⁴⁷⁴ Novicové Bouček a Kubíček byli přijati v září 1949. Od roku 1948 byli novicové z novoříšské, strahovské a tepelské kanonie posíláni do společného noviciátu v Nové Říši.

⁴⁷⁵ KROUPOVÁ L., *Proměny Kláštera Teplá v přelomové době 1945-1950*, s. 102-107.

⁴⁷⁶ *Církevní šestka*, s. 435.

⁴⁷⁷ *Církevní šestka* s. 410.

⁴⁷⁸ *Církevní šestka*, s. 368 a 436.

*jelikož se o tom tak mluvilo. Zeptal jsem se jich, kdo jim otevřel – oni že sami, takže už měli klíč od někoho odsud. Svolali nás do větší místnosti na kraji dnešního konventu. Šel jsem vzbudit konvent, oni se tam shromáždili a do rána byli všichni pryč. Odvezli je tenkrát do Broumova.*⁴⁷⁹

V době zásahu se v klášteře nacházeli pouze podpřevor a provizor Leo Moláček, který byl v tu chvíli jediným představeným tepelského klášteřa,⁴⁸⁰ Alexandr Oswald, Metoděj Cetl, novoříšský kanovník Klement Josef Žůrek, který byl v tepelském klášteře na výpomoc, a dva donáti Alois Ventrča, Josef Rynda.⁴⁸¹ Podpřevor Moláček byl, na rozdíl od toho, jak na zásah vzpomíná František Valach, spolu s dalšími představenými různých klášterů internován v premonstrátském klášteře v Želivi. Ostatní řeholníci, kteří se v Teplé nacházeli, byli odvezeni do centralizačního klášteřa v Broumově, kde se setkali s dalšími tepelskými premonstráty, kleriky, kteří v průběhu studia teologie na pražské teologické fakultě bydleli v premonstrátském klášteře na Strahově, s Hroznatou Novotným, Lohelem Frkalem, Vojslavem Kožušníkem, Prokopem Holáněm, Křišťanem Němečkem, Vojtěchem Veselým, Hugonem Pitlem, Norbertem Sopuchem, Jiřím Knosem, Vojtěchem Navaříkem, Václavem Gebauerem, Antonínem Dospivou, Bohumírem Riškou.⁴⁸² V Broumově se setkali také s tepelskými novici Milem Ryndou a Mariánem Kubučkem, kteří noviciát vykonávali v Nové Říši, kde je realizace akce K zastihla.⁴⁸³ Centralizaci unikli pouze tepelští premonstráti Jindřich Brynich, který působil jako administrátor ve farnosti Blatnice u Plzně, Hroznata Sequens, který působil jako děkan v Mariánských Lázních, a Augustin Mihalko, který byl v roce 1948 po skončení noviciátu ustanoven administrátorem na poutním místě tepelského klášteřa ve Skokách u Žlutic. Akce K nezastihla ani juvenát

⁴⁷⁹ Rozhovor s panem Františkem Valachem z listopadu 1996.

⁴⁸⁰ Převor Heřman Josef Tyl byl od zatčení 14. února 1950 ve vyšetřovací vazbě. Opat-administrátor tepelského klášteřa Bohuslav Stanislav Jarolímek, který byl kvůli svému špatnému zdravotnímu stavu do svého zatčení Státní bezpečností 16. září 1950 hospitalizován v nemocnici v Bratislavě, byl Státním soudem v procesu Zela a spoléčníci dne 2. prosince 1950 odsouzen k 25 rokům vězení a v pankrácké věznici zemřel na rakovinu 31. ledna 1951.

⁴⁸¹ ABS, spis H – 718, akce K, svazek 2, transport číslo 59 – Transport řeholníků z klášteřa premonstrátů Teplá.

⁴⁸² ABS, spis H – 718, akce K, svazek 2, transport číslo 57 – Transport řeholníků z klášteřa premonstrátů Strahov.

⁴⁸³ ABS, spis H – 718, akce K, svazek 2, transport číslo 56 – Transport řeholníků z klášteřa premonstrátů Nová Říše.

tepelského kláštera, který se v Mariánských Lázních udržel až do konce školního roku 1950/1951.⁴⁸⁴ Budovu tepelského kláštera v roce 1950 převzala československá lidová armáda. V roce 1958 byla znovu zpřístupněna knihovna a v roce 1978 byl celý areál předán krajskému středisku státní památkové péče a ochrany přírody Západočeského kraje,⁴⁸⁵ které v roce 1985 v souvislosti s přípravou jeho rekonstrukce, zadalo zpracovat námět na využití objektu kláštera. Objekt kláštera měl být využit jako depozitář různých mapových, grafických, sbírkových materiálů, případně přístrojů, laboratorní a strojní průzkumné techniky, katedry geologie a ložisek nerostných surovin Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy a Národního muzea. V objektu prelatury mělo být vybudováno mezinárodní kongresové centrum.⁴⁸⁶

Internace a centralizace tepelských premonstrátů znamenala pro tuto kanonii téměř katastrofu. Když byl Heřman Josef Tyl v roce 1958 propuštěn Krajským soudem v Olomouci na svobodu, zbyl z původních tepelských kanovníků pouze Jindřich Rudolf Brynich.⁴⁸⁷ Podpřevor a provizor tepelského kláštera, Leo Moláček, byl z internačního kláštera v Želivi propuštěn dne 29. září 1950. Poté žil na děkanství v Mariánských Lázních, kde v roce 1951 zemřel. Kanovník Alexandr Oswald po svém propuštění z centralizačního kláštera v Broumově žil v domově pro staré kněze na Moravci, kde zemřel v roce 1952. Poslední tepelský kanovník Hroznata Sequens působil jako děkan v Mariánských Lázních až do své smrti v roce 1954.⁴⁸⁸ Z výčtu premonstrátů v době Tylova zatčení na začátku této kapitoly bylo patrné, že se Tylovi po roce 1946 podařilo získat dostatečný počet nových řeholníků pro další život tepelské kanonie. Avšak samotné přijetí do noviciátu bylo pouze prvním krokem k rozmnožení počtu tepelských kanovníků. Po zpravidla ročním noviciátu následovalo složení jednoduchých slibů na dobu tří let.⁴⁸⁹ I tento druhý krok byl pouze příslibem možného budoucího zvýšení počtu tepelských kanovníků. Kanovníkem byl pouze ten člen premonstrátského řádu, který

⁴⁸⁴ *Vzpomínky, c. d., s. 45.*

⁴⁸⁵ HLINOMAZ M., *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 226

⁴⁸⁶ *Návrh na využití objektů kláštera v Teplé*, Ústřední ústav geologický: Praha, 1986.

⁴⁸⁷ Inkorporován do tepelské kanonie 13. května 1948.

⁴⁸⁸ Kronika farnosti v Mariánských Lázních, s. 120.

⁴⁸⁹ U většiny řádů a kongregací se proto označují jako sliby časné.

složil slavné sliby.⁴⁹⁰ Ke složení slavných slibů mohl řeholník přistoupit teprve po vypršení lhůty, na kterou byly složeny sliby jednoduché. Přijímání do noviciátu, přijímání jednoduchých jakož i slavných slibů mohl učinit pouze představený kláštera: opat, převor nebo podpřevor. Díky komunistickému zásahu proti klášterům a řádům byli všichni tepelští premonstráti odtrženi od podpřevora Leona Moláčka, který by mohl jako jediný⁴⁸⁰ přijmout slavný slib. Lhůta, na kterou jednoduché sliby první z tepelských kleriků složili, vypršela právě v roce 1950,⁴⁹¹ většinu však komunistický zásah proti řádům a kongregacím od řeholního života zcela odradil. Některé dokonce odradil i od kněžství. Po propuštění z centralizačního kláštera v Broumově ve studiu teologie pokračovali pouze klerici Metoděj Cetl, Lohel Frkal, Prokop Holáň a Křišťan Němeček.⁴⁹² Avšak tím, že po propuštění z Broumova okamžitě nastoupili zpět ke studiu teologie, nemohli navštívit Leona Moláčka, aby do jeho rukou složili slavné sliby. Jediným tepelským premonstrátem, kterému uplynulo období, po které byl vázán jednoduchými sliby a v době propuštění Leona Moláčka z internace mu vnější okolnosti nebránily v tom, aby složil slavné sliby, byl kněz pocházející ze Slovenska Augustin Michalko, který jakožto administrátor farnosti na poutním místě spravovaném tepelským klášterem ve Skokách u Žlutic centralizaci při realizaci akce K unikl. Michalko stejnou farnost spravoval také v září 1950, kdy byl z internace propuštěn podpřevor Moláček, avšak po určitou dobu v roce 1951 byl ustanoven administrátorem v Aši a ještě téhož roku se vrátil zpět, aniž by slavné sliby složil.⁴⁹³ Katastrofu tepelské kanonie završila Státní bezpečnost, když v roce 1958, ještě před propuštěním Heřmana Josefa Tyla, zatkla a pro organizování života zrušeného premonstrátského řádu postavila před soud posledního žijícího tepelského kanovníka, Jindřicha Brynicha, který takto skončil ve vazbě.⁴⁹⁴

⁴⁹⁰ V ostatních řádech a kongregacích se označují jako sliby věčné.

⁴⁹¹ Ke složení slavných slibů mohli v roce 1950 přistoupit Hroznata Antonín Novotný, Lohel Karel Frkal, Vojslav Antonín Kožušník, Prokop František Holáň, Křišťan Zdeněk Němeček, Cyril Jan Stibor, Metoděj Vilém Cetl, Augustin Imrich Mihalko.

⁴⁹² JANOUŠEK H. F., *Klášter Teplá minulost a současnost*, s. 49.

⁴⁹³ *Catalogus cleri arcidioecesis Pragensis*.

⁴⁹⁴ ABS, Skupinový vyšetřovací spis 360 - Brynich Rudolf a spol., fol. 33.

V tomto stavu se nacházela tepelská kanonie, když byl její převor krajským soudem v Olomouci 12. prosince 1958 podmíněně propuštěn. Půl roku před propuštěním dne 11. července 1958 měl Heřman Josef odpovědět na otázku, kam by v případě svého propuštění šel a co by dělal. Odpověděl, že by šel ke svým rodičům do Cakova a že by pracoval v cakovském družstvu.⁴⁹⁵ V Cakově vzniklo družstvo, po neúspěšném pokusu o jeho založení v roce 1952, teprve v roce 1956. Nejdříve byla na 3. dubna 1956 svolána schůze místního národního výboru, kde byl ustanoven přípravný výbor. V průběhu několika dnů se do družstva přihlásilo 60 občanů Cakova a k jeho založení došlo 7. dubna 1956. Mezi šedesáti zakládajícími členy družstva byli také rodiče Heřmana, Josef a Marie Tylovi. Družstvo mělo půdní fond o rozloze 169 ha zemědělské půdy, z níž převážnou většinu tvořila orná půda. Skladovalo slad a obhospodařovalo kravín, vepřín a drůbežárnu. Zvláštním rozhodnutím Okresního národního výboru v Litovli bylo schváleno jako družstvo III. typu se společným obhospodařováním polností a ustájením dobytka.⁴⁹⁶ Pepiček, jak Heřmana Josefa Tyla oslovovali jeho rodáci⁴⁹⁷ a spolupracovníci, nebyl zvyklý těžké manuální práci. Sám, když se od otce v dopise dovídá o práci na družstvu, v odpovědi uvádí: „*Ty jalůvky snad bych dovedl poklidit i já. Ty se myslím ještě nemusejí dojit. I ty koně bych obsloužil.*“⁴⁹⁸ Po svém propuštění okamžitě požádal o přijetí do cakovského družstva, ke kterému došlo na první členské schůzi po jeho propuštění dne 25. února 1959,⁴⁹⁹ a musíme říct, že byl jeho aktivním členem. Zúčastnil se dobrovolné brigády, kterou zorganizovalo JZD Cakov, k úpravě terénu v okolí cakovské školy. Stal se delegátem družstva na okresní konferenci JZD v Olomouci. Místním národním výborem byl opakovně vyslán na školení instruktorů civilní obrany a toto školení sám v Cakově prováděl. Záhy však jeho kariéra v družstvu vystoupala mnohem výše. Zásadním se ve vztahu k Tylově družstevní kariéře stalo odhalení krádeží ječmene v družstevním sladovém skladu. K odhalení a zatčení zloděje, kterým nebyl nikdo jiný než družstevní skladník Tomáš Bubeník, by nedošlo, kdyby se sám Bubeník ve chvíli,

⁴⁹⁵ Dopis Heřmana Josefa Tyla ze dne 13. července 1958. *Moji nejdražší II.*, c. d., s. 137.

⁴⁹⁶ SOA Olomouc, *inventář k fondu JZD Cakov*, s. 47. KOVÁŘOVÁ S., *Paměti obce Cakova*, o. c., s. 20.

⁴⁹⁷ Rozhovor s manželou Grecmanovy ze dne 5. listopadu 2008.

⁴⁹⁸ Dopis ze 20. ledna 1957. *Moji nejdražší II.*, c. d., s. 74.

⁴⁹⁹ Zápis z výroční členské schůze družstva Cakov ze dne 25. února 1959.

kdy byl opilý, nechlubil.⁵⁰⁰ Představenstvo družstva tak muselo hledat nového skladníka. Již 15. března 1962 vybralo dva kandidáty: Gabriela Zbořila a Josefa H. Tyla. Oba však odmítli tuto funkci přijmout.⁵⁰¹ Výběr nového skladníka poté trval téměř rok a teprve 23. února 1963 byl výroční členskou schůzí družstva do funkce skladníka jmenován Heřman Josef Tyl, který tak nakonec této funkci neunikl.⁵⁰² Odhalení krádeží ječmene na cakovském družstvu stálo místo také jejího předsedu, kterým byl od založení družstva Stanislav Havlíček. Jeho odvolání z funkce předsedy oznámil členům cakovského družstva člen okresního výboru komunistické strany na členské schůzi dne 6. března 1962. V zápisu z této schůze se dočteme, že Havlíček byl odvolán také z členství v národním výboru v Bílsku a dokonce i z členství v komunistické straně. Byl to trest za to, že krádeže v cakovském sladovém skladu neodhalil sám. Cakovské družstvo tak potřebovalo zvolit nového předsedu. Tím se okamžitě stal Heřmanův strýc Josef Till, který do té doby zastával funkci místopředsedy družstva.⁵⁰³ Obsazení takto uprázdněné funkce místopředsedy se však na rozdíl od předsedy zdrželo o rok. Nového místopředsedu volila až výroční členská schůze družstva dne 23. února 1963. Jednomyslně byl do této funkce zvolen Heřman Josef Tyl.⁵⁰⁴ Aby družstevních funkcí neměl málo, 19. března 1963 mu přibyla funkce zapisovatele protokolů, díky čemu se v knize zápisů ze schůzí členů a představenstva družstva po tomto datu setkáváme s jeho rukopisem.⁵⁰⁵

V roce 1960 se začaly postupně měnit vztah státní moci vůči církvi a církevním představitelům. Prvním projevem zlepšení tohoto vztahu se stala amnestie, kterou byli z komunistických žalářů propuštěni tisíce politických vězňů, mezi nimi byli také kněží a řeholníci.⁵⁰⁶ Vlna amnestií se rozhodnutím prezidenta republiky dne 5. června 1961 týkala Heřmana Josefa Tyla, který byl z vězení propuštěn již 12. prosince 1958, pouze co

⁵⁰⁰ Rozhovor s manžely Grecmanovy ze dne 5. listopadu 2008.

⁵⁰¹ Osobní archiv rodiny Grecmanových, *Zápis ze zasedání předsednictva JZD Cakov ze dne 15. března 1962.*

⁵⁰² Osobní archiv rodiny Grecmanových, *Zápis z výročního členské schůzi JZD Cakov ze dne 23. února 1963.*

⁵⁰³ Osobní archiv rodiny Grecmanových, *Zápis z výročního členské schůzi JZD Cakov ze dne 6. března 1962.*

⁵⁰⁴ Osobní archiv rodiny Grecmanových, *Zápis z výročního členské schůzi JZD Cakov ze dne 23. února 1963.*

⁵⁰⁵ Osobní archiv rodiny Grecmanových, *Zápis ze zasedání předsednictva JZD Cakov ze dne 19. března 1963.*

⁵⁰⁶ HANUŠ Jiří, BALÍK Stanislav, *Katolická církev v Československu 1945-1989* (dále *Katolická církev v ČSR 1945-1989*), Centrum pro studium demokracie a kultury: Brno, 2007, s 40.

do prominutí vedlejšího trestu ztráty občanských práv.⁵⁰⁷ To ještě běžela zkušební doba, na kterou Okresní soud v Olomouci podmíněně v trvání pěti let Josefa Tyla propustil. Koncem zkušební doby se zabýval krajský soud v Ostravě dne 27. dubna 1964,⁵⁰⁸ který konstatoval, že Heřman Josef Tyl vedl řádný život pracujícího člověka, čímž se osvědčil, a proto měl krajský soud za to, že byl trest odnětí svobody vykonán dnem propuštění na svobodu, tedy 12. prosince 1958. Pozoruhodné je, že již dva měsíce před tímto rozhodnutím krajského soudu, tedy dne 26. února 1964 okresní soud v Olomouci projednal žádost Heřmana Josefa Tyla o zahlazení trestu a vzhledem k upřímnému projevu snahy o nápravu, projevenou mimořádnou aktivitou v JZD Cakov, všechna odsouzení Tylovi zahladil.⁵⁰⁹ V žádosti o zahlazení trestu Tyla podpořila také schůze členů cakovského družstva dne 7. února 1964, kteří jednomyslně doporučili Tylovu žádost o výmaz trestů. V odůvodnění doporučení podle usnesení okresního soudu cakovské družstvo uvedlo: „*Josef Tyl je členem tohoto JZD, vykazuje dobrou pracovní morálku a těší se důvěře a oblibě členů tohoto družstva, když byl zvolen za místopředsedu a pro jeho svědomitost a zodpovědnost byl pověřen skladníkem JZD*“. Toto tvrzení cakovského družstva potvrdil také místní národní výbor v Bílsku, který uvedl „*Josef Tyl ihned po návratu z vězení se zapojil do budování vesnice vstupem do JZD... byl zvolen místopředsedou JZD, po dobu nemoci předsedy vykonával tuto funkci, a byl vybrán za skladníka tohoto JZD. V družstevních funkcích pracuje zodpovědně a k plné spokojenosti, pověst mezi občany požívá dobrou.*“⁵¹⁰

V květnu 1964 se v podobě vleklých nemocí začala u Heřmana Tyla výrazně projevovat léta utrpení, která prožil v nacistických koncentračních táborech a v komunistických vězeních. V práci na družstvu jej musel zastoupit jeho sedmasedmdesátiletý otec Josef Tyl. V průběhu léta 1964 Heřmana navštívili věřící lidé z nedaleké obce Bohuslavice u Konice, kde se roznesla zpráva, že „*páni*“⁵¹¹ *chtějí z fary*

⁵⁰⁷ NA, soudní spis, *Rozhodnutí prezidenta republiky ze dne 5. července 1961 o prominutí vedlejšího trestu ztráty občanských práv*, č. l. 845.

⁵⁰⁸ Národní archiv, soudní spis, číslo listu 853. Usnesení krajského soudu v Ostravě ze dne 27. dubna 1964 o konci zkušební doby podmíněného propuštění na svobodu.

⁵⁰⁹ NA, soudní spis, Usnesení okresního soudu v Olomouci ze dne 26. února 1964 o zahlazení trestu, č. l. 850.

⁵¹⁰ *tamtéž*.

⁵¹¹ Pravděpodobně místní národní výbor, nebo jiný politický orgán v Bouslavicích u Konice.

udělati jesle či školu, až by farář umřel nebo odešel“, a obrátili se na Tyla s prosbou, *„zda by šel do Bohuslavic za faráře“*.⁵¹² Heřman okamžitě navštívil tamního kněze Albína Odrážku, který o plánu svých farníků nic nevěděl, a oba se spolu domluvili, že Odrážka napíše na arcibiskupskou konzistoř do Olomouce, že je ochoten zřít se fary a jít do penze, pokud do Bohuslavic bude za kněze ustanoven Heřman Josef Tyl.⁵¹³ Proto nepřekvapuje, že ve stejnou dobu, dne 7. července 1964, byla Tylem na schůzi představenstva cakovského družstva oznámena rezignace na funkci skladníka a to ke dni 15. srpna 1964.⁵¹⁴ Tyl dokonce na členské schůzi 10. července 1964⁵¹⁵ přednesl svoji žádost, aby byla členy družstva ke kladnému vyřízení doporučena jeho žádost o udělení státního souhlasu k výkonu kněžské služby. Přítomní členové družstva jeho žádost jednohlasně doporučili. Funkci skladníka předal již 1. srpna 1964, ve zprávě o předání se uvádí: *„Ježto stav evidence je shodný se skutečností, obě strany konstatují, že vše bylo předáno řádně, nepožadují se žádné odpisy a navrhují členové schůzi JZD-Cakov, aby bývalému skladníkovi Jos. Tylovi vzhledem k jeho smlouvě s tímto JZD o hmotné odpovědnosti udělila absolutorium.“* Na členské schůzi družstva dne 7. října 1964 Tyl rezignoval na funkci místopředsedy družstva a *„popřál mnoho úspěchů v práci, zdaru a božího požehnání všem, mezi družstevníky pak svornost a pokoj“*.⁵¹⁶ Toho dne se složení představenstva družstva vrátilo ke stavu v roce 1962, na místo Josefa Spáčila, který bez udání důvodů rezignoval již 10. září 1964, se předsedou družstva stal opět Stanislav Havlíček a místopředsedou Josef Till.⁵¹⁷

K výkonu duchovenské služby byl podle zákona o hmotném zabezpečení církví a náboženských společností ze dne 14. října 1949

⁵¹² *Kronika farnosti Bohuslavice u Konice*, nestránkováno.

⁵¹³ Archiv farnosti Bohuslavice u Konice, *Dopis Albína Odrážky z roku 1971 o událostech v Bohuslavicích u Konice*.

⁵¹⁴ SAO Olomouc, fond JZD Cakov, *Kniha zápisů z členských schůzí družstva. Zápis z členské schůze představenstva družstva Cakov ze dne 7. července 1964*.

⁵¹⁵ SAO Olomouc, fond JZD Cakov, *Kniha zápisů z členských schůzí družstva. Zápis z členské schůze zemědělského družstva Cakov ze dne 10. července 1964*.

⁵¹⁶ SAO Olomouc, fond JZD Cakov, *Kniha zápisů z členských schůzí družstva. Zápis z členské schůze zemědělského družstva Cakov ze dne 7. října 1964*.

⁵¹⁷ tamtéž.

č. 218 Sb. požadován státní souhlas.⁵¹⁸ Přesněji v prvním odstavci § 7 tohoto zákona bylo stanoveno, že duchovní mohou jakoukoliv duchovenskou činnost vykonávat pouze se státním souhlasem. Druhý odstavec stanovil, že k ustanovení duchovního je potřebný předchozí souhlas státu. Podrobnosti udílení státního souhlasu stanovilo nařízení vlády č. 219/1950 Sb., o hospodářském zabezpečení římskokatolické církve státem. Státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti si měl podle § 16 vládního nařízení vyžádat sám duchovní od krajského národního výboru podle svého trvalého bydliště. V případě dignitářů kapitul, generálních a kapitulních vikářů, světících biskupů a opatů prostřednictvím krajského národního výboru Státní úřad pro věci církevní, po jeho zrušení ministerstvo školství a kultury. V případě apoštolských administrátorů, diecézních biskupů a arcibiskupů prostřednictvím krajského národního výboru vládu. O předchozí souhlas měl podle § 17 vládního nařízení žádat příslušný orgán církve krajský národní výbor, do jehož obvodu náleželo uprázdněné místo. Příslušný orgán církve měl o předchozí souhlas státu žádat vládu, nebo státní úřad pro věci církevní, potažmo ministerstvo školství a kultury, u duchovních zastávajících vyšší církevní úřady podobně jako v případě státního souhlasu pro výkon duchovenské služby.⁵¹⁹

K důsledné ochraně pořádku ve věcech dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi⁵²⁰ byl mezi trestními činy proti lidové správě a soudnictví trestního zákona zařazen trestný čin maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi⁵²¹. Spáchání tohoto trestného činu se měl dopustit mimo jiné ten, kdo by vykonával duchovenskou službu bez státního souhlasu⁵²² nebo ten, kdo sice státní souhlas obdržel, ale duchovenskou činnost vykonával v místě, pro které státní souhlas neobdržel.⁵²³ Za tyto činy hrozil pachateli trest odnětí svobody až na tři roky. Trestného činu maření dozoru nad církvemi a náboženskými

⁵¹⁸ § 7 zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, ve znění novely zákona č. 88/1950, trestního zákona správního.

⁵¹⁹ §§ 16 a 17 nařízení vlády Československé republiky č. 219/1950 Sb., o hospodářském zabezpečení římskokatolické církve státem.

⁵²⁰ *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákona, sněmovní tisk národní rady československé číslo 472, volební období 1948-1954.*

< http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_10.htm >

⁵²¹ §§ 173 a 174 zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon.

⁵²² § 173 odst. 1 trestního zákona.

⁵²³ § 173 odst. 2 trestního zákona.

společnostmi se měl dopustit také ten, kdo k výkonu duchovenské činnosti ustanovil někoho bez státního souhlasu.⁵²⁴ V tomto případě hrozil pachateli trest odnětí svobody na jeden rok až pět let. V roce 1956 přistoupila vláda k rozsáhlé novelizaci trestního zákona, která se dotkla kvalifikace trestního činu maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi. Jestliže cílem novelizace trestního zákona mělo být umožnění větší diferenciaci trestných činů podle společenské nebezpečnosti,⁵²⁵ tak v případě trestného činu maření dozoru nad církvemi nebo náboženskými společnostmi došlo k úplnému opaku. Do roku 1956 byl diferencován na výkon duchovenské služby bez státního souhlasu⁵²⁶, ustanovení duchovního k výkonu duchovenské služby bez státního souhlasu,⁵²⁷ úmyslné maření nebo ztěžování výkonu státního dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi⁵²⁸ a úmyslné porušení ustanovení zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem.⁵²⁹ Protože tato ustanovení neodpovídala tehdejšími potřebám,⁵³⁰ byl při novelizaci trestního zákona stanoven pouze jediný trestný čin maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi, který byl kvalifikován porušením ustanovení zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem v úmyslu mařit nebo ztěžovat výkon státního dozoru nad církví nebo náboženskou

⁵²⁴ § 173 odst. 3 trestního zákona.

⁵²⁵ *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění a doplňuje trestní zákon, tisk národní rady československé číslo 94, volební období 1954-1960, s. 21.*

< http://www.psp.cz/eknih/1954ns/tisky/t0094_02.htm >

⁵²⁶ § 173 odst. 1 a 2. trestního zákona v původním znění.

Zákon č. 218/1949 v § 7 stanovil, že státní souhlas potřebuje jednak osoba k výkonu duchovenské činnosti v církvi, ale také příslušný orgán církve, aby na místo v duchovní správě ustanovila osobu, která státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti již získala. Zdálo by se tak, že ustanovení odst. 2 § 173 trestního zákona je nesystematické, vždyť výkonem duchovenské činnosti mimo místo, pro které byla daná osoba ustanovena, by tato osoba by spíše porušovala církevní předpisy. Avšak nařízení vlády č. 219/1949 Sb., v § 2 definuje duchovního působícího v duchovní správě jako světského nebo řeholního duchovního, který se souhlasem státu vykonává duchovní správu v určitém farním obvodu na místě zřízeném se státním souhlasem. Teprve při pohledu současně na obě právní normy je zřejmé to, že státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti v církvi jde v ruku v ruce se státním souhlasem k ustanovení do duchovní správy na přesně určené místo, přestože o vydání státního souhlasu vždy žádá někdo jiný, osoba nebo orgán církve. Mohl by však orgán církve požádat o státní souhlas k ustanovení osoby, která by sama nepožádala o státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti. Zdá se, že žádost osoby o vydání státního souhlasu k výkonu duchovenské činnosti bylo nutnou podmínkou.

⁵²⁷ § 173 odst. 3 trestního zákona v původním znění.

⁵²⁸ § 174 odst. 1 trestního zákona v původním znění.

⁵²⁹ § 174 odst. 2 trestního zákona v původním znění.

⁵³⁰ *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění a doplňuje trestní zákon, tisk národní rady československé číslo 94, volební období 1954-1960, s. 29.*

< http://www.psp.cz/eknih/1954ns/tisky/t0094_03.htm >

společností.⁵³¹ Za spáchání tohoto trestného činu hrozil pachateli trest odnětí svobody až na dva roky. Stát zbavil církev všech hospodářských starostí, aby se církev mohla věnovat pouze svému náboženskému poslání.⁵³² Řádné provádění hospodářského zajištění církví státem měl zajistit také trestní zákon správní⁵³³. Přestupek proti ochraně pořádku ve věcech církevních byl stanoven v § 101, který byl zařazen do části ochraňující veřejný pořádek, speciálně v části ochraňující veřejnou správu. Při nesplnění povinnosti nebo porušení zákazu týkajícího se právních poměrů církví nebo náboženských společností, zejména při ohrožení nebo porušení výkonu státního dozoru nad majetkem církví nebo náboženských společností, hrozila pachateli pořádková pokuta do 100.000 Kčs nebo odnětí svobody až na tři měsíce.⁵³⁴

V době, kdy Tyl usiloval o ustanovení administrátorem v Bohuslavicích u Konice, byla podmínka získání státního souhlasu již dlouho naprostou samozřejmostí,⁵³⁵ a proto také Tyl požádal o udělení státního souhlasu k výkonu duchovenské služby. Orgánem příslušným pro rozhodnutí o udělení státního souhlasu k výkonu duchovenské služby byl podle místa trvalého bydliště a podle stupně církevního úřadu, který Heřman Josef Tyl ve své dosavadní církevní kariéře dosáhl, jihomoravský krajský národní výbor v Brně. Mimo ordinariát olomoucké arcidiecéze, který měl žádat o předchozí státní souhlas k umístění Heřmana Josefa Tyla do Bohuslavic u Konice, a církevního oddělení jihomoravského krajského národního výboru, který měl podle vládního nařízení státní souhlas vydat, adresoval Tyl žádost také na oddělení církví ministerstva školství a kultury.⁵³⁶ Mohl se domnívat, že jako někdejší převor tepelského kláštera patřil mezi duchovní podle třetího stupně zastávaného církevního úřadu, tedy mezi dignitáře kapitul, generální a kapitulní vikáře, světící biskupy a opaty; z textu žádosti

⁵³¹ § 173 zákona č. 86/1950 Sb., trestního zákona, ve znění zákona č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950. Zákonem č. 63/1956 Sb. byl § 174 zrušen a nadpis „Maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi“, kterým byly do té doby nadepsány oba §§ 173 a 174, byl umístěn pod § 173.

⁵³² *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákona správního, tisk národní rady československé číslo 471, volební období 1948-1950.*

< http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0471_07.htm >

⁵³³ Zákon č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní.

⁵³⁴ § 101 trestního zákona správního č. 88/1950 Sb.

⁵³⁵ Že tomu tak bylo je zřejmé ze změny kvalifikace trestného činu maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi při novelizaci trestního zákona v roce 1956.

⁵³⁶ MZAB, fond církevní odbor Jihomoravského Krajského národního výboru v Brně (dále Krajský církevní tajemník Brno), *Žádost o udělení státního souhlasu*, fol. 16

takováto skutečnost neplyne a tento závěr nelze pouze ze způsobu adresování žádosti vyvozovat. Text žádosti je vlastně dvanáctibodový výtah z životopisu Heřmana Josefa Tyla. Nejdříve Tyl v prvním bodě upozorňuje, kdy byl vysvěcen na kněze. V dalších dvou bodech se dotýká věznění v období okupace na gestapu v Jihlavě, v Kounicových kolejích a koncentračních táborech Osvětim a Buchenwald. Podle této žádosti byl vězněn za protinacistický odboj a za to byl také po osvobození vyznamenán československým válečným křížem, medailí za zásluhy a odznakem SOPVP.⁵³⁷ Ve čtvrtém bodě vyjmenovává své působení v duchovní správě po osvobození nejdříve ve farnosti Nová Říše a po roce 1946 v Teplé, v Klášteře Teplá, Ovesných Kladrubech, Úterý a Vidžíně. Výkon kněžského povolání ukončilo věznění po roce 1950, kterého se dotýkají body pět a šest. Zmínka, že k Tylově zatčení a odsouzení státním soudem došlo „v údobí kultu osobnosti“⁵³⁸, měla pravděpodobně být zároveň vysvětlením i obhajobou. Období Tylova věznění se dotýká také bod osm žádosti a svým způsobem jej uzavírá. Z tohoto bodu se církevní oddělení krajského národního výboru v Brně dovídá, že okresní soud v Olomouci dne 26. února 1964 zahladil Tylovo odsouzení, „pročež v přítomné době je nutno naň pohlížet, jakoby vůbec trestán nebyl“⁵³⁹. Jakoby byl tento bod nejdůležitějším. Na tento bod je upozorněno také tím, že je obklopen body, v nichž Tyl představuje svoji společenskou kariéru po svém propuštění na svobodu. Nejdříve v bodu sedm se zmiňuje o kariéře v cakovském družstvu, tedy že byl ustanoven skladníkem a zvolen místopředsedou družstva, a poté v bodu devět o své činnosti v Československém červeném kříži a o opětovném přijetí za člena SPB.⁵⁴⁰ V bodě deset vysvětluje proč ve svých padesáti letech dál nepokračuje v úspěšné práci na družstvu. K ukončení měly Tyla vést zdravotní komplikace. Nejenom, že překonal nemoci, ale trpěl silným revmatismem a artrózou kolenních a kyčelních kloubů a proto již „není schopen zvedat a nosit těžké předměty, což mne zneschopňuje v práci v družstvu“⁵⁴¹. V předposledním jedenáctém bodě se Tyl snaží krajského církevního tajemníka přesvědčit, aby mu vydal státní souhlas k výkonu

⁵³⁷ Svaz osvobozených politických vězňů a pozůstalých po politických vězních.

⁵³⁸ tamtéž.

⁵³⁹ tamtéž.

⁵⁴⁰ Svaz protifašistických bojovníků.

⁵⁴¹ tamtéž.

duchovenské činnosti pro olomouckou arcidiecézi. Důvody k tomu měly být dva: aby byl nablízku svému sedmasedmdesátiletému otci a aby v případě potřeby mohl pomáhat svému nástupci ve funkci družstevního skladníka. Tylovu žádost uzavírá bod dvanáct, kde životní běh shrnuje do jediné věty: „26 let na studiích, 12 let vězněn, 6 let v duchovní správě, 5 let v práci v JZD“. V žádosti, kterou Tyl adresoval pro církevní oddělení jihomoravského krajského národního výboru v Brně dopsal ještě následující dodatek: „*ježto odchodem do pense dp faráře v Bohuslavicích u Konice, okres Prostějov bude uvolněna tato farnost, která jest sousedící farností mého rodiště, osměluji se poprositi o souhlas k ustanovení pro tuto farnost*“.⁵⁴² Tylova žádost o udělení státního souhlasu je datována dnem 28. června 1964. Avšak odeslána mohla být teprve 11. července 1964, kdy v ní ekonom cakovského družstva Antonín Havlíček spolu s předsedou družstva Josefem Spáčilem svými podpisy stvrdil jednohlasné doporučení členské schůze JZD-Cakov vyhovění žádosti o udělení státního souhlasu k výkonu duchovní správy, která se konala dne 10. července 1964. Žádost na církevní oddělení jihomoravského krajského národního výboru podle prezenčního razítka dorazila 20. srpna 1964.

Jak jsme již řekli, zákonem o hmotném zabezpečení církví bylo stanoveno, aby před ustanovením duchovního do duchovní správy orgán církve požádal příslušný státní orgán o udělení předchozího státního souhlasu. Církevním orgánem byla v tomto v případě ustanovení Heřmana Josefa Tyla do farnosti Bohuslavice u Konice arcibiskupská konzistoř v Olomouci. Státní souhlas vydávalo opět církevní oddělení Jihomoravského Krajského národního výboru v Brně. Pravděpodobně krajský církevní tajemník předběžný souhlas s ustanovením Tyla vydal, protože olomoucká kapitulní konzistoř 4. listopadu 1964 církevnímu odboru KNV Brno oznamuje, že s jejich předběžným souhlasem Tyla ustanovili s účinností od 1. listopadu 1964, a žádá o dodatečný písemný státní souhlas.⁵⁴³ Nevíme z jakého důvodu, ale olomoucká kapitulní konzistoř dopisem datovaným dnem 12. listopadu 1964 oznamuje církevnímu tajemníkovi krajského národního výboru v Brně, že opravila

⁵⁴² tamtéž.

⁵⁴³ MZAB, krajský církevní tajemník Brno, *Ustanovení Josefa Tyla administrátorem v Bohuslavicích u Konice a žádost o dodatečný písemný souhlas ze dne 4. listopadu 1964*, bez fol.

právní účinnost dekretu, kterým byl Tyl ustanoven administrátorem v Bohuslavicích, účinnost posunula o měsíc, tedy od 1. prosince 1964, a znovu požádala o vydání dodatečného písemného souhlasu.⁵⁴⁴ Toto podání datované 12. listopadu 1964 podle prezenčního razítka krajského národního výboru dorazilo již 11. listopadu 1964. Krajský církevní tajemník dodatečný písemný souhlas vydal 26. listopadu 1964 a odstranil poslední překážku toho, aby olomoucká arcibiskupská konzistoř k 1. prosinci 1964 ustanovila administrátorem v Bohuslavicích u Konice Heřmana Josefa Tyla, který se tak po čtrnácti letech mohl vrátit k výkonu povolání kněze, pro které se rozhodl již před čtyřiceti lety.⁵⁴⁵

Avšak ani Tylův návrat ke kněžské službě se neobešel bez zásahu komunistů. Pravděpodobně někdo z místních komunistů upozornil církevního tajemníka okresního národního výboru v Prostějově na to, že v Bohuslavicích farníci připravují na neděli 6. prosince 1964 „*příliš okázalé uvítání nového kněze*“, Heřmana Josefa Tyla.⁵⁴⁶ Okresní církevní tajemník přišel situaci v Bohuslavicích osobně zkontrolovat a dosavadnímu faráři Albínovi Odrážkovi přísně zakázal, aby se slavnostní uvítání nového kněze konalo. Farář Odrážka o přípravách slavnostního vítání nic nevěděl, přestože na poslední bohoslužbě v neděli věřící z kazatelny vyzval, aby nového kněze náležitě přivítali. Farníkům zákaz, který vydal okresní církevní tajemník, oznámil prostřednictvím varhaníka.⁵⁴⁷ Zákaz se mezi farníky nesetkal s velkým pochopením. Proto se písemně obrátili na krajského církevního tajemníka s dotazem, zda okresní církevní tajemník může farníkům uvítání nového kněze zakázat. Písemný dotaz na krajský národní výbor v Brně dorazil 28. listopadu 1964.⁵⁴⁸ Krajský církevní tajemník na podnět bohuslavických farníků reagoval dotazem na okresního církevního tajemníka na jeho vyjádření k zakazu uvítání nového kněze, Heřmana Tyla. Dotaz krajského

⁵⁴⁴ MZAB, krajský církevní tajemník Brno, *Úprava data účinnosti dekretu o ustanovení Heřmana Josefa Tyla administrátorem v Bohuslavicích u Konice a žádost o dodatečný písemný souhlas ze dne 12. listopadu 1964*, fol. 15.

⁵⁴⁵ MZAB, krajský církevní tajemník Brno, *Dodatečný písemný souhlas tajemníka církevního oddělení krajského národního výboru v Brně ze dne 26. listopadu 1964*, fol. 14.

⁵⁴⁶ MZAB, krajský církevní tajemník Brno, *Odpověď církevního tajemníka okresního národního výboru na žádost o vyjádření k dotazu na nástup Heřmana Josefa Tyla ze dne 24. prosince 1964*, fol. 20.

⁵⁴⁷ MZAB, krajský církevní tajemník Brno, *Dopis bohuslavických farníků k nástupu Heřmana Josefa Tyla ze dne 28. listopadu 1964*, fol. 21.

⁵⁴⁸ tamtéž.

církevního tajemníka byl datovaný 9. prosincem 1964, tedy tři dny po plánovaném Tylově nástupu.⁵⁴⁹ S ještě větším zpožděním reagoval okresní církevní tajemník, který svůj dopis krajskému církevnímu tajemníkovi datoval na Štědrý den 24. prosince 1964.⁵⁵⁰ V dopise popsal způsob, kterým problém s vítáním Heřmana Josefa Tyla řešil. Po zjištění, že se připravuje zvláštní uvítání nového kněze, okresní církevní tajemník nejdříve navštívil odstupujícího bohuslavického faráře Albína Odrážku, aby zjistil rozsah připravovaného uvítání. Poté navštívil Heřmana Josefa Tyla v Cakově, který jednak přislíbil, že do funkce nastoupí ve všední den, aby se vyhnul okázalému uvítání a ovacím, „*kterých je nepřítelem*“.⁵⁵¹ Okresní církevní tajemník ve svém vyjádření popřel, že by komukoliv zakázal, aby věřící přivítali nového kněze, pouze nedoporučil nějaké zvláštnosti. Z vyjádření okresního církevního tajemníka se dále dovídáme, jak uvítání Heřmana Josefa Tyla v Bohuslavicích skutečně proběhlo. Uskutečnilo se v průběhu první mše, kterou Heřman Tyl sloužil 6. prosince 1964. Bohoslužba měla slavnostnější ráz tím, že zpěváci zazpívali slavnostní chorál. Svůj dopis okresní církevní tajemník uzavřel konstatováním, že „*s tímto duchovním (Heřmanem Josefem Tylem) nebudou žádné nepříjemnosti*“.⁵⁵²

Odhlédneme-li od této lehce úsměvné okolnosti příchodu Tyla do Bohuslavic u Konice, jeho nové farnosti, jaký byl jeho návrat do pastorační práce? Z předchozích kapitol a také z Tylovy žádosti o udělení státního souhlasu k výkonu duchovenské služby víme, že jeho posledním kněžským působištěm byly v letech 1946 až 1950 farnosti: Teplá – město, Klášter Teplá, Ovesné Kladruby, Úterý a Vidžín. Každá z těchto vyjmenovaných obcí byla samostatnou farností, avšak správa v nich se v podstatě po odsunu původního německého obyvatelstva nově rodila. Naproti tomu pod správu farnosti v Bohuslavicích spadalo pět obcí Raková, Rakůvka, Hačky, Hvozd a Polomí. Dalším významným rozdílem bylo složení obyvatelstva. Obyvatelstvo v západočeském pohraničí se neustále měnilo, obyvatelé a potencionální farníci přicházeli a odcházeli,

⁵⁴⁹ MZAB, krajský církevní tajemník Brno, *Dotaz krajského církevního tajemníka k nástupu Heřmana Josefa Tyla ze dne 9. prosince 2011*, fol. 19.

⁵⁵⁰ MZAB, krajský církevní tajemník Brno, *Dopis okresního církevního tajemníka k nástupu Heřmana Josefa Tyla ze dne 24. prosince 1964*, fol. 20.

⁵⁵¹ tamtéž.

⁵⁵² tamtéž.

ne všichni, kteří v západních Čechách hledali štěstí a nový začátek života, zde zůstali natrvalo a často se vraceli tam odkud přišli, což dělalo dlouhodobější pastorační obtížnější. V Bohuslavicích k výrazným změnám obyvatelstva v podstatě nedocházelo a Heřman Josef Tyl tak mohl prokázat všechny své pastorační dovednosti. Duchovní správa zde musela být pro Tyla oproti Teplé jednodušší ještě v tom ohledu, že nemusel čelit tolika problémům jako v tepelském klášteře, kde musel mimo komplikace s rodící se farní správou bojovat o záchranu premonstrátského kláštera, těžce získávat prostředky pro zárodek budoucí kanonie, ani čelit útokům od řádových spolubratří. Nesmíme opomenout ani tu skutečnost, že se k výkonu kněžského povolání vracel po dlouhých 14 letech, po kterých mu to komunistický režim odpíral, což ho muselo naplňovat velkým entuziasmem.

Jediným Tylovým problémem v duchovní správě bohuslavické farnosti se může jevit to, s čím se sám Tyl svěřil okresnímu tajemníkovi pro věci církevní v Prostějově při šetření stížnosti farníků na zákaz vítání nového kněze, a to že „*bude prý sám s nimi (věřícími) mít dost práce, protože již slyšel, že se jim zdá být jiný jako starý farář*“⁵⁵³. Nevíme, jaký byl styl kněžské práce Albína Odrážky, se kterým Heřman Josef Tyl po svém příchodu vycházel velmi dobře; nechal důchodce Odrážku bydlet na faře tak, jak byl zvyklý, a pro sebe si zařídil pouze jeden pokoj a z části přilehlé komory na obilí si vybudoval malou kuchyňku a koupelnu. Styl kněžské práce Heřmana Josefa Tyla v Bohuslavicích je znám. Kládl velký důraz na pastorační mimo konání bohoslužeb a vysluhování svátostí. Cítil se být farářem všech obyvatel Bohuslavic, Rakové, Rakůvky, Haček, Hvozdu a Polomí, tedy i těch, kteří nebyli věřící a praktikující katolíci. Snažil se pro víru nadchnout zejména děti a mladé lidi.⁵⁵⁴ Avšak ne nějakým nucením, spíše prostřednictvím kladného vztahu k nim. Rozdával dětem na potkání různé cukrovinky nebo omalovánky. Tak k prvnímu svatému přijímání přistupovalo v Bohuslavicích přibližně 20 až 30 dětí.⁵⁵⁵

Nového bohuslavického faráře si nakonec věřící oblíbili, Tylovi se podařilo získat uznání také u nevěřících lidí z Bohuslavic a širokého

⁵⁵³ tamtéž.

⁵⁵⁴ *Vzpomínky, c. d., s. 78-79.*

⁵⁵⁵ *Kronika farnosti Bohuslavice u Konice.*

okolí. Hodně si vážil a dokázal si získat přátelský vztah s mnoha lidmi obdarovanými uměleckým nadáním. Mezi jeho přátele tak patřili umělci z okolí Bohuslavic Miloslav Blažek, Max Švabinský, František Řehořek nebo Jaroslav Seifert.⁵⁵⁶ Díky oblibě se Tylovi podařilo získat finanční prostředky na rekonstrukci kostela, farní budovy i budovy školy. V průběhu čtyř a půl letého působení Tyla v Bohuslavicích byla provedena přístavba sakristie, nově bylo do kostela zavedeno topení a nové vedení elektřiny, v kostele byla položena nová dlažba, vyměněny lavice a provedena reforma liturgického prostoru. Opravy neminuly ani budovu fary, kde byl vybudován vodovod, přistavěna garáž a dílna. Ve stejnou dobu byla provedena nadstavba školy, která byla ve vlastnictví farnosti.⁵⁵⁷ Významnou událostí bylo také udělování svátosti biřmování v bohuslavickém kostele, pro které se Tylovi podařilo v roce 1968 získat českobudějovického biskupa Josefa Hloucha, který byl 9. června 1968 propuštěn z internace a bylo mu znovu umožněno vykonávat biskupský úřad.⁵⁵⁸

Odchod Albína Odrážky do důchodu, kterým uvolnil farní správu v Bohuslavicích u Konice, bylo důležitých gestem, které olomoucké arcibiskupské konzistoři ulehčilo ustanovení Heřmana Josefa Tyla administrátorem v této farnosti. Avšak bez změny církevní politiky by jeho ustanovení nebylo vůbec možné. Když jsme výše mluvili o propouštění politických vězňů, naznačili jsme, že se v Československu začaly mírně zlepšovat politické poměry a propouštění politických vězňů mělo být toho dokladem. Avšak zlepšení církevní politiky nepřišlo pouze jako součást uvolnění celkové politické situace. Jako kdyby bez změny v širší oblasti politického života nemohlo dojít ke změně v oblasti církevní politiky. Co kromě uvolnění politického života přispělo ke změně církevní politiky. Z jednání státu s římskokatolickou církví je patrné, že došlo k uvolnění také v ryze církevní problematice. Jednání, která mezi státem a katolickou církví probíhala po Vítězném únoru 1948, kdy stát usiloval, aby katolická církev uznala legalitu nového lidově demokratického režimu a aby k tomuto režimu církev vyjádřila loajalitu.

⁵⁵⁶ *Vzpomínky, c. d., s. 79.*

⁵⁵⁷ Archiv farnosti Bohuslavice u Konice, *Historický záznam uložený při rekonstrukci ve věže kostela v Bohuslavicích u Konice ze dne 21. srpna 1968.*

⁵⁵⁸ *Vzpomínky, c. d., s. 77.*

Církev zase usilovala, aby stát zaručil nezávislé vnitřní fungování církve a nerušil církevní školství. Jednání skončila krachem poté, co v průběhu biskupské konference ve Starém Smokovci 22. března 1949 bylo odhalené odposlouchávací zařízení.⁵⁵⁹ Poté následovalo založení komunistické „Katolické akce“ dne 10. června 1949⁵⁶⁰ a exkomunikace, kterou na všechny příznivce a členy této komunistické „Katolické akce“ vyhlásila nejvyšší Posvátná kongregace svatého Officia dne 20. června 1949.⁵⁶¹ Definitivní tečkou za jednáním mezi státem a katolickou církví po roce 1948 byl nucený odchod dočasného vyslance apoštolského stolce v Československu De Livy a odvolání československého velvyslance ve Vatikánu Ilju Ratha.⁵⁶² Nezměněný postoj státu ve vztahu ke katolické církvi měli československé delegaci, tvořené Karlem Hrůzou, vedoucím církevního sekretariátu ministerstva školství a kultu, a Miloslavem Košnarem, náčelníkem třetí správy ministerstva vnitra, politické kontrarozvědky, potvrdit pracovníci výboru pro církevní záležitosti Sovětského svazu v lednu 1960. Podle sovětského církevního výboru i po změně nejvyššího představitele katolické církve⁵⁶³ papeže Jana XXIII. zůstala nepřátelská politika Vatikánu nezměněna. Sověti dokonce vyzvali k vypracování zásad boje proti vlivu katolické církve na pracující a mládež. Změnu církevní politiky Československa nezpůsobila ani situace uvnitř komunistického bloku států, i když kritika kultu osobnosti ze strany Stalinova nástupce Nikity Sergejeviče Chruščova⁵⁶⁴, události v Polsku a Maďarsku v roce 1956⁵⁶⁵ a obnovení dialogu mezi světovými

⁵⁵⁹ *Securitas Imperii*, s. 144.

⁵⁶⁰ *Securitas Imperii*, s. 153.

⁵⁶¹ *Securitas Imperii*, s. 278.

⁵⁶² CUHRA Jaroslav, *Československo-vatikánská jednání 1968*, Ústav pro soudobé dějiny AVČR: Praha, 2001, s. 18.

⁵⁶³ Dne 28. října 1958 byl novým papežem zvolen Angelo Giuseppe Runcali, který si zvolil jméno Jan XXIII.

⁵⁶⁴ První kritika kultu osobnosti ze strany Nikity Chruščova zazněla v jeho projevu Kultu osobnosti a jeho důsledky v průběhu uzavřeného jednání XX. sjezdu komunistické strany Sovětského svazu dne 25. února 1956.

⁵⁶⁵ Těmito událostmi jsou míněny první masové protesty obyvatel těchto států proti komunistickému režimu. Polskou událostí je tzv. Polský červen, tedy povstání 28. června 1956 v poznaňských Stalinových závodech. Polské bezpečnostní síly povstání krvavě potlačily, při jejich zásahu zemřelo kolem 56 osob a přibližně 600 jich bylo zraněno. Událostí v Maďarsku byla revoluce v říjnu a listopadu 1956. V revoluci se proměnila poklidná demonstrace, kterou chtěli Maďaři vyjádřit solidaritu s oběťmi v Polsku. Revoluce se podařilo promoskevské vládě potlačit pouze za pomoci sovětských vojsk. Jen v Budapešti v průběhu bojů mezi protestujícími a sovětskými vojáky padlo 2500 osob. Příznačná je také skutečnost, že předseda prosovětské vlády János Kádár přijel do Budapešti 7. listopadu 1956 na sovětském tanku.

mocnostmi⁵⁶⁶, k pozitivním změnám nepochybně přispěly. K nastartování změn církevní politiky v Československu nedala podnět ani nová Východní politika papeže Jana XXIII.⁵⁶⁷ a především státního sekretáře Agostina Casaroliho, přestože možná právě ona byla nejdůležitějším faktorem, který přispěl k dosažení všech pozitivních změn. Deset let zablokovaná jednání mezi státem a katolickou církví však dala do pohybu jiná aktivita nejvyššího římsko-katolického pontifika, kterou bylo svolání Druhého vatikánského koncilu. Papež Jan XXIII. usiloval, aby měl koncil ekumenický⁵⁶⁸ rozměr, proto již v průběhu příprav vyvinul Vatikán značné úsilí a prostřednictvím Sekretariátu pro jednotu pozval pozorovatele všech křesťanských církví nesjednocených s Římem. Bylo tedy těžko představitelné, aby na koncilu chyběli biskupové římskokatolické církve ze států na východ od železné opony. Přes velké úsilí se však z československých biskupů prvního jednání koncilu zúčastnili pouze Eduard Nécsey, Ambroz Lazík a František Tomášek. Od druhého zasedání se k nim připojil Robert Pobožný.⁵⁶⁹ Mnoho sídlených biskupů, a mezi nimi také český metropolita pražský arcibiskup Josef Beran, byli v době zahájení jednání Druhého vatikánského koncilu již deset let bez jakéhokoliv soudního procesu stále drženi v internaci. V atmosféře příprav a průběhu koncilu se tento stav, tedy zejména internace arcibiskupa Berana, začal československým státním orgánům zdát dále mezinárodně neudržitelný. Význam, který této otázce přikládaly, dokládá skutečnost, že při hledání možných řešení se v listopadu 1962 dotázaly dokonce samotného Berana. Ten doporučil tři možná řešení ukončení internace: jeho návrat k výkonu arcibiskupského úřadu, který byl však pro

⁵⁶⁶ Obnovení jednání mezi Spojenými státy a Sovětským svazem bylo paradoxně způsobeno Suezskou krizí. Egypt nejdříve 26. července 1956 znárodnil Společnost Suezského průplavu, což vedlo až k ozbrojenému konfliktu, kdy proti Egyptu vstoupily do aliance Francie s Velkou Británií, které vlastnily nejvíce akcií znárodněné společnosti, a Izrael. Na jednání Organizace spojených národů o Suezské krizi došlo ke sblížení postojů Spojených států a Sovětského svazu.

⁵⁶⁷ Papež Jan XXIII. upustil od nekompromisního postoje katolické církve ke komunistickým režimům svého předchůdce Pia X. a nastavil vstřícnější východní politiku. Hlavním tvůrcem této politiky byl Agostino Casaroli, kterého papež Jan XXIII. v roce 1963 jmenoval náměstkem tajemníka vatikánské Kongregace pro mimořádné události a v roce 1967 dokonce tajemníkem této kongregace. Casaroli pak od roku 1979 zastával úřad státního sekretáře. Nová politika Vatikánu bývá označována pojmem Ostpolitik. Tímto pojmem se však někdy také označuje politika Spolkové republiky Německo k východním státům včetně Německé demokratické republiky.

⁵⁶⁸ Ekumenismus je hnutí za sjednocení všech křesťanských denominací, zejména římskokatolické církve s církví pravoslavnou. Aby měl koncil ekumenický rozměr, neboli rozměr jediné křesťanské církve, byla nutná účast biskupů všech křesťanských církví včetně církví z východních evropských států. Výjimkou nemohly být ani církve ze Svazu sovětských socialistických republik.

⁵⁶⁹ CUHRA J., *Československo-vatikánská jednání 1968*, s. 23.

komunisty zcela nepřijatelný, nebo jeho odchod do zahraničí, anebo jeho vzdání se úřadu pražského arcibiskupa a svobodné dožití někde v ústraní na území Československa. K poslednímu však bylo zapotřebí souhlasu papeže. Aby Beran projevil dobrou vůli napsal dopis papeži a požádal jej o zproštění arcibiskupské služby. Přestože byl přímý styk s Vatikánem trestným činem, státní orgány Beranův dopis po předchozím pečlivém prostudování papeži odeslaly. Poté, co Beranův dopis dorazil do Vatikánu, státní sekretář Casaroli prostřednictvím velvyslanectví ve Vídni 25. dubna 1963 požádal státní orgány o povolení vstupu na území státu a umožnění setkání s internovaným Beranem.⁵⁷⁰ Předsednictvo ÚV KSČ žádosti vyhovělo s podmínkou, že ještě před setkáním s Beranem poskytně československým orgánům podrobné informace o účelu své cesty. Díky tomu Agostino Casaroli dne 12. května 1963 přiletěl do Československa a poprvé se setkal s představiteli Československa. Předsednictvo ÚV KSČ pro tato jednání vybralo výše zmíněné Hružku a Košnara. V průběhu setkání kardinál Casaroli československou stranu informoval, že byl papežem pověřen, aby s arcibiskupem Beranem projednal jeho žádost o zproštění úřadu. Prvním setkáním byla zahájena série jednání, která trvala až do května 1967.⁵⁷¹ Vatikánu se podařilo dosáhnout propuštění biskupů Karla Skoupila, Jána Vojtaššáka, Stanislava Zelu, Ladislava Hlada a řecko-katolického biskupa Vasila Hopka. Československé straně se podařilo získat souhlas Vatikánu s tím, aby katoličtí duchovní, kněží i biskupové, skládali slib věrnosti republice. Více dosáhnout vlastně ani nebylo možné, protože ze strany státu nebyl viděn jiný důvod k ústupkům.⁵⁷² Propuštění arcibiskupa Josefa Berana z internace se tak dá hodnotit jako úspěch obou stran, protože, jak se zdá, šlo Československé straně pouze o přijatelné ukončení Beranovi internace,⁵⁷³ V době nejintenzivnějších jednání mezi Vatikánem a Československou republikou zejména o osudu arcibiskupa Berana usiloval o udělení státního souhlasu

⁵⁷⁰ KAPLAN Karel, *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*, Doplněk: Brno, 1993, s. 286-287.

⁵⁷¹ Mezi Československou republikou a Vatikánem se v tomto období konalo celkem šest jednání: v květnu, září, v listopadu 1963, v listopadu 1964, v únoru 1965 a poslední jednání se konala v květnu 1967.

⁵⁷² CUHRA J., *Československo-vatikánská jednání 1968*, s. 28-29.

⁵⁷³ Jinak nelze hodnotit skutečnost, že poté, co Beran 19. února 1965 odletěl do Říma, nebyla československá strana ochotna vůbec žádných ústupků. Navíc nejvyšší stranické a státní orgány nabídky jednání ze strany Vatikánu kategoricky odmítaly, odmítly dokonce nabídku zaslánou přímo papežem Janem XXIII. ve formě dopisu „Pro memoriam“ v prosinci 1962, až teprve, když se teprve začala otevírat otázka Beranova propuštění z internace na jednání přistoupily. Dokonce, jak se zdá, jednání o otázce ukončení Beranova internace samy iniciovaly. KAPLAN K., *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*, 283.

k výkonu duchovenské služby Heřman Josef Tyl.⁵⁷⁴ S přihlédnutím k průběhu a okolnostem, za kterých se jednání odehrávala, můžeme říci, že příprava Druhého Vatikánského koncilu se stala impulzem ke změně situace internovaného arcibiskupa,⁵⁷⁵ přispěla rovněž k uvolnění církevní politiky v Československu a nepřímo tak umožnila návrat Heřmana Josefa Tyla do duchovní správy.

Druhý Vatikánský koncil, jehož konání ohlásil papež Jan XXIII. po bohoslužbě, kterou konal v Bazilice sv. Pavla za hradbami 25. ledna 1959,⁵⁷⁶ zasáhl do života Heřman Josefa Tyla také přímo a mnohem citelněji. Dokumenty vydané koncilem měly podle očekávání papeže Jana XXIII. do katolické církve vpustit „čerstvý vzduch“⁵⁷⁷ a ovlivnily téměř všechny oblasti života církve. Dvnitř církve koncil nově formulovat chápání jak věřících tak zejména hierarchie. Navenek nově upravil vztah katolické církve k ostatním křesťanským i nekřesťanským náboženstvím. Jednou z nejvíce viditelných změn přinesených koncilem byla liturgická reforma,⁵⁷⁸ která upravila liturgický prostor a povolila konání bohoslužeb v národních jazycích. Právě tuto koncilní liturgickou reformu prováděl Heřman Josef Tyl, když po svém příchodu do Bohuslavic u Konice ve farním kostele provedl reformu liturgického prostoru.

Změny, které přinesl Druhý vatikánský koncil, neminuly Heřmana Josefa Tyla ani coby člena premonstrátského řádu. Reformu řádů a řeholí stanovil koncil v dekretu o obnově řeholního života.⁵⁷⁹ Tento dokument však obsahoval pouze základní principy a reformní kritéria obecné povahy, na kterých měl být řeholní život po koncilu postaven. Proto necelý rok po schválení koncilního dokumentu papež Pavel VI. vydal konkrétní normy pro provedení koncilní obnovy a přizpůsobení řeholního

⁵⁷⁴ Připomeňme, že administrátorem farnosti v Bohuslavicích u Konice byl Heřman Josef Tyl ustanoven k 1. prosinci 1964.

⁵⁷⁵ V květnu 1961 papež Jan XXIII. napsal arcibiskupu Beranovi osobní dopis, jehož doručení však úřady neumožnily.

⁵⁷⁶ PESCH Otto Herman, *Druhý vatikánský koncil : 1962-1965*, Vyšehrad: Praha, 1996, s. 53.

⁵⁷⁷ „Očekáváme od koncilu, že vpustí dvnitř čerstvý vzduch“. PESCH O. H., *Druhý vatikánský koncil : 1962-1965*, s. 65.

⁵⁷⁸ Dogmatická konstituce, která se týkala liturgické reformy, byla koncilem schválena 4. prosince 1963. První slova, podle kterých se někdy také označuje, znějí „*Sacrosanctum concilium*“.

⁵⁷⁹ Tento dekret byl koncilem schválen 18. října 1965. Má sice vlastní titul *Decretum de accomodata renovatione vitae religiosae* (Dekret o přizpůsobené obnově řeholního života), avšak také pro tento koncilní dokument, jako pro všechny koncilní dokumenty, se vžilo označení podle jeho prvních slov „*Perfectae caritatis*“.

života.⁵⁸⁰ Papež v novém normativním dokumentu stanovil nejenom to, kdy a jak se má obnova a přizpůsobení řeholního života provést, ale také kdo je za provedení obnovy v jednotlivých řádech odpovědný. Do dvou nebo tří let od vydání *Ecclesiae sanctae* měla být svolána generální kapitula příslušného řádu, aby vydala nová pravidla, nebo stanovy, které by podnítky úsilí o řeholní obnovu.⁵⁸¹ Premonstrátský generální opat Norbert Calmel proto svolal na 22. července 1968 do opatství Wilten v Innsbrucku generální kapitulu premonstrátského řádu. Ta se konala až do 22. srpna 1968.⁵⁸²

Celkové politické uvolnění v době Pražského jara, se stalo příležitostí k tomu, aby se generální kapituly účastnili také zástupci všech československých premonstrátských kanonií, včetně tepelské. Před tepelského převora, jakožto nejvyššího představeného kanonie, tak byl postaven úkol vybrat vhodného delegáta, pokud se generální kapituly nechtěl zúčastnit sám. Když si však připomeneme, v jakém stavu se tepelská kanonie po roce 1950 nacházela, musíme se ptát, zda bylo vůbec z čeho vybírat, nebo dokonce, zda tepelská kanonie ještě v roce 1968 vůbec existovala. Přepadení tepelského kláštera, centralizace, internace a perzekuce všech tepelských premonstrátů mohly mít pro tepelskou kanonii katastrofální následky. Opat administrátor Bohuslav Jarolímek zemřel v roce 1951 v pankrácké věznici. Provizor a podpřevor tepelského kláštera Leo Moláček zemřel v Mariánských Lázních také v roce 1951. Senior tepelského konventu Alexandr Oswald zemřel v roce 1952 v domově pro staré kněze na Moravci. Hroznata Sequens zemřel v roce 1954 v Mariánských Lázních. Jindřich Brynich, který byl v roce 1958 zadržen státní bezpečností a odsouzen k odnětí svobody, byl sice v roce 1960 díky amnestii prezidenta republiky propuštěn na svobodu, avšak po svém propuštění z centralizace žil u řeholních sester v Oseku, kde právě v roce 1968 zemřel.⁵⁸³ Může se tak zdát, že z tepelských kanovníků zůstal pouze jediný, převor Heřman Josef Tyl. Východiskem z této téměř beznadějně

⁵⁸⁰ Tento normativní dokument vydal papež Pavel VI. 6. srpna 1966. Rovněž podle prvních slov se označuje „*Ecclesiae sanctae*“. Tento dokument stanovil konkrétní provedení hned několika koncilních dekretů. Obnově řeholního života se dokument *Ecclesiae sanctae* věnuje pouze ve své druhé části. Pokud budeme z tohoto dokumentu citovat, odkaz se bude týkat pouze této druhé části dokumentu.

⁵⁸¹ *Ecclesiae sanctae* 3.

⁵⁸² *Protocolum capituli generalis ordinis praemonstratensis, celebrati in abbatia Wiltensi (Innsbruck)*.

⁵⁸³ JANOUŠEK H. F., *Klášter Teplá, minulost-současnost*, o. c., s. 50. HLINOMAZ M., *Klášter premonstrátů Teplá*, Státní okresní archiv Karlovy Vary: Karlovy Vary, 2003, s.

situace mohlo dát pouze zvýšení počtu tepelských kanovníků složením slavných slibů. K tomu však byli zapotřebí vhodní kandidáti. Ale, jak jsme řekli na začátku této kapitoly, nutným mimo uplynutí lhůty, na kterou byly složeny jednoduché sliby, byl zájem kandidáta v řeholním životě pokračovat. Rovněž již víme, že prvním možným kandidátům na složení slavných slibů lhůta, na kterou jednoduché sliby složili, uplynula na podzim roku 1950, mnohé však komunistická represe od řeholního života odradila a těm, kteří by v řeholním životě chtěli pokračovat, ve složení slavných slibů bránilo odloučení od řeholních představených po bartolomějské noci.⁴⁹¹

Změna tohoto stavu přišla s propuštěním tepelského provizora a podpřevora Leona Moláčka z internace dne 29. září 1950, kterému bylo po jeho propuštění umožněno, aby dožil na děkanství v Mariánských Lázních.⁵⁸⁴ Avšak i za tohoto stavu byla příležitost na složení slavných slibů pouze teoretická, protože ti, kteří chtěli v řeholním životě pokračovat, zároveň chtěli pokračovat studiem teologie v přípravě na kněžství. Byli to pouze Metoděj Cetl, Lohel Frkal, Prokop Holáň a Cyril Stibor. Na rozdíl od těchto výše jmenovaných další tepelský klerik Křišťan Němeček pokračoval ve studiu teologie soukromě u Stanislava Krátkého⁵⁸⁵ a rovněž kněžské svěcení přijal tajně v roce 1952.⁵⁸⁶ Klerici Cetl, Frkal, Holáň a Stibor po svém propuštění z centralizačního kláštera v Broumově koncem září 1950 na rozdíl od Němečka nastoupili studium teologie do kněžského semináře v Litoměřicích. Návratem do kněžského semináře pro tepelské kleriky vznikla nová překážka ve složení slavných slibů. Pro kandidáty kněžství platila pravidla, která neumožňovala, aby v průběhu studia teologie opustili budovu kněžského semináře. Pouze v případě Vánoc a Velikonoc bylo bohoslovcům umožněno tyto svátky prožít s rodiči a v jejich průběhu pomáhat knězi ve své rodné farnosti. Metoděj Cetl, Lohel Frkal, Křišťan Němeček a Prokop Holáň, kteří jednoduché sliby složili v roce 1947 a v září 1950 jim tříleté období uplynulo, příležitost k návštěvě podpřevora Moláčka, aby do jeho rukou složili slavné sliby o vánočních svátcích v roce 1950 nevyužili. Proč

⁵⁸⁴ HLINOMAZ M., *Klášter premonstrátů Teplá*, o. c., s. 82.

⁵⁸⁵ NOVOTNÝ Vojtěch, *Katolická teologická fakulta 1939-1990 : prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*, Karolínium: Praha, 2007, s. 64.

⁵⁸⁶ HLINOMAZ M., *Klášter premonstrátů Teplá*, o. c., s. 83.

vyčkávali, není zřejmé. Zcela jistě však nepředpokládali, že by mohl být na svobodu propuštěn převor Heřman Josef Tyl. Ten byl odsouzen státním soudem teprve 25. ledna 1951. Na rozdíl od Vánoc, příležitost, kterou poskytly velikonoční svátky, už Cetl, Frkal, Němeček a Holář ke složení slavných slibů využili. Jako doklad toho nám poslouží dokumenty státní bezpečnosti. Ta při vyšetřování skupiny premonstrátů, kteří po svém propuštění od pomocných technických praporů, kam povinně nastoupili přímo z centralizačního kláštera v Broumově, pokračovali v premonstrátském způsobu života v Brně a okolí a klerikům, kteří odmítli nastoupit na teologickou fakultu v Litoměřicích, pomáhali v tajném studiu teologie, získala informace o vedoucích osobách organizujících činnost tepelské kanonie „zrušeného premonstrátského řádu“.⁵⁸⁷ Ve skupině brněnských premonstrátů byl činný také tepelský konventuál Zdeněk Křišťan Němeček, který spolubratry vyučoval církevními dějinami a zařídil jim zkoušení u profesora církevních dějin Jaroslava Kadlece, za což byl krajským soudem v Brně pro trestný čin podvracení republiky dne 25. ledna 1958 v procesu Kratochvíla a spol. odsouzen ke dvěma a čtvrt rokům odnětí svobody. Podle výsledků vyšetřování státní bezpečnosti se na děkanství v Mariánských Lázních v roce 1951 konala schůzka, které se účastnili Leo Moláček, Jindřich Brynich, Křišťan Němeček a Lohel Frkal. Důvodem schůzky bylo podle státní bezpečnosti rozhodnutí Leona Moláčka, kterému bylo již 75 let, vzhledem ke svému pokročilému věku a zlému zdravotnímu stavu pověřit vedením tepelské kanonie Jindřicha Brynicha.⁵⁸⁸

Na rozdíl od státní bezpečnosti se nedomnívám, že hlavním účelem setkání bylo pověření Brynicha vedením tepelské kanonie. K tomuto účelu by účast Křišťana Němečka a Lohela Frkala neměla dostatečné vysvětlení, protože ještě nesložili slavné sliby, a podle řádových stanov nemohli o záležitostech kanonie rozhodovat a ani neměli být o nich zpravováni. Aby měl akt pověření co největší váhu, bylo by spíše žádoucí, aby se mimo Moláčka a Brynicha takové schůzky účastnili Alexandr Oswald a Hroznata Sequens, což byli poslední žijící tepelští kanovníci, o jejichž

⁵⁸⁷ ABS, Vyšetřovací spis Brynich a spol. K zrušení žádného řádu vlastně nikdy nedošlo ani zákonem, ani vládním nařízením, pokud se vládou odsouhlasené ozbrojené přepadení klášterů a následná centralizace nebude považovat za zrušení všech řádů a kongregací.

⁵⁸⁸ tamtéž.

účasti však výsledky vyšetřování státní bezpečnosti nemluví. Při účasti Oswalda, Sequense, Brynicha a Moláčka by se vlastně konala kapitula kanonie, která je jinak nejvyšším orgánem řídícím život kanonie. Z tohoto důvodu se domnívám, že je nutné hledat jiný důvod setkání Moláčka, Brynicha, Němečka a Frkala na děkanství v Mariánských Lázních v roce 1951, o kterém se dovídáme z vyšetřování státní bezpečnosti. Podle mého názoru se setkání, které vysledovala státní bezpečnost, konalo především za tím účelem, aby Křišťan Němeček a Lohel Frkal složili slavné sliby. Tuto mou domněnku podpírá především ta skutečnost, že po 16. září 1950, kdy byl zatčen opat-administrátor Bohuslav Jarolímek,⁵⁸⁹ který tak následoval převora Heřmana Josefa Tyla, jenž byl ve vězení od 14. února 1950, byl podpřevor Leo Moláček nejvyšším představeným kanonie a vlastně jedinou osobou, která mohla od vhodných kandidátů přijmout slavné sliby. Není přitom známo, a ani vyšetřování státní bezpečnosti neodhalilo, přestože se přijímáním slavných slibů Brynichem zvláště zabývalo, že by Němeček a Frkal skládali sliby do rukou Jindřicha Brynicha. Mou domněnku dále podpírá ta skutečnost, že se setkání účastnil Jindřich Brynich. Ten vykonával funkci asistenta mistra noviců a kleriků, ale vzhledem k pracovní vytíženosti převora a novic a klerik mistra Heřmana Josefa Tyla prakticky vedení noviců a kleriků Brynich sám vykonával. Účast osoby odpovědné za vedení kleriků byla stanovami premonstrátského řádu vyžadována při obřadu skládání slavných slibů, kde měla dát svědectví o tom, že se žadatel dostatečně osvědčil v plnění řeholních závazků. Do třetice svou domněnku mohu opírat o dokument, ve kterém tepelský senior Alexandr Oswald dne 5. února 1951 vydal písemný souhlas k tomu, aby klerici Lohel Frkal, Prokop Holáň, Křišťan Němeček a Metod Cetl složili slavné sliby.⁵⁹⁰ Rovněž podle stanov premonstrátského řádu bylo před složením slavných slibů zapotřebí souhlasu většiny kanovníků. Vyjádření k žádostem o složení slavných slibů se podle zvyklostí konávalo na kapitule kanonie. Stanovy ovšem dovolovaly, aby některý kanovník dal svůj hlas písemným způsobem. O podobné vyjádření se s velkou pravděpodobností jednalo v případě dokumentu Alexandra Oswalda z února 1951. Avšak výsledky vyšetřování

⁵⁸⁹ ABS, vyšetřovací spis V 2882, záznam o zatčení Jarolímka.

⁵⁹⁰ Osobní archiv tepelského premonstráta Hroznaty Františka Janouška v současnosti administrátora farnosti v Kamenici nad Lipou.

státní bezpečnosti mluví pouze o tom, že se setkání účastnili Moláček, Brynich, Frkal a Němeček, a o případné účasti Cetla ani Holáně nemluví. Je možné, že státní bezpečnost nevěděla o účasti všech osob, které se schůzky účastnily, a je tedy také možné, že na jaře roku 1951 na děkanství v Mariánských Lázních do rukou tepelského podpřevora Leona Moláčka za přítomnosti asistenta mistra kleriků Jindřicha Brynicha, složili slavné sliby Lohel Frkal, Křišťan Němeček, Metod Cetl a Prokop Holáň. Pokud se budeme držet této domněnky, musíme vzhledem k výsledkům vyšetřování státní bezpečnosti dodat, že příležitosti složení slavných slibů využil starý podpřevor Moláček k tomu, aby Jindřicha Brynicha pověřil vedením tepelské kanonie. Protože z výsledků vyšetřování státní bezpečnosti je jisté pouze to, že Leo Moláček vzhledem ke svému pokročilému věku pověřil Jindřicha Brynicha vedením kanonie na setkání, kterého se účastnili Lohel Frkal a Křišťan Němeček, nemůžeme zcela vyloučit ani tu možnost, že Frkal, Němeček, Holáň a Cetl složili slavné sliby dříve, před konáním setkání, o kterém mluví vyšetřování státní bezpečnosti, a na kterém byl Brynich pověřen vedením kanonie. Je však rovněž z vyšetřování zřejmé, že ani Frkal s Němečkem, ani Holáň s Cetlem slavné sliby neskládali do rukou Jindřicha Brynicha.

Moláčkovu rozhodnutí pověřit Brynicha vedením kanonie se ukázalo jako velmi moudré a prozíravé, protože o několik měsíců později, v 11. července 1951, na děkanství v Mariánských Lázních tepelský podpřevor a provizor Leo Moláček ve věku 75 let zemřel. Po jeho smrti Jindřich Brynich funkci vedoucího tepelské kanonie skutečně vykonával. Dne 19. července 1951 oblečením bílého premonstrátského hábitu přijal do řádu poslední dva absolventy tepelského juvenátu v Mariánských Lázních Františka Geršla a Pia Josefa Peterku. Také při výkonu funkce pověřeného představeného tepelské kanonie Brynich rozhojnil i počet tepelských kanovníků. Zřejmě ještě v roce 1951 nebo v roce 1952 přijal slavné sliby od posledního z těch tepelských kleriků, kteří po propuštění z centralizačního kláštera v Broumově pokračovali ve studiu teologie, od Cyrila Stibora. Ten složil jednoduché sliby v září 1948 a o případném složení slavných slibů mohl uvažovat až na podzim roku 1951, tedy po smrti Leona Moláčka. V roce 1954 přijal Brynich slavné sliby od Hugova Pitla, který po svém propuštění z centralizačního kláštera v Broumově

nejdříve nastoupil vojenskou službu u pomocných technických praporů, ze které byl pro nemoc předčasně propuštěn, poté byl nějaký čas bez pracovního poměru a od roku 1954 pracoval jako skladník v Družstvu hodinářů a zlatníků v Klatovech. Stejným způsobem do rukou Jindřicha Brynicha složil v roce 1956 slavné sliby také Norbert Sopuch, který po svém propuštění z centralizačního kláštera v Broumově stejně jako Pitel nejdříve vykonal vojenskou službu u pomocných technických praporů a po jejím absolvování pracoval až do roku 1974 jako dělník ve slévárně. Se souhlasem Brynicha přijímal oblečením bílého hábitu do řádu i Němeček Křišťan, který takto do premonstrátského řádu přijal Jiřího Mynaříka. Toto úsilí o další rozvoj tepelské kanonie premonstrátského řádu nakonec v roce 1958 zastavila státní bezpečnost. Při vyšetřování skupiny Kratochvíla a spol., o které jsme mluvili výše, bylo zjištěno, že vedením tepelské kanonie byl Moláčkem pověřen Jindřich Brynich. Dne 24. dubna 1958, tedy tři měsíce po odsouzení skupiny Kratochvíla, byl kvůli řádové činnosti pro trestný čin podvracení republiky krajským soudem v Plzni ke třem rokům odnětí svobody odsouzen Jindřich Brynich. Spolu s ním byl souzen i Hugo Pitel, který byl odsouzen ke dvěma a půl rokům odnětí svobody.⁵⁹¹ Přestože Brynich mohl vedení kanonie vykonávat pouze sedm let, podařilo se zabránit absolutní katastrofě a zajistit její další existenci navýšením počtu tepelských kanovníků tak, že jich v roce 1958 bylo pět⁵⁹², kdy byl státní bezpečností zatčen. Z vězení byl Brynich, podobně jako spolu s ním souzený Hugo Pitel, propuštěný v době prezidentských amnestií v roce 1960.⁵⁹³ Z pramenů neplyne, že by Brynich po svém propuštění dál aktivně vykonával funkci pověřeného vedoucího kanonie. A to nejen z toho důvodu, že o dva roky dříve než Brynich byl propuštěn nejvyšší představený a nebylo tedy nutné, aby funkci, kterou byl pověřen Leonem Moláčkem, nadále vykonával.

Díky Brynichovu úsilí měl převor Tyl v roce 1968 dostatečný počet možných kandidátů na delegáty pro generální kapitulu ve Wiltenu. Okolnosti a důvody, na základě kterých se Heřman Josef Tyl rozhodoval, nejsou známé. Pouze ze vzpomínek Hugona Pitla se dovídáme, že tepelský

⁵⁹¹ ABS, Vyšetřovací spis Brynich a spol.

⁵⁹² Tento počet je poměrně vysoký, když zohledníme skutečnost, že v roce 1951 zemřel Moláček a v roce 1954 zemřeli Sequens a Oswald.

⁵⁹³ HLINOMAZ M., *Klášter premonstrátů Teplá*, o. c., s. 84-85

převor chtěl delegovat právě jeho, ač tento delegování odmítnul, protože ještě nebyl vysvěcený na kněze „*a byla by to velká výjimka, aby delegátem byl nekněž*“⁵⁹⁴. Přestože Hugo Pitel na generální kapitulu delegovaný nebyl, do premonstrátského kláštera ve Wiltenu odjel, a protože delegátem nebyl, jeho jméno v protokolu nenalezneme. Do Wiltenu přijel dokonce jako první z premonstrátů z Československa. Za pomoci Heřmana Wolfa, premonstráta z bavorského kláštera Speinshart, který pocházel jako Pitel z Klatov, vyhotovil Pitel referát o stavu tepelské kanonie a o plánech tepelských premonstrátů na budoucí fungování kanonie. Až více než dva týdny od zahájení generální kapituly dorazil opat novoříšského kláštera Augustin Machalka a strahovský administrátor Gabriel Kofroň⁵⁹⁵. Mimo oficiální jednání se Hugo Pitel snažil u generálního opata Norberta Calmela dosáhnout toho, aby se Heřman Josef Tyl stal tepelským opatem, čemuž však zásadně bránil novoříšský opat Augustin Machalka. Opatskou benedikci pro Heřmana Tyla se sice Pitlovi dosáhnout nepodařilo, dosáhl však toho, že v průběhu konání kapituly byl Heřman Josef Tyl generálním opatem jmenován administrátorem tepelské kanonie.⁵⁹⁶

Jak se období příprav na Druhý Vatikánský koncil stalo příležitostí pro Tylův návrat do duchovní správy, tak se období příprav a průběhu generální kapituly premonstrátského řádu ve Wiltenu stalo velmi vhodnou příležitostí, aby se Heřman Josef Tyl intenzivněji vrátil ke společenství tepelských premonstrátů. Vrcholem tohoto návratu v roce 1968 bylo jeho jmenování administrátorem tepelské kanonie.⁵⁹⁷ Ve funkci administrátora Heřman Josef Tyl jmenoval podpřevorem Hugona Josefa Pitla. Avšak nejdůležitějším krokem tepelského převora ještě před ustanovením administrátorem bylo udělení povolení všem členům kanonie, aby oblečením bílého řádového roucha přijímali nové členy kanonie. V této činnosti byl z tepelských premonstrátů nejaktivnější Hugo Pitel, který byl v roce 1966 znovu přijat ke studiu teologie na bohoslovecké fakultě v Litoměřicích.⁵⁹⁸ Prostředí kněžského semináře bylo obecně velmi

⁵⁹⁴ Rozhovor s Hugonem Josefem Pitlem O. Praem. uskutečněný dne 30. srpna 2008.

⁵⁹⁵ *Protocollum capituli generalis ordinis praemonstratensis, Secretarius capituli generalis*, Stift Schlaegel 1968, s. 27.

⁵⁹⁶ Rozhovor s Hugonem Josefem Pitlem O. Praem. uskutečněný dne 30. srpna 2008.

⁵⁹⁷ *Catalogus sacri candidi et canonici ordinis praemonstratensis* 1989.

⁵⁹⁸ Tuto skutečnost v rozhovorech shodně uvedli všichni tepelští premonstráti, kteří v této době vstoupili do řádu.

vhodným prostředím pro získávání nových členů pro všechny řády, premonstráty nevyjímaje. V souvislosti s přípravou generální kapituly vycházela řada dokumentů, které měly stimulovat diskuzi uvnitř řádu. A právě tyto dokumenty se podle vzpomínek pamětníků staly impulzem pro diskuzi mezi sympatizanty premonstrátského řádu a bohoslovci, kteří již členy řádu byli, jako Hugo Josef Pitel.⁵⁹⁹ V době příprav a průběhu generální kapituly do tepelské kanonie vstoupili tři noví členové. Ještě před jejím konáním v roce 1966 do řádu přijal Ludolfa Josefa Kazdu. Po návratu z generální kapituly v říjnu 1968 bílý premonstrátský hábit oblékl Hroznatu Františku Janouškovi. V říjnu 1968 byl do tepelské kanonie oblečením bílého premonstrátského hábitu přijat také Václav František Lobkowicz, avšak v premonstrátském klášteře Wilten, kam ho dovedla okupace Československa.⁶⁰⁰ V kronice farnosti v Mariánských Lázních je jako člen premonstrátského řádu uveden také student litoměřické bohoslovecké fakulty Vojtěch Rousek.⁶⁰¹

Oživení činnosti tepelské kanonie, které se projevilo i v příchodu nových členů do jejich řad, probudilo úsilí o obnovení tepelského kláštera, který od 15. dubna 1950, kdy komunisté zrealizovali svůj dlouho připravovaný zásah proti řádům a klášterům, sloužil jako pluku československé armády.⁶⁰² I vzhledem k této skutečnosti byl plán na obnovení tepelského kláštera, nebo farní správy se sídlem v klášteře, které mělo být jedním z kroků k obnově kláštera, spíše přáním nebo utopistickou představou, než aby mohl někdo skutečně očekávat, že by komunistický stát opustil klášter, který se stal vojenským objektem, aby si v něm tepelští premonstráti mohli opět udělat centrum svého působení. Přestože se v době Pražského jara hodně uvolnila církevní politika a s ní i celková politická atmosféra, k obnovení farnosti v klášteře a o to méně k obnovení kláštera v lidově-demokratickém režimu nedošlo ani dojít nemohlo. Proto je nutné jako na úspěch pohlížet na to, co se tepelským premonstrátům v době Pražského jara dosáhnout podařilo. Prvním z takovýchto úspěchů je nutné vidět v ustanovení administrátorem v duchovní správě v Mariánských Lázních, nejvyššího představeného

⁵⁹⁹ Rozhovor s Hugonem Josefem Pitlem O. Praem. uskutečněný dne 30. srpna 2008. Rozhovor s Ludolfem Josefem Kzadou O. Praem. uskutečněný dne 21. července 2009.

⁶⁰⁰ Rozhovor s Václav František Lobkowicz O. Praem. uskutečněný dne 30. října 2008.

⁶⁰¹ Kronika farnosti Mariánské Lázně, fol. 149.

⁶⁰² HLINOMAZ M., *Klášter premonstrátů Teplá*, o. c., s 226.

tepelské kanonie, převora-administrátora kanonie, Heřmana Josefa Tyla, který do té doby působil ve farnosti v Bohuslavicích u Konice. Kolik úsilí bylo nutné vynaložit pro získání souhlasu orgánů římsko katolické církve i orgánů státního dozoru nad církvemi, a zejména státního souhlasu, který byl také v době Pražského jara nutný pro ustanovení jakéhokoliv kněze do duchovní správy, bohužel není možné z dostupných pramenů zjistit. Z archivních pramenů se pouze dovídáme, že odbor školství a kultury Západočeského Krajského národního výboru v Plzni udělil apoštolské administratuře pražského arcibiskupství předběžný státní souhlas s ustanovením Heřmana Tyla v Mariánských Lázních ze dne 29. května 1969, s účinností od 1. června 1969.⁶⁰³ Dva týdny po nabytí účinnosti rozhodnutí pražské apoštolské administratury, „v týdnu po III .neděli po Duchu Svatém... (15. 6. 1969 – 21. 6. 1969)“,⁶⁰⁴ dosavadní mariánskolázeňský děkan Rostislav Zelený předal správu děkanátu Metoději Vilému Cetlovi, který byl v tu dobu administrátorem ve Františkových Lázních, odešel na své nové působiště v Pečkách u Kolína a místo duchovního správce v Mariánských Lázních a tak uvolnil pro Heřmana Josefa Tyla. V mariánskolázeňské farní kronice se o Tylově příchodu coby administrátora farnosti dočteme, že „vedení duchovní správy převzal v naprosté tichosti a nenápadnosti změny“.⁶⁰⁵

Uvedená kronikářská charakteristika nástupu tepelského převora do duchovní správy v Mariánských Lázních bez velkého a hlasitého vítání ze strany, které měl autor⁶⁰⁶ tohoto záznamu zřejmě v souvislosti s problematickým převzetím duchovní správy v Bohuslavicích u Konice na mysli, zcela nevystihuje povahu Tylova příchodu do Mariánských Lázní, kde byl před devatenácti lety dne 14. února 1950 státní bezpečností zatčen. Jeho příchod do města, které vybudovali tepelští premonstráti, by bezpochyby spíše vystihoval pojem návrat, přestože se duchovní správa v okolí tepelského kláštera, kterou musel Heřman Josef Tyl po odsunu Němců nově budovat, a kam Mariánské Lázně patří, změnila a plně rozvinula. Když se podíváme na vývoj v mariánskolázeňské farnosti po Tylově příchodu, uvidíme také velké změny, které do zdejší duchovní

⁶⁰³ MZAB, fond krajského církevního tajemníka Brno, Oznámení o udělení státního souhlasu k výkonu duchovenské služby ze dne 2. června 1969, fol 13.

⁶⁰⁴ *Kronika farnosti Mariánské Lázně*, fol. 138.

⁶⁰⁵ tamtéž.

⁶⁰⁶ Podle rukopisu se domnívám, že autorem tohoto záznamu byl sám Heřman Josef Tyl.

správy přinesl právě Tylův příchod. Přestože nastoupil teprve v polovině června 1969, už v polovině července poslal tepelské kleriky,⁶⁰⁷ kteří trávili prázdniny u svého převora v Mariánských Lázních, aby pod vedením tepelského premonstráta - donáta Víta Aloise Ventrči opravili a natřeli kříže na hřbitově a u kostela.⁶⁰⁸ Teprve 24. srpna 1969 předal duchovní správu svému nástupci v Bohuslavicích u Konice, a už 22. září 1969 zahájil rozsáhlé opravy děkanského kostela v Mariánských Lázních.⁶⁰⁹ Avšak mnohem větší změny můžeme pozorovat po Tylově nástupu na nové kněžské působiště na poli pastorační práce. Jak jsme již uvedli při jeho působení v Bohuslavicích u Konice, kladl velký důraz na všestrannou pastorační práci mimo vysluhování bohoslužeb. Nepřekvapí tedy, že již v průběhu července 1969 na děkanství v Mariánských Lázních organizuje přednášku děkana litoměřické bohoslovecké fakulty prof. Jana Merela o Svaté zemi.⁶¹⁰ Podobné přednášky organizoval nejen v náboženské oblasti, ale také ve všech dalších oblastech, které všestranně rozvíjejí kulturu ducha, jako umění, film a dějiny.⁶¹¹ Ve stejném duchu pro farníky organizoval zájezdy na významná poutní místa v Čechách i na Moravě. První z takových poutí do Brna, na Velehrad, Hostýn a Svatý Kopeček u Olomouce se konala již 20. září 1969.⁶¹² V pastorační práci Josefa Tyla najdeme také katecheze. Od začátku roku 1970 na děkanství konal kurz náboženského minima a základních pravd víry.⁶¹³ Dalším prvkem, který ve své pastorační práci Heřman v Mariánských Lázních využíval, byla hudba. Nebránil se zpěvu mladých lidí za doprovodu kytary, jakož i tradičnějším formám hudební produkce, jako je dechová kapela nebo duchovní hudba světových i českých autorů, například Bacha, Brixiho, Haydna, Beethovena, Michny, Ryby a Dvořáka. Hudbu využíval jak pro pořádání nejrůznějších koncertů, nebo jako doprovod bohoslužeb, zejména mešních. Zvláštností bylo využití koncertní hudební produkce jako součásti bohoslužby slova. Poprvé tuto formu použil při bohoslužbě slova konané o slavnosti Krista Krále v roce 1970. Ve výrazně větší míře pak ve

⁶⁰⁷ Členové tepelské kanonie, kteří vstoupili do řádu po roce 1966 v průběhu studia na bohoslovecké fakultě v Litoměřicích. Viz text výše.

⁶⁰⁸ Rozhovor s Piem Josefem Peterkou O. Praem. uskutečněný dne 30. srpna 2008.

⁶⁰⁹ *Kronika farnosti Mariánské Lázně*, fol. 138.

⁶¹⁰ tamtéž.

⁶¹¹ Rozhovor s Vojslavem Pavlem Baxantem O. Praem. uskutečněný dne 5. listopadu 2008.

⁶¹² *Kronika farnosti Mariánské Lázně*, fol. 138.

⁶¹³ *Kronika farnosti Mariánské Lázně*, fol. 139.

své pastorační práci Tyl využíval bohoslužby slova obecně. V každou středu od poloviny září 1970 se po večerní mši pravidelně konaly bohoslužby slova, které byly zaměřené na biblické texty následující nedělní mešní liturgie. Aby účastníkům těchto bohoslužeb slova ulehčil proniknutí do obsahu vybraných biblických textů, tak byl jejich poslech doplněn promítáním diaprojekčních obrázků vztahujících se k daným textům. Kromě těchto pravidelných středečních, jak jsme již naznačili, se bohoslužby slova konaly také ve významnější dny církevního roku. Tyto byly mimo poslech biblických textů a promítání diaprojekčních obrázků obohaceny o poslech tématicky zaměřené duchovní hudby. Zvláštní místo v pastorační činnosti Heřmana Tyla zaujímá mešní bohoslužba východního ritu, která se konala v děkanském kostele v Mariánských Lázních dne 14. června 1970. V případě mešních bohoslužeb o významnějších církevních svátcích, jako byly Vánoce, Velikonoce, svátek blahoslaveného Hroznaty, titulární slavnosti děkanského kostela v Mariánských Lázních a podobně, Heřman Josef Tyl plně využíval možnosti, kterou dal Druhý vatikánský koncil v podobě koncelebrace, sloužení mešní liturgie za účasti více kněží. Snahu plně využít všech možností jak obohatit konání bohoslužeb zřejmě nejlépe dokresluje průběh oslav Svátostného Krista, jak Heřman Josef Tyl označoval bohoslužbu o slavnosti Božího těla. V pořadu těchto oslav je jako bod 9 uveden: „*hold Svátostnému Ježíši rytmickým tancem tří děvčátek – družiček*“⁶¹⁴. Charakter tohoto holdu přibližuje ručně připsaný komentář, že se má jednat o „*adorační tanec na hudbu improvizace Handl*“⁶¹⁵, a fotografie z průběhu oslav. Stejným způsobem, tedy i za použití rytmického tance, coby poctu Svátostnému Kristu, probíhala bohoslužba o slavnosti Božího těla v letech 1970, 1971 i 1972. Některé aktivity Heřmana Josefa Tyla na poli pastorační práce může někdo ještě dnes považovat za nevhodné experimenty, avšak z počtu účastníků všech různých bohoslužeb je zřejmé, že se mu v pastoraci skutečně dařilo. Pouti k blahoslavenému Hroznatovi dne 19. července 1970 se podle farní kroniky účastnilo 3000 poutníků a 27 kněží. Celebrovat mešní bohoslužbu přijel dokonce apoštolský administrátor pražské arcidiecéze biskup František Tomášek, který do

⁶¹⁴ *Kronika farnosti Mariánské Lázně*, fol. 144.

⁶¹⁵ tamtéž.

mariánskolázeňské farnosti zavítal ještě dvakrát nejdříve 6. června 1970 a 16. června 1973, aby zde vysluhoval svátost biřmování. V době, kdy Heřman Josef Tyl vykonával duchovní správu v Mariánských Lázních se teprve v prostředí římsko-katolické církve začaly rodit ekumenické aktivity. Pro Tyla však jakoby i tato činnost byla naprostou samozřejmostí. V červenci 1969, tedy měsíc po svém příchodu do duchovní správy, navštívil duchovní všech křesťanských církví, které v Mariánských Lázních působili. Ještě téhož roku, 8. prosince, uspořádal mešní bohoslužbu, na kterou pozval všechny duchovní ostatních křesťanských církví a od ledna 1970, po dohodě se zástupci všech křesťanských denominací, se střídavě po dvou až třech měsících v kostelech a modlitebnách jednotlivých církví konaly ekumenické bohoslužby.⁶¹⁶

Jak jsme již viděli v pastorační práci Heřmana Josefa Tyla v Bohuslavicích u Konice, významné místo zaujímal práce s dětmi. Vlivem důsledků politického uvolnění z doby Pražského jara, se v Mariánských Lázních v září 1969 k výuce náboženství přihlásilo 287 dětí.⁶¹⁷ A když se 10. května 1970 konalo první svaté přijímání, poprvé přistoupilo 41 a šest z nich bylo dokonce teprve křtěno.⁶¹⁸ Takových čísel se však v následujících letech v důsledku nastupující normalizace již nedosahovalo. V září 1970 počet přihlášených dětí k výuce náboženství klesl na 76⁶¹⁹ a v následujících letech tento počet ještě klesal až na 26 v září 1973.⁶²⁰

Oproti dosavadnímu kněžskému působení Heřmana Josefa Tyla se v Mariánských Lázních dostalo pomoci v pastorační práci v podobě kaplanů. Prvním Tylovým kaplanem byl Hugo Josef Pitel, který v Mariánských Lázních nastoupil 15. srpna 1969, a po převzetí duchovní správy v Dobřanech 1. dubna 1970 zanechal Heřmana Josefa Tyla samotného. Další Tylův kaplan František Radovský nastoupil až 23. července 1970. Charakter pastorační práce administrátora mariánskolázeňské farnosti kladla na kaplana nejen vysoké požadavky, ale

⁶¹⁶ *Kronika farnosti Mariánské Lázně*, fol. 138-156.

⁶¹⁷ *Kronika farnosti Mariánské Lázně*, fol. 139.

⁶¹⁸ *Kronika farnosti Mariánské Lázně*, fol. 140.

⁶¹⁹ *Kronika farnosti Mariánské Lázně*, fol. 148.

⁶²⁰ *Kronika farnosti Mariánské Lázně*, fol. 154.

také mu umožnila se do Tylovy pastorační práce všestranně zapojit.⁶²¹ Z farní kroniky se dovídáme, že v kaplanu Radovském získal Heřman Tyl dobrého spolupracovníka. Radkovský se o Vánocích 1970 aktivně zapojil do zpěvu barokních a renesančních koled; v létě 1971 se velmi aktivně účastnil brigády při rekonstrukcích děkanského kostela v Mariánských Lázních; aktivně se účastnil bohoslužeb slova; a také byl zástupcem římsko-katolické církve při ekumenických bohoslužbách. Působení kaplana Františka Radkovského v Mariánských Lázních by zřejmě netrvalo o mnoho déle, avšak jeho ustanovení na nové místo urychlilo úmrtí Metoděje Viléma Cetla, na jehož místo v duchovní správě ve Františkových Lázních byl Radovský ustanoven dne 1. září 1972. Na místo kaplana v Mariánských Lázních nastoupil salesián Josef Malůš. O jeho zvláštním zapojení do pastorační práce se však z farní kroniky nedovídáme. Podobně je tomu tak i v případě jeho nástupce ve funkci mariánskolázeňského kaplana rovněž salesiána Karla Herbsta, který nastoupil 1. září 1973. Nelze však pochybovat, že by se do pastorage v Mariánských Lázních nezapojovali. Po září 1972 začínají být záznamy méně četné a méně podrobné jako v letech 1969 až 1971. Je z nich však možné sledovat zhoršování vztahů státních orgánů vůči mariánskolázeňskému administrátorovi. Při instalaci semina⁶²² československé církve evangelické, Zbyňka Laštůvky, kterého se Tyl účastnil v hábitu premonstrátského řádu, dostal od církevního tajemníka zákaz na veřejnosti vystupovat v řeholním hábitu, který byl následně ještě rozšířen na jakékoliv užívání řeholního hábitu za přičinění úředníka ministerstva kultury Urbana. Zřejmě v důsledku těchto okolností nevydala okresní církevní tajemnice stání souhlas s konáním ekumenické bohoslužby, která se před rokem 1972 pravidelně konala v adventu, protože podobný osud nepostihl ekumenické bohoslužby v lednu ani na dušičky 1973, ani v lednu 1974.

Tepelští premonstráti v době pražského jara toužili po obnově duchovní správy v tepelském klášteře. Přestože k tomuto kroku nedošlo, podařilo se dosáhnout toho, že se v klášterním kostele mohly příležitostně konat bohoslužby. Poté, co se v důsledku vyklizení mužských klášterů

⁶²¹ Rozhovor s Františkem Radkovským uskutečněným dne 1. července 2009.

⁶²² Funkce v československé církvi evangelické.

v průběhu bartolomějské noci 1950 z tepelského kláštera stal vojenský objekt, nebyl kostel k bohoslužebným účelům používán. První bohoslužba po akci K se v opatském chrámě tepelského kláštera konala v předvečer svátku blahoslaveného Hroznaty dne 13. července 1969. Tepelský klášter jako vojenský objekt nebyl vhodným prostředím pro konání poutí za účasti většího počtu osob a tak nemohl být používán jako poutní místo úcty zakladatele tepelské kanonie blahoslaveného Hroznaty. Proto bylo nutné, aby pro roznatovský kult vzniklo nové centrum. Významným místem hroznatovské úcty se pochopitelně po převzetí duchovní správy tepelskými premonstráty, zejména administrátora tepelské kanonie Heřmana Josefa Tyla, staly Mariánské Lázně. Tak se 19. července 1970 v děkanském kostele Nanebevzetí Panny Marie konala pontifikální bohoslužba za účasti velkého množství poutníků.⁶²³ Nejvýznamnější místo však mají nepochybně místa uložení ostatků svatých. Proto byl místem hroznatova kultu opatský chrám tepelského kláštera, kde byly jeho ostatky uloženy⁶²⁴ v presbytáři a od jejich povýšení na oltář ve zvláštním relikviáři v severní boční kapli nesoucí jeho jméno. Uzavřením tepelského kláštera před veřejností díky proměně kláštera v kasárny, na dlouho postrádala úcta k blahoslavenému hroznatovi kultovní místo s jeho ostatky, a nic na tom nezměnila ani záchrana a převezení jeho ostatků tepelským kanovníkem Metodějem Vilémem Cetlem do kostela v městě Teplá v roce 1950.⁶²⁵ Centrem úcty bl. Hroznaty se tepelský městský kostel stal teprve osm let od záchrany hroznatových ostatků příchodem Františka Kolandy v roce 1958, který v duchovní správě vystřídal Metoděje Cetla. Kolanda pořádal každou sobotu poutě k ostatkům blahoslaveného Hroznaty.⁶²⁶ Účastnili se jich věřící z celého širokého okolí z Teplé, Úterý, Mnichova, Otročína, Ovesných Kladrub, ale také Mariánských Lázní, za účasti Heřmana Josefa Tyla, a Bečova nad Teplou.⁶²⁷ Dělo se tak až do roku 1993, kdy byly ostatky blahoslaveného Hroznaty slavnostně přeneseny zpět do opatského chrámu tepelského

⁶²³ *Kronika farnosti Mariánské Lázně*, fol. 146-147.

⁶²⁴ HLINOMAZ M., *Klášter premonstrátů Teplá*, o. c., s 141.

⁶²⁵ Filip Ota, *Für des Märtyrers sterbliche Hülle zwei Flaschen Slibowitz* in: *Frankfurter Allgemeine Zeitung für Deutschland*, vyd. 28. 8. 1992, s. 9 -10.

⁶²⁶ Tradice sobotních poutí k ostatkům blahoslaveného Hroznaty se v tepelském klášteře udržuje do dnes.

⁶²⁷ Rozhovor s Václavem Škachem uskutečněný dne 21. července 2008.

kláštera,⁶²⁸ strážcem jeho ostatků a jedním z nejdůležitějších udržovatelů jeho kultu, za což mu v roce 1990 při jedné z takových poutí Heřman Josef Tyl poděkoval, byl František Kolanda.⁶²⁹

Naše vyprávění o působení Heřmana Josefa Tyla ve farnosti v Mariánských Lázních jsme začali pohledem do místní farní kroniky, která od Tylova příchodu do duchovní správy vydává bohaté svědectví o nejpłodnější období jeho kněžského života. Postupujícím časem jsou záznamy v kronice stále více strozejší. V případě konce Tylova působení v Mariánských Lázních se farní kronika dokonce spokojí s pouhým konstatováním, že „*dne 1. srpna 1974 nastupuje do Mar. Lázní nový administrátor P. Jan Berg, dosavadní administrátor v Hazlově, Libé a Ostrohu u Chebu*“.⁶³⁰ Tento strohý záznam, který se vyhýbá informaci o osudu dosavadního administrátora, jako by byl charakteristickým symbolem konce Tylova období života, které vystihuje slovo návrat. Poté, co v Mariánských Lázních skončilo působení Heřmana Josefa Tyla, který se od svého propuštění z vězení postupně vracel od společenského postavení svobodného občana k výkonu kněžského a řeholního poslání, ke kterému se navíc vrátil ve funkci nejvyššího představeného, převora-administrátora tepelské kanonie, jeho další životní osud získává nový charakteristický rozměr. Z Tyla se stal důchodce.

⁶²⁸ MATUŠKA Gilbert Josef, *Annales canoniae teplensis, anno domini 1993* in: Na hroznatově míse 2001, sborník řeholní kanonie premonstrátského řádu v Teplé, Klášter teplá: 2001, s. 86.

⁶²⁹ Rozhovor s Václavem Šachem uskutečněný dne 21. července 2008.

⁶³⁰ *Kronika farnosti Mariánské Lázně*, fol. 154.

2.6. *Důchodce a opat (1974-1993)*

Zásahem totalitní moci se od 1. srpna 1974 zásadním způsobem změnilý životní osudy Heřmana Josefa Tyla. Z kněze se ze dne na den stal důchodce. Touto změnou se i naše vyprávění o jeho životě dostává do nové etapy, která je poslední. Zdá se mi, že poslední kapitoly většiny biografii bývají spojovány s určitou stabilitou. Jednak stabilitou názorů, která je způsobena myšlenkovou vyzrálostí dané osoby, takto vyzrálého člověka Tyl připodobňuje k urostlému stromu, který je díky svým pevným kořenům odolný vůči vnějším vlivům. Dále pak stabilitou místa, když je daná osoba stereotypem předchozího života silně navyklá na jedno konkrétní místo. Paradoxně v případě Heřmana Josefa Tyla právě do tohoto období vstupujeme hlubokou proměnou jeho života. Jako v několika předchozích obdobích byla i v případě této změny příčinou totalitní moc. Tentokrát sehrály svou úlohu především orgány státního dohledu nad církvemi, které Tylovi u příležitosti jeho šedesátých narozenin odebraly státní souhlas a tím mu vzaly možnost dále vykonávat kněžskou službu.⁶³¹ Stalo se tak rozhodnutím církevního tajemníka Západočeského krajského národního výboru v Plzni Josefa Cihláře ze dne 26. července 1974, které bylo Tylovi doručeno prostřednictvím apoštolské administratury pražské arcidiecéze teprve den po jeho narozeninách. Tyl byl tak ze dne na den „*dán do pense*“, jak svého řádového představeného, novoříšského opata Augustina Machalku, informoval dopisem z 10. srpna 1974.⁶³² V duchovní správě v Mariánských Lázních Tyla nahradil děkan Jan Berger, který z Házlova, kde působil, zejména v posledních letech na Tyla osobně dohlížel a kontroloval, zda dodržuje různé zákazy krajského církevního tajemníka, například zákaz nošení řeholního hábitu.

Ztráta státního souhlasu však sama o sobě neměla takový dopad do Tylova života jako skutečnost, že se musel z Mariánských Lázní vystěhovat. Dokument, kterým byl zrušen státní souhlas vydaný Tylovi k výkonu duchovenské služby, se o povinnosti opustit Mariánské Lázně

⁶³¹ V předchozí kapitole jsme podrobně popsali důsledky ztráty státního souhlasu k výkonu duchovenské služby.

⁶³² Osobní archiv Metoděje Nováka v Nové Říši, *Zrušení státního souhlasu pro Josefa Tyla*.

Z druhé strany tohoto dokumentu napsal Tyl dopis opatu Machalkovi 10. srpna 1974, kterým jej informoval o ztrátě státního souhlasu.

nezmiňuje. Na tuto skutečnost vzpomínají Hugo Pitel⁶³³ a Karel Herbst⁶³⁴, potvrzuje ji také již zmíněný dopis Machalkovi, kde Tyl píše, že hledá kam by „*se přestěhoval*“. Za tuto problematickou situaci si tak trochu mohl Heřman sám, protože v době, kdy získal státní souhlas k výkonu duchovenské služby a zejména kdy působil v Mariánských Lázních, se zřejmě nechal až příliš unést skutečností, že státní souhlas získal. Nemyslel na možnost, že by ztratil státní souhlas, a krátce po smrti své tety Anny Tylové, prodal dům v Cakově č. p. 11, ve kterém do své smrti v roce 1967 žila.⁶³⁵ Abychom však k Tylovi nebyli moc nespravedliví, musíme také vzít v úvahu skutečnost, že by se jako kněz v duchovní správě a to jak v Bohuslavicích u Konice, ale především v Mariánských Lázních, nemohl o prázdný dům v Cakově starat. Prostředky získané prodejem uvedeného domu v Cakově Tyl použil na rekonstrukci farního kostela v Bohuslavicích u Konice a děkanského kostela v Mariánských Lázních.

Řešení problému se svým bydlením se Tyl začal věnovat teprve po svém návratu z výletu do Moskvy, jak se také dovídáme z dopisu opatu Machalkovi. V říjnu 1974 se obrátil na apoštolského administrátora olomouckého arcibiskupství Josefa Vránu a brněnského kapitulního vikáře Ludvíka Horkého, avšak pomoc nabízená oběma církevními představiteli vážla na státním souhlasu. Reálnější podobu získala nabídka od brněnského kapitulního vikáře na pronájem fary v Pavlově, která byla prázdná od dubna 1974, kdy zemřel farář Antonín Bradáč. Ochotu k pronájmu této fary Tylovi projevil také církevní tajemník okresního národního výboru ve Žďáru nad Sázavou. Ten se dokonce domníval, že kněz důchodce bude farní „*budovy udržovat v lepším stavu než jiní nájemníci*“.⁶³⁶ Jiného názoru byl však církevní tajemník krajského národního výboru v Brně Václav Bělohoubek, který ve své odpovědi z

⁶³³ *Vzpomínky, c. d., s. 107.*

⁶³⁴ *Vzpomínky, o. c., s. 109.*

⁶³⁵ Rozhovor s Marií Hrudníkovou, rozenou Tobiášovou, neteří Heřmana Josefa Tyla uskutečněný dne 5. listopadu 2008.

Nejednalo se o Tylův rodný dům v Cakově číslo popisné 8, jak se někdy uvádí, ale právě o dům, ve kterém bydlela Tylova svobodná teta Anna, dům v Cakově číslo popisné 11. Podle přání Tylových rodičů měla na jejich rodný dům (č. p. 8) nárok Heřmanova setra Marie. Heřman Josef měl nárok na dům tety Anny (č. p. 11). K prodeji Tylova rodného domu také došlo, ale tento dům neprodal Heřman, ale jeho sestra Marie. Přesné datum prodeje domu v Cakově č. p. 8 není známo. Teta Anna zemřela 27. června 1967, takže se dá spolehlivě předpokládat, že k prodeji přistoupil někdy po její smrti.

⁶³⁶ MZAB, krajský církevní tajemník Brno, *Žádost brněnského ordinariátu o pronájem fary v Pavlově Josefu Heřmanu Tylovi ze dne 21. října 1974*, fol. 12.

6. prosince 1974 brněnskému vikariátu doporučil, aby si Tyl požádal o přijetí do Charitního domova pro staré kněze v Moravci.⁶³⁷ Na uprázdněnou faru v Pavlově brněnský krajský církevní tajemník umístil člena Pacem in Terris kněze Šmída.⁶³⁸ V krajním případě byl Bělohoubek ochoten jednat o pronájmu fary v Krásném,⁶³⁹ kde však bydleli osmdesátiletí manželé Andrlíkovi, což také kapitulní ordinář namítnul ve svém dopise ze 13. prosince 1974. Brněnský krajský církevní tajemník nakonec dne 8. ledna 1974 pro ubytování Josefa Tyla na jedné uprázdněné faře, byla to fara v Bítově u Znojma, státní souhlas udělil. Přestože stanovil velmi přísné podmínky pro Tylův pobyt v Bítově, mimo jiné byl „*povinen hlásit jakékoliv přijímání cizích státních příslušníků a řeholních bratří na této faře*“,⁶⁴⁰ jejichž nedodržení by mělo za následek, že by státní souhlas pozbyl účinnosti a byl by „*okamžitě odvolán*“,⁶⁴⁰ bylo toto rozhodnutí brněnského krajského církevního tajemníka velmi vstřícné a nebylo samo sebou.

V pozadí tohoto postoje stál dopis Heřmana Josefa Tyla, který 21. listopadu 1974 poslal svému bývalému spoluvězni z Leopoldova, nyní generálnímu tajemníkovi Komunistické strany Československa Gustávu Husákovi. Dopisem, ke kterému Tyl přiložil své dvě fotografie, jednu z koncentračního tábora Osvětim a druhou vyhotovenou u příležitosti jeho šedesátin s vyznamenáními,⁶⁴¹ která Tyl získal, se na tehdy zřejmě nejmocnějšího člověka v zemi obrací těmito slovy: „*Carissime, odpusť, že tě zatěžuji při tvých celostátních starostech svoji prosbou, ale jsem řádným spoluobčanem naší ČSSR v těžké situaci, který je i tvým spoluvězněm z Leopoldova. Ty již budeš vědět komu svěříš tuto záležitost a děkuji již předem tobě i jemu. Ke dni mých šedesátin (31. 7. 1974) jsem byl dán do důchodu... tímto nečekaným zásahem státní správy jsem se ocitl bez bytu.*“⁶⁴² Z dopisu se dále dovídáme, že Heřman Tyl v tu dobu žil

⁶³⁷ MZAB, krajský církevní tajemník Brno, *Odpověď na žádost brněnského ordinariátu o pronájem fary v Pavlově Josefu Tylovi ze dne 6. října 1974*, fol. 9.

⁶³⁸ Poznámka ručně dopsaná brněnským krajským tajemníkem na žádost brněnského ordinariátu ze dne 21. října 1974.

⁶³⁹ MZAB, krajský církevní tajemník Brno, *Dopis krajského církevního tajemníka v Brně ze dne 6. prosince 1974*, fol. 20.

⁶⁴⁰ MZAB, krajský církevní tajemník Brno, *Udělení státního brněnského krajského církevního souhlas k ubytování Heřmana Josefa Tyla na faře v Bítově ze dne 8. ledna 1975*, fol. 4.

⁶⁴¹ Viz příloha N.

⁶⁴² MZAB, krajský církevní tajemník Brno, *Žádost Heřmana Josefa Tyla generálnímu tajemníku KSČ Gustávu Husákovi ze dne 21. listopadu 1974*, fol. 3.

v Senici na Hané v domě své sestry Marie Tobiášové. V jednom domě mimo Tyla žila jeho sestra Marie se svým manželem Josefem Tobiášem a jejich synem Josefem s rodinou. Dále v dopise Tyl svému bývalému spoluvězni vylíčil všechny kroky, které k vyřešení svých problémů s bydlením sám udělal, a vysvětlil důvody, kvůli kterým je pro něho nepřijatelná možnost bydlení v ústavu pro přestárlé kněze v Moravci.

Na Tylovu žádost Husákovi reagoval sekretariát pro věci církevní ministerstva kultury dopisem ředitele Františka Jelínka, kterého zřejmě vyřízením Tylovy žádosti Husák pověřil, ze dne 14. ledna 1975. Z Jelínkova dopisu se dovídáme, že Ústřední výbor KSČ postoupil církevnímu sekretariátu ministerstva kultury Tylovu žádost „o pronájem prázdné farní budovy k ubytování po vašem odchodu z duchovní správy do důchodu“. Dále Jelínek Tylovi doporučil, aby se obrátil na Jihomoravský krajský národní výbor „který je o celé záležitosti informován a bude Vám nápomocen při konečném řešení celé záležitosti.“⁶⁴³ Přestože je dopis ředitele Jelínka projevem arogance totalitní moci, protože šest dní před tímto dopisem brněnský krajský církevní tajemník již definitivně rozhodl, není pochyb, že Jelínek do řešení Tylova problému zasáhl mnohem dříve, než by se mohlo z citovaného Jelínkova dopisu zdát. Je velmi pravděpodobně možné, že tento dokument měl takto vyznít úmyslně, zřejmě, aby nikdo v době normalizace nemohl Husáka usvědčit z napomáhání knězi, který přišel o státní souhlas a který byl Husákův spoluvězeň v Leopoldově. Z jiných dokumentů je zřejmé, že Jelínek skutečně do řešení Tylova problému zasáhl již mnohem dříve než Tylovi 14. ledna 1975 napsal. O vstupu Jelínka do řešení Tylova bydlení vypovídá rukopis odpovědi brněnského krajského církevního tajemníka ze dne 6. prosince 1974, kde jsou za textem dopisu uvedeny tři řádky, které měly být uvedeny pouze na kopiích dopisu: „na kopie ne originál, ONV Žďár nad Sázavou OCT, MKČSR - s. Jelínek“. Mnohem zásadnější vstup Jelínka lze tušit v poznámce, kterou si udělal brněnský krajský církevní tajemník na dopisu kapitulního ordinariátu v Brně z 13. prosince 1974, kde kapitulní vikář XY žádal o udělení státního souhlasu pro bydlení Tyla na volné faře ve Střížově u Třebíče nebo v Bítově u Znojma. Druhá

⁶⁴³ MZAB, krajský církevní tajemník Brno, *Dopis ředitele sekretariátu pro věci církevní ministerstva kultury ze dne 14. ledna 1975*, fol. 2.

uvedená volná fara v Bítově je podtržena a u ní je rukou krajského církevního tajemníka dopsána poznámka „*projednat!*“. S kým jiným by mohl chtít krajský církevní tajemník projednat udělení státního souhlasu pro Tylovo bydlení, než je ředitel církevního sekretariátu ministerstva kultury, kterého již podrobně informoval o způsobu řešení Tylovi situace? U této poznámky je poté dopsáno „*ano*“ s podpisem Bělohoubka. Pod textem dopisu kapitulního vikáře je rukou Bělohoubka jeho souhlas zopakován „*Ano od 1. 1. 1975*“ a potvrzen jeho podpisem.

Rozhodnutí o udělení státního souhlasu pro bydlení Heřmana Josefa Tyla na bítovské faře bylo zasláno také okresnímu církevnímu tajemníku ve Znojmě, Ladislavu Nevrklovi,⁶⁴⁴ který tak nepohodlného Tyla dostal na starost. Nevrklovým hlavním úkolem bylo zřejmě především kontrolovat, zda Tyl plní podmínky státního souhlasu k pobytu na faře v Bítově. Za dvanáct let, po která Tyl bydlel na Bítově, podal znojenskému okresnímu církevnímu tajemníkovi hlášení o návštěvě tří řeholníků. Byli to novoříšští premonstráti Hroznata Augustin Opravil v červenci 1975, Metoděj Vladislav Vitula v červenci 1979 a tepelský převor Hugo Josef Pitel v únoru 1980. Dvakrát Tyla na Bítově navštívili manželé Fichtlovi ze Západního Německa v srpnu 1975 a 1976. Rovněž ze Západního Německa přijeli Tyla na své okružní cestě po Evropě navštívit manželé Vavříkovi. V červenci 1976 Tyla navštívily sestry Steyerové, jedna ze sester Milada bydlela ve Vídni. Pokud pro úplnost budeme počítat ještě kuriózní hlášení o starších osobách z Německa, které Tyla přišly pozdravit a Tylovi bylo „*trapné znova se jich tázat na jména*“,⁶⁴⁵ navštívilo Tyla celkem devět osob ze zahraničí. Co Tyl v průběhu svého dvanáctiletého bydlení na Bítově dělal, již není z dostupných pramenů možné doložit. Mimo uvedené návštěvy se z pramenů ještě dovídáme, že na základě Tylovy žádosti udělil znojemský okresní církevní tajemník státní souhlas, aby Tyl mohl bez účasti veřejnosti ve farním kostele na Bítově sloužit soukromou mší. Nevrkla dokonce stanovil přesný čas konání „*soukromé mše v době 6,45 – 7,15 hod. denně*“. Občas Tyl vykonával funkci ministranta, původně při ministrování nosil rochetu bílé

⁶⁴⁴ SOA Znojmo, fond církevního odboru okresního národního výboru ve Znojmě, osobní složka Heřman Josef Tyl (dále osobní složka Tyl), *Rozhodnutí o udělení státního souhlasu k ubytování Josefa Heřmana Tyla na volné faře v Bítově*, fol. 3.

⁶⁴⁵ SOA Znojmo, osobní složka Tyl, Hlášení o návštěvách, fol. 4, 6, 8-10 a 12.

barvy, avšak poté, co byl v říjnu 1979 tajemníkem pro věci církevní prostřednictvím děkana Králíka upozorněn na nevhodnost tohoto počínání, ministroval už pouze v civilním oblečení.⁶⁴⁶ O ostatních aktivitách se můžeme pouze domnívat. Heřman Josef Tyl již v předchozích obdobích svého života navštěvoval nejrůznější své známé po celé republice a při vykonávání kněžské služby se neomezoval pouze na striktně dané způsoby pastorační. Takže je nasnadě předpokládat, že i v době svého pobytu na Bítově kněžskou službu vykonával formou návštěv u svých známých. Rovněž můžeme s velkou dávkou pravděpodobnosti předpokládat, že jako důchodce navštěvoval také různá místa ve světě. Dosvědčovaly by to také nesčetné fotografie z jeho cest po celé Evropě.⁶⁴⁷

V průběhu několikaletého Tylova pobytu na Bítově se církevní politické prostředí v Československu měnilo. Díky triumfu státu nad církvemi z počátku sedmdesátých let, se kterým orgány státního dozoru nad církvemi zásadním způsobem zasáhly do života Heřmana Josefa Tyla, se při oslavách milénia založení pražského biskupství cítil jako „*generál bez vojska*“⁶⁴⁸ arcibiskup František Tomášek. Avšak tento triumf se začal postupně ztrácet až vymizel zcela. Příčin změn bylo více. Zřejmě mezi ně patří volba nového papeže, kterým se od 16. října 1978 stal krakovský arcibiskup Karol Wojtyła, a zejména nové důrazy vnesené do vatikánské Ostpolitik díky zkušenosti papeže Jana Pavla II. s totalitním režimem. Další příčinou byl dekret kongregace pro klérus s názvem *Quidam Episcopi*, kterým byla kněžím zakázána účast ve sdruženích vyvíjejících politickou činnost. Avšak zcela nejvýraznější příčinou změny byla proměna uvnitř katolické církve. Přestože nedošlo ke změnám ve složení biskupského sboru, které by posílilo pozice církve, spíše docházelo k procesu opačnému, nastalo velmi výrazné nabytí sebevědomí církevního společenství. Symbolem proměny se stal arcibiskup Tomášek. Ten se koncem sedmdesátých let kvůli pocitu bezmocnosti distancoval od Charty 77, avšak od velehradské pouti roku 1985 nebylo pochyb o Tomáškově postoji k režimu. V roce 1986 podepsal rozbor právní situace církve zaslaný ministru kultury Milanu

⁶⁴⁶ SOA Znojmo, osobní složka Tyl, fol. 11. Můžeme tak Tyla vidět také na fotografiích, jak stojí jako ministrant u oltáře v kabátu.

⁶⁴⁷ Viz příloha O.

⁶⁴⁸ *Katolická církev v ČSR 1945-1989*, o. c., s. 50.

Klusákovi, svým dopisem podpořil petici Augustina Navrátila „*podněty katolíků k řešení situace věřících občanů v ČSR*“ a podpořil demonstranty v průběhu Palachova týdne.⁶⁴⁹ Heřman Josef Tyl jakoby stál stranou těchto událostí. Kvůli svému více méně dobrovolnému životu v ústraní na faře v Bítově se do veřejné činnosti nezapojoval. Přestože se jméno Heřmana Josefa Tyla vyskytuje v doplnění dopisu 55 katolických věřících ve věci náboženské svobody a práv věřících, týkající se nezákonné praxe při udílení a odnímání státního souhlasu k výkonu duchovenské činnosti, který byl pod vedením Ivana Medka 9. února 1978 zaslán biskupu Tomáškoví,⁶⁵⁰ nemůžeme říci, že by Heřman Tyl Chartu 77 podporoval. Rovněž však není možné tvrdit, že by chartu odmítal.

V ústraní bítovské fary Tyl zůstal do roku 1987, kdy mu byl tajemníkem pro věci církevní Severomoravského Krajského národního výboru v Ostravě Vítězslavem Kratochvílem od 1. dubna 1987 udělen státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti a byl ustanoven jako výpomocný duchovní ve farnosti u kostela svatého Mořice v Olomouci.⁶⁵¹ V Olomouci Tyl působil pouze několik měsíců a o jeho působení se kromě jeho jmenování z pramenů nic nedovíme. Ještě téhož roku, přesněji od 1. července 1987,⁶⁵² byl se státním souhlasem ostravského krajského církevního tajemníka ustanoven administrátorem ve Slatinicích a administrátorem exkurendo v Drahanovicích. Na rozdíl od Tylova působení v Olomouci máme díky farním matrikám o duchovní správě v jeho novém působišti přesnější představu. Od svého ustanovení do roku 1989 ve Slatinicích pokřtil Heřman Josef Tyl šedesát dětí,⁶⁵³ oddal 10 párů⁶⁵⁴ a konal 19 pohřbů.⁶⁵⁵ Oproti jeho předchozímu působení v Bohuslavicích u Konice a Mariánských Lázních však byl Tylovi vydáván státní souhlas na dobu určitou, zpravidla na rok. Poslední státní souhlas vydal sekretariát Severomoravského Krajského národního výboru

⁶⁴⁹ *Katolická církev v ČSR 1945-1989*, o. c., s.98 a 101

⁶⁵⁰ PŘEČAN Vilém, *Křesťané a Charta 77*, Opus bonum: München, 1980, s. 177.

⁶⁵¹ ZA Opava, fond osobní spisy duchovních odborů kultury Severomoravského Krajského národního výboru, složka Josef Tyl (osobní složka Tyl), *Udělení státního souhlasu Josefu Heřmanu Tylovi k výpomoci v duchovní správě ze dne 3. dubna 1987*.

SOA Znojmo, osobní složka Tyl, *Vyžádání kádrových materiálů na Josefa Heřmana Tyla ze dne 10. dubna 1987*, fol. 388.

⁶⁵² SOA Znojmo, osobní složka Tyla, *Informace o činnosti Josefa Heřmana Tyla ze dne 7. října 1987*, fol. 156.

⁶⁵³ *Matrika pokřtěných farnosti Slatinice*.

⁶⁵⁴ *Matrika oddaných farnosti Slatinice*.

⁶⁵⁵ *Matrika pohřbených farnosti Slatinice*.

pro věci církevní dne 13. června 1989 a to na období od 1. července 1989 do 30. června 1990.⁶⁵⁶ Ke správě farnosti ve Slatinicích a exkurendo v Drahanovicích byla rozhodnutím okresního církevního tajemníka v Prostějově ze dne 5. ledna 1988 navíc Tylovi přidána na rok 1988 výpomoc v duchovní správě ve farnosti Laškov.⁶⁵⁷ V průběhu celé doby, kdy Tyl působil jako výpomocný duchovní v Olomouci nebo administrátor ve Slatinicích, si ponechal trvalé bydliště na faře v Bítově.⁶⁵² Od jeho nástupu zpět do kněžské služby se čím dál více začalo projevovat stáří a zdravotní komplikace, jejichž příčinou byly především roky strávené v podmínkách koncentračních táborů, komunistických vězení, zejména vyšetřovací vazby, a jáchymovských uranových pracovních táborů. Mimo to více než kdy předtím potřeboval nejen v domácnosti pomoc od jiných lidí. Od Tylova ustanovení administrátorem v Mariánských Lázních mu v domácnosti pomáhala Eliška Jedličková, která však 15. srpna 1977 zemřela. Když byl ještě v Bítově, přijela se mu občas o domácnost postarat jeho sestra Marie s neteřemi. K příbuzným měl mnohem blíže, když byl ustanoven výpomocným duchovním v Olomouci. Blízko to k příbuzným měl také jako administrátor ve Slatinicích, zde však postupující nemoc a stáří začaly vyžadovat více pomoci i při plnění kněžských povinností, jednou z nejvýraznějších pomocnic byla doktorka Marie Fajeková.

Podobně jako do Tylova života zasáhla také normalizace do života tepelské kanonie, jejímž administrátorem byl Tyl od roku 1968. Zatímco v době Pražského jara a krátce po něm vdechl novou naději na rozvoj kanonie vstup nových členů řádu: Ludolfa Jozefa Kazdy,⁶⁵⁸ Hroznaty Janouška,⁶⁵⁹ Václava Františka Lobkowicze,⁶⁶⁰ Vojslava Pavla Baxanta⁶⁶¹ a Jana Křtitele Franzeho⁶⁶², od nástupu normalizace do konce sedmdesátých let vstoupil do kanonie pouze jediný novic, Filip Zdeněk

⁶⁵⁶ ZA Opava, osobní složka Tyl, *Udělení dočasněho státního souhlasu k výkonu duchovenské služby ze dne 13. června 1989.*

⁶⁵⁷ ZA Opava, osobní složka Tyl, *Oznámení o udělení státního souhlasu k výpomoci v duchovní správě ze dne 15. ledna 1988.*

⁶⁵⁸ Do řádu vstoupil 8. října 1967. *Catalogus sacri candidi et canonici ordinis praemonstratensis 1989.*

⁶⁵⁹ Do řádu vstoupil 7. října 1968. *Catalogus sacri candidi et canonici ordinis praemonstratensis 1989.*

⁶⁶⁰ Do řádu vstoupil 20. října 1968. *Catalogus sacri candidi et canonici ordinis praemonstratensis 1989.*

⁶⁶¹ Do řádu vstoupil 16. července 1970. *Catalogus sacri candidi et canonici ordinis praemonstratensis 1989.*

⁶⁶² Do řádu vstoupil 28. října 1970. *Catalogus sacri candidi et canonici ordinis praemonstratensis 1989.*

Lobkowicz.⁶⁶³ Narůstající sebevědomí církevního společenství z počátku osmdesátých let a zejména po Velehradské pouti roku 1985 se začalo projevovat také v řadách tepelských premonstrátů. A to ve snaze o společný život v mezích, které normalizovaný komunistický režim umožňoval, což představovala především občasná společná setkání na faře některého z tepelských spolubratří, nejčastěji to byla fara Hugona Josefa Pitla,⁶⁶⁴ ale také Vojslava Pavla Baxanta,⁶⁶⁵ nebo setkání s ostatními v bytě strahovských premonstrátů Pavla Petřiny nebo Tadeáše Řeháka. V průběhu těchto schůzek se mimo jiné věnovali společné modlitbě, četbě základních dokumentů premonstrátského řádu, řeholi svatého Augustina nebo řádových statut, studiu další literatury týkající se premonstrátské spirituality. Schůzek se účastnili ti členové kanonie, kteří zrovna měli čas nebo působili v duchovní správě ve farnostech, které nebyly příliš vzdálené od Prahy. Samotný Heřman Tyl se zpravidla schůzek neúčastnil, a to nejen z důvodu přílišné vzdálenosti Bítova od Prahy.⁶⁶⁶ Dalším prvkem rostoucího sebevědomí tepelské kanonie je nepochybně péče o budoucnost kanonie přijímáním nových členů. Od normalizace politických poměrů v Československu kromě již zmíněného Filipa Lobkowicze do tepelské kanonie vstoupili dva noví členové⁶⁶⁷ premonstrátského řádu Klement Václav Kříž⁶⁶⁸ a Augustin Ján Kováčik⁶⁶⁹. K nejvýznamnějšímu kroku však tepelští kanovníci přistoupili 19. září 1989 v bytě strahovského premonstráta Pavla Petřiny, k volbě opata tepelského kláštera. Tepelští kanovníci ve druhém skrutiniu po pětáctyřiceti letech hlasy pěti ze sedmi zvolili

⁶⁶³ Mimo normalizaci byl zřejmě hlavním důvodem výrazného poklesu přijímání nových členů do tepelské kanonie ukončení studia teologie v Litoměřicích Hugona Josefa Pitla, který byl tím, kdo měl v litoměřickém semináři největší vliv na získávání zájemců na vstup do řádu, a jeho odchod z Litoměřic do pastorace. Filip Zdeněk Lobkowicz do řádu vstoupil 14. února 1976 přijetím bílého premonstrátského hábitu z rukou Ludolfa Josefa Kazdy.

⁶⁶⁴ Kde působil Hugo Pitel nejdříve v Chotěšově, pak v Klatovech.

⁶⁶⁵ V roce 1979 byl vysvěcen na kněze Vojslav Pavel Baxant a byl ustanoven administrátorem na Žižkově, také v jeho bytě se začali tepelští premonstráti scházet.

⁶⁶⁶ Tato činnost členů premonstrátského řádu pochopitelně neunikla pozornosti státní bezpečnosti. Věděla tak o schůzkách, jakož i o plánované účasti premonstrátů na generální kapitule řádu, nebo na jednáních definatorů premonstrátského řádu. Od roku 1968 vedla státní bezpečnosti dva objektové svazky, jeden nesl označení „*Pramen*“, druhý „*Premonstráti*“. Jaký byl obsah svazků již bohužel zřejmě nezjistíme. Oba byly v prosinci 1989 skartovány. Zachoval se zřejmě pouze jediný dokument z některého z těchto svazků, který je hlášením o činnosti želivského opata Jasovského. I z tohoto hlášení, podobně jako ze vzpomínek jednotlivých tepelských premonstrátů, se dovídáme o velmi občasných Tylově účasti na schůzkách premonstrátů.

⁶⁶⁷ Řádový katalog z roku 1989 uváděl ještě jméno želivského premonstráta Michala Františka Schnittera.

⁶⁶⁸ Do řádu vstoupil 13. listopadu 1981. *Catalogus sacri candidi et canonici ordinis praemonstratensis 1989.*

⁶⁶⁹ Do řádu vstoupil 18. dubna 1987. *Catalogus sacri candidi et canonici ordinis praemonstratensis 1989.*

35. tepelským opatem Heřmana Josefa Tyla.⁶⁷⁰ Státní orgány povolili konání opatské benedikce, kterou uděloval 14. října 1989 pražský světící biskup Antonín Liška za asistence generálního opata premonstrátského řádu Marcela van de Ven pouze v kapli arcibiskupského paláce v Praze. Sice tímto omezením bylo znemožněno většímu množství lidí se samotné benedikce účastnit, avšak v době jejího konání byla povolena bohoslužba v opatském chrámě strahovského kláštera, kterou byla zájemcům dána možnost se duchovně benedikce účastnit. Hlavním celebrantem této bohoslužby pro účastníky Tylovy opatské benedikce však nebyl žádný z členů premonstrátského řádu, ale diecézní kněz Josef Hřebík. Nově benedikovaný tepelský opat po skončení obřadu v arcibiskupském paláci osobně dorazil do strahovského opatského chrámu, kde mohl přijmout gratulace. Skutečnost, že orgány státního dohledu nad církvemi volbu opata řádu, jehož činnost byla zakázána v roce 1950, připustily a povolily jeho benedikci a pouze omezily účast širší veřejnosti na této benedikci tím, že povolily bohoslužbu ve strahovském opatském chrámě, se jeví být zcela absurdní a snad nemůže lépe vystihnout situaci, ve které se komunistický režim na konci osmdesátých let nacházel. Ono však bylo trochu absurdní také jednání tepelských premonstrátů, tedy skutečnost, že přistoupili k volbě opata, i to, že opatem zvolili Heřmana Josefa Tyla. Odhlédneme-li od příznivosti situace pro volbu, musíme vidět dvě příčiny, proč tepelští premonstráti na podzim roku 1989 k volbě opata přistoupili, a obě jsou ve své podstatě absurdní. První příčinou by byla snaha se volbou opata výrazně odlišit od členů premonstrátského řádu, kteří byli pokračovateli původního konventu tepelského kláštera německé národnosti odsunem přinuceni opustit svůj klášter, jako by se na politické situaci a odsunu Němců mělo nebo vůbec mohlo něco změnit. Druhým, rovněž absurdním důvodem, by byla snaha udržet krok s kanoní premonstrátů strahovského kláštera 29. září 1987. Také Tylova volba se však jeví trochu absurdní, protože pokročilý věk a výrazné zhoršení zdravotního stavu Tyla jej činilo spíše neschopný pro výkon funkce opata. V době svého zvolení tepelským opatem se Tyl společného života tepelských kanovníků moc výrazně neúčastnil, třeba společných

⁶⁷⁰ MATUŠKA G. J., *Annales canonicae teplensis* in: *Na hroznavě míse 2001*, sborník řeholní kanonie premonstrátského řádu v Teplé, Klášter teplá: 2000, s. 57.

setkání, jak jsme již řekli, se účastnil zřídka, a tento společný život už zdaleka vůbec neorganizoval. Hlavním organizátorem byl již od Pražského jara Hugo Josef Pitel, kterého Tyl po svém jmenování administrátorem kanonie v roce 1968 jmenoval převorem. Jediná příčina, která zřejmě tepelské kanovníky vedla k volbě Tyla a která bývá účastníky volby jako jediná také uváděna, jsou Tylovy zásluhy pro záchranu tepelského kláštera a tepelské kanonie v poválečném období. Musíme však dodat, že nikdo nemohl tušit, že vlivem událostí listopadu 1989 totalitní režim padne, což dává symbolické opatské volbě důstojný význam.

Volba tepelského opata v roce 1989 by se možná lépe než pojmem absurdní, jak jsme učinili před chvílí a to zejména její církevně politický rozměr, dala označit jako charakteristickou pro dobu, ve které se konala. Souvisí to především s vývojem církevně politických a celkově politických poměrů v Československu. Komunistická totalitní moc, která od roku 1948 diktovala téměř veškeré dění ve státě a snažila se určovat jednání všech lidí, v době konání Tylovy opatské volby ztrácela svojí sílu a vlivem událostí 17. listopadu 1989 se totalitní režim zhroutil zcela. Pádem komunistického režimu, díky kterému byla odstraněna všechna omezení v církevní oblasti, se otevřela možnost pro návrat tepelských premonstrátů do kraje blahoslaveného Hroznaty. Koncem prosince 1989 mohl po dlouhých desetiletích opět sloužit tepelský opat bohoslužbu v opatském chrámě zdevastovaného tepelského kláštera, který byl premonstrátům vrácen teprve 1. ledna 1991. Při návratu tepelských kanovníků do hroznatovského kraje nemohl chybět ani opat Tyl, proto byl od 1. února 1990 ustanoven výpomocným duchovním v Mariánských Lázních,⁶⁷¹ a po šestnácti letech od doby, co mu byl odebrán státní souhlas k výkonu duchovenské služby, se znovu nastěhoval na děkanství v Mariánských Lázních. Avšak byl už nemocný a vyžadoval stálou péči. Staraly se o něj sestry premonstrátky Bernarda Němčanská, Anunciáta Fialíková a Dominika Nováková. Z počátku svého opětovného pobytu v Mariánských Lázních vycházel z děkanství, občas sloužil bohoslužbu, zahajoval lázeňskou sezónu žehnáním pramenů, měl

⁶⁷¹ *Matrika farnosti Mariánské Lázně*, fol. 161.

kázání,⁶⁷² avšak nemoc se postupující dobou ještě více zhoršovala, proto v prosinci 1992⁶⁷³ rezignoval na funkci opata. Rok na to 10. prosince 1993 se životní běh Heřmana Josefa Tyla v Mariánských Lázních uzavřel. Jeho tělo bylo v cínové rakvi uloženo 17. prosince 1993 na hřbitově v Mariánských Lázních, aby bylo slavnostně 28. října 2002 přeneseno na nový klášterní hřbitov v areálu premonstrátského kláštera v Teplé, „*kde nebyl ještě nikdo pochován*“ (Jan 19, 41 – liturgický překlad).

⁶⁷² Vzpomínky, s. 115.

⁶⁷³ MATUŠKA G. J., *Annales canoniae teplensis, Anno Domini 1993* in: *Na hroznatově míse 2001*, sborník řeholní kanonie premonstrátského řádu v Teplé, Klášter teplá: 2001, s. 82.

3. Závěr

Naše vyprávění o životě Heřmana Josefa Tyla právě došlo svého vyvrcholení. Na předchozích stránkách jsme jeho životní osudy představili v chronologickém pořadí, zaměřili jsme se přitom i na období jeho života, která dosud postrádala zpracování. Mohli bychom říci, že jsme vylíčili ucelený životopis Heřmana Josefa Tyla. Avšak jako divák, který, když stojí v přílišné blízkosti velké mozaiky, ztrácí přehled o celém díle, může se i nám celý Tylův život v konkrétních detailech ztratit. Proto dříve, než naše vyprávění zcela zakončíme, pokusme se stručně na Tyla pohlédnout uceleně.

Podobně jako v jednotlivých kapitolách právě pře vyprávěného životopisu můžeme zřejmě nalézt věci, které by byly pro všechna období společné. Když se zpětně zahledíme na Tylův život, nelzáme shodu jeho osobních životních osudů s dějinami širšího společenství. Můžeme v podstatě říci, že všechno, co se ve 20. století událo, zasáhlo do života Heřmana Josefa Tyla. Jeho životních osudů se kupříkladu dotkla moc Habsburků. Teprve se narodil, již jako občan Rakousko-Uherka žil ve válce se Srbskem. Až do svých čtyř let Tyl nepoznal svého otce, který byl jako válečný zajatec odvezen až do Ruska. Také období Československé republiky po skončení první světové války zanechalo v životopisu Heřmana Tyla svoji stopu, vždyť jako občan tohoto nástupnického státu po rozpadu rakousko-uherské monarchie ve svých jednadvaceti letech skládal zkoušku dospělosti z jazyka československého na Evangelickém kolegiálním gymnáziu východoslovenského Prešova. Po úspěšném dokončení studia teologie a vstupu do premonstrátského řádu do jeho životních osudů zasáhla také druhá světová válka, když se vězněm stal sám Tyl a na své kůži prožil utrpení nacistických koncentračních táborů. Po svém návratu do vlasti se podílel na obnově rozvráceného společenského řádu způsobeného odsunem Němců. Vždyť to byl právě Tyl, kdo zajistil poklidný odsun členů premonstrátského kláštera v Teplé do Německa, a kdo vynaložit veškeré úsilí o obsazení tohoto kláštera novými řeholníky české národnosti. Osud členů a především představených všech klášterů za vlády lidové demokracie dopadl právě tak i na Heřmana Josefa Tyla.

Jeho osoba nechyběla ani při zinscenovaných procesech na počátku 50. let a ve společenství kněží zavřených ve věznicích v Plzni na Borech, Leopoldově nebo jáchymovských uranových dolech. V době pražského jara a částečného uvolnění politických poměrů v Československu se také Tylovi podařilo vrátit se ke svému povolání kněze, když do té doby pracoval jako skladník družstvu zemědělském družstvu, které bylo rovněž typickým prvkem doby komunismu. Ani projevy normalizace, které v podobě povinného odchodu do důchodu a odebrání státního souhlasu dopadaly také na Tyla, jsme v jeho životě nepostrádali, jakož i projevy slábnoucího totalitního režimu konce osmdesátých let, kdy se jako pracující důchodce vrátil ke kněžské službě. Tylova opatská volba a jeho opětovný návrat do hroznatovského kraje šly rovněž ruku v ruce s vývojem širších dějin národa a církve v Československu v období něžné revoluce, aby nakonec zemřel jako občan samostatné České republiky.

Dalším způsobem, jakým můžeme nahlédnout na celý život Heřmana Josefa Tyla, jsou jeho osobní vlastnosti. Všichni pamětníci se shodují, že jeho nejvýraznějšími vlastnostmi byly víra a dobrota. Vírou všechno poměřoval a dobrotu projevoval vůči všem. Svou laskavostí, až boдрáctvím, si dokázal každého získat. Tato jeho vlastnost se projevila kupříkladu v pracovních táborech uranových dolů. Přes nelidské podmínky, do kterých jej dostala nenávisť totalitního režimu vůči církvi a církevním představitelům, své spoluvězně vybízel k odpuštění, někdy dokonce chránil významného představitele komunistického režimu, který se ocitl v táboře jako vězeň.⁶⁷⁴ Tento jeho rys byl výhodou pro pastorační práci a přestože v ní vynikal nad ostatní své spolubratry v kněžské službě, v duchovní práci mohl oficiálně pracovat pouze sedmáct let. Přitom nejplodnějším obdobím bylo působení v Mariánských Lázních v době pražského jara.

Nemůžeme říci, že by byl intelektuálem, tedy člověkem, který by díky své nadprůměrné vzdělanosti ostatní převyšoval tak, aby je mohl učit. To však neznamená, že by se jako kněz vyhýbal službě slova: kázáním, výukou náboženství, katechezi nebo duchovnímu vedení. Řada jeho kázání se dochovala v písemné podobě v jeho pozůstalosti, zanechal

⁶⁷⁴ Tato jeho činnost se dostala také do filmu Bumerang. Viz příloha P.

nám celkem sedm svých knih, z toho pět vyšlo tiskem. Avšak ani jedna by se nedala zařadit do oblasti teologických nauk. Jeho první kniha, která byla vydána v roce 1941 pod názvem Opatský chrám Sv.Petra a Pavla v Nové Říši, by se svým obsahem spíše řadila mezi uměno-vědnou literaturu. Ještě blíže historii, i když o jejich historiografických kvalitách bychom museli trochu váhat, měly jeho další dvě knihy. Útlá brožura 750 let kláštera řádu premonstrátů, Klášter Teplá z roku 1946 a kniha Klášter Teplá vydaná v roce 1947. O rok později vychází další Tylova kniha, spíš tenký sešit, Dar z koncentračního tábora české dívky, ve kterém na základě Erbenovy básně Svatební košile rozjímá nad hodnotou mravnosti. Jeho další dvě knihy dosud tiskem nevyšly. Jedná se o spis Ježíš Kristus v koncentračním táboře, a kunsthistoricky orientovaná, podobně jako jeho první kniha, práce Děkanský kostel Nanebevzetí Panny Marie v Mariánských Lázních.

Takto se opět vracíme k Tylově autobiografii, jež je posledním literárním dílem, které napsal. Jak již bylo řečeno, tiskem byla vydána teprve po jeho smrti. Rovněž jsme upozornili, že toto dílo nese trochu odlišný název, než jej autor sám pojmenoval. Z názvu jeho autobiografie vypadlo slovo Lásky a zůstalo pouze slovo Psancem. Souvisí to s jeho nejvýraznější vlastností. Podobně jako dovedl u druhého člověka vidět pouze dobré úmysly, nedovedl by ani v Božím jednání shledat nic negativního vůči sobě. A podobně jako všechno poměřoval vírou, také na to, co bylo v jeho životě těžké, nahlížel optikou víry. Proto si myslím, že se necítil být psancem, pronásledovaným odevšad, jak by se mohlo zdát z názvu jeho vydaného životopisu, ale cítil se být Božím služebníkem, který je hnán Boží láskou, proto se také pojmenoval Psancem Lásky, kterého Pán posílá tam, kde zrovna jeho službu lidé potřebují.

4. Přehled pramenů a literatury

4.1. Prameny

Archiv bezpečnostních složek (ABS)

- Složka 11 723
- Složka 11 068
- Spis Z 914
- Spis V – 2862
- Spis V – 2844
- Spis V – 2882
- Spis V – 1432 Brynich a spol
- Spis K - 231
- Spis 302-184-2
- Spis 323-15-13
- Spis 304-239-75
- Spis 304-271-4/84
- Spis 305-38-2/1-156
- F. KR/Plzeň

Archiv kanceláře prezidenta republiky

- f. Kancelář prezidenta republiky
- Šchaffer AMV
Londýnský archiv

Archiv Ministerstva zemědělství

- složka Klášter Teplá

Národní archiv (NA)

- f. Státní pozemkový úřad – spisy, karton 41
- f. Úřad říšského protektora, spis 109-11-155
- f. Předsednictvo vlády ČSR
- f. Generální prokuratura
- f. Soudní spis

- f. Čepička

Státní okresní archiv Olomouc (SOA Olomouc)

- f. Národní škola Cakov
- f. Jednotné zemědělské družstvo Cakov
- f. Opletalovo gymnázium Litovel
- f. Měšťanka Náměšť

Státní okresní archiv Znojmo (SOA Znojmo)

- f. Církevní odbor Okresního národního výboru Znojmo, osobní složky duchovních, Josef Tyl

Štátny okresný archív v Prešove

- Kolegium východného dištriktu ev. A v. cirkvi na Slovensku v Prešove inv. č. 30

Zemský archiv Ostrava

- f. Církevní odbor Severomoravského Krajského národního výboru v Ostravě, osobní spisy duchovních, Josef Tyl

Zemský archiv Ostrava, pobočka Olomouc

- f. Matriky

Moravský zemský archiv v Brně

- f. Premonstrátský klášter Nová Říše E58
- f. Brněnský alumnát E301
- f. konsistoř Brno E82
- f. Matriky E67
- f. Gestapo B 340
- f. Církevní odbor Jihomoravského Krajského národního výboru v Brně

Archiv národního muzea

- f. Bohumil Přikryl – KT Buchenwald

Opatský archiv kláštera premonstrátů Strahov (KLSa)

- spis 2007/2

Opatský archiv kláštera premonstrátů Teplá (KLTa)

- f. pozůstalost Heřmana Josefa Tyla
- Liber memorabilium Pfarrei Pernharz 1836-1948
-

Opatský archiv kláštera premonstrátů Nová Říše (KLNŘa)

- f. osobní složky členů kanonie
- f. pozůstalost Heřmana Josefa Tyla

Osobní archivy

- Hroznata František Janoušek O. Praem.
- Metoděj Novák
- Marie Hrudníková
- Ludmila Dostálová
- Josef Tobiáš
- Manželé Grecmanovi

Římskokatolická farnost v Bohuslavicích u Konice

- Kronika farnosti Bohuslavice u Konice

Římskokatolická farnost v Mariánských Lázních

- Kronika farnosti Mariánské Lázně

Římskokatolická farnost Slatinice

- Matrika pokřtěných
- Matrika oddaných
- Matrika pohřbených

Archiv kúrie generálního opata premonstrátského řádu v Římě

Archivio curie Abbatis Ordinis Praemonstratensis Romae
(AOpraem)

- složka Canonía teplensis

Archiv mezinárodní vyhledávací služby

(International Trating Service – ITS) v Bad Arolsen

- osobní spis Josefa Tyla

4.2. Literatura

DLUGOBORKSI Waclaw, PIPER Franciszek, Auchschitz, Studien zur Gesichte des Konzentrations- und Vernichtungslager Auchwitz, Staatlichen Museums Auchtwitz-Bikenau, Oswiecim, 1999.

GRULICH Rudolf, Sudetoněmečtí katolíci jako oběti nacismu, L. Marek: Brno, 2002.

HOFFMANN Bedřich, A kdo vás zabije..., Přerov, 1946.

HLINOMAZ Milan, Tepelský opat Dr. Gilbert Johann Helmer, in: Historický sborník Karlovarska VII., 1999, Státní okresní archiv: Karlovy Vary, 1999.

HLINOMAZ Milan, Tři významní tepelští premonstráti in: Historický sborník Karlovarska V, Karlovy Vary, Státní okresní archiv Karlovy Vary 1997.

HLINOMAZ Milan, Tepelský opat dr. Gilbert Johann Helmer, in: Historický sborník Karlovarska VII, Karlovy Vary, Státní okresní archiv Karlovy Vary 1999.

HLINOMAZ Milan, Klášter premonstrátů Teplá, Státní okresní archiv Karlovy Vary: Karlovy Vary, 2003

HACKET David, der Buchenwald-Report, Beck: München, 1997.

CHALOUPKOVÁ Jana, Historická knihovna a klášter Teplá, 1980, Krajské středisko státní památkové péče a ochrany západočeského kraje.

CHAROUZ Jindřich Zdeněk, Internační tábor Želiv, Opatství Želiv: Želiv, 2008.

CHAROUZ J. Z., Oživené dědictví, Premonstrátský Želiv včera a dnes. 999: Pelhřimov 1995.

JANOUŠEK Hroznata František, Klášter Teplá – minulost a současnost, Arca JiMfa: Třebíč, 1993.

KOGON Eugen, Der SS-Staat : Das System der deutsche Konzentrationslager. Kindler: München, 1974.

MANDZAK Daniel Atanaz, „Agent a špión Vatikánu“ – redemptorista Ján Ivan Mastiliak, Ústav paměti národa: Bratislava, 2008.

SEDLÁČEK Josef Marcel, Balada novoříšská, Klášter premonstrátů: Nová Říše, 1945.

STEIN Harry, Koncenztrationslagert Buchenwald 1938-1945, Wallstein Verlag:, Buchenwald, 2004

SOFSKY Wolfgang, Řád teroru : koncentrační tábor, Argo: Praha, 2006.

STŘÍBRNÝ Jan, Kirchen und Religion im Protektorat Böhmen un Mähren : in Handbuch der Religions und Kirchengeschichte der böhmischen Länder und Tschechiens im 20. Jahrhundert. Oldebroung: München, 2009, 407-485.

SVOBODA Alois, Anna Tučková, Věra Svobodová, Spiknutí proti republice, Melantrich: Praha, 1949.

TAJOVSKÝ Bohumil Vít, , Člověk musí hořeti, Torst: Praha 2001.

TYL Heřman Josef, Opatský chrám Sv.Petra a Pavla v Nové Říši, Klášter premonstrátů Nová Říše: Nová Říše, 1941.

TYL Heřman Josef, 750 let kláštera řádu premonstrátů, Klášter Teplá, Klášter premonstrátů: Teplá, 1946

TYL Heřman Josef, Klášter Teplá, Klášter premonstrátů: Teplá, 1947.

TYL Heřman Josef, Dar z koncentračního tábora české dívky, Klášter teplá, 1948.

TYL Heřman Josef, Moji nejdražší, Geum: Praha, 2003. Editor Daniel Feranc.

TYL Heřman Josef, Psancem, JimFa: Třebíč, 1995,

TYL Heřman Josef, Psancem, Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří, 2006.

TYL Heřman Josef, Moji nejdražší 2, Geum. Semily, 2008. Editor Daniel Feranc.

VAŠEK František, Zdeněk Štěpánek, Trnitá cesta moravského duchovenstva (1939-1945), Brno 2003

VAŠKO Václav, Neumlčená I: kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce, Zvon: Praha, 1990.

VAŠKO Václav, Dům na skále I. Karmelitánské nakladatelství.: Kostelní Vydří, 2004.

VAŠKO Václav, Dům na skále II. Karmelitánské nakladatelství.: Kostelní Vydří, 2007.

VAŠKO Václav, Dům na skále III. Karmelitánské nakladatelství.: Kostelní Vydří, 2008.

VESELÝ Jiří Maria, Zázrak v Želivě, Matice cyrilometodějská: Olomouc, 1994.

VLČEK Vojtěch, Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964, Matice cyrilometodějská: Olomouc, 2004.

Vzpomínky na Heřmana Josefa Tyla O. Praem., Geum: Praha, 2005. Edtioři František Tichý, Vojtěch Mucha, Michal Sikyta a Martin Sochor.

ZIBAL Pavel, Šéfe znáte Želiv, Matice cyrilometodějská: Olomouc, 1994.

ČIHÁKOVÁ Ivana, Portrét Bohuslava Jarolímka, bakalářská práce obhájena na Katolické teologické fakultě UK v roce 2003.

CHVATÍK Martin, Nacistická perzekuce premonstrátského kláštera v Nové Říši, diplomová práce obhájena na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v roce 2003.

JEŘÁBKOVÁ Lenka, Strahovský opat Metoděj Jan Nepomuk Zavoral, bakalářská práce obhájena na Katolické teologické fakultě UK v roce 2008.

KROUPOVÁ Libuše, Proměny Kláštera Teplá v přelomové době 1945-1950, diplomová práce obhájena na Filozofické fakultě UK v roce 2003.

LOBKOWICZ Zdeněk, Knihovna v Teplé jako české kulturní středisko v národnostně smíšeném prostředí, diplomová práce obhájena na Filozofické fakultě UK v roce 1979.

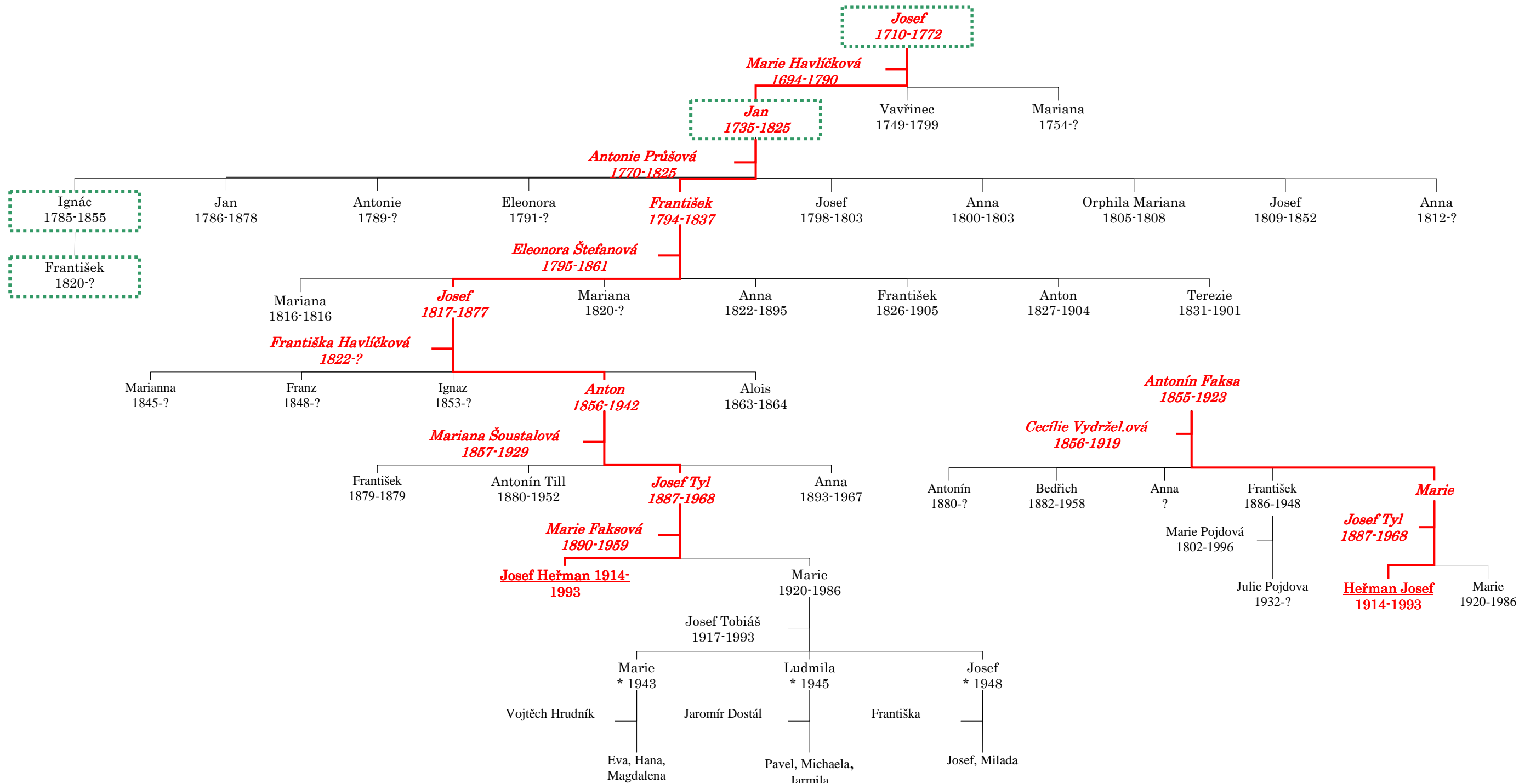
NOVOTNÝ Kamil, Klášter premonstrátů v Nové Říši v 1. polovině 20. století, diplomová práce obhájena na Katolické teologické fakultě v roce 2004.

5. Přílohy

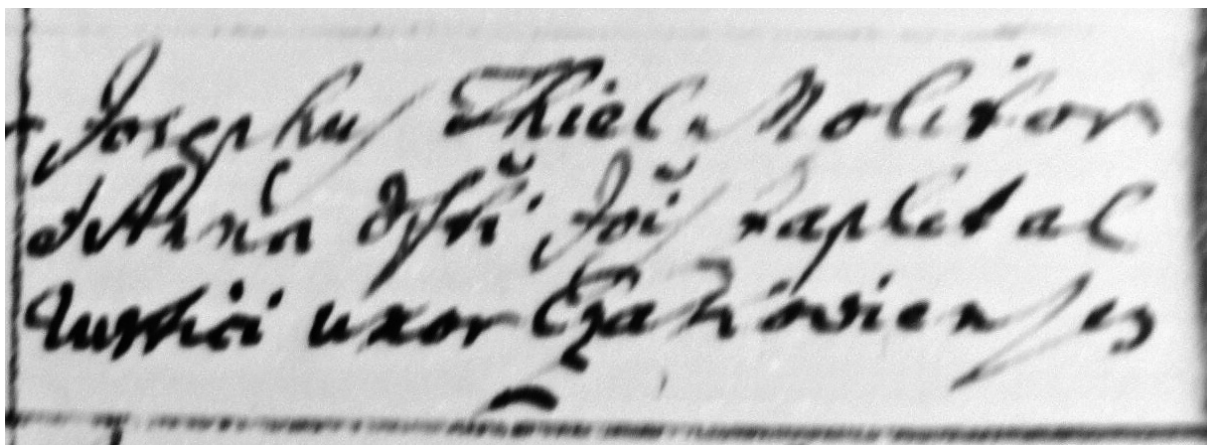
- A. Rodokmen Heřmana Josefa Tyl
- B. Nejstarší záznam příjmení Tyl v cakovské matrice
- C. Vztah s otcem prostřednictvím fotografií
- D. Podoba zápisu příjmení Tyl v cakovských matrikách
- E. Student sociálně-výchovného ústavu dr. Žúrka v Bílsku
- F. Primice
- G. Novic Tyl
- H. Koncentračník Tyl
- I. Bohoslužební nádobí z Buchenwaldu
- J. Osvětimský chlebový růženec Heřmana Josefa Tyla
- K. Tepelský klášter v poválečném období
- L. Tragedia Teplena
- M. Hnutí „Naše Snaha“
- N. Šedesátník
- O. Cestovatel
- P. Tyl ve Filmu Bumerang

A. Rodokmen Heřmana Josefa Tyl

- rodová linie Heřmana Josefa Tyl
- - - - - rodová linie cakovských mlynářů

B. Nejstarší záznam příjmení Tyl v cakovské matrice

Moravský zemský archiv, fond E 67, Matrika farnosti Bohuslavice 8738, fol. 173.

„Josephus Thiel Molitor
et Anna deff. Josp Zapletal
lustici uxor Czakowiensis“

„Josef Tyl mlynář
a Anna zemř. Josefa Zapletala
domkaře žena z Cakova“

C. Vztah s otcem prostřednictvím fotografií

D. Podoba zápisu příjmení Tyl v cakovských matrikách

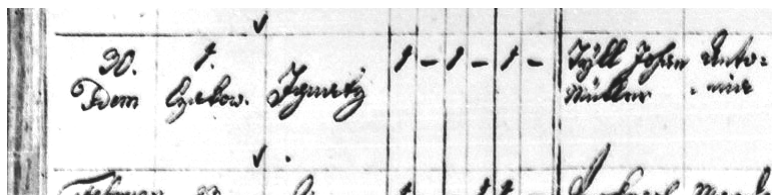
A. Ondřej Richter, farář v Bohuslavicích

Mimo již dříve uvedený nejstarší zápis příjmení Tyl v cakovské matrice.

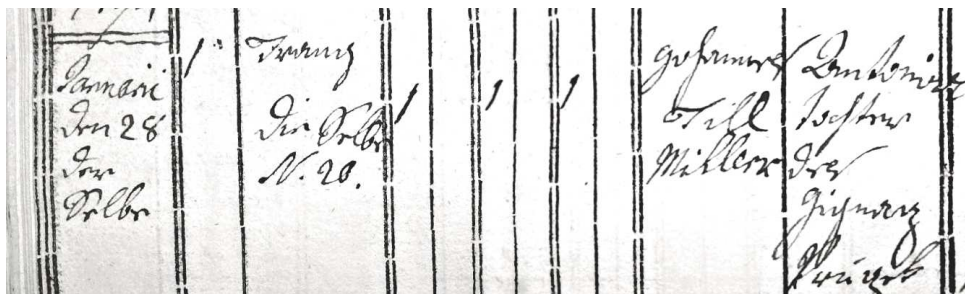
Dne 9. dubna 1772 pohřbil farář Andrej Richter, zaopatřeného kaplanem Frant. Rokitou, **Thiel** Josephus molitor. Pohřben na hřbitově ve Vilémově. Bydlel v Cakově č. p. 1. Zemřel ve věku 62 let.

B. František Rokyta, farář v Bohuslavicích

Dne 30. ledna 1785 pokřtil farář František Rokyta, Ignatze, otec **Týll** Johan Müller, matka Antonia.

C. Pavel Spáčil, farář ve Vilémově

Dne 28. ledna 1798 byl farářem Pavlem Spáčilem pokřtěn Franz, otec Johanes **Till** Miller, matka Antonia Tochter des Ignác Pruczek.

D. Ignác Purkr, farář ve Vilémově

17. 9. 1820 17. 9. 1820 Krupka	7.	Ignatz	7.	"	7.	7.	Ignatz Thiel Müller von hier.	Anna nach Wenzl Stephan Sierrelr von hier.	Ignatz Luzifer Ignatz von am hier.
Hoch. Ignatz Müller von hier. Luzifer Noth.									

Dne 17. září 1820 farář Purkr pokřtil Franze, otec Ignatz **Thiel** Müller von hier, matka Anna nach Wenzl Stephan Sierrelr von hier.

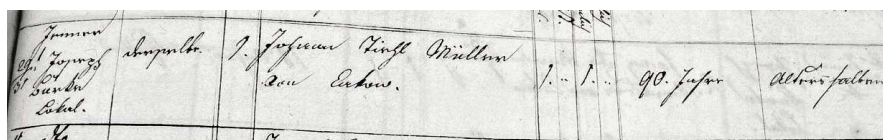
20. 9. 1820 20. 9. 1820 Krupka	8.	Marianna	7.	"	7.	7.	Franz Thil Haluzner von Cakow.	Eleonora nach Wenzl Stepha Bauer von Cakow.	Ignatz Dybal Cakow Cakow.
Hoch. Marianna Haluzner von Cakow.									

Dne 20. září 1820 farář Purkr pokřtil Mariannu, otec Franz **Thil** Haluzner von Cakow, matka Eleonora nach Wenzl Stepha Bauer von Cakow.

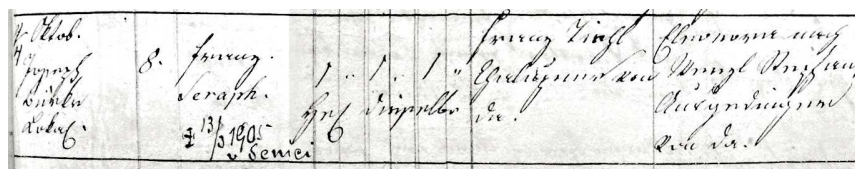
Müenz 3. 3. 1822 4. 3. 1822 Krupka	8.	Anna	1.	"	1.	1.	Franz Thil Haluzner von da.	Eleonora nach Wenzl Stepan Ausgediner von da.	Ignatz Luzifer Cakow Cakow.
13. 4. 1822 13. 4. 1822 Krupka	1.	Ignatz	1.	"	1.	1.	Ignatz Thiel Müller von da.	Anna nach Wenzl Stepan Siertler von da.	Ignatz Luzifer Cakow Cakow.

Dne 3. března 1822 farář Ignác Purkr pokřtil Annu, otec Franz **Tihl** Haluzner von da, matka Eleonora nach Wenzl Stepan Ausgediner von da.

Dne 13. dubna 1822 farář Ignác Purkr pokřtil Ignatze, otec Ignatz **Tiehl** Müller von da, matka Anna nach Wenzl Stepan Siertler von da.

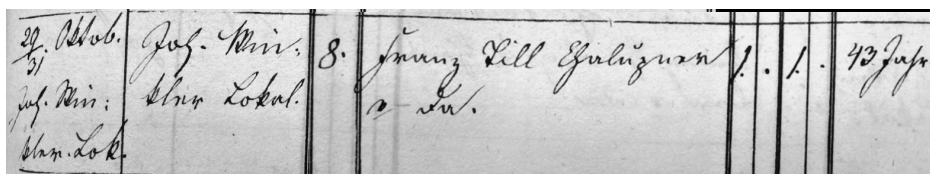

Dne 29. ledna 1825 farář zaopatřil a 31. ledna 1825 pohřbil Johanna **Tiehla** Müller von Cakov, který bydlel v Cakově č. p. 1 a zemřel ve věku 90 let.

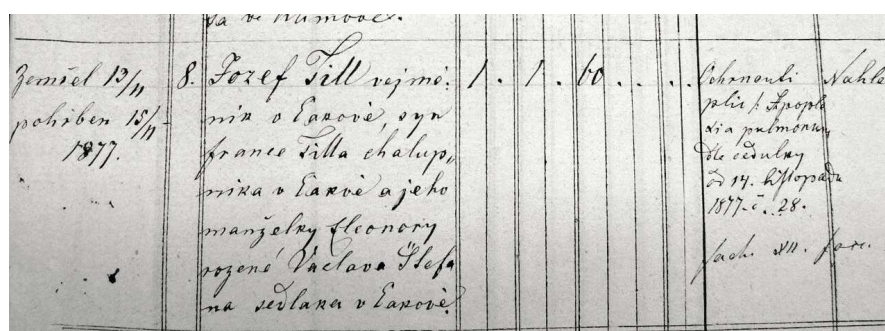

Dne 6. října 1826 farář Ignác Purkr pokřtil Franze Seraph., otec Franz **Tiehl** Haluzner von Cakow, matka Eleonora nach Wenzl Stepan Ausgediner von da.

E. Jan Winkler, farář ve Vilémově

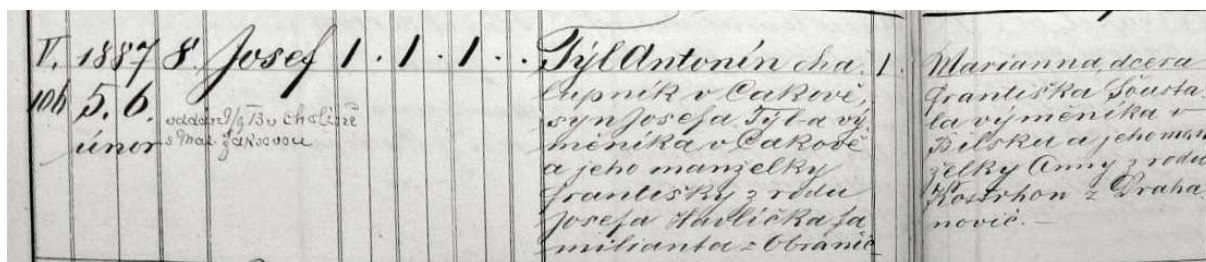

Dne 30. října 1837 zaopatřil farář Winkler a 31. října 1837 pohřbil Franze **Till** Chalupner von da, který bydlel v Cakově č. p. 8 a zemřel ve věku 43 let.

Dne 13. listopadu 1877 zemřel a 15. listopadu 1877 farář Winkler pohřbil Jozefa **Tilla** vejmeník v Cakově, syn France Tilla chalupníka v Cakově a jeho manželky Eleonory rozené Václava Štefana sedláka v Cakově.

F. Karel Navrátil, farář ve Vilémově

Dne 5. února se narodil a 6. února 1887 farář Navrátil pokřtil Josefa (oddán 9/9 13 v Cholině s Mar. Fakovou), otec **Týl** Antonín chalupník v Cakově syn Josefa Týla výměníka v Cakově a jeho manželky Františky z rodu Josefa Havlíčka familianta z Obranic, matka Marianna dcera Františka Šoustala výměníka v Bílsku a jeho manželky Anny z rodu Kostrhon z Drahanovic.

E. Student sociálně-výchovného ústavu dr. Žúrka v Bílsku

5) Běh života po 14 letech věku

Dátum narození	Dátum úmrtí	16) Studia, práce, léta a v které domy, nezaměstnanost, vězení v koncentračních táborech atd. Vypíšte přesně!	17) Funkce [pomoc. dělník, mistr, vedoucí úředník a j.]	18) Obor [střelnictví, instalatérské práce a j.]	Počet dětí	Počet žen
19 1888	2/6 1978	škola, práce v lesní domě, nezaměstnanost, vězení v koncentračních táborech atd.	ředitel, mistr, vedoucí úředník a j.	střelnictví, instalatérské práce a j.	1	1
19 1888	2/6 1978	škola, práce v lesní domě, nezaměstnanost, vězení v koncentračních táborech atd.	ředitel, mistr, vedoucí úředník a j.	střelnictví, instalatérské práce a j.	1	1
19 1888	2/6 1978	škola, práce v lesní domě, nezaměstnanost, vězení v koncentračních táborech atd.	ředitel, mistr, vedoucí úředník a j.	střelnictví, instalatérské práce a j.	1	1
19 1888	2/6 1978	škola, práce v lesní domě, nezaměstnanost, vězení v koncentračních táborech atd.	ředitel, mistr, vedoucí úředník a j.	střelnictví, instalatérské práce a j.	1	1
19 1888	2/6 1978	škola, práce v lesní domě, nezaměstnanost, vězení v koncentračních táborech atd.	ředitel, mistr, vedoucí úředník a j.	střelnictví, instalatérské práce a j.	1	1

F. Primice

G. Novic Tyl

H. Koncentračník Tyl

I. Bohoslužební nádobí z Buchenwaldu

J. Osvětinský chlebový růženec Heřmana Josefa Tyla

Šťastnému Otto Fischerovi, posílám
teprve nyní uvažený a v minulém
roce přislíbený měsíčníček do
sbírky.

Je vyrobený z chleba, v koncentrá-
táboře v Osvětimi Pa. Heřmanem.

L. Havišáková.

27./IV 77

K. Tepelský klášter v poválečném období

0F02FDF9A7

Dosud není osud Tepelské kanonie rozhodnut. Poněvadž nikdo neví tak důkladně, co Teplou postihlo, jako já, chci zde zaznamenati, jak se vše sběhlo po ukončení války, v naději, že na přímluvu sv. otce Norberta, bl. Hroznaty a všech svatých a světic našeho řádu, jak se denně modlím, celou tu historii budu moci zakončiti se srdečným: Deo gratis, non praevaluerunt! – Bude-li se někde lectori benvolo zdáti, že píši roztrpčeně, subjektivně, omniam proto ale chci napsati vše, jak jsem to prožíval a jenom to, co se skutečně stalo a nemuselo státi, ostatní vše bylo z dopuštění božího. Cur? Nescio, Deus scit, nolo judicare, tantum refero facta.

Po květnovém převratu byl vyzván ndp. opat strahovský Bohuslav Jarolímek, aby převzal Klášter Teplá, a to z vládních kruhů, aby tam povolal některého ze svých kněží jako komisaře. Nepovolal tam nikoho ze Strahova, nýbrž P. Leo Moláčka jako „národního správce“, že to byl tepelský kapitulár, využilo se toho ke štvanicím proti Teplé. Když začala hroziti Teplé konfiskace, povolal mne tam J. M., abych jeho jménem požádal, aby správa kláštera byla předána do mých rukou. To bylo odmítnuto a tak přišlo k vyhlášení konfiskace, brzy po mém návratu z Teplé. – (Listiny, které cituji, nalézají se na Strahově.) – Nejprve byla inzerována okresní správní komisí v M. Teplá „policejní hlídka“, a to dne 3. září. V protokolu o tom je: Důvod prohlídky: 1. pátrání po pochodu smrti ve zdejším okresu bylo zjištěno, že tento pochod prošel i Klášterem Teplou, kde měl přenocovat. Poněvadž správa kláštera nedovolila přenocování vězňů v pomocných budovách, byli ubytováni z části ve stodolách v polích, z části museli přenocovat na poli. 12 mrtvých vězňů nepovolila správa kláštera pochovati na klášterním hřbitově, nýbrž je dala pohřbíti za zdí v jámě na odpadky. – 2. Bylo oznámeno důvěrníkem, že v klášteře jsou radiové přijímače, ačkoliv bylo nařízeno, aby všichni Němci tyto odevzdali. 3. Podle hlášení vojenské hlídky byly viděny dvě osoby na nádvoří kláštera v německých vojenských uniformách (důstojnických s plnými distinkcemi), takže bylo důvodné podezření, že se v klášteře ukrývají propuštění a nehlášení váleční zajatci. 4. Správa kláštera odmítla přijímati české zaměstnance s tím, že nemá pro ně volná místa a přijala zatím větší počet německých zaměstnanců. 5. Bylo důvodné podezření, že se v Klášteře provozuje nacistická propaganda a udržuje tajný styk s cizinou. Z těchto důvodů rozhodla se OSK k návrhu vedoucího úřadu (byl to Bohumil Nebáznivý) naříditi provedení policejní prohlídky za asistence SNB a vojska. – Výsledek prohlídky – vidi p. 213 hujus libri – měl za následek zatčení všech členů řádu a jejich internování v klášteře a prohlášení konfiskace celého majetku – a nyní mne ndp. opat poslal zachraňovati, co se dá – /: Jak mi bylo důvěrně sděleno, výsledek prohlídky byl ubohý, ani ne zcela pravdivý, ale bratři byli uzavřeni v celách, hlídání nejprve četníky, pak vojskem, živěnými na účet kláštera, velmi náruživými. – Při prohlídce se ztratilo mnoho věcí – i mešní víno... mnoho vypito, něco vrátil později četnický strážmistr. I lesmistrovi, české národnosti, který bydlil prozatím v hostinském pokoji, bylo lecos odcizeno, poněvadž nebyl právě doma: budík, košile, cigarety ap. Co vše se ztratilo, nebylo možno zjistiti, zejména na opatství. – V konventní budově v knihovně vyrabována sbírka mincí, z provisoriátu kožichy, kůže atp. Pouze seznam věcí z kuchyně a z bytů bratří jsem mohl dle jejich udání poříditi: /

ⁱ Poznámka na okraji:
Tragedia Teplena

Dne 23. V. 1945 píše ndp. opat Jarolímek dp. Leo Moláčkovi: „Odpovídám obratem na Váš důležitý a opravdu krásný dopis ze dne 22. t. m., v němž projevujete ochotu vrátiti se do Teplé. Učinil jsem již kroky, aby byla Teplá zachráněna pro náš řád, to znamená, pro premonstráty české. Setkal jsem se s plným pochopením a čekám jen na písemnou odpověď ministerstva vnitra. Včera pak zcela samostatně jsem byl vybídnut, abych poslal některého z našich kněží do Mar. Lázní, resp. Teplé jakožto komisaře. Odložil jsem vyhovění z dobrých důvodů...“ A pozval P. Leona z Humpolce, kde byl za vojny, na Strahov a pak poslal do Teplé – a neštěstí bylo hotovo. Začalo štvání proti Teplé. Pan opat byl upozorněn, co se chystá a tu teprve nyní – bohužel pozdě – poslal mne, abych nabídl převzetí správy Kláštera Teplá. P. Leonovi a převorovi P. Hieronymu Waltrovi – v zastoupení nepřítomného p. opata Möhlera. Byl jsem odmítnut, že P. Leo byl strahovským p. opatem pověřen atd. – že to povede sám. Upozornil jsem na chystanou akci. – marně. Ohlásil jsem výsledek svého poslání na Strahově – a nestalo se nic a tak přišel 3. září – policejní prohlídka, a nyní teprve začal p. opat Jarolímek jednat. Podánilo se mu, že pod čís. III-NS-147-1945 ze dne 4. 9. 1945 po prohlášení konfiskace Teplé byla zavedena Národní správa z důvodu: „že tento majetek byl spravován opatem a členy německé národnosti“. Národními správci byli jmenovaní Zikmund Sudík, OPraem., ing. Dr. Ed. Holub a ing. Vladimír Hájek. Dne 6. září jsem s dr. Holubem předložil výměr hoře uvedený, okresní správní komise v Teplé ale prohlásila, že tento výměr ZNV odmítá a prohlásila, že se usnesla „jménem lidu konfiskovati celý tepelský klášterní majetek jako majetek Němců.“

Odjeli jsem tedy s nepořízenou. Scio medicina paratur. Premonstráti všichni internováni ve svých bytech, úředníci Němci taktéž – a tak se „hospodařilo“ vesele až do 4. října, kdy ZNV znovu prohlásil Národní správu z důvodu: „že tento majetek patří německému řádu a ohrožena byla státní bezpečnost.“ Národními správci byli ustanoveni: pisatel těchto řádků, ing. Jaroslav Kunovský a Jaroslav Cejp, úředníci ONV. Dne 10. října sepsán protokol o převzetí správy. – Přístup do klausury, knihoven (obou), na prelaturu mají pouze vojáci a četníci... Klíče od místností v klášteře a od kostela, knihovny atd. má k dispozici jenom strážní mužstvo. Předány pouze kanceláře a ani v kostele, ani v konventu, ani na prelaturě cenné věci. – Dne 10. října poslal jsem žádost za zrušení národní správy a zrušení zajišťovacího konfiskačního příkazu. OSK v Teplé ze dne 6/9 45 č. 61/OSK-1945. Důvody: jde o majetek klášterní, tedy o majetek veřejnoprávní organizace, který podléhá předpisům o ochraně církevního majetku – z. 7. 5. 1874, č. 50 ř. z. a min. nař. 20. 6. 1860 č. 162 ř. z. – ; tyto důvody uznal ZNV: č. I-3, c-695-4-1945 ze dne 26. září 1945 a uložil Okresní správní komisi v Teplé, aby ihned zrušila vyhlášenou konfiskaci. Tady je to majetek volný a nyní spravován časnou správou – není třeba Národní správy ve smyslu § 2-7, dekretu prez. republiky ze dne 19. května 1945, č. 5/1945 Sb. – Na tento rozklad nedošlo dosud do dneš 1947 – vyřízení. – Do kostela nesměl nikdo nežli pisatel tohoto – až teprve 11. X. „se dává kostel a farní úřad v Klášteře Teplá k dispozici pro výkon bohoslužeb a úředních matričních výkonů“ podepsán: Nebáznivý. – Na základě těchto podání, která jsem učinil, začala štvání proti mé osobě, zvláště když jsem založil lidovou organizaci... To se přiosťřilo, když jsem žádal

Na základě č. I-3c-695/7 1945 ze dne 22. list. 1945 o vydání klášterních skvostů, která OSK nevydala národní správě. Když pak MŠK vydalo č. 3c-B-20546/46-V dne 8 ledna 1946: majetek církví, aplikace dekretů č. 5/45, 12/45, 28/45 a 108/45 a žádal jsem OSK důrazněji o vydání cenných věcí, byl jsem dokonce předvolán na OSK s lesmistrem Šimkem k výslechu: „ohledně vyjádření o věcech v klášteře ukradených“ – ale nevydáno zase nic; vyhrožováno, že budu jako kolaborant zavřen; dne 11. ledna píše ndp. opat: „Znovu konstatuji, že jste pro Teplou v nejkritičtější době vykonal největší službu, kterou i řádové dějiny po zásluze ocení.“ Dne 28. ledna: „nedovedu Vám, veledůstojný pane generální řediteli, ani napsat, jak jsem Vám ze srdce vděčen, že jste se se mnou tak bratrsky rozdělil o břemeno tepelské. Pán Bůh Vám zaplať a k další práci Vás posiluj.“ – Téhož dne OSK pod č. 59/64 přes. se obula do mne pro podání ze 28. 11. 1945, kdy jsem žádal za zachování samostatnosti obce Klášter Teplá, která dodnes – 1947 – nevyřízena a Město Teplá panuje nad ní, na základě výnosu z 1941, tehdejšího Kresletra v Mar. Lázních.! U ndp. opata jsem marně žádal za intervenci – 15. II. 1946 odpověď p. gen insp. P. Norberta. – Vojsko obsadilo východní celý trakt, upravilo dle svého – stálo to veliké tisíce a když ppl. Spálený chtěl ještě investice v ceně asi 79.000, kácely se užitkové stromy v parku na topení, intervenoval jsem u ministerstva, pan ppl. byl přeřazen a měl platiti škodu sám. To byl nový námět k akci pro ti mně – osobní – nepřítel armády! – Dne 22/2 1946 zrabován vojskem celý konvent – a „zločinci“ praemonstráti dosud věznění ve svých celách byli propuštěni na svobodu do města Teplá – strava jim tam dovážena – opat, převor a P. Leo odvezeni do Chebu do vězení, v novinách články proti Teplé, lidový soud, na který i + opat Helmer citován – r.i.p.... Před tím dne 8/2 odešel na vlastní žádost nár. spr. ing. Kunovský a na jeho místo jmenován ing. Vladimír Svoboda. Nastoupil s ohromným elánem – ale tuze na krátko – do 8. března, : „porušil jako nár. správce velkostatku Bečova některé z povinností – prostě ZNV nemá k němu důvěru“ v III-NS-zem 210/3-1946, zůstali jen ostatní dva nár. správcové – Sudík – Cejp. To bylo pánům od OSK velice nemilé a vrhli se zase na mou osobu – jako bych já byl toho vinen – a tak po udání byl jsem nucen žádat ndp. opata za výslech dne 5. III. 1946 ke své očištění, kde dokázány naprosté lži obvinění. Ale bylo před volbami. Páni se dozvěděli, že lid. str. mne chce dáti na kandid. listinu, tady: pryč s ním. Odejel jsem na měsíc do Prahy, vyžádal si za zástupce P. Benedikta, v naději, že se věc uklidní, ale nestalo se tak a konečně, vzhledem k výhrůžkám konfiskace nové, aby nastal pro Teplou klid, resignoval jsem na místo národního správce ve prospěch P. Heřmana Tyl za Nové Říše – 4. dubna 1946, který se zavázal, že bude správcem pro foro externa a já povedu ad mutum Amplissimi vše dále...

Dne 10. dubna 1946 byli vysídleni tito tepelští, kteří byli nevinně žalářováni od září, bez postavení před soud: Eduard Hohnhäuser, dr. Mannus Schopf, dr. Siard Gatschka, Georg Tenzl, Pavel Leitner, dr. Augustin Huber, Ant. Frössl, Kazimír Kaminski, Gilbert Panhaus – do Speisnshartu. Dp. Opat a převor s P. Leonem odvezeni do Chebu do vězení – pak bez postavení před soud taktéž propuštěni na svobodu. Dne 15. dubna pod čís. 353/-46/Vg. 34 mi psal J. M. ze Strahova: „Jakožto generální vikář řádový a zmocněnec apošt. visitátora pro čsl. circarii řádu Praem. Vás tímto jmenuji generálním ředitelem hospodářským pro kanonii řádu Praem. V Klášteře Teplá, a to s povinnostmi, které jsou vymezeny ve statutech našeho řádu v kapitole de provisore jakož i v příslušných paragrafech kapitoly De officio abbatis in temporalibus týchž řádových statut. K Vaším novým úkolům přeji Vám, veledůstojný pane generální řediteli a na Pánu Bohu vyprošuji nejhojnější míru pomoci, síly a požehnání.“ – Mezi tím však jmenoval ndp. opat Heřmana převorem a novicmistrem kláštera. Ten přišel ke mně a prohlásil: co ti Němci tady našetřili, to musíme rozházet a dle toho začal, přivedl nešťastného dra. Žúrka do Mar. Lázní s jeho hochy – a když jsem nechtěl spolupůsobiti v rozhazování klášterních peněz, začal kampaň proti mně a nár. správci Cejpovi, udáním u ZNV/III-NS zem. 210/9-46 ze dne 3/5 1946/: „Došlo sem sdělení, že tamní správa klášterní přijímá do práce jako dělníky němce a to ty, kteří jsou příbuzní německých farářů, kteří jsou dosud v tamním okresu a že dopustí-li se tito určitých nepravostí, snaží se je krýti. Pak se upozorňuje na okolnost, že v lesích se velmi krade dříví až i 500 m krychových. Konečně jest upozorňováno, že na pile jest nespokojenost v řadách českých zaměstnanců, neboť jsou jim brzděny výplaty atd. – Převor se chtěl osamostatniti, neboť neměl volnou ruku ve vydávání peněz – a dokázal to, že dne 6/5 pan nár. správce Cejp požádal za zbavení členství nár. správy u ZNV. Převor zajásal, že bude sám nár. správcem a – když nár. správa 10. 5. vydala oběžník: „Národní správa ustanovila p. kons. radu Z. Sudíka gen. ředitelem majetku kláštera Praem. V Teplé. Nár. správa žádá, aby sdělení toto bylo vzato na vědomí. Současně upozorňuje, že pp vedoucí jednotlivých oddělení jsou odpovědni p. gen. řediteli a jsou povinni jemu podávati zprávy a od něho přijímati příkazy. Veškerou poštu předkládají pp vedoucí jednotlivých oddělení p. gen ředitelovi, který ji podepíše, pokud spis nemusí býti podepsán národními správci a podá referáty přímo Národní správě.“ – p. převor přímo zuřil a tak 29. V. udal u ZNV – III NS zem 210/10 – 1946, že vedu dále správu kláštera, a když to nepomohlo, přemluvil vedoucího bezp. referenta Polívku u OSK v Teplé, aby napsal – 11. června pod č. 32/649/46 toto: „Opatství řádu prem. Praha – Strahov. Bezpečnostní oddělení OSK v Městě Teplá upozorňuje, že bývalý národní správce Z. Sudík, ač byl zbaven funkce nár. správcovství, úřaduje dále ve funkci vedoucího, ke kteréžto funkci byl pověřen opatstvím ze Strahova. V zájmu klidu a respektování nařízení doporučujeme, aby jmenovaný byl vyměněn, je-li třeba, někým jiným.“ – Že tak se snížil Heřman a přímo si vynutil u komunisty tento přípis, dosvědčil ředitel kanceláří OSK v Teplé, item komunistu Jaroslav Cejp. Tah se však zase nepovedl, selhalo to...

Jak Heřman dále jednal, možno nalésti v dopisech strahovského opatství č. j. 513/46 Vg 43 ze dne 11. 6. 1946, č. j. 670/46/Vg 65 ze dne 9. 8. 1946, a budiž zde zaznamenáno charakteristikou tohoto Harostrata tepelského, jak napsal jeho vlastní opat 12. 5. 46, mně: „nepoznal jsem falešnějšího člověka, než je on (Heřman). Řekl tady také „že Vy jste dobrý ouřada, ale později, že Vás také vyhodí.“ – Strahovský pán byl o všem stále informován – a jenom stále říkal: „mějte trpělivost“ a když konečně už jsem nemohl se na poměry v Teplé dívati, napsal 31/7 1946 mi v dopise: „Neračte opouštěti zájem a prosperitu kláštera tepelského a jeho materiálií. Račte poradit, kde toho bude třeba a pomoci dle možností.“ Ale v témže dopise mi sděluje, že jmenoval (ač jsem varoval před tím) dra Bohumíra Kasana provisorem – ale – když jsem odešel, vida „spolupráci“ těchto dvou kandidátů na opatství⁶⁷⁵ – dokladem je dopis strah. p. opata čj. 671/46/A ze dne 9. srpna – Heřman se staral, aby Bohumír byl znemožněn – ale to nepatří sem. Poměry v Teplé se stále horšily – a 11. září dostal jsem dopis ze Stahova č.j. 757/46/Vg. 90:

„Vzhledem k odpovědnosti, která na mně spočívá ve věci duchovního i hmotného prospěchu kanonie tepelské, Vám ukládám abyste, jak jste o to již byl požádán v dopise ze dne 31. VIII. t. r. neopouštěl zájem o prosperitu kláštera tepelského a jeho materiálií. Jde o to, aby někdo zručný a poměrů znalý v mém zastoupení bděl nejenom nad celkovým hospodářským stavem kanonie tepelské, nýbrž i nad jednotlivými jejími hospodářskými i finančními akcemi. Jak ze stanoviska církevně-právního, tak na upozornění člena národní správy pana Cejpa (dne 13. m.m.) jeví se mi smutným požádati Vás, abyste převzal a vykonával odpovědný úkol generálního inspektora tepelského s tím, že budete mým zástupcem ve věcech hospodářsko-finančních této kanonie. Toto opatření konám z moci své funkce generálního vikáře a zástupce apoštolského visitátora pro československou circarii řádu praemonstátů.“ Na tento dopis jsem odpověděl, že není mi možno funkci převzít, dokud budou Heřman a Bohumír v Teplé jak provisor jeden a druhý jako nár. správce. Navrhl jsem za nár. správce P. Norberta Štulíka, gen inspektora na Strahově... Pan opat tak neučinil. Učinil visitaci v Teplé – a vše zůstalo při starém, ač měl zakročiti dle § 2355 can. per suspensionem aut remotionem ab orficko – dle mého dopisu z 9. I. 1947. –

Dnes je vláda ochotna Teplou dáti Strahovu, nechce, aby samostatně existovala, a pan opat nechce obětovat Heřmana a tak je snaha tento praem. majetek dáti do vínku nového biskupství, které má býti zřízeno. Přijde-li dědictví bl. Hroznaty z rukou řádu, pak na tom nese vinu jenom jeden – premonstrát – opat na Strahově, dr. Bohuslav Jarolímek, který z nepochopitelných důvodů chrání člověka zcela nehodného... Deus providebit!

⁶⁷⁵ Bohumír Kasan a Heřman Josef Tyl protikandidáty Augustina Machalky při volbě nového novoříšského opata.

Letos byla přísná zima od polovice prosince do půl března, mrazy 10-20 °C. Pumpa mrazem se rozpukla a musela se dáti nová; stála 83840,50 Kčs. Vodovod zamrzl, nepomohlo rozmrazování, voda se musela dovážeti z domu do stájí. – Při prudkém roztání sněhu stoupla voda ve studni a spálil se motor. Dána provizorní náhražka a bude se muset na novou doplácet. Práce instalační stály přes 2 ½ tisíce. Koncem dubna voda mizí ze studny, poněvadž není srážek a sněžná voda neprotekla zmrzlou půdou a odtekla. Nová oprava motoru 13000 Kčs v červenci!

V Teplé (autor podle poznámky na okraji: 28. března 1947) musel býti Heřman sesazen z národního správcovství. Noví správci rozhodně žádají, abych se vrátil; dal jsem svoje podmínky, opat je nechce splnit, chrání osobu Heřmanovu. Cur?!

Opisuji zde doslovně: Pro memoriam. Vaše milosti, určil jste, aby s platností od 1. IV. 1947 přijal funkci člena národní správy na majetcích kláštera tepelského. Prohlásil jste, že jde o funkci de nomine, protože fakticky tamní správu povede vldp. Zikmund Sudík, Vámi ustanovený generální inspektor. Celá národní správa také jen s touto podmínkou funkci přijala. – Po převzetí prosili jsme vldp. Zikmunda, aby do Teplé nastoupil a funkce se ujal. Ten prohlásil, že jeho činnost po trpkých zkušenostech jest možná jen tehdy, až budou splněny předpoklady, které Vaši Milosti oznámil. Předsedovi OSK v Teplé sdělila národní správa, že tento majetek může býti spravován pouze osobou jedinou a že nár. správa pověřila dp. Zikmunda. On jediný získal informace od němec. řeholníků i úředníků, a proto jediný se v těchto poměrech vyzná, zvláště když pan dr. Vychytil tam způsobil dokonalý chaos. Pan předseda (kom.) prohlásil, že pokládá-li to správa za nutné, bere to na vědomí a nemá námitek. Nevím, co víc mohla nár. správa, hlavně její člen p. ředitel Cejp, který jest evangelík a přesvědčením komunista, pro tento církevní majetek udělat, než ho předává řím. kat. knězi- řeholníku, který byl Vaší Milostí ustanoven generálním inspektorem tohoto majetku; majetek si tady může církev spravovat sama a národní správa je ochotna nést za to před zákonem zodpovědnost. Myslím, že žádný jiný civilista by to neudělal a víc se Vaší Milosti vstříc již vyjít nemohlo.

Hned první dny ukázaly, že hospodářská a finanční situace jest horší než se dalo tušiti. Většina polí v polovina dubna nezorána, dluhů v prvních dnech zjištěno přes 7 milionů a tato částka vzrostla na 10,500.000 Kčs, kromě nákladů na opravu pensionu Zlatá koule, kde opravy víc než z poloviny hotové, nezaplacen haléř a celkový rozpočet činí 3 ½ milionu. O těchto věcech jsem Vaší Milost informoval hned po prvních návštěvách a prosil jsem, aby Vaše Milost co nejdříve umožnila dp. Zikmundovi dát se do práce. Když jsem podával informace o těchto neblahých poměrech na ZNV (odd. nár. spr.) řekl mi šéf oddělení pan ing. Billich (horlivý komunista): „Máme zjištěno, že v minulé národní správě poroučel jedině pan převor Tyl – a toho tam ustanovil strahovský pan opat.“

ⁱⁱ *Poznámky na okraji:*

Přísná zima.

Pumpa

28. 3: 1947.

Teplá.

Miliony dluhů za necelý rok.

Zatím po celý čtvrt roku bylo hospodařeno provizorně a s veškerou dispozicí bylo vyčkáváno, až dp. Zikmund přijde. On sám má rozhodovat o přijetí a rozvázání služebního poměru se všemi kategoriemi zaměstnanců.

Připomínám jen zběžně, jak jsem již ústně učinil, že tam není ještě sáhnuo na dávku z majetku, celé desítky vkladních knížek z jednotlivých far nejsou dosud přihlášeny, důležité dokumenty o propuštění majetku z první pozemkové reformy, prodejní smlouva Mar. Lázní atd. nejsou k nalezení. V lesním hospodaření se již 10 let těží bez hospodářských plánů, na jejichž rychlém vyhotovení ZNV naléhá. K 30. VI. končí hosp. rok, třeba provést inventuru na všech hosp. objektech. Je celá řada nesnází na pile v M. L. i v pivovaru, kde strojní zařízení věkem sešlé potřebuje statisícové nutné opravy. Budovy hospodářství, lesní, hlavně šindelové střechy jsou ve stavu zchátralém. Kostely (30) a fary volají po opravách milionových nákladů, v Blatnici se nedávno zřítla část střechy na budově fary. Nutné opravy, na jejichž provedení V. Milost v Holýšově trvá, mají rozpočet přes 100.000 Kčs. Většina far má velké statky, kde bylo na pozemcích prováděno zcelování bez mapování, kněží i osídlenci jsou noví, nikdo nic neví, a tak práce dvojnásobně svízelná. Statky farní jsou pronajímány, protože dp. hospodařiti nemohou – za podmínek slabých, neboť zájemců málo. O to vše se musí někdo soustavně starat a tuto majetkovou evidenci zachytit, zajistit.

Trpké zkušenosti, které udělala celá nár. správa s vldp. Heřmanem Tylem, převorem kláštera, potvrdily opatrnost vldp. Zikmunda a tyto smutné vyhlídky jen zatemňují. Žádali jsme vdp. Převora, aby nár. správě předal praelaturu a majetkové hodnoty v ní uskladněné, které podle výslovného dotazu u ZNV do kompetence nár. správy spadají. Vaše Mil. slíbila v tomto směru na vdp. převora působit. Nár. správa byla spokojena a Vaší Milosti prohlásila, že se spokojí, když praelaturu převezme jejím jménem řeholník – kněz vldp. Zikmund. Vldp. převor odmítl, že by musel dostat písemný rozkaz od J. E. p. arcibiskupa a Vaší Milosti. Nezbylo by tedy, než se dát do boje, kde by stáli proti sobě dva kněží – řeholníci. Zájem duší tento boj neunese. Jsem ochoten ustoupit a prosím V. Milost, aby mě funkce nár. správce od 1/VII zbavila.

Pokládám za věc svého svědomí, abych V. M. na tento kritický stav znovu písemně upozornil, aby mi v budoucnosti nebylo vytýkáno, že jsem nemluvil, dokud byl čas, s náležitou vážností a průkazností.

Nenastoupí-li k 1. VII. dp. Zikmund v Teplé, domnívám se, že i ostatním členům nár. správy zbývá buď boj nebo také ústup z nár. správy těchto majetků, nevynese-li zatím V. M. jako generální vikář a visitátor svůj rozsudek nad odkazem blahoslavného Hrozantiy. Dixi et salvavi animam meam.

V Praze na Strahově dne 20/VI 1947 Norbert Štulík

Na toto „pro memoria“ se přece pan opat na tolik vynasnažil, že nařídil Heřmanovi dopisem ze dne 30. VI. čj. 677/47/Gv 47 – aby „dosavadní převor H. Tyl – nedělal ve věcech hospodářsko-finančních obtíží a výsledek? –
Opisují:

Zápis. V úterý dne 2. července t. r. dostavila se národní správa v doprovodu vldp. Zikmunda Sudíka, gen. insp. kláštera Teplá k vldp. převorovi H. Tylovi a požádala ho , aby podle direktiv J. M. njdp. opata dra Boh. Jarolímka předal opatství vldp. Zikmundovi. Pan převor prohlásil, že předá, až k tomu bude míti čas. Kdy to asi bude, neví.

Vldp. Zikmud jest tedy nucen znovu vrátit se do Pernarce. Tím celá jendání národní správy u Jeho Milosti vyzněla na prázdno.

Klášter Teplá, dne 2. 7. 1947 Norb. Štulík, Cejp, Jan Šimek, Sudík, Ben. Šmelc

Dnes je 23. VII. – a pan opat se nezmohl vystolupiti proti Heřmanovi... který s výsměchem opatovi – vyhazuje klášterní peníze dál...---

Již dne 16. ledna t. r. jsem urgoval vyřízení dodávek dle odst. II. kupní smlouvy kupce Krukanic ing. Šebestiána Klišky z Čenína – a dosud nedošlo vyřízení od ředitelství stát. lesů a statků. Bohužel jsem se dozvěděl mimořádně – že Krukanice se prohlašují za konfiskát po Peškovi – prvního to muže Kliškovy ženy, rozené v Brychové z Plzně – který se domáhal marně restituce Krukanic - : byly prý prodány dobrovolně a ne pod okupačním tlakem. Věc praestací bude řešena až jednou vládním nařízením. Zatím tedy nelze nic dělati.

V rámci dvouletky byla oplocena celá zahrada a opraveny částečně střechy ve vlastní režii celkovou sumou 19.019.91 Kč. Ještě zbývá střešní plocha k pokrytí lapsukou circa 500 m², šindel musí se strhnout a pobít prkna pod lapsuku.

Dne 23. července byla zde zastávka s ostatky sv. Vojtěcha. byly vystaveny v kostele asi ¾ h k uctění, bylo kázání a požehnání a mše sv. Věřících se sešlo hojně.

Opis

Ministerstvo zemědělství, Ústř ředitelství stát lesů a statků, Praha II, Těšnov 65

Čís. 50.623-VIII-II/2-47

25. VII. 1947

Věc: Velkostatek Krukanice, dávky faráři v Pernatci

Referent: JUDr. Samohel – linka 416

Ř.K.f.ú. v Pernerci

Velkostatek Krukanice, ve kterém jsou pro řím. kat. faráře v Pernatci knihovně zajištěny určité dávky, jest vlastnictvím říšskoněm. fy Lochow-Petkus. Velkostatek je ve zdejší národní správě a dřívější právní předchůdce fy Lochow-Petkus resp. jeho dědic dosud neučinil návrh na restituci tohoto velkostatku z důvodu neplatnosti jeho převodu podle ustanovení dekretu č. 5/45 Sb. resp. Zákona č. 128/46 Sb.

Dokud nebude rozhodnuto o restituci tohoto velkostatku, nemůže nár. správa pro řím. kat. faráře v Pernarci dávky plniti, protože jde o majetek osoby (fy Lochow – Petku), u níž jsou splněny podmínky § 1 dekretu č. 12/45 Sb. o konfiskaci.

Za ministra

v.z. Dr. Vít, v. r.

ⁱⁱⁱ *Poznámka na okraji:*

Prestace z Krukanic vida hic infra! Střechy-ploty. Sv. Vojtěch. Krukanice Praestace.

Shnilý šindel odstraněn nad stájemi, šalovačky nataženy, kolna u vrat nově postavena, stálo to ve vlastní režii 15.527 Kčs. –

28. XI.

Paroeciam Pernarensem primum vistans zelantissimo Pastore ejusque paroecianus toto corde benedicat, gratias agens pro exantlato labore vota que faciens pro majori fructu spirituali semper crescenti in futuro.

Die 28° novembris 1947

+ Hubertus Noots
Ab. Gen O.Praem.

+Bohuslav Jarolimek
Opat strahovský

J. Exc. visitoval po gener. kapitule v Římě všechny kláštery našeho řádu. Než odejel do Teplé, navštívil ndp. opata Petra Möhlera v Chebu (nemocnici), který resignoval. Byl jsem pozván do M. Lázní ke konferenci, kde J. Exc. rozhodl odstranit Heřmana Tyla z Teplé a okolí. Ale po dvou dnech přijel sem do Pernarce a rozhodl na nátlak ndp. opata strahovského, který výslovně řekl: „nesmíme z Heřmana dělat mučedníka,“ že zůstane jako „prior claustralis“ a bude jmenován P. Leo Moláček provisorem – a náš pan opat administrátorem Teplé a já zůstanu ve funkci řádového inspektora a generálním ředitelem národní správy. Tušil jsem hned nedobrotu – a dostavil se. Nebude to dělat dobrotu – a až se zruší národní správa? – Sed ego lavo manus. Slibil jsem, že od 1. ledna funkci převezmu. Deus me adjuvet! Zkusím to, ale pochybuji, že bude mi možno tam působiti, když ndp. opat nadržuje Heřmanovi a chrání ho tak, že už koluje mínění divné, že je mu něčím zavázán, ba i jiné slovo padlo...

^{iv} *Poznámka na okraji:*

Střechy

Vzácná návštěva

V úznání mé činnosti pro Teplou.

Generální visitace řádová.

Pag. 208.^v

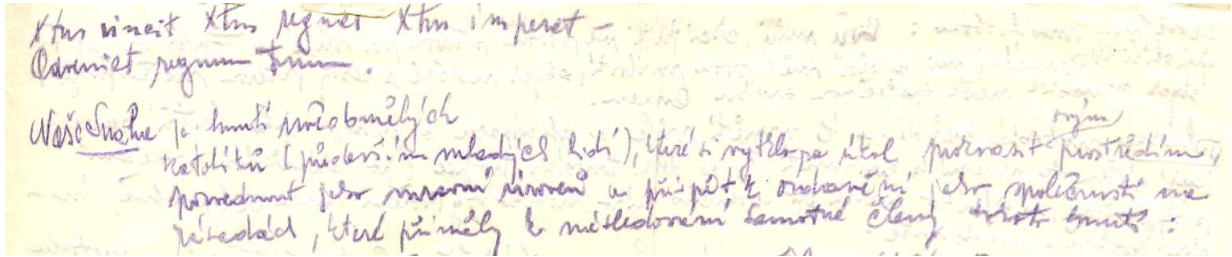
Na jaře byla stržena podstatná část šindelové střechy nad stodolou ve dvoře a pokryta laponkou, stálo to 4.125 Kč, zakoupen černý Eonit a střechy natřeny. Materiál na to stál 5.180 Kč a práce 5.553 Kč.

Vydán zákon o revisi pozemkové reformy a tím zabrán všechen majetek přes 50 ha – farám ponecháno 30 ha. – V lednu jsem ještě působil v Teplé, ale v únoru odešel. Přišel tam nový národní správce Čeněk Benda a vydával se za dobrého katolíka – a pak všecy, kdož byli u lidovců odstranil. Prior Heřman si s ním tyká, p. opat mlčí a trpí Heřmanovi zastavování a prodej církevních řádových skvostů, což provádí bankéř Karel Řezníček, Praha II, Washingtonova 25. – Národní správce zastavil 1/5 platy duchovním a patron. povinnosti. Co bude dál? V červnu pan president odstoupil a nyní nová vlády asi sotva – ač to bylo slíbeno – bude plniti moci patron. povinnosti. Deus Providebit!

^v *Poznámka na okraji:*

1948 Střechy. Konec Teplá.

M. Hnutí „Naše Snaha“

Xtus vincit – Xtus regnat – Xtus imperat
Adveniat regnum Tuum.

Naše snaha je hnutí uvědomělých katolíků (především mladých lidí), které si vytklo za úkol prokvasit svým prostředím, pozvednout jeho mravní úroveň a přispět k ozdravení jeho společnosti na zásadách, které přiměly k následování samotné členy tohoto hnutí.

Poslání hnutí N.S. se stává obětavou snahou jeho členů, kteří sobě navzájem jsou bratry v Kristu a usilují o A) Život v Kristu
B) Smír s Kristem
C) Službu lásky,
neboť jest snahou uvědomělých katolíků vyrůsti v nadšené vyznavače Ježíše Krista, v bezostyšné obhájce jeho zásad a pravd, oddané a milující následovníky svého Vykupitele.
Snahou po odpuštění, pro získání přízně Boží a zachování jeho milosti;
Snahou pro návratu k Bohu podle přání Matky Boží Fatimské,
Snahou pro obětavé pomoci každému potřebnému.

Hnutí N.S. jest společenství vždy tří a tří mužů, kteří na základě vzájemné důvěry a společných úmyslů se spojují v trojice a tvoří ohnisko lásky a jednoty mezi sebou uvnitř a vně ohnisko silné aktivity.

- Všechn náboženský a myšlenkový život jest koordinován a živen myšlenkou trojic hnutí N.S.
- Počet tři byl zvolen z důvodů psychologických, praktických i obezřetných – neboť úzký styk mezi třemi blízkými lidmi dává největší předpoklad k vypěstování nejpevnějších svazků přátelství.
- Trojice jest útvar nejhybnější v jednání a službě, nejméně nápadný.
- Mají v ní být posíleny osobní schopnosti každého jejího jedince, na základě společné invence (přínosu) a ztrojena vůle vytrvat na nastoupené cestě.

e) Trojice hnutí, jsou jedinou formou sdružování tohoto hnutí. Větší i menší počet snižuje aktivitu, vnitřní podmínky růstu a obezřetnost.

Za bratra hnutí N.S. je možno získat a do jeho společnosti přizvat každého katolíka u něhož je známá trvalá touha po vnitřním zdokonalení ve smyslu Kristova učení, ochota k oběti a bratrské službě a u něhož není překážek a důvodů obezřetnosti.

a) o přizvání nových bratrů a vytváření nových trojic N. S. rozhoduje jednomyslná shoda všech tří bratrů trojice, z níž vyšel popud k jejímu založení, a to shoda o každém členu budoucí trojice zvlášť.

b) Druhou podmínkou je také shoda a důvěra nových bratrů vůči sobě.

c) Uzavření nové trojice děje se za přítomnosti alespoň jednoho bratra zahládající trojice, od níž vyšla nabídka novým bratrům, zásvitnou modlitbou: Bože můj, chci žít ve shodě s Tvou sv. vůlí a toužím se Ti přiblížit. Pomáhej mi a veď mě svou milostí, abych nesešel s cesty kterou nastupuji, abych nezradil naši společnou snahu. Amen.

Poslání

nabádá každého k vypětí vůle a sebezáporu, a proto se jeho bratři zavazují slibem k plnění 4 povinností, že po dobu trvání trojice (po jakémkoli rozdělení s výjimkou násilného rozbití, a do eventuálního nového vytvoření pouze dobrovolně), budou poctivě a svědomitě:

a) každodenně zpytovat své svědomí (jakožto způsob očištění a metodu sebepoznání) a rozjímat (neboť vnitřní modlitba jest stezkou, po níž možno dojít až k svatosti).

b) Zúčastňovat se „duchovního srazu“ všech bratrů N. S. vždy v 9. hod. večer (třeba jen kratinkou modlitbou, pouhou myšlenkou účastenství, vzbuzením společného úmyslu s ostatními. Přibližně ve stejný čas i mezi prací pro ty, kteří pracují v onu dobu; ti, kteří uléhají ke spánku před devátou hodinou spojí se zbožnou myšlenkou s ostaními před spánkem).

Smysl „duchovního srazu“ spočívá v Apoštolátu modlitby, v duchovním dešti, vzájemné modlitbě za bratry, s nimiž sledujeme společný cíl, a za ty, kteří jsou předmětem našeho apoštolátu (neboť jest třeba pravidelně zavlažovati setbu naši úst a příkladu modlitbou, a prosit za úmysly Svatého Otce). Cílem „duchovního srazu“ jest vyprositi od Boha potřebnou milost pro sebe i ostatní bratry a vzbudit vědomí souručenství, jednoty vůle a srdcí.

Od této modlitby nejvíce závisí úspěch a rozkvět hnutí.

c) Uctívat Krista Ježíše, přítomného ve Svátosti oltářní, a přistupovat často ke stolu Páně (tam, kde je to možné), jakožto ke zdroji milosti, jehož velikost nedovede člověk ani pochopit, a dosah pomoci v jeho duchovním růstu docenit. – „Nebude-li kdo jísti mé tělo a píti mou krev, nebude míti v sobě života“ (Úcta eucharistická jest nejvíce charakteristická

právě pro křesťana katolíka. Pojem často jest rozuměti nejméně jednou měsíčně).

- d) Scházet se každý prvý pátek (nebo v jeho předvečer) v trojici ke smírné hodině na důkaz skutečné touhy po smíru s Kristem v opravdové kajícínosti. Před modlitbou pak požádá vždy jeden bratr zbývající dva, aby mu vyjevili chyby a nedostatky, které na něm shledali. Bratři tak žádají v upřímné snaze zvědět své nedokonalosti (které si snad ani neuvědomují) postupně každý, každému, aby se jich mohli vystríhat. Tento důvod je taky jediným důvodem pro obě strany.

Šetrnost, kázeň, pokora musí provázet tento akt, při kterém nařčený se ani nebrání, ani nic nevysvětluje, ani nepřitakává. Vždy mlčí.

Započít jest prosbou k Duchu Svatému o osvětlení a každý bratr požádá své druhy o vyslovení výtky touto formou: Bratři, prosím vás před Bohem, abyste mi pomohli učinit krok na společné cestě k cíli naší snahy.

Nevzejde-li podnět k vyslovení výtky od bratra, jemuž má být vyslovena, nesmí být vyslovena.

Každá trojice přijímá na sebe odpovědnost za duchovní život katolíků ve svém okolí. Za hřivny, které byly jejím bratřím propůjčeny. Z trojice vychází podněty k rozhovorům, diskusím a společným modlitbám. Ona přivádí okolí k zájmu o duchovní věci. Ona působí jako propagátorka křesťanského světového názoru a upozorňuje na sebe pouze příkladem, čistým životem, obětavostí a službou bližnímu. Trojice sdružují vnitřně probouzející se bratry kolem sebe do živých růženců, upozorňují na význačné svátky a světí s nimi neděle. Starají se o duchovní četbu, rozdělují dobrou literaturu a rozmnožuje ji, zásobuje své okolí dobrými myšlenkami. Činí vše, aby světlo Kristova učení zapuzovalo tmu nevěry a materialismu. Její bratři stojí vždy pevně u vědomí svého poslání a důvěry v záštitu Nevvyššího.

Hutí N.S. jest společenstvím přímo výběrovým. Jeho cíle jsou čistě duchovní, sociálně obrodné.

Vyvolala jej potřeba sjednocující myšlenky pro trpící a upadající mravně narušovanou společnost lidí nucenou žít pohromadě v jednom místě v podmínkách, které ohrožují jejich život po stránce duchovní i hmotné.

Zaniklo by ve formalismu a ustrnulo by v neživotné formě, kdyby nebyly jeho principy pojaty jako projevy živé víry a praktického křesťanství oživující větve zaschlé nedostatkem vláhy Božského slova, přivádějící k životu v Krista.

Mezi povinnostmi bratří jsou některé prvky, které katolíci již plnili. Účelem je sjednocení ze dosažením posvěcení.

Maria, Útočiště hříšníků a Královna míru se stala středem důvěry a hlasem volajícím na poušti našich dnů. Přijdou-li dny pronásledování a zkoušky, její rouška jako štít ochrání ty, kteří znají její sílu a moc, a doufají v ní!

N. Šedesátník

O. Cestovatel

P. Tyl ve filmu Bumerang

Heřman Josef Tyl ve filmu Bumerang, herec: Stanislav Zindulka

První místo
0:30:00 - 0:32:52 filmu

Příslušník SNB: asi Šené Pepi (František Staněk)

Já mám taky dobré srdce, Svoboda. Nejen Vy. A samozřejmě pan sovětský poradce, že Vás pustil z korekce. My tři teď dohromady zachráníme špatný srdce Vašeho flandáckého kamaráda. Já, že jsem Vás sem přived. A Vy, že to naložíte místo něj.

A nezapoměňte, že to, co nenaložíte Vy, si bude muset naložit pan vopat sám.

Tak už moc nevočumujte a pusťte se do toho, Svoboda.

Heřman Tyl (Stanislav Zindulka)

Při každé mši to mládencům říkám. První obětí vaší nenávisti, touhy po pomstě, je vaše vlastní duše.

Jaroslav Svoboda (Jiří Schmitzer)

Jo. To bych ještě nějak zvládl. I když hele Pepimu, když mne sem vedl, bych strašně rád ublížil. Nejde mi to, ale s tím vodpuštěním. S tím mi to vopravdu nejde.

Heřman Tyl

Já vím, to odpuštění. Nemysli si, že ti nerozumím. Mne to taky pokaždé hned napoprvé nejde.

Druhé místo
01:07:07 - 01:07:42 filmu

Heřman Tyl

Pozor, hoši, jedu!

Luboš Příhoda (Vladimír Dlouhý)

Ahoj, Heřmane. Dobrá práce.

Heřman Tyl

Zdař Bůh, hoši!

Luboš Příhoda

Hovno na šachtě viděti, štěstí míti.

Heřman Tyl

Čistému vše čisté, synu.

Jaroslav Svoboda

Nepřipadá mi pro tebe dost patřičné vynášet hajzly, Heřmane.

Heřman Tyl

Mně jo, Jardo. Mně jo. Kéž by se i lidská duše dala takhle vyprazdňovat a vynášet z hlubin temna na světlo Boží. Už musím. Zdař!

Jaroslav Svoboda

Zdař!